

H. YILDIRIM AĞANOĞLU

BALKANLAR'DA YETİM TÜRKLER

STRUGA ve OHRI'DEN GÖÇ; GÖÇE ZORLANMANIN
YANSIMALARI

BELLEK-SÖZLÜ TARİH

Balkanlar'da Yetim Türkler

*Struga ve Ohri'den
Göç; Göçe
Zorlanmanın
Yansımaları*

H. Yıldırım Ağanoğlu

**Balkanlar'ın Yetim Türkleri
Struga ve Ohri'den
Göç; Göçe Zorlanmanın Yansımaları
H. Yıldırım Ağanoğlu**

*Kızılay Kültür Sanat Yayınları: 9
Bellek-Sözlü Tarih Dizisi: 1*

Editör

Hamdi Akyol
Nilgün Yavuz

Redaksiyon ve Tashih

Rumeysa Nur Şahsi

Son Okuma

Nil Yıldırım Kubat
Fatma Sena Yasan

Dizi Grafik Tasarım

Nevzat Onaran

Kapak Tasarımı

Zeyd Karaaslan

Üretim Koordinasyon

Selma Topkara

ISBN 978-605-73204-2-1

Ocak 2023, İstanbul, birinci basım
© Kızılay Kültür Sanat Yayınları, 2023

Eserin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri çerçevesinde yayımlanması, Türkçe ve diğer bütün dillerde yurt içinde ve dışında maddi ve manevi haklarının temsili hak sahipleriyle anlaşmalı olarak münhasıran Kızılay Kültür Sanat Yayınlarına aittir.

Eserin dijital versiyonu ücretsiz açık erişimle Kızılay Kültür Sanat Yayınlar web sayfasından (www.kizilaymagaza.org.tr/kategori/yayinlar-1) okunabilir, herhangi ilave bir izne gerek olmaksızın her türlü dijital platforma serbestçe indirilebilir, bir değişiklik yapılmaksızın indirildiği hâliyle bütün dijital platformlarda konumlandırılabilir, paylaşılabilir. Haklı alıntı sınırları içinde kalmak ve kaynak göstermek kaydıyla eserden alıntı yapılabilir.

Dijital versiyonu ücretsiz olan bu kitabın basılı hâli Kızılay Kültür Sanat'ın Yayınlar web sayfasından, internet üzerinden faal kitabevi ve mağazalar ile kitabevlerinden satın alınabilir.

Kızılay Kültür Sanat, neşrettiği eserleri müellifine sadık kalarak yayımlar. Görüşlerini gerek gördüğünde ön söz, dipnot vb. aracılığıyla eserde okurlara aktarır. Kızılay Kültür Sanat Yayınları tarafından görüş belirtilmeyen hususlara Yayınevinin yahut kurucusu Kızılay'ın katıldığı varsayılmaz.

**Kızılay Kültür Sanat Yayınları
Türkiye Kızılay Derneğinin tescilli markasıdır.**

Yayınevi Sertifika No: 15368

Sütlüce Mah. İmrâhor Cad. No.: 28

34445 Beyoğlu / İstanbul / Türkiye

Telefon: (+90 212) 263 1868

Web: www.kizilaykultursanat.com.tr/yayinevi/

e-posta: kks@kizilay.com.tr

Baskı

Mega Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Matbaa Sertifika No: 44452

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No.: 3

Baha İş Merkezi A Blok K.: 3

Haramidere Avcılar / İstanbul

Telefon: (+90 212) 412 1700

Kütüphane Bilgi Kartı

Library Cataloging-in-Publication Data

Ağanoğlu, H. Yıldırım.

Balkanlar'da yetim Türkler Struga ve Ohri'den

göç; göçe zorlanmanın yansımaları / H. Yıldırım

Ağanoğlu ; editör Hamdi Akyol, Nilgün Yavuz.

İstanbul : Kızılay Kültür Sanat Yayınları, 2023.

524 sayfa : fotoğraflar, harita ; 12,5x19,5cm.

Sözlük var.

ISBN 978-605-73204-2-1

1. Turks -- Balkan Peninsula -- History. 2. Muslims

-- Balkan Peninsula -- History. 3. Balkan Peninsula

-- Emigration and immigration -- History. 4. Turkey

-- Emigration and immigration -- History.

I. Ağanoğlu, H. Yıldırım, 1968-

DR27.T8 .A33 2023

Balkanlar'da Yetim Türkler

*Struga ve Ohri'den
Göç; Göçe
Zorlanmanın
Yansımaları*

H. Yıldırım Ağanoğlu

H. Yıldırım Ağanoglu

Araştırmacı-yazar, arşiv uzmanı. 1968 yılında İstanbul'un Fatih ilçesinde doğdu. Babası Yugoslavya'nın Priyepolye (Prijeplje), annesi ise Üsküp şehrinde doğmuş ve Türkiye'ye göç etmişlerdir.

İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden 1989'da mezun oldu. 1999'da İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü T.C. Tarihi Anabilim Dalında "*Türkiye'de Göç ve Göçmen Meselesi, Balkan Harbi Sonrası Örneği (1912-1914)*" adlı teziyle yüksek lisansını bitirdi.

1988'de T.C. Başbakanlık, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığında memuriyet vazifesine başladı. Kurumda 2004-2010 yılları arasında, Rumeli Araştırmaları Grup Başkanı olarak görev yaptı. Hâlen T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığında araştırmacı kadrosunda görev yapmaktadır. Başbakanlık Devlet Arşivleri'nde, *Bosna-Hersek ile İlgili Arşiv Belgeleri, Gökkuşbuğ Altında Birlikte Yaşamak*, adlı kitapları hazırlayan uzman heyetin içinde yer aldı. Makedonya ve Türkiye arasında imzalanan Arşivler Arası İş Birliği Anlaşması çerçevesinde, *Osmanlı Yönetiminde Makedonya* adlı eseri yayına hazırlayan uzmanların Grup Başkanlığını yürüttü.

Rumeli Dernek ve vakıflarının katılımıyla 2002'de Türklerin Rumeli'ye Çıkışı'nın 650. Yılı Uluslararası Sempozyumunu düzenledi. 2008'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi himayesinde,

Köprüler Kurduk Balkanlara Sempozyumu'nun Tertip Heyeti başkanlığını yaptı. Balkanlar ve göç ile ilgili tebliğleriyle ulusal ve uluslararası birçok panel ve sempozyuma katıldı. Yurt içi ve yurt dışında çok sayıda konferans verdi, sergiler düzenledi. Kosova, Batı Trakya, Hırvatistan, Yücel Teşkilatı, Göç, Üsküp, Struga, Priyepolye, Ohri Halveti Hayatı Asitanesi, Adakale, Benim Vatanım vb. konulu birçok kitabı yayımlandı. *Benim Vatanım* adlı kitabı, araştırma inceleme dalında ESKADER tarafından 2019 yılının en iyi kitabı ödülüne layık görüldü.

TRT'de 2005'de yayınlanan 14 bölümlük "*Balkanlar ve Göç*" adlı belgeselin danışmanlığını yaptı. Tek Rumeli TV'de 2010'da "*İstanbul'dan Rumeli'ye*" adlı, 20 bölümlük tarih-kültür programının yapımcılığını ve sunuculuğunu üstlendi. Balkanlar ile ilgili birçok açık oturumun moderatörlüğünü yaptı. 2012 Mart ayından Aralık sonuna kadar 40 hafta boyunca Tek Rumeli TV'de Balkan savaşlarının 100. yıl dönümü vesilesiyle "*Balkan Savaşı'ndan Balkan Barışı'na*" adlı programı hazırlayıp sunmuş, konusunda uzman konukları misafir etmiştir.

Türkiye Yazarlar Birliği ile Türk Arşivciler Derneğine de üyedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

İçindekiler

Ön Söz	11
Giriş	19
1) Ohri	19
a) Ohri Gölü Havzası	19
b) Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Ohri Kalesi ve Kasabası.....	23
c) Günümüzde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ve Ohri.....	31
2) Struga.....	32
a) Osmanlı Devleti'nin Ohri ve Ustruga'yı Fethi.....	37
b) Struga Nüfusunun Etnik ve Dinî Dağılımı (1994-2002)	39
I. Bölüm: Struga ve Ohri'de Yaşayanlar.....	41
A) Halk ve Aydınlar.....	43
1. Müedin Hamit: <i>Zahmet çektik ama ağır gelmezdi</i>	45
Ohri'ye Bulgarlar Geldi... / 49	
II. Dünya Savaşı'nda Bulgar Askeri Olduk / 50	
Ohri Nüfusunun Yarısı Kaçmıştır Türkiye'ye... / 54	
Cümle Bela Hoş Bela, Yalnız Bela Güç Bela / 55	
2. Nazif - Nusret Volina: <i>Çalışalım iyiye, koşmayalım kütü yola, hem güürürsen bir kütünlük onu düzlet, sok yola</i>	59
İtalyan Zamanı, Arnavutça Okula Gittim / 60	
İtalyanlar Zamanında Zengin Oldu Kasabamız / 63	
İnsanlar Sıkıntı Yüzünden, Vergiler Yüzünden Göç Ettiler / 68	
Yugoslavya'dan Sonra Hep Sattılar Fabrikaları / 70	
Şeyh Zekeriya, O İdi Bir Adam Dag Gibi / 72	
3. Abdi Muhiddin: <i>Çok yok idi Struga'dan göç Ohri'den olmuştur daha çok</i>	79
Türkçe Okul Okudum, Türk Çocuklarına Öğretmenlik Yaptım / 80	
Nüfus Sayımında Türkler Az Gösterilince, Yücel Teşkilatı Kuruldu / 84	
Struga'daki Türkler Daha Serbestti, Ne ki Biz Ohri'deki Türkler / 86	
Strugalılar Kendini Hakiki Türk Hissederler, Asimile Olmadılar / 88	
Türkçe Radyo'yu Açtırmıştık Struga'da / 91	
4. Muammer Raşit: <i>Yetim evlat şamar yer ve biz burada yetimiz evladım</i>	97
Bulgar Hâkimiyetinde Ohri'deki Türkler Askere Alınıp Türkiye'ye Sevkedilmiş / 98	
Struga Hanları / 100	
Drim'in Suyunu ve Göl Suyunu İçerdik / 102	
Hristiyanlar Senede Bir Defa Yıkanırlardı / 104	
Struga'da Çocuk Oyunları / 105	
1912-1939 Sırp Krallığı Dönemi / 107	
II. Dünya Savaşı'nda Struga / 108	
Tito'nun Kötülükleri / 110	
Struga'dan Göçler / 111	
Makedonya'nın Bağımsızlığı / 115	

5. İsmail Hakkı Ate: *Yitirdik biz ay yıldızı, Türkiye gitti biz yetim kaldık*..... 121
Osmanlı'da Ohri ve Struga'nın Mahalleleri / 122
Yumuşak Milletiz, Kim Ne Derse Tamam Dedik / 129
Türkiye, Bahar Bir Yer Be Evlat / 130
6. Zeyde İslam: *Akrabalarım ne zaman kaçıptılar Türkiye'ye, biç kalmamıştır dedim sanki Struga'da insan*..... 133
Çocukken Urgan Atladık, Em De Koçka Oynardık / 136
Rüyamda Gördüm, Hayâtî Dervîşi Oldum / 138
Örfler, Âdetler / 140
Kız Görme, Söz, Nişan, Nikâh / 144
7. Şefket Polojani: *Benim idealim değildi para, idealim memleket bizim kalsın* 151
Makedonya'da İlk Müslüman Dış Hekimi / 151
Struga'da Bilmezdim Nedir Çay? / 155
Yugoslavya Komünistlerinden Gördüklerim / 158
8. Şair Razme Kumbaroski: *Struga'da bristiyanlar ile müslümanlar hep birbirlerine yardım ederlerdi*..... 163
Gölgene Baktım Oradan Aldım Senin Ölçünü / 163
Kaderinde Yoksa Altını Başkası Bulsun / 166
9. Sabri-Neriman Gavaz: *Şimdi Arnavutlar derler ki Struga'da yoktur Türkler* 171
Ana Dilimiz Türkçe / 175
Struga'da Vlahlar ve Çingene[Gurbet]ler / 176
Türkler ile Arnavutlar Arasında Bir Problem Var mı? / 180
Bir Türk Veremez Ders Makedonlara / 182
10. Nagihan Volina: *Ohri'de kolaydır Türklüğü yaşatmak, Struga'da çok daha zordur* 187
Birleştirilmiş Sınıf Problemi / 188
Makedonya'da Azınlığız... Sandalyede Oturan Yalnız Kendisi için Düşünür / 192
11. Linda Şeh: *Gitmeyi düşünmüyoruz ama Türkiye'yi hep burada hissetmek istiyoruz* 197
Struga'da Türkçenin Yaşam Mücadelesi... / 198
Politika İnsanları Bölüyor. Ötekileştirilen Türkler / 200
Tekke Hem Millî Hem Dinî Kimliği Koruma Yeri / 202
Erkân, Usul ve Adab Öğrenilir, Gönülden Gelen Öğrenilmez / 207
Dost Olmak Ne Demek Gösterdiniz / 208
Röportaja Ek / 211
12. Kuytim Ali Yaşar: *Türk turistler Sv. Naum'u görünce burası cennet diyorlar* 215
Her İki Gölü Aynı Yerden Seyretmek / 217
Herkesle Geçiniyoruz, Bir Sıkıntı Yok / 219
13. Arsim Osmani: *Biz aynı insanlarız, gönülümde Osmanlı medeniyetinden izler kalmış* 223
Ben Seni Amerika'ya Kalasın Diye Göndermedim, Geri Dön / 224
Toplular Arasında Bir İzolasyon Var / 226

14. Mert Şeh: <i>Makedonlar Arnavutçayı öğrenemezler. Türkçeyi de yavaş, zor öğrenirler</i>	231
Pir Mehmed Hayâtî'den Geliyor Soyumuz / 231	
Arkadaşlık Duygusallığı İfade Ediyor Benim İçin / 234	
B) Ohri Hayâtî Asitanesi ve Struga Tekkesi Röportajları	239
1. Şehana (Valide Sultan) Hidayet Şeh: <i>Kayınvalidem, Pir Hayâtî'yi rüyasında görünce anca kabul etti beni</i>	247
Pir Hayâtî Manada Koymuştu, Benim Adımı Hidayet / 248	
Şerafet Hanım Aşure İle Bitirirdi Muharrem Matemini / 253	
2. Şeyh Mustafa'nın Kızı Sevinç Bauta: <i>Gününden vermek önemli, Allah görür senin gününü</i>	257
Tekkedeki Hizmetlerim / 258	
Dedem Şeyh Zekeriya Efendi / 260	
Çok Hürmet Saygı Yapacaksın, Fena Söz Çıkarmayacaksın / 262	
Annem Derdi ki Kızım Misafir Günlünü Bozmayacaksın / 264	
3. Şeyhzâde Erol Şeh: <i>Sırp zamanında Ali Paşa Camii'ne kadar tüm camilerin minarelerini yıkmışlar. Ama tekkenin yıkamamışlar</i>	267
Hızır Muhammed Hayâtî, Horasan'dan Gelmiş / 267	
Derviş Olmak ve Zikirullah / 270	
II. Dünya Savaşı'na Kadar Ohri Asitânesi / 272	
Sosyalizm Zamanında Hep Şüphe İle Bakılırdı Bize / 274	
4. Struga Tekkesi Şeyhi İlhan Efendi: <i>Devlet memuru olmak için komonist olmak zorundaydınız</i>	279
Mahallemin Hristiyan Makedon Komşuları Türkçeyi Çok Güzel Biliyorlardı / 279	
Ohri'de 34 Camiden 11 Tanesi Kalmış / 280	
Saraybosna'daki Eğitim Hayatım / 282	
Struga Halvetî-Hayâtî Hasan Baba Tekkesi / 285	
Tekkede Uygulanan Zikir ve Usuller / 291	
Hızır Ali Muhabbeti / 296	
5. Halil İmami: <i>Struga'da biz aile olarak Halveti tarikatına bağlanmışık</i>	303
Tekkemizdeki Usuller / 304	
Her Ne Olur, İmtihan Herkes İçin / 307	
C) Siyasiler ve Bürokratlar	309
1. TDP Struga Şube Başkanı Süreyya Sami: <i>Milletin ağırına gelir, tarihine kimse dokunursa</i>	311
Türk Demokratik Birliği'ni Kurduk / 312	
Struga'da En Zor Dönem Komünizm İdi / 314	
Makedonca, Arnavutça ve Türkçeyi Burda Yalnız Türkler Bilir / 317	
2. Mimar Tanja Paskali Buntasheska: <i>Bütün Ohri'nin mimarisi aslında Osmanlı'nın etkisi altındadır</i>	321
Her Dönemin Kendine Özgü Bir Mimarisi Vardır / 322	
Her Caminin Altında Bir Kilise Var! / 327	
Struga'daki Mustafa Çelebi Camii'nin Korunması / 328	
Ohri'de Yirmi Eser, Struga'da İse Sadece Üç Eser Koruma Altındadır / 334	

3. Ohri Milletvekili Tomislav Tuntev: *Bizim tarih kitaplarında Osmanlıların işgalci gösterilmesini doğru bulmuyorum* 339
 Beni Asıl İlgilendiren Geçmişteki Değerlerin Şimdi Kaybedilmesi / 340
 Sveti Kliment Neden Önemli? / 341
 Biz Osmanlıları Tam Bir Devlet, İyi Bir Devlet Olarak Görüyoruz / 347
4. Struga Belediye Başkanı Ziadın Sela: *Biz Türkiye'yi büyük bir dost olarak görüyoruz*..... 353
 Struga'da İlk Arnaut belediye başkanı 2005'te Seçildi / 355
 Makedonlar Bütün Çalışma Yerlerini, Sadece Kendilerine Ait Görüyorlar, Ama Belediyeye Gelince Onlar Azınlık Oluyorlar / 359
 Menduh Taçi, Arnaut Demokratik Partisi Genel Başkanlığından Çekilsin / 360
 Hedefim 2018 Yılında Partimin Başına Geçmek / 362

II. Bölüm: Göç Edenler ve Gurbettekiler367

1. Belkis Korça: *Babam Süreyya Efendi, "Kızım göç edeceğiz, bizim yerimiz Türkiye" dedi* 369
 Melamî Şeyhi Hacı Rauf Efendi'nin torunuyum / 370
 Struga'ya Gelin Gittim, Eşim Struga Tekkesi'ni Açan Şeyh Hasan Baba'nın Soyundandır / 373
 Struga'da Birleşik Sınıflarda Türkçe Öğretmeni Olmanın Zorluğu / 378
 Babam Göç Ettiğinde İstasyona Gidemedim, O Yüku Çekemezdim / 383
2. Sami Kabakçı: *Struga Tekkesi'nin hayatta kalan en yaşlı dervişiyim* 389
 Çocukluğumuzda Çok Sormazdık, Dinlerdik Yaşlı Adamları / 390
 Struga'da 1963'te Derviş Oldum, 1975'de ABD'ye Geldik Gurbete / 392
 Hâlâ Rüyalarımı Ohri Gölü'nde Görürüm / 394
3. Vedat Saraçoğlu: *Makedonlar'a derim, Osmanlı olmasa, bugün siz ne Makedon idiniz ne bristıyan idiniz. Osmanlı kurtardı sizi*..... 399
 Baba Tarafım Osmanlı Zamanında Asker Sülalesi / 400
 Ohri'de Hacı Kasım Camii'ni 1951'de Yıkttılar / 404
 Ohri'de Herkes Kendine Türk Dermiş. Şimdi Siyasetten Dolayı Bazıları Arnaut Oldu / 406
 Ohri'nin Eski Mahalleleri / 408
 Yücel Hareketinde Ohri'den de İnsanlar Vardı / 411
 Sosyalist Yugoslavya'da Türkler / 412
 Bağımsızlığı Yugoslavya'dan Almışlar, Osmanlı Karşısı Türkü Söylüyorlar / 414
4. Kemal Akar: *Biz Türkiye'de yaşıyor olmaktan dolayı Rumeli'deki insanlardan on kat daha özgür, daha zenginiz*.....419
 Struga Tekkesi'ni Her Cuma Babam ve Kız Kardeşlerimle Temizlerdik / 424
 1956'da Hiçbir Şeysiz Türkiye'ye Göç Ettik / 425
 Rumeli Âdetinde Erkek Çocuk Anne Babayı Bırakmaz / 429
 1980 İhtilali ve Zor Yıllarım / 431
 Önemli Olan Haklı Olabilmenin Yanında Haklı Kalabilmektir / 434
 Göç Ettikten 56 Yıl Sonra İlk Kez Struga'dayım / 439
 Rumeli'den Gelen İnsanlar Hep Muhacir Muamelesi Görmüş / 446
5. Dr. Emir Volina: *Türkçeyi nereden öğrendin, Balkanlar'da bâlen Türkler yaşıyor mu? Beni en çok sinirlendiren sorular*451
 Makedonya Türklerinin Sorunları / 454
 Askerî Doktorum Ama Makedonya'da İşe Başlatılmadım / 456

6. Cemal Akar: <i>Göç etmek, bildiğiniz ortamdaki her şeyinizi terk etmek demek</i>	461
İnsanlar Geçmişe Dönük Hikâyelerin Olumsuz Taraflarını Çok Anlatmazlar / 462	
Makedonya İle Bağlantımız Anneannemle Süzerdi / 464	
Çocukken Rumeli'den Gelenlere Uzak Hissediyordum Kendimi / 468	
7. Gökhan Akar: <i>Rumelililer naiif, nazık bir toplum ama ön planda</i> <i>Rumelili kimliğiyle dolaşmıyorlar</i>	473
Kuzenlerim Struga'ya Döndüklerinde Arkalarından Hüngür Hüngür Ağlardım / 475	
4-8 Yaş Arası Hayatım Mahkemelerde Geçti / 477	
Geneli Konuşursak Hiçbir Türk Doğduğu Yerde Ölmüyor / 479	
Rumelililer Kültürüne Bağlı Ama Sessiz Bir Toplum / 483	
Son Söz	487
Sözlük	509
Dizin	513

Struga ve Ohri şehirlerinin
Makedonya ve Balkanlardaki konumu.

Ön Söz

Bir şehir veya bölgede yaşayan insanları tanıyabilmenin en iyi ve doğru yolu o insanlarla birebir görüşmek, konuşmak ve tanışmaktan geçer. Gözlerinin içine bakarak konuşup onları anlayabilmek, bu konuda okuyacağınız yüzlerce kitap veya seyredeceğiniz belgesellerden daha isabetli olacaktır. Hele sizin adınıza bağlantıları kuracak, gerektiğinde tercüme yapacak dostlarınız varsa bu tür görüşmeler daha kolay olur.

2014'te merhum Kemal Akar Beyefendi ile yola çıkarken hedefimiz sadece Struga tarihi, kültürü ve günümüzdeki durumu hakkında bir kitap yazmaktı. Bu hedefimiz çerçevesinde yaptığımız araştırmalar, karşılaştığımız sürprizler ve yeni planlarla, üçü bana, biri Kemal Bey'e ait olmak üzere yayınlanan kitap sayısı dörde çıktı.

İlk kitap benim yazdığım *Ohri Gölü'nde Bir İnci: Struga*; ikinci kitap Kemal Akar'ın yazdığı *Karamurat'ın İzinde, Strugalı Gavaz Ailesi ve Köklerimle Buluşma* adıyla 2015'te yayımlandı. Üçüncü kitap *Rumeli'de Bir İrfan Ocağı: Ohri Halveti Hayâti Âsitânesi* ismiyle 2016'da neşredildi. Bu süreç boyunca o kadar misafirperverlikle ve ilgiyle karşılandık, o kadar çok kişiyle sohbet ettik ve ses kayd aldık ki böyle insan hikâyelerinden oluşan müstakil bir kitabı, yayımlamanın da faydalı olacağını düşündük. Nihayet elinizdeki eser, bu bereketli projenin dördüncü kitabı olarak İz Yayıncılık'ta *Ohri-Struga Benim*

Vatanım -Yaşayanların Dilinden- adıyla 2019'da basıldı. Ne mutlu bana ki bu kitabım ESKADER tarafından 2019'da araştırma-inceleme dalında en iyi kitap ödülünü kazandı. Kitabın baskısı üç sene içinde de tükendi.

Ülkemizin en eski ve nadide müesseselerinden Kızılay tüm dünyadaki mağdur ve mazlum insanlara koşan gurur kaynağımız bir yardım teşkilatıdır. Misyonunu merkeze koyarak sadece maddi değil, ruhi ihtiyaçlar için de “erzak” niyetiyle yayıncılık faaliyetine başlayan Kızılay Kültür Sanat Yayınları, kitabımızı küçük birkaç değişiklikle *Balkanlar'da Yetim Türkler -Struga ve Ohri'den Göç; Göçe Zorlanmanın Yansımaları-* adıyla yeniden basmayı istedi ve biz de seve seve kabul ettik.

Görüştüğümüz insanlar K. Makedonya'nın Struga ve Ohri şehirlerinden ancak kitabın ismi neden Balkanlar? Çünkü Türklerin başına gelen sıkıntılar, göç vb. problemlerin benzerleri aynı dönemde Balkanların herhangi bir şehrindeki Türklerde de aynen yaşanmaktaydı.

Gerçekleştirdiğimiz sohbetlerin neredeyse tamamında; Yugoslavya Türklerinin yaşadığı zorunlu göçün (adı "serbest göç" de olsa) tüm acılarını, travmatik izlerini, hem kalanlar hem de Türkiye'ye gidenlerin cümlelerinde görmek mümkündür. Kitabımızın yeni ismiyle kamuoyunda daha dikkat çekeceğini ve istifade edileceğini düşünüyoruz.

Bu röportajları içeren kitabı yayımlamaktaki ilk maksadımız Struga ve Ohri'de hâlen yaşayanlarla oradan göç edenlerin yaşadığı mutlulukları, güzel hatıraları veya çektikleri zorluk, sıkıntı, örf, âdet ve kültürleri kısacası yaşanmış hayatlarından birkaç sayfayı ortaya koymaktır. Belki bazılarının aklına, “Yabancı bir ülkede yaşayanlarla ilgili bu merak niye, neden bu kitap?” diye bir soru gelebilir. Aslında bu tür evhamlı yaklaşımları en-

gellemek adına kitabımızın ilk satırlarında bu sorunun cevabını verelim. Bir kere Ohri, ve Struga şehirleri bize yabancı bir coğrafya değildir. Yaklaşık 520 yıl Hristiyan, Musevi ve Müslüman olmak üzere farklı dinlerle; Türk, Arnavut, Makedon vb. farklı milletlerle birlikte yaşadığımız topraklardır. Hâlen Türk soydaşlarımız, Arnavut ve diğer Müslüman akrabalarımızla Hristiyan Makedon komşularımızın yaşadığı can içre şehirlerimizdir. 105 yıl önce araya konulan siyasi hudutlar; soydaş, akraba ve komşularımıza karşı gönüllerimizde beslediğimiz muhabbete sınır koy ve Türkiye-Makedonya dostluğuna da engel olamaz.

Elinizdeki kitap, dört kez gittiğimiz Makedonya'nın Struga ve Ohri şehirleri ile İstanbul'da 2014-2017 arasında toplam 32 kişiyle yapılan mülakatlardan oluşmuştur. Bunlardan 27'si Makedonya Cumhuriyeti, 4'ü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, 1'i ise çifte vatandaşdır.

Bilindiği üzere Kuzey Makedonya Cumhuriyeti; Makedon, Arnavut, Vlah, Türk vb. unsurların beraberce yaşadığı multi-etnik bir ülkedir. Ancak görüşme yaptığımız kişilerin Türkçe bilmesi veya o an için tercüme yapacak birini bulmamız öncelikli tercih sebebimiz olmuştur. Dolayısıyla mülakat yapılan kişilerin çoğunluğunun Türk olması (21 kişi) bu sebeptendir. Ayrıca 7 Arnavut, 3 Makedon, 1 Vlah (Müslüman olmuş) ile de görüştük.

Balkanlar'da Yetim Türkler adını verdiğimiz bu kitapta niye Makedon ve Arnavutlar var, diye düşünenler olabilir. Biz Türkler için Arnavutlar (*ve bu kitapta yer almasa da Boşnaklar*) 500 yıl aynı devlet içinde kız alıp kız verdiğimiz akrabalarımızdır. Makedon ve Vlahlar ise o kadar sene bizimle yaşayan Ortodoks komşularımızdır. Bu sebeple Türklerin komşu ve akrabalarına da yer vermemizden daha doğal ne olabilir?

Görüşme yapılan kişilerin 18'i Struga, 11'i Ohri, 1'i Üsküp, 2'si İstanbul doğumludur. Bu insanlardan 29'u Struga veya Ohri, 1'i Üsküplü, ikisi Struga göçmeni bir ailenin evladlarıdır.

Kişilerin, içinde bulundukları toplumu temsil etmesi hususunda çok farklı meslek gruplarında olmasına dikkat edilmiştir. Buna göre 6 öğretmen, 4 serbest meslek, 3 ev hanımı, 1 milletvekili, 1 belediye başkanı, 2 çiftçi, 2 şöför, 1 balıkçı, 1 imam, 1 iş adamı, 1 mimar, 1 mühendis, 1 doktor, 1 diş hekimi, 1 hemşire, 1 muhasebeci, 1 memur, 1 şair-yazar, 1 esnaf ve 1 öğrenci ile görüşmeler yapılmıştır. Röportajların 28'i tarafımdan, ikisi ise zaman bulamadığımdan soruları hazırlayıp gönderdiğim merhum Kemal Akar Bey tarafından yapılmıştır.

Bu kitap tarafsız, herkese eşit ölçüde yaklaşan bir ilmî araştırma değildir. Röportajlarımızda ilmî araştırma usullerinde hazırlanmış standart sorular yoktur. Görüşmelerin seyrinde doğallığın bozulmaması ve samimiyetin kaybolmamasına azami özen gösterilmiştir. Dikkate aldığımız bu hassasiyet yüzünden sorularımız önceden hazırlanmamış, görüşmenin akışına bırakılmıştır. Kişilerin vakti, anlatmak istediklerinin uzunluğu, sağlanan samimi ortamdan dolayı rahatça cevap vermeleri, tecrübeleri gibi unsurlar, konuşmanın uzunluğu ve kısa tutulmasında etkili olmuştur. Dolayısıyla bir standarttan söz etmek mümkün değildir. Bu nedenlerle kişilere aynı süre ayrılmamış ve aynı sorular sorulmamış; yaşı, bilgisi ve tecrübesi, bize yaklaşımı vb. hususlar dikkate alınmıştır.

Görüşme yapılan kişiler seçilirken anlatacakları tarihî hadiseler, göç hatıraları, tecrübe ve yaşanmışlık noktasında daha çok konudan bahsetmeleri sebeplerinden dolayı yaşlı insanlardan olmasına dikkat edilmiştir. Nitekim kitap yayımlandığında bu büyüklerimizden yedisi vefat etmişti. Artık bir daha o insanlardan bir şeyler öğrenme ve dinleme imkânımız kalmadı. Bu

açıdan baktığımızda o röportajlar çok daha değerli bir hâle geliyor.

10 yaşında bir çocuktan 94 yaşında bir dedemize kadar değişen yaş gruplarında insanlarla görüşülmüştür. Görüşme yapılan kişilerin o andaki yaşları esas alınacak olursa:

2 kişi	10-27,
2 kişi	34-39,
7 kişi	40-48 ,
4 kişi	50-56,
12 kişi	70-79,
4 kişi	81-85 yaş arası ve
1 kişi	94 yaşındadır.

Yaptığımız görüşmeleri sınıflarken kitabımızı iki bölüme ayırdık. Birinci bölüm *Ohri ve Struga'da Yaşayanlar* adını taşımakta ve kendi içinde *Halk ve Aydınlar*, *Ohri Hayatî Âsitânesi* ve *Struga Tekkesi Röportajları*, *Siyasiler ve Bürokratlar* şeklinde üç alt başlığa ayrılmaktadır. İkinci bölüm “*Göç Edenler ve Gurbettekiler*”, başlığı altındaki röportajlardan oluşmaktadır.

Sorular **bold**, sohbet edilen ana kişinin cevapları normal, ancak yerel dil özellikleri içeren kullandıkları kelimeleri *italik*; sohbete zaman zaman katılan diğer kişilerin cevapları da *italik* olarak dizilmiştir. Gereken durumlarda [] içinde açıklamalara, bazı durumlarda dipnotlarda daha uzun açıklamalara yer verilmiştir.

Vatanından 9 yaşındayken ayrılmış hayat gailesi, geçim derdi, toplumsal mücadeleler derken doğduğu şehir Struga'ya ancak 56 sene sonra 2012'de gidebilen Kemal Akar, bu dört kitaplık projenin ana kahramanıdır. Kemal Bey'in, vatanından yıllardır ayrı kalmasının acısını, her vesileyle Struga'ya bir katkı sağlayarak telafi etmek istemesini bizzat gördüm. Memleketine

aşkla bağlanan bu beyefendi, doğduğu kasaba ve ülkeye hizmet etmek gayesiyle sosyal, ekonomik ve kültürel çalışmalarına hız vermişti. Kendisi 5 Mart 2020'de elim bir hastalık sebebiyle vefat etmiştir. Cenazesi 7 Mart 2020'de Levent Camii'nde kılınan namazı müteakip Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi. Eğer Kemal Bey olmasaydı bu dört kitap ve daha nice güzellikler ortaya çıkmayacaktı. Ona teşekkür etmede kelimeler kifayet etmiyor. Bir de bu kitapta katkısı yok ama tüm Ohri-Struga yolculuğumda arşiv belgelerini ve el yazmalarını tasnif ederken yanımda olan ve birçok konuda desteğini gördüğüm abim İskender Türe var. Bu güzel insanı da 20 Mayıs 2019'da kaybettik. Güzel insanlarla yolculuk tadına doyum olmaz bir keyifti. Hayatım boyunca hiç unutamayacağım İskender Abim ve Kemal Bey için Yüce Rabbimden rahmet diliyorum.

Eserimizi kaleme aldığımız esnada, Ohri ve Struga'ya yaptığım röportajlarda o kadar güzel karşılandım ki, artık Struga ve Ohri'ye gittiğimde kendimi evimde gibi hissediyorum. Buna kısaca *Rumeli misafirperverliği* denir. İşte bu yüzden kitabımızı yazarken birçok kişiye teşekkür etmek hissi bir mecburiyettir. Struga'dan Sabri-Neriman Gavaz, Abdülhalik ve Cehdi Şeh, Şenol Volina ve öğretmen eşi Nagihan Volina, Nazif, Nusret, Emrah ve Emir Volina ile Ohri Fahri Konsolosumuz Abdürraim Bayraktar inanılmaz güzel misafirperverlikleriyle bizleri bağrılarına bastılar. Zeyde İslam, bizi âdeta evladı gibi sevdi. Gösterdiği güler yüzü ve samimiyeti içimizi titretti. Tüm dostlar, kalplerinden kalbimize gelen sevgi yolunun sıcaklığını hep hissettirdiler. Struga Halvetî Hayâtî Tekkesi Şeyhi İlhan Efendi ile Derviş Halil İmami gönül kapılarını bizlere sonuna kadar açtı, muhabbetlerini esirgemedi. Vatanımızdan uzaktayken bizlere tekke sıcaklığı ve misafirperverliğini yaşattılar.

Kendisi Strugalı olan ve Ohri Tekkesi'ne gelin giden öğretmen Linda Şeh, çocukları Mustafa ve Mert, kayınvalidesi Valide Sultan Hidayet Şeh'in gösterdikleri sıcaklık ve samimiyet bizlere Ohri'de unutulmaz günler yaşattı. Ohri Tekkesi Şeyhzadesi Erol Şeh bize gönlünün derinliklerindeki kardeşlik kapısını da açtı. Artık Ohri'de bir kardeşim var, diyebiliyorum.

Değerli fikir ve katkılarıyla Osmanlı Arşivi'nden kıymetli çalışma arkadaşlarım Dr. Önder Bayır ve Levent Kürşat Kırca'nın, bu kitabın kaleme alınması aşamalarında büyük destek ve yardımları oldu. Kendilerine canıgönülünden teşekkür ederim. Bu eserimin geniş kitlelere ulaştırılmasında rolü büyük olan Kızılay Kültür Sanat Yayınları'na teşekkür ederim

Her kitabımın yazılış aşamasında olduğu gibi bu kitabımı kaleme alırken de hayat arkadaşım Melek benimle çocuklarım Enes, Muhammed, Gülnihal ve Nurbanu ise babalarıyla daha az vakit geçirebildi. Onları çok seviyorum ve her zaman gösterdikleri sabır, teşvik ve güler yüzlerinden dolayı bu kitapta onların da büyük hakkı olduğunu belirtiyor ve en kalbi duygularıyla teşekkür ediyorum.

Rumeli; benim için onmaz bir yara, muhabbette sınır tanımadığım bir coğrafyam, her gün yeniden öğrendiğim tarihim, yitik medeniyetim, umudum, sevdam... Yüce Rabbimden, ömrüm ve sağlığım oldukça, Rumeli hakkında yazacak kudretim, söyleyecek sözüm olmasını niyaz ediyorum.

H. Yıldırım Ağanoğlu
Başakşehir/İstanbul
Temmuz 2022

Yıldırım Ağanoğlu, bir kış günü karlı dağların eteklerinde ve
Ohri Gölü'nün kıyısında (2013)

Giriş

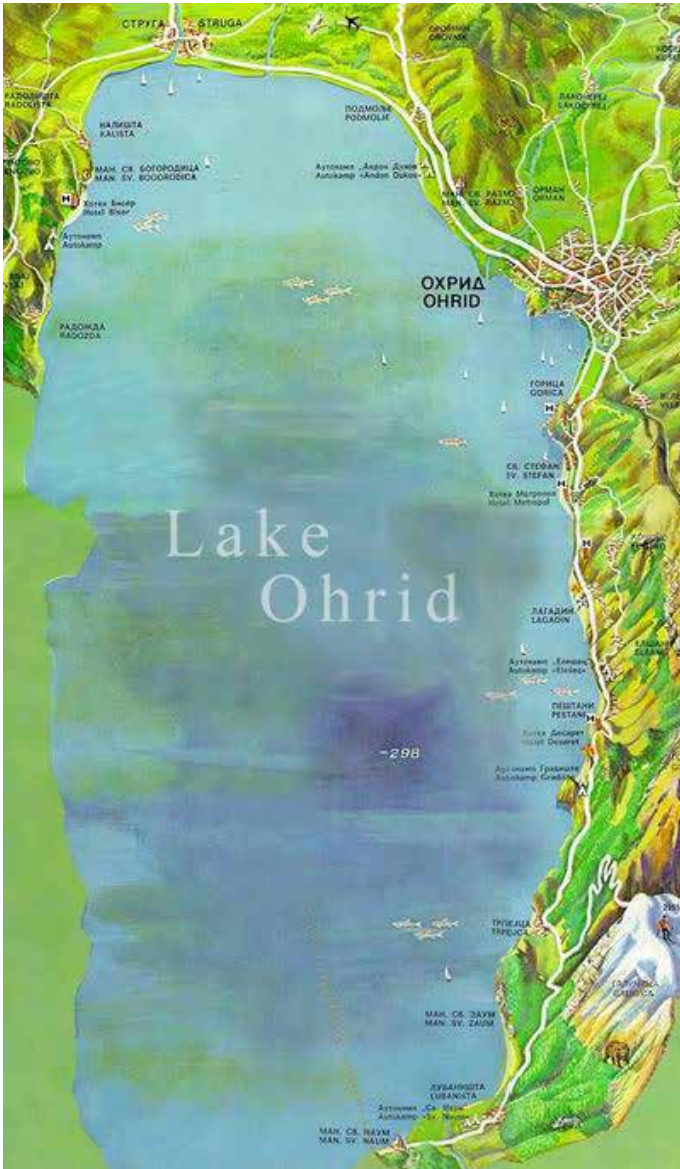
1. Ohri

a. Ohri Gölü Havzası

Kitabımızda röportaj yaptığımız insanların yaşadığı Struga ve Ohri, Ohri Gölü kıyısındaki üç büyük şehirden ikisidir. Üçüncüsü ise Arnavutluk'taki Pogradec'tir. Bu şehirleri birleştiren ise dünyada âdeta cennetten bir köşe olan Ohri Gölü'dür. 349 km² büyüklüğündeki Ohri Gölü'nün uzunluğu 30,4 km. genişliği ise 14,8 km'dir. Göl, deniz seviyesinden 695 m. yüksektedir. Gölün en derin yeri 289 metredir. Ohri Gölü hem dünyanın hem de Balkanlar'ın en eski göllerindendir. Aynı zamanda Balkanlar'ın en derin gölüdür. Göl Makedonya ve Arnavutluk arasında paylaşılmıştır. Aslında Makedonya'nın üç gölü de komşu devletler arasında paylaşılmıştır. Doyran Gölü Makedonya ile Yunanistan arasında; Prespa Gölü ise Makedonya, Arnavutluk ve Yunanistan arasında paylaşılmıştır.

Ohri Gölü kıyısındaki şehir ve köylerde toplam 131.000 insan yaşamaktadır. Bunların 88.000'i Makedonya, 43.000'i de Arnavutluk sınırları içinde hayatını sürdürmektedir. Âdeta bir dünya cenneti olan Ohri Gölü'nün toplam 87,53 km. olan kıyı uzunluğunun 56,02 km'si Makedonya, 31,51 km'si ise Arnavutluk toprağıdır.

1979'da şehir tarihinde çok önemli bir gelişmeye tanık olundu. Ohri Gölü, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür

Ohri Gölü'nün Struga'da nehre döküldüğü yer
aynı zamanda Kara Drim Nehri'nin başlangıcıdır.

Örgütü (UNESCO) tarafından *Dünya Tabiat ve Kültür Mirası* Listesine dâhil edildi. Bu karar, turizmin artması ve Ohri'nin daha çok tanınmasına sebep oldu. Ohri Gölü suları, içinde yaşayan canlı türleriyle de ilgiyi ve incelenmeyi fazlasıyla hak etmektedir. Gölün ekosisteminde hayvan ve bitki olarak birçok farklı tür yaşamaktadır. Özellikle *Ohri alabalığı*, dünya çapında meşhur bir balık türüdür.

İlk çağlarda Lihnidios ismini taşıyan Ohri şehri ve Kalesi; Adriyatik'ten Selanik yoluyla İstanbul'a kadar uzanan bir ticari askeri yol olan Via Egnatia'nın güzergâhında önemli bir stratejik mevkiydi. MÖ 148'de Romalılar şehre hâkim olmuşlardı. Ohri MS 514'te büyük bir deprem geçirmiştir. 6. yüzyılın başından itibaren Balkanlara yönelik Slav göçleri neticesinde bölgede önemli miktarda Slav nüfusu iskânı gerçekleşmişti. Slavlar arasında şehre ilk defa Ohrid (Okhrida, Akhris, Okh-

Ohri Kalesi

rı) adı verilmesi 879 yılındadır. Ohri'ye gelen Aziz (Sveti) Kril ve Metodi'nin öğrencileri Aziz Kliment ve Aziz (Sveti) Naum'un gayretleriyle kasabadaki Slavlar Ortodoks mezhebine girmişdi. 976-1018 arasında Batı Bulgar İmparatorluğu'nun başkenti olan şehir, 1018'de Bizans hâkimiyetindeydi.¹ 13. yüzyılda Ohri Kalesi ise Sırpların elindeydi. Sırp Kralı İstefan ve I. Uroş ile Draguten zamanlarında Sırbistan büyük bir balkan devleti hâline gelmişti. Hatta 1282'de Vardar Vadisi ve Üsküp, 1296'da ise Ohri ve Prespa ile Doğu Makedonya'yı da almışlardı.²

1 Selçuk Ural, *Balkanlar'ın İncisi Ohri*, İstanbul 2013, s. 15-18

2 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1982, Cilt 1, s. 195.

b. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Ohri Kalesi ve Kasabası

Devrin büyük seyyahı Evliya Çelebi, *Seyahatname* adlı eserinde Ohri ve çevresini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. *Seyahatname*'de Evliya'nın şehirlerden ne zaman geçtiği kesin olarak belirtilmese de Robert Dankoff'a göre, Evliya Çelebi 1670'te Ohri ve Struga bölgesini ziyaret etmiştir.³ Biz de *Seyahatname*'de Ohri ile ilgili kısımları özetleyip sadeleştirerek aşağıda verdik:

Bu kaleyi şehre hâkim olan *Ohri* isimli biri yaptırmıştır. Bu göl kenarındaki mamur şehir öyle bir yerdir ki yakalanan balıklardan elde edilen gelirle yüzlerce hazine elde edildiğini duyan yedi kral, hep bu şehri istila ettiklerinden şehir zamanla harap olmuştu. Osmanlı zamanında Koca Sultan İkinci Murat, şehri fethedip yedi kralın elinden almıştı. Sultan İkinci Murat'ın tahttan feragat edip yerine oğlu II. Mehmet'i oturtması üzerine şehir "*Murad Han ibtiyarladı.*" diyen Hristiyanların eline geçmiş ancak tahta tekrar II. Murat'ın geçmesi üzerine yapılan seferle şehir tekrar geri alınmıştı. Şehrin yeniden Hristiyanların eline geçmesinden sonra ikinci defa Serez ve Manastır taraflarına gelen Fatih, şehri tekrar almaya karar vermiş ve neticede şehir İslam kılıçlarının altına girmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman zamanında yapılan tahrir göre Rumeli eyaletinde sancak beyliği merkezi ve hassı 235.299 akçedir. 60 adet zeameti ve 342 adet tımarı vardır. Sefer zama-

3 Robert Dankoff and Robert Elsie (ed.), *Evliya Çelebi in Albania and Adjacent Regions (Kosovo, Montenegro, Ohrid)*, E. J. Brill, Leiden 2000, s. 195-225. Translated from the Ottoman Turkish by Robert Elsie and Robert Dankoff.

Ohri Kalesi'nin giriş kapısı

nı [Ohri sancağından] tımar erbabı, cebeli askeriyle birlikte 7.000 baştan aşağı silahlı asker Rumeli eyaleti veziri sancağı altında toplanır.

Ohri Kalesi'nden gölün eşsiz manzarası

Kalede yeniçeri serdarı, kale dizdarı ve 70 kale askeri vardır. Ohri'ye üç nahiye bağlıdır ki bunlar Ustruga, Resne ve Ohri'dir. 140 adet mamur ve gelişmiş köyü sancağa bağlıdır.

Kale; Ohri Gölü'nün kuzeyinde bir yalçın kırmızı kaya üzerinde, beşgen şeklinde, çevresi 4.400 adım bir kaledir. Bir tepe üzerinde dış kalesi içinde kuzeye yakın bir köşede, çetin bir iç kalesi vardır. İki kapısından biri kibleye bakar; büyük kapıdır ki Hünkâr Camii'ne bakar. Bu kapının üstünde tahta örtülü bir köşkü vardır, gece gündüz mehterhane orada çalınır. Diğer kapısı da kuzey tarafından Aşağı Varoş'a açılır. İç kale içinde bir mescit, dizdar hanesi, tahıl ambarı ve bahçeliği vardır.

Dış kale duvarı da on arşın yüksekliğindedir ve 40 kulesi bulunur. Üç kapısı vardır. Biri, iç kale altında kuzeye bakan göl tarafındaki varoşa açılır; büyük kapıdır. Biri, doğu tarafındaki Tabaklar Kapısı'dır. Biri de büyük göl kapısıdır. Bu kale içinde

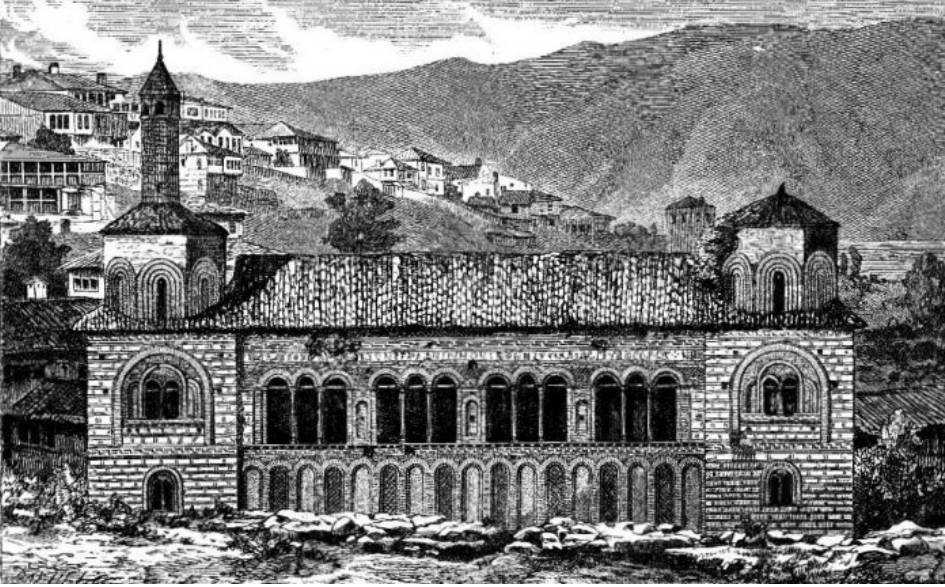
toplam 160 adet kiremit örtülü Hristiyan hanesi vardır. Göl kenarında, Paşa Sarayı güzel bir saraydır ki üç yüzden fazla içli dışlı, hamamlı, geniş meydanlı, çeşitli odalardan oluşan kiremit örtülü büyük bir yapıdır.

Ayasofya Camii, göl kenarında gayet ulu bir camidir ki Selanik, Trabzon ve İstanbul'un Küçük Ayasofya camilerine benzer. 17 kırmızı kiremit örtülü kubbesi vardır. Fetih'ten sonra camiye çevrilmiştir ve hâlen Müslüman ibadethanesidir. Lakin Hristiyanlar kapıcılara gizlice birkaç akçe verip camiye girer, ayin yapıp dışarı çıkarlar. Çünkü harap olmuş durumdadır ve Hristiyanların içinde kaldığından cemaati yoktur. Haftada bir kere cuma günleri kapıları açılıp görevliler temizlik yapar ve beş on görevlisiyle cuma namazını kılarlar.

Ondan yukarıda, iç kale önünde bir yüksek yerde Ohrizade Camii vardır. Bunlar hanedana mensup kral oğullarıymış, bu şehir hâlâ onların hükmündedir. Allahuâlem Sultan Bayezid-i Veli bir savaşa giderken bu camiye görüp "*Barekallah, ne güzel cami olmuş!*" deyince, Ohrizade padişahın ayaklarına kapanıp "*Sevabı ve binası Padişahıma hibe olsun!*" dediğinde Padişah memnun olup "*Tez sağ tarafına bir yüksek minare inşa etsinler!*" diye ferman buyurmuş olup, hâlen iki minareli olup Hünkâr Camii derler. Geliri çok yerler, bu camiye vakfedilmiştir. Güney tarafından bütün göl görünüp balıkçı kayıkları buradan seyredilir. Bundan başka iki adet mahalle mescidi vardır ki onlar da cemaatten yoksundur.

Ayrıca 6 adet süslü, mamur manastırı bulunur. Her birinde kırkar ellışer ruhban bulunur. Gelirleri çoktur. Hristiyan mutfaklarından papazlara yemek çıktıkça Müslümanlara da bu nimeti bol bol dağıtırlar.

İstok Yaylası'ndan inerken şehri görenler, "Edirne ve Bursa kadar vardır..." derler. Ama 17 mahallesi vardır ki 10'u Müs-

Ohri Ayasofya Camii'nin eski bir gravürü

luman 7'si Hristiyan mahalleleridir. Evvela bütün mahallelerden en güzeli Ohrizade Mahallesi, Tekke Mahallesi, Kuloğlu Mahallesi, Haydarpaşa Mahallesi, Kocasiyavuşpaşa Medrese Mahallesi, Zulmiyye Mahallesi, Hacıhamza Mahallesi, İskenderbey Mescidi Mahallesi, Yunusvoyvoda Mahallesi, Koçibey Mahallesi, Emirmahmud Mahallesi ve Karahoca Mahallesi'dir. Bu mahallelerde 17 cami ve mescidi vardır.

Bunlardan büyük cemaate sahip göl kenarındaki Hacı Kasım Cami, dört tarafı tahta kubbeli ve üzeri kurşun örtülü, eski tarz minareli güzel bir camidir. Diğer meşhur camisi Tekke Camii, Sultan Süleyman Han'ındır. Ferah, çok nurlu bir camidir. Diğer camiler Kuloğlu Camii, Haydar Paşa Camii, Zulmiye Camii, Hacı Hamza Camii, İki Minareli Hünkâr Camii ve kalede Ayasofya Camii'dir.

17 adet mahalle mescidi vardır. En bilinenleri İskender Bey Mescidi, Yunus Voyvoda Mescidi, Koçi Bey Mescidi, Emir Mahmud Mescidi, Çarşı Mescidi, Çınarlı Mescit ve Karaho-

Kaleden Ohri şehrinin görünüşü

ca Mescidi'dir. 400 adet kiremitli kâgır binalı, bağlı bahçeli büyük evleri vardır ki gören bu şehri 'on-on beş bin evdir' zanneder. Göl kenarında Hacı Kasım Camii'nin solunda yol arkasında Eski Siyavuş Paşa Medresesi odalarında hocaları ve talebeleri ilim tahsil ederler. Süleyman Han'ın Tekke Medresesi de mamur bir medresedir. 7 adet mektebi vardır ki önde geleni Ohrizade Mektebi ve Ağa Mektebi'dir.

3 han, Ohrizade Hamamı ve Gazi Hüseyin Paşa Hamamı isminde 2 hamamı vardır. Ama vilayetin önde gelenlerinin evlerinde de 77 adet hamam var diye övünürlermiş. Çarşısında 150 dükkânı, 7 adet mükellef ve müzeyyen irfan ocağı kahvehaneleri vardır. Genellikle çeşmeleri yoktur, çünkü ahali göl suyu gibi güzel bir su varken çeşmeye ihtiyaç duymamaktadır.

Ohri Ayasofya Camii'nin yukarıdan görünüşü (1863)

9 çeşit ayvasından *Baba Ayvası* ve *Ekmek Ayvası* ünlüdür. Özellikle 24 çeşit armudundan *Bey Armudu* en sulu ve leziz olanıdır. Lakin zalim şehrin meyveleri bir yerden bir yere hediye götürülemez, çabuk bozulur. Ama elma, kutularla her diyara gider.

Bu şehrin önde gelenleri kış geceleri birbirlerine öyle ziyafetler verirler ki bir ikram edilen lezzet, diğer birinin evinde yenmez. Her bir ziyafette farklı, çeşit çeşit yiyecekler yenilir. Hele tatlı ve hoşafı çoktur. Hatta Ohrizade'nin verdiği ziyafette 26 çeşit hoşaf içmekten neredeyse şehit oluyordum. Üç yerde fakir fukara için yemekler pişirilir. Ohrizade'nin padişaha izafe eylediği caminin yanındaki bunların en iyisidir ki bir sahan çorba ve birer ekmek ikram edilir. Bir diğeri ise Tekke Camii imaretidir.

Bütün halkı Bulgarca (*Günümüzdeki Makedonca'yı kastediyor*) ve Rumca konuşurlar ama Arnavutça bilmezler, zira Rume-

li'dir. Arnavutluk değildir. Lakin iyi derecede fasih Türkçe bilirler. Nüktedan zarif eğitimli adamları vardır.

Bu büyük şehir, Fatih'in taht yeri olup burada birçok askerle sultan Bayezid-i Veli bir sene [1492 Rumeli Seferi] kışın burada barındığından Osmanlı taht yeri olup Sultan IV. Murat [1623-1640] zamanına gelinceye kadar burada para basılırdı. Hâlâ darphanesi Aşağı Kale'de Paşa Sarayı yakınlarında büyük bir binadır ve kapısı örtülü durur. Bütün alet edevatı ve sikkeleri mevcut durmaktadır. Hatta ben halis ayar bir parayı gördüm. Üzerinde "*Mehmed Han oğlu Sultan Ahmed, izzet nasr-ı ruhu, Ohri'de basıldı*" yazıyordu.⁴

Evliya Çelebi'nin sadeleştirdiğimiz bu paragraflardan sonra Makedonya Cumhuriyeti ve Ohri'nin günümüzdeki durumu hakkında aşağıda kısaca bilgiler vermeye çalıştık.

c. Günümüzde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ve Ohri

Osmanlı Devleti 1912-13 Balkan Harbi'nden sonra Rume- li'deki tüm topraklarını kaybetmişti (Doğu Trakya bölgemiz hariç). Osmanlı, II. Balkan Savaşı'ndan sonra Sırbistan ile yaptığı 13 Mart 1914 tarihli İstanbul Anlaşması ile savaşı resmen sona erdirmişti. Böylece içinde Ohri ve Struga'nın da bağlı bulunduğu Manastır vilayetinin bir bölümü ve Koso- va vilayetinin tamamı artık Sırbistan toprağı olmuştur. Ohri şehri böylece Arnavutluk ile sınır komşusu hâline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Ohri ve Struga; İttifak Devletleri arasında yer alan Bulgarlar ile karşı blokta bulunan Sırbis- tan arasında zaman zaman el değiştirmiştir. Neticede Ohri ve Struga savaş sonunda Sırbistan hâkimiyetinde kalmıştır.

4 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt: 8 s. 325, YKY yayınları, İstanbul 2003.

Daha sonra devletin adı Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı olarak değiştirilmiştir. 1929'da Yugoslavya Krallığı adını almıştır.

II. Dünya Savaşı'nın çıkışıyla birlikte Hitler Almanya'sı, Makedonya'nın büyük bir kısmıyla birlikte Üsküp ve Ohri şehrini müttefiki Bulgaristan Krallığı'na bırakmıştır. Kalkandelen, Struga şehirleri ise İtalya işgalindeki Arnavutluk'a bırakılmıştır. Dolayısıyla Struga ile Ohri'nin tam ortasında bulunan Podmol mevki hudut olmuştur. 1943'te İtalya Struga'dan çekilmiş, Almanya bölgeyi savaş sonuna kadar işgal etmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın sonunda, Tito önderliğinde Yugoslavya Sosyalist Federasyonu kurulmuştur. İç işlerinde özerk Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Karadağ ve Makedonya federatif cumhuriyetleri Yugoslavya'yı oluşturmuştur. Savaş sonunda *partizanlar* bölgeden işgalcileri çıkarmış ve Üsküp, Kalkandelen, Struga ve Ohri tekrar Yugoslavya devleti hâkimiyetine girmiştir.

Makedonya Cumhuriyeti 8 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan ederek Yugoslavya'dan ayrıldığını duyurmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, ülkeyi resmî olarak tanıyan ilk devletler arasında yer almıştır. Makedonya'da yapılan, resmî olarak açıklanmış en son nüfus sayımı 2002'ye aittir. Buna göre Makedonya'da 2.022.547 kişi yaşamaktadır. Nüfusun etnik dağılımı aşağıdaki gibidir: Makedon: 1.297.981 (%64,17), Arnavut: 509.083 (%25,17), Türk: 77.959 (%3,85), Roman: 53.879 (%2,66), Sırp: 35.939 (%1,77), Boşnak: 17.018 (%0,84), Ulah: 9.695 (%0,47)⁵, Diğer: 20.893 (%1,03).⁶

5 Ulahlar (*Vlah ve Arumen olarak da adlandırılır*) Osmanlı zamanında çobanlıkla uğraşan ve Rumeli coğrafyasında birçok noktaya dağılmış Romence konuşan bir unsurdur. Hristiyanlığın Ortodoks mezhebindendirler.

6 *Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Macedonia*, 2002, Final data, Book X, The State Statistical Office, s. 62.

Makedonya'da nüfusun dinî dağılımı ise şu şekildedir: 1.310.184 Ortodoks Hristiyan, 674.015 Müslüman, 7.008 Katolik Hristiyan, 520 Protestan, 30.820 diğer etnik unsurlardır.⁷ Günümüzde bu sayımların siyasi nitelikte yapıldığı ve Müslümanların lehine gerçekleri yansıtmadığına dair görüşler ileri sürülmektedir.

Balkanlar'ın tam ortasında yer alan Makedonya Cumhuriyeti'nin en güzel turistik, tarihî ve kültürel merkezlerinden birisi Ohri (*Ohrid*) şehridir. 2002 sayımına göre Ohri'de 55.749 kişi yaşamaktadır. Etnik dağılıma göre bakıldığında bunlardan 47.344 kişi Makedon, 2.962 kişi Arnavut, 2.268 kişi Türk, 69 kişi Roman, 323 kişi Ulah, 366 Sırp, 29 Boşnak ve 2.388 diğer etnik unsurlara mensuptur.⁸

Yunanistan'ın, Makedonya Cumhuriyeti'ni bu adla tanımayarak AB'ye ve NATO'ya girişine engel olması sebebiyle iki ülke arasında gerçekleştirilen bir anlaşma neticesi **13 Şubat 2019'da ülkenin isminin Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olarak değiştirilmesini öngören anayasa değişikliği Makedonya resmî gazetesinde yayımlanarak yürürlüğe girdi.**

2. Struga

Struga Belediyesi'nin yüz ölçümü 48.300 hektardır. 51 yerleşim birimine sahiptir ve nüfus sayısı 63.376'dır. İktisadi açıdan şehir birçok modern otel ve lokantaya sahip önemli bir turistik merkezdir. Yugoslavya döneminde sanayi açısından, şehirde tekstil, metal ve gıda sanayisi mevcuttu. Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasından sonra çoğu verimli olmaması, ekonomik kriz vesaire sebeplerden kapandı.

7 *Census of Population, ...* s. 334.

8 *Census of Population, ...* s. 35

Şehirde lise, sağlık evi, Doğa Tarihi Müzesi ve Çağdaş Kültür Evi vardır. Kültüründe, “Struga Şiir Akşamları” etkinliği düzenlenmektedir. Struga; Dimitriya ve Konstantin Miladinov kardeşler ile akademik ressam Vangel Kocoman’ın doğum yeridir. Onların onuruna, şehirde Miladinov Kardeşler Anıt Evi ve Vangel Kocoman Sanat Galerisi bulunmaktadır.⁹ Ne ilginçtir ki Polonya, Romanya ve Slovenya’da Struga ismini taşıyan yerleşim birimleri bulunmaktadır.

Struga kentinin adı hakkında ilk tarihi verilere XI yy. Bizans yazılı kaynaklarında rastlanmaktadır. Kentin adı ilk kez 1018’de: “...*ahalinin Struga olarak adlandırdığı gölün sonuna varırken...*” şeklinde geçmektedir. Ayrıca Struga’nın Sv. Georgi Kilisesi’nde, Aziz Georgi kilise ikonunun ardında, kentin adı “Ohri Strugası” olarak yazılıdır.

1581 yılı Türk resmî sayımı sayılabilecek olan tahrir defterlerinde Struga köy olarak yazılmıştır. Fakat A. Stoyanovski’nin belirttiğine göre Struga, ahali sayısı ve işlevi açısından köyden kasabaya dönüşmek üzereydi. 1582 Türk nüfus sayımında Struga’nın Hotiştâ Mahallesi’yle birlikte 241 aile ve 15 bekâr ile ahali sayısının yaklaşık 1.200 olduğu kaydedilmiştir (Ohri 1978, 26). Bu sayımda Struga’da üç Hristiyan mahallesi kaydedilmiştir. Bunlar: Sveti Petri (daha doğrusu Sveti Petar), Sveti Yorgi (daha doğrusu Sv. Georgi) ve Hotiştâ’dır. Drim’in sol kıyısında bulunan bu mahalleler arasında 109 haneyle Sv. Georgi en büyüğümüş. Sveti Petri ve Hotiştâ mahallelerinin

9 “Струга”, Македонска Енциклопедија 2, М-III, Македонска Академија На Науките И Уметностите Лексикографски Центар, Скопје 2009, стр. 1947-1948. (“Struga” maddesi, *Makedon Ansiklopedisi* 2, М-III, Makedonya Bilim ve Sanatlar Akademisi, Leksikografi Merkezi Üsküp 2009, s.1947-1948).

Struga'da Drin Nehri boyu
eşsiz güzelliğiyle insanları âdeta büyüler.

ise hane sayısı 59'muş. Bu kayıta Hotışta Mahallesi, Struga kentinin ayrı bir köyü olarak kayıtlıdır.

Han tarafından kentin adı 1876'da Struga şekliyle kaydedilmiş, Verkoviç de kenti bu şekilde adlandırmıştır. (Verkoviç 1889, 296). Ohri Kazasının 1897 yılı nüfus sayımında kent Struga olarak kaydedilmiştir (Polyanski 1969, 21). Kınçov'da da kent Struga olarak kaydedilmiştir (Kınçov 1970, 554). Brankof ise Strouga şeklini kullanmıştır (Brankof 1905, 164). Yönetimde Struga şekli kullanılmaktadır. Yerel ahali de kenti bu adla adlandırmaktadır.

Struga'nın kökeni eski Slav dilinde stroga'dan gelir. Akan bir şey, pınar, ırmak anlamındadır. Hidrografik unvan olarak struga, Slav dillerindeki birçok yer adının temelinde yer almaktadır.

Bizanslı kadın yazar Anna Komnina, 1082 yılında Drim Irmağı ve onun akışı hakkında; *"Bu Drim Irmağı ise onun akı-*

şına ilişkin birşeyler söylemem gerek. Libnid Gölü'nün üzerinden akıyor. Var-varların bozulmuş diliyle şimdi Mokrolu Ohri olarak denilen, İmparator Konstantin ve Vasiliy döneminde yaşayan önce Bulgar çarının, sonunda da Samuil'in döneminde, üzerinde köprü (barağ) adı verilen yüzlerce pınardan oluşuyormuş. Gölde, görünürde farklı başlangıcı olan yüz kadar farklı ırmak akıyor. Irmak Drim adını almıştır.” demişti.

Makedon Slavlarının bu bölgeye yerleşerek Struga olarak adlandırdığı kelimenin anlamı, 'suyun akışı, pınar, ırmak' demektir. Öte yandan Struga'da 1965 yılına kadar dalyanların var olduğu bilinmektedir. Bu sebeple daha sonra struga ismi 'balık av yeri, dalyan' olarak daha özel bir anlam kazanmış ve bu anlam şehre verilen ismin, 'suyun akışı, pınar, ırmak' olan öbür anlamının, önüne geçmiştir.¹⁰

Makedonya'nın Struga Belediyesi; Türkiye'den Eminönü Belediyesi, Romanya'nın Mangalya, Kıbrıs'ın Gazimagusa ve ABD'nin Connecticut Eyaleti'ndeki Waterbury şehirleri ile kardeş şehir olmuştur. Büyükçekmece Belediyesi ile de iş birliği protokolü imzalamıştır.

Tarihte ve günümüzde Struga adıyla anılan kasabanın, Osmanlı'nın bölgedeki hâkimiyetinden sonra ismi aynı kalmıştır. Osmanlı fethettiği yerlerin birçoğunda olduğu gibi sadece kendi ağız ve dil özelliklerine göre küçük imla değişiklikleri yapmıştır. Osmanlı belgelerinde Struga isminin başına “Elif” harfi (U sesi) getirilerek iki değişik imlada yazıldığı görülmektedir. Buna göre Ustruga veya Usturga, Usturuga imlalarının- daki yazılışa dair çok sayıda Osmanlı belgesi vardır. Türkçede

10 Љубица Станковска, Македонска Ојкономија, Книга Втора, Метаморфоza, Скопје 1997, *ctp.* 295-298. (Lyubitsa Stankovska, *Makedon Yerleşim Yer Adları*, ikinci kitap, Metamorfoza, Üsküp 1997, s. 295-298).

Osmanlı döneminde inşa edilmiş ve
günümüzde mevcut olmayan Struga Saat Kulesi

büyük ünlü uyumuna göre; bir sözcüğün ilk hecesinde “a, ı, o, u” kalın sesli harflerinden biri varsa sonraki hecelerdeki sesli harfler de kalın olmak zorundadır. İşte “Ustruga ya da Ustruga” söylenişleri, Türk dilindeki büyük ünlü uyumuna uygun harf ilavesiyle söylenen isimlendirmelere uydurulmuştur.

a. Osmanlı Devleti’nin Ohri ve Ustruga’yı Fethi

Osmanlı Devleti’nin Rumeli’ye geldiği yıllarda küçük bir köy olan Ustruga’nın, ne zaman ele geçirildiğine dair Osmanlı kaynaklarında kesin bir bilgiye rastlayamadık. Osmanlıların bölgede önemli bir stratejik kale olan Ohri’yi ele geçirmele-riyle birlikte, göl havzasına ve Struga’ya da hâkim oldukları şüphesizdir. Zaten Ustruga, Osmanlı hâkimiyetindeyken bü-yümüş ve kasaba hâline gelmiştir.

Ohri şehri Sultan I. Murat zamanında, 1385’te Çandarlı Hayreddin Paşa tarafından Osmanlı Devleti sınırlarına katılmıştır. Manastır Vilayeti’ne bağlı bir sancak merkezi yapılan Ohri, Arnavutluk’un fethi için düzenlenen harekâtlarda üs olarak kullanılmıştır. Ancak bu konudaki kaynaklar pek net değildir. Machiel Kiel yazdığı makalesinde Aşıkpaşazade, Oruç Bey, Neşri gibi Osmanlı kroniklerinde Ohri’nin fethinden pek söz edilmediğinden ve daha çok komşu iki şehir olan Manastır ve Karlı’nın 1385 tarihinde ele geçirmesinin ortaya koyulduğundan bahseder. Kiel; Ohri’nin Osmanlılarca savaşmadan ele geçirildiği, kalenin kendiliğinden teslim olduğu fikrindedir. Ünlü tarihçimiz İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise *Osmanlı Tarihi* adlı eserinde Çandarlı Halil Hayreddin Paşa tarafından, beraberinde akıncı kumandanı Evrenos Bey olduğu hâlde, başlatılan harekâta ele geçirildiğini ancak sonrasında elden çıktığını yazar. Başka bir ünlü Osmanlı Tarihçisi Nicola Jorga da tam tarih vermez ancak Manastır ile Pırlepe’nin 1387’den sonra Türk

Struga'ya ait eski bir fotoğraf

hâkimiyetinin Ohri'nin de içinde bulunduğu bölgede etkin kılındığını ifade etmektedir.¹¹ İşte Ustruga'nın da yaklaşık olarak bu yıllarda ele geçirildiğini düşünmekteyiz.

Evliya Çelebi ise Ustruga'yı Gazi Evrenos Bey'in fethettiğini yazar. Ohri Gölü'nün boğazı diye nitelendirdiği yerdeki kaleyi (muhtemelen Drim kenarında ahşaptan yapılmıştır) alıp bir daha düşman istila etmeye kalkmasın diye yıktırdığını da belirtir.

Ohri birkaç kez el değiştirmiştir. 11. Murad Ohri'yi tekrar ele geçirmiştir. Ustruga ise bu yıllarda daha küçük bir köy olduğundan dolayı, Ohri kimin elindeyse Ustruga'nın da onun kontrolünde olduğunu söyleyebiliriz. İskender Bey ile Fatih Sultan Mehmed arasındaki mücadelede bölge savaşlara ve orduların geçiş güzergâhlarına sahne olmuştur. Yine 1537'deki Korfu Seferi esnasında Kanuni Sultan Süleyman, komutasındaki ordusuyla İstanbul'dan Üsküp, Kalkandelen üzerinden

11 Selçuk Ural, *a.g.e.*, s. 261-271

Ohri, Struga'dan geçerek Elbasan yoluyla Avlonya'ya doğru gitmiştir.

b. Struga Nüfusunun Etnik ve Dini Dağılımı (1994-2002)

Makedon Ansiklopedisi'nde Struga'nın nüfusuyla ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

“Günümüzde Struga nüfusu 16.559 (2002 yılı) olan bir şehirdir. Şehir farklı etnik toplulukların karışımından oluşan bir ahaliye sahiptir. İlk sırada Makedonlar (8.901), ardından Arnavutlar (5.293), ardından da Türkler (907), Ulahlar (550) ve Romlar (97) gelmektedir.”¹²

2002 resmî nüfus sayımları esas alındığında Struga merkezde 16.559 kişinin dinî dağılımı şöyledir: %55,5'i Ortodoks Hristiyan, %42,7'si Müslüman ve %1,7'si diğer olarak kayıtlıdır.

Ancak Struga Belediyesi köyleriyle beraber esas alındığında 63.376 kişinin dinî dağılım oranı değişiklik göstermektedir. Buna göre 2004 sonrasında Delogoždi, Velešta ve Labuništa belediyeleri siyasi nedenlerle Struga Belediyesi ile birleşti ve dinî dağılım oranı değişti. Buna göre Struga Belediyesi köyleriyle beraber: Müslüman 42.867 (%67,6), Ortodoks Hristiyan 19.764 (%31,1), Katolik Hristiyan 35 (%0,05), Diğer 710 (%1,1) kişi yaşamaktaydı.¹³

12 “Струга”, Македонска Енциклопедија 2, М-III, Македонска Академија На Науките И Уметностите Лексикографски Центар, Скопје 2009, стр. 1947-1948. (“Struga” maddesi, *Makedon Ansiklopedisi* 2, М-III, Makedonya Bilim ve Sanatlar Akademisi, Leksikografi Merkezi Üsküp 2009, s.1947-1948).

13 http://en.wikipedia.org/wiki/Struga_Municipality

1994 ve 2002 nüfus sayımları mukayeseli olarak değerlendirildiğinde ise Struga şehir merkezinin nüfus ve etnik dağılım tablosu şu şekildedir.

Makedonya Cumhuriyeti İdaresinde
Struga Merkez Nüfusunun etnik dağılımı (1994-2002)¹⁴

Etnik Grup	1994 sayımı		2002 sayımı	
	Sayı	%	Sayı	%
Makedon	9.433	58,9	8.901	53,8
Arnavut	4.330	27,0	5.293	32,0
Türk	887	5,5	927	5,5
Roman	114	0,7	97	0,6
Vlah	462	2,9	550	3,3
Sırp	91	0,6	72	0,4
Boşnak	0	0,0	16	0,1
Diğer / Belirtmeyen	720	4,5	723	4,4
Toplam	16.037		16.559	

14 <http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp>

I. Bölüm

**Struga ve Ohri'de
Yaşayanlar**

A)
Halk ve Aydınlar

Ohrili Müedin Hamit

Adı Soyadı: Müedin Hamit
Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1920
Mesleği: Çiftçi/Balıkçı
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

I.

Müedin Hamit:

Zahmet çektik ama ağır gelmezdi¹⁵

Müedin Amca soyadınız nedir?

Hamit, dedemin ismi. Lakabı Obol. Ohri 1920 doğumluyum.

İsminiz bizdeki Muhittin gibi midir, Müedin nasıl bir isimdir?

Ama bizim *burda* söyleyemezler Türkçe harflerden “ü” yoktur. Aslında Müedin *çagırırlar*. Aslı herhâlde Muhittin olmalı. Ancak *Liçna Karta*’da [kimlik kartı] Müedin yazar. Üç *kardaş*, üç te *kızkardaşım* var.

Kaç yaşları arasında Struga’da yaşadınız?

Ufak yaşlarımda, dayımda kaldım. O sıralarda 8-10 yaşlarımda, belki 12 yaşlarımda öyle bir şeyler idi. Valla *giderdim gelirdim*. Daha çok iş zamanı, bostanlar zamanı bir şeyler *gelir*. Kışın Sabrilerin oraya balıkçılara, yazın bahçivancılık yapıydım. Çalışırdık daima. Ben çiftçi, yardım ederdim bostanda bulunurdum *işimde*. Babamın zanaatı idi çiftçi. Mısır, buğday, sonra bahçivancılıkta *işlerdik*. Domates, patlıcan, biber yetiştirirdik. İdare ederdik. Burada domatese *patlıcan*, patlıcana da *kara patlıcan* denir.

15 Müedin Hamit Obol ile Makedonya’nın Ohri şehrindeki evinde 1 Mart 2014’te Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan görüşmedir. Müedin Hamit 12.11.2020 tarihinde vefat etmiştir.

Bu sizin geçiminize yeter miydi?

Eee vallahi *kanaatçıysak* yeter. *Kanaatçıydık. Fakırlık nasıl yok* idi? Var *ıdı*, hem kıtlık var *ıdı*. Çalışkana idare vardı. Şimdi onu *derim* ben gençlere ama şimdiki bu gençler unuttur zahmeti ne *çektik*. Zahmet *çektik* ama *agır* gelmezdi. Struga kışın balıkçılık, yazın bahçevancılık *yapardı*.

Struga ile Ohri'de farklı âdetler, farklı kültürler var mıydı?

Yok. Struga ile *Ohri* aynıdır. Aynı sistem. Konuşmakda yok *ıdı* fark. Yok idi Struga'yla *Ohri* arasında hiçbir fark. Resne'yle birazcık bulunurdu *birangi* fark. Debre'den *üteye* Arnavut'tur.

Kız alıp verme olur mu Struga ile Ohri arasında?

Nasıl yok, alırız, *veririz*.

Siz nereden evlendiniz?

Ohri'den. *Aşağıki* caminin etrafında, orada Haydar Paşa Camii. Biz burda, eşimiz *ordaydı*. 34 yaşındaydım. Hocanın kızını aldım. *Hepısını* sayayım mı? Altı tane çocuk, üç tane torunum var.

Struga ile *Ohri* aynıdır. Aynı sistem. Konuşmakta yok *ıdı* fark. Yok idi Struga'yla *Ohri* arasında hiçbir fark.

Osmanlı zamanında başınızda padişâh, halife vardı, o yıllar bitti. Geldi Hristiyan bir kral. Burada yaşayan halk için bir şey değişti mi?

E valla neymişdir birtakım *zalımlar*, zülümler; kral zamanında tabii bunları görmüş *ıdım*. Babam ile amca çocuğu altı *kardaş imişler* bunlar, Halil'in dedesi onlar altı *kardaş*, en *büyükü imiştir* Abdullah jandarma, Sırp Jandarması.

Müedin amcanın evinde

Sırlar Müslümanlardan jandarma alıyorlar mıydı?

Nasıl yok, ama daha bildiklerini ve daha az. İkincisi Şevki Amca var idi, o da Sırp'ta polis idi. Bilirsin polis kasabada, jandarma köylerde. Bu kulube için zamanında ayrılmışlar babama düşmüş burda bahçe. Ev yok kardaşa kalmış ev. Babası gelmiş, Avusturya'da askermiş Türkiye zamanı. Yarısi kendi otururmuş yanmış babası evi. Bir kardaşına yapmışlar bir ev gene burda. Arif, Ramiz Aco'nun hepsisinin ruhlarına Allahtan. Babası tair etmiş. Babam satarmış bir ev burda. Amucam asker imiş, Türkiye zamanı Yemen'de kalmış 6-7 sene. Sonra dönmüştür. Evlenmiş, o kalmış orda, babam burda bahçeye başlamış.

Sırp Krallığı zamanında Müslümanlara zulümler oldu mu?

Dedik ya şimdi o zulümler olmuştur. Müslümanların bir takımlarına, yok *hepisine*. Babamdan bir şey duymuşum; ne zaman bir *düğün* olmuş biz Müslümanlardan birinin, tabii *çalgılarla gidermişler* gelin alsınlar. Sonra bir *presednik* yani kasabanın belediye başkanı. Sırp imiş. Ama Türkiye zamanı *emiş* o şey, gitti hatırımdan. Hah *ambasador* [elçi] *emiş*. Türkçe var, Sırp ama *baş* İstanbul Türkçesi *bılırmış*. O demiş: *‘Allah Allah, Müslümanlar savaşı kaybetdi, böyle saltanatları bak düğün yaparlar, demek bizden hoşnud olmuşlar’*. Müslümanlar lazım ki mahzun gibi dursunlar.

Anlayamadım?

Faruk Hamit: *Osmanlı kaybetti demek lazım daha üzülsünler Türkler. Bunlar seviniyorlar, normal düğün yaparlar. Onu ister desin. Düğün yaparlar, normal düğün yaparlar onu demek ister.*

Babam bir kulübe yapmış, hayvanları çift *bagladığı* mandaları, *bugdayları satmış*. Parası yok. Çift süren hayvanlarını satar. *Satar mandaları, öder ustaları*. Ben birkaç yaşındayım, *ufagım*. Birkaç *kızkardaş* hepten beşikte, üç kişi. Rahmetli babamın dayısı idi belediye meclisi üyesi. O demiş babama *‘mandaları sattın. eee ne ile geçineceksin.’* Ne yapacağım? Dayısı demiş, *‘belediyede pandur yapacağım seni’*. *Pandurlar*, belediyede dolaşır. *Rubası* [kıyafeti] yok idi ama fesinde bir işareti var idi. Zabıta bekçi gibi bir şey. Maaşı güzel. Ne derler yanar yanmaz gider alırsın maaşı ay başında. Diyeyim hükmü geçerdi. Mecbur idi bir üye olsun Müslümanlardan, temsil edilsin.

Müslümanlar temsil edilmek zorundaydı, değil mi?

Evet öyleydi. Çok defa *olurdi* ya Salih Aga, ya Mehmet Bey, daha sonra Sami Efendi belediye meclis üyesi olurdu, krallık zamanında Ohri'de.

Ohri'ye Bulgarlar Geldi...

İkinci Dünya Savaşı'nda Ohri'ye Bulgarlar geldi. O günler nasıldı?

Onlar da aynıydı. *Peşin* geldi İtalya, Struga'daydı. Arnavutluk'da Almanlar var idi. Ele almış *idi*. İtalya da bakardı. Geldi buraya burda birtakım Arnavutlar bir takım dikbaşlılık başlattı Ohri'de gâvura, Makedonlara karşı. Makedonlar gördü ki geçinemeyecek, anlarsın Arnavutlarlan. Dikbaşlı, böyle *politiçar* [politik] değiller. Hem vursun hem *aglatırmasın*, değil. O gâvurlara karşı anlaşma yaptılar. Hem *German* Bulgar'ı getirdi buraya. Bulgar girer girmez *German* ile ittifak oldu, gelir bakar *German*, teslim etti Bulgara.

Sınırları teslim etti. Müttefik çünkü Almanlarla Bulgarlar.

Dostluk diyelim. Geldi Bulgarlar, birtakımları dikbaşlılarla anlaştı kaçtı Struga'ya buradan. Biz oynamazdık yerimizden. Kim idi dikbaşlı onlar gittiler sadece. Çok seyrek gittiler. Var birkaç hane. Valla yoktur o kadar çok. Beş altı hane kadar kaçtı.

Kalanlara Bulgarlar nasıl davrandı?

Şimdi kim *dogru* idi işinde dokunmaz. Kim alışveriş yapsın, *egrisi-dogrusu* dokunmazlar idi. Burada hudut, *granitsa* oldu. Ohri ile Struga ile arası ayrıldı. Şimdi bir takımların izin tezeresi vardı giderlerdi Struga'ya. *Kimisin* yok idi. Alışverişini gitsin gelsin yapsın, ticaret yapsın, *tutarlarse* döverdiler. *Kötegi* yersin. Çünkü karaborsa. Bulgarlar *kötege* meraklıydı. Ama gene kendi milletini de *dögerdi*.

II. Dünya Savaşı'nda Bulgar Askeri Olduk

Bulgar askerinden, polisinden Müslümanlara hakaret olur muydu? Mesela Bulgarlar Üsküp'ü işgal edince, orada Türklere çok fena davranmışlar. Türklere, "Siz Çingenesiz zaten beş yüz yıl boyunca burada hırsızlık yaptınız, bizi yönettiniz" derlermiş, böyle şeyler duydunuz mu siz?

Bilmem o kadar politikadan anlamam yalnız. Burada bir şey olmadı. Bulgar aldı askere ben de gittim. 1943'te yazın. Bir takımlar 42'de gitti. Bir takımlar 43'te. Yok bir sene tam kalmadık. Bir kış tuttu sonra saldı. Biz Bulgarlara işçi asker olduk. Yol yapardık, bir sene evvel Kumanova'dan başlamışlar Kriva Palanka ile Küstendil'e tren yolu çıksın. Kumanova'dan yapardık yol Küstendil'e *gitsin*. Yunan'ın tutmuş birtakım yerlerini Bulgarlar. *Germany* almıştı, Bulgar'a teslim etti. Oranın insanlarını da almış *ıdı* burada çalışsın diye. Bir sene çalışmıştık ama ikinci seneydi. 44 yılında sonra bozuldu zaten.

Bulgar buradan 1944 yılında mı ayrıldı? Almanlarla aranınız nasıldı? Hiç Alman askeri ile görüşür müydünüz hiç?

44'te tam harman zamanıydı, öyle bir şeydi. Görüşürdük ama seyrek. *German* askeri durmazdı. İtalya'yı temsilen geldi onlar.

Aralarında böyle üniforma olarak, askerî disiplin olarak Alman, İtalyan, Bulgar fark var mıydı? Hangisi daha iyi ve düzenli görünüyordu?

İtalyan askeri daha yumuşak idi. Almanlar disiplinli idi. Bulgarlar da disiplinli. Onların da *bayağı aksilgi* vardı ama *dogruya* dokunmazdılar. Bak şimdi *haçan* başladı *partizanlar* başa çıksın biz *ıdı* çiftçi. Ya geçecek komşu *kardaşım* hayvanları alacak ahırda. Geçerdik kontrolden. Bulgarların kontrolleri *Partizanlar* için. Can düşmanı idi. O zamanlar *bogday* ekme zamanı idi. Kasımdan bir iki hafta evvel. Tabii lazım erken *gidesin*, tohumu

Müedin amcanın evinde

atarsın, tarlayı sürersin. İsterim diyem ki fazla iş vardı. *Yetiştire-sin* işi, mecburdun erken kalkasın. Geceleri burda *sokaga* çıkma *yasagi* vardı. Ama *gürürdiler* hayvanlar ilen, sen çiftçisin, bir şey demezdiler.

Savaş bitti, partizanlar geldi. Tito hâkim oldu bu sefer. Bir şey değişti mi?

Tabii işinde gücündeysen bir zarar yok. Ama başka bir şeyler varsa fırsat elde bir şeyler yapan, çeker. Vardır onun düşmanı.

Siz okula gittiniz mi?

Ufaktan birazcık gittim Sırp zamanı. Birkaç sene *gittik* *oyle*. Eski okurduk ne anlarsak. Okuma-yazma birazcık, az bir şey. *Bizim* öyle sistemdi defterimiz yoktu. Taş kalemi vardı. Tebeşir gibi uzun ama taş kalemi derdik ona. Yazardık tahtada, dört köşe tahtada. Yazardı ne derdi hoca o, ben gelir silerdim, fakirlikten.

Hayatınızda 1920'den bugüne film gibi bir öykü var. İtalyanlar, Bulgarlar, Almanlar, partizanlar var. Sosyalistler geliyor ülke yeniden kuruluyor, Tito hâkim oluyor. Yavaş yavaş değişiyor. Daha bir rahatlamanız, daha bir zenginleşmeniz oldu mu böyle bir zamanda?

Ticaret ile uğraşanlar çıkmıştır meydana. Bizim *gibi zanaatçı*, neydik toprakla *uğraşan değişmedi*. Çocukları okuttuk sekize kadar Türk okulunda. Torun birazcık okudu fazla işte.

Dayınız yaşadığı müddetçe mi Struga'ya gidip geldiniz, sadece çocukken mi? Yoksa evlendikten sonra da Struga'ya gittiniz mi?

Sade çocukken. Şimdi biraz daha büyük *kardaşım* var idi. Babamın yanında bulunurdu, hayvanları. Beni saldı, bende *acıık* bulunurdum evde yardıma daima. Struga refahla Ohri'ye göre daha iyiydi, daha bolluk idi. Struga'da bereket vardı.

Çocukluk zamanlarında ne yer içerdiniz? Yemek vesair anneniz ne yapardı size?

Daha az *bogday ekmegi* var idi, daha çok mısır *ekmegi* vardı. Ne bulunursa yedik, bazen fasulye, pastırma, *pite*, *bürekler* olurdu. Hem *yagla* hem *zeytinyagla* olurdu. Lor peyniri, yeşil, lahana öyle de olurdu. Pırasa da var *idi*.

Kıyma da vardı ama kasım ayında bizde olurdu pastırma. Zamanında ocak buradaydı. Geniş olurdu. Ananenem atardı bir odun burda eti koyardı *kururdi*. Ateş yanardı burda o *kururdi*. Aynısı Boşnaklarda var. Patates vardı. Turşu kurulurdu küplerde.

Ohri Hayâtî Tekkesi'nde nasıldı hayat, o tarikata girenler?

Onlar da aynısı ne idi *camilerde*. Tekkede daha fazla zikir vardı. Sabah namazı zikir, ikindiden sonra olur salavat. 500-600 zikir vardı. Yaklaşık yarım saat. Fazla zikir olurdu.

Siz namaz kılar mıydınız hep gençliğinizde?

Gençliğimizde açan var idi *vaktımız*. Evlendikten sonra, daha fazla namaz kılardık.

Kemal Akar: Hocaların kızını alınca (gülüşmeler).

Burada yaşayan Müslümanların tahminen ne kadarı mesela namaz kılardı?

Vallahi dörtte birisi *namazçı* idi, giderdi camilere.

Şenol Volina: *Ama Struga'da ben ne ka bilirım böyle aileler demek Gavazlar, bizim aileler, Obollor, hepsı çiftçi ne imıştır, balıkçı ne imıştır; ama en fazla tekkenin dervişleri imıştırlar. Halveti cemaatindenmişler bu eski Strugahılar.*

Kullandığın, aklına gelen atasözleri var mıdır? Şu an aklına hiç atasözü geliyor mu? Mesela, 'işleyen demir ışıldar' gibi.

Faruk Hamit: *Onları bilir epey ama şimdi gelmez aklına. Sen onu sorarsın hem o zaman düşünür. Mesela şimdi normal hayatta kullanır, çok kullanır, hep öyle beyitlerle fazla... Mesela babam benim yanımda, oğlunun yanında sigara içmez. Nasıl anlatırım şimdi bu bi şaka. Yani hiç kullanmadığı için benim yanımda sigara içmezdi. Onun için. (gülüşmeler) Ama ben içiyorum. Rahmetli Şeyh Arif'in gitmiş idi hoşuna bu söz. Ben hususen bunu her yerde kullanırım. "Yalnız bir Faruk'un babası içmez oğlunun yanında sigara."*

Ohri'de yaşayan kasabalılar hangi kasabanın insanlarıyla daha iyi anlaşırlar?

Struga ile daha iyi. Yoktur bir farkı lisanı aynıdır. Resneliler'de daha çok Makedonca sözler var idi. Öyle bir rivayet vardır ki Resne köylerinde bir minare yapacaklar, ama iddiaya girmişler hiç konuşmayacaklar *birangi* Makedonca söz *Çak* olsun minare bitsin. Ama bitirene kadar konuşmuşlar mutlaka birkaç söz (*gülerek heyecanla anlatıyor*).

Kemal Akar: *Müedin Amca, bu Karamuratlardan kimi tanıyor-sun senin yaşatlarından? Nerden gelmişlerdi, hiç böyle bir muhabbet oldu mu acaba?*

Hepisini tanırım onların. Hep dedelerini tanırım. Karamurat *nasıl yok*, daha siyah idi onun için Karamurat *dermişlerdi*. Sonra Arif Aco, Mule Aco *hepisini* tanırım. Nerden gelmiş onu bilmem. Türkçe *konusurdılar*, Arnavutça bilirlerdi onlar. Nerden *gelmiştir*-lar bilmem *hepisi* balıkçı idi.

Ohri Nüfusunun Yarısı Kaçmıştır Türkiye'ye...

Peki Müedin Amca, Ohri'den Türkiye'ye tahminen kaç kişi göç etmiştir?

Valla kesin bilmem ama *çoğusu* kaçmıştır. Burasının Türkleri kaçmıştır. Nüfusun yarısından fazlası kaçmıştır.¹⁶

Türkiye'ye göç edenlerle ilgili hiç unutmadığınız, çok üzül-düğünüz, aklınızda kalan bir hatıranız var mı?

Arkadaşlarım, hısımlarım akrabalarım kaçmıştır bir takımları. Benim enişterimden iki tanesi kaçtı, *burda* kendi evi var idi. Fakat Türkiye'de parasız. Sıkıntıları işle az-çok. Şimdi gittiler

¹⁶ Kaçmıştır: Bu söz Ohri ve Struga Türkçesi'nde göç etmiştir manasında kullanılmaktadır.

aliyyülâlâ oldular. İhtiyarlar gitti, ama gençleri hayat yaşarlar. Bir takımları da bu Çırçarlar'ın babası daha iyi olsun diye kavramış, olamadı. Neyse onlar da burda başladı *orda* daha güzel. Bayram-paşa'da Ercanlı soyadları. Onların *güzeldir* hayatları.

Faruk Hamit: *Dedemin mesela dayısı, çocukları paraylan ne giderler onlar biraz daha çok zahmet çekmişler. Olsun ki paraylan gitmişler.*

Şenol Volina: *Bizim dede Muçe Tiro sattı çiftlikleri bir dinar almadı. Gitti üteye. Bilemezler nasıl öldü.*

*Seft*e görüştüm ben, *hepisiyle* görüştüm. Mamak'da dedesiyle görüştüm. Rasim enişte var idi orada. *Haçan* girdik camiye, bakarız kasabalılar epeyce tanırılmışlar. Ama yaşamışım ben Struga'da. Eyüp Kabakçı'nın bahçesi dedenin dibindeydi. Dedenin babası. Hasan Aco. Hasan Tiro. Ufaklıkta insan fazla *tutar imiş-tir* aklında.

Cümle Bela Hoş Bela, Yalnız Bela Güç Bela

Ohri ve Struga'dan göç eden Türkler hangi yolu kullanırlardı, nasıl giderlerdi Türkiye'ye? Tren mi vardı, at arabalarıyla mı? Nasıl giderlerdi?

Arabaylan önce Manastır'a sanırım giderlerdi. Manastır'dan sonra trene binerlerdi. Tabii seyrek seyrek giderlerdi. Açıan ilk kaçtı bizim enişte, *peşin* kaçmıştır. 1954 öyle bir şeydi. *Haçan* gönderdik *autobüse* bindirdik onları göç için o *vakit*. *Bindirdik* onları, *orda* ben o vakit oturmuşum merdivenlerde *ağlamışım* (*ağlamaklı konuşuyor*) Acı idi, bir ev, üç tane *magsum* vardı. Kendileriyle beş kişi. Bilmezdik tekrar *göreceğiz*. Buradan İstanbul'a *gidersın*, akıl almazdı fakat sonra gittik, görüştük. Biraz çalışır-dık *haydi*. O *vakit* ağlamışım, sonradan alıştık biz.

Faruk Hamit: *Nasıl derler, "Cümle bela hoş bela. Yalnız bela güç bela." İlklerden gidenler mesela daha zahmetli olur sonra çoğalın-*

ca alışır insan. Bu da aklınızda olsun burda yüzde 75-80'i zordan kaçtı.

Peki dikkat ediyorum kelime kullanırken kaçtı diyorsunuz, göç etti, muhacir oldu manasında?

Siz 'göç etti' diyorsunuz, biz 'kaçtı' diyoruz. Oldu kolektif. Getireyim kasaba olsun suçu olmasın, Tuttular birtakım yerleri burda.

İnsanlara zor geldi yani?

Sonra gelir kolektif *erkekliğin* şanıdadır. Kadınlar da bir yerde çalıştırılacak. Biz alışmamışız. Rahmetli *benim* anamın *üldü* gitti talep *bilmezdi*,

Ev duvarları yüksekti değil mi, bahçe duvarları?

İki metre, iki buçuk metre vardı. Bu komşunun vardı beş metre duvarı.

Kapıcık var mıydı bahçelerinizde?

Kapıcık vardı. Eskiden yaşamış bir yerde, yok idi bir hasımlık, ya *bir* kötülük aralarında. Komşuluk çok, *geçimlik* var *idi*.

Şimdi mi daha iyi komşuluk yoksa eskiden mi?

Şimdi gene iyi eski komşular. Ama yeni komşular geldi hem Arnavutlar, ilkten birazcık sert ama tabii sonra yumuşadılar. Bu gençler şimdi yumuşadı. Eski Arnavutlar *geldiğinde* daha katıydı, sert. Böyle alışmışlar. Tevbe ya Rabbî bilmem bazen *gürerim* Türkiye'de böyle ne olur bakarsın Türkiye'de hem onlardır daha beter bile *gürürüm* Arnavutlardan beter. Görür müsün kötülükler! Alırlar *biçağı*, İnsanlar *birbırını*, Allah Allah...

Şenol Volina: *Allah razı olsun, Allah uzun ömür versin. Allah ne ister canın versin. Salt kusura bakma, biraz ne uzun ettik.*

Hepiniz, Sağolasınız. Allah razı olsun.

Struga'da Drim nehrinin havadan görünümü

Drim Nehri üzerindeki köprüde Geleneksel Struga Şehir Akşamları düzenlenmektedir.

Strugalı Nazif Volina

Strugalı Nusret Volina

Adı Soyadı: Nazif Volina
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1929
Mesleği: Çiftçi
Milliyeti: Arnavut
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

Adı Soyadı: Nusret Volina
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1929
Mesleği: Ev hanımı
Milliyeti: Arnavut
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

2.

Nazif - Nusret Volina:

*Çalışalım iyiye, koşmayalım kütü yola, hem
gürürsen bir kütülük onu düzlet,
sok yola¹⁷*

Nazif Amca ve eşi Nusret Teyze ile konuşacağız. Nazif Amca biraz kendini tanıtır mısın? Kaç doğumlusunuz siz?

Ben Nazif, 1929 *dogumlu* ikinci ayda. *Çocuklugumuzu geçirmi-
şık*. Babamın ismi Hamdi, annemin Naciye. Biz *bayagi* fakir
idik. Struga'da *dogduk*. Büyüdük, *fakirlik* işte. Babam işler-
di *çiftçilik*. *Su sığırları* [manda], öküzlerle tarlaları sürerdik.
Mandalarla böyle üç dört tane. Bugday, arpa, çavdar, *mısır*, *gra*
[fasulye] ekerdik. Ben *işlerdım* daha 12-13 yaşında tarlalarda.
Ama bizimkiler Arnavutluk'tan Mat köyünden *gelmişik*. De-
deler gelmiş Volina diye bir köyden Struga'ya.

Hangi mahallede doğdunuz ve Struga'da başka hangi mahalleler vardı?

Bu evde, burada, Panagürişte Mahallesi. Panagürişte demek-
tir pazar [Panayır]. Toplanır onlar pazar ederler, panayır. Na-

17 2 Mart 2014 Makedonya'nın Struga şehrinde Nazif ve Nusret Volina ile Yıl-
dırım Ağanoğlu tarafından yapılan görüşme. Sohbe zaman zaman gelinleri
Nagehan Hanım ile Kemal Akar da dâhil olmuştur. Sorular **bold**, ana kişi olan
Nazif Volina'nın cevapları normal ancak yerel dil özellikleri içeren kelimeler
italik; sohbe zaman zaman katılan diğer kişilerin cevapları ise *italik* olarak
dizilmiştir. Not: Nazif Volina 3.9.2018'de vefat etmiştir.

sıl derler o mahalle Gl Mahallesi, Balıkçı Mahallesi. teye dogru yoktu burda başka. İki mahalleydi burası.

Nusret Teyze: *Karamuratların yeri Gl Mahallesi, oradaydılar balıkçı yerleri idi mahalleleri.*

İtalyan Zamanı, Arnavutça Okula Gittim

Okula gittiniz mi? Hangi okula gittiniz?

Struga'da okula *safı* [sadece] dört sene *gittim*. Arnavutça okula *gittim*. O *vakıt* idi burada İtalya. İtalyan zamanı idi. Biz okurduk mektebi de burada. Arnavutlar Arapça istemezdi-ler. Ben Kur'ân okurum. Eski yazı Osmanlıca zor. Bak bizde vardır büyük bir mesele hocalar birlikte okutmazlar, nasıl *de-yim* anlarsın, hem eski yazı hem bu Kur'ân. *Anlatabildim* mı? Biraz *bilirdim*, o zamandan. *Çak gittim* asker hem unuttum. Mektebi, hoca mektebini *kapadılar*. Bana kaldı işler. Ben de başladım babamın işine; tarla, bahçe sulardım, tarla sürerdim. *Ordan* gittim askere, 1949-51 arasında. Askerliği iki sene yaptım Hırvatistan Bjelovar'da.

Peki orada Müslüman askerler var mıydı?

Yoktu. *Em* yemeklerimiz zor idi. Gâvur hükümetlerde *payık* [temiz] kazan yoktu. *Degildir* hepsi domuz ile ama karışır, bıçaklar karışır. İster ye ister yeme. Olsun *gittim geldim* aske-re. *Geldim* askerden Müslümanlığın şartlarıyla. Ben *hanımimla* okurdum Arapça'yı aynı hocada, aynı *yaştasız* biz.

Nusret Teyze: *Babamın komşusu var idi bir duvar aşırı. Bir hoca var idi. O vakıt dayattı hkmet bırakmazdı Arabça [Kuran-ı Kerim] okuyalım, babam rahmet olsun canına, hocaya dedi. Ge-ceylen giderdik evine. Bunlar da var idi beş-altı kişi, hepimizi bir odada okuturdu.*

Nazif Amca ve Nusret Teyze'nin evinde

Hangi hükûmet bırakmazdı; İtalyanlar mı, Arnavut Krallığı mı?

Yok canım Arnavutluk. Buralar hep Arnavutluk idi. Hem İtalya askeri hem Arnavutluk.

Nusret Teyze: *Koministler geldi sonra karmakarışık oldu.*

Ama yapma öyle. Türkiye’de bırakırlar mı? Onlar da istemezlerdi. Bizi Cenâb-ı Allah çok *sevmiştir*, hem çok nasıl *deyeyim*. Biz hiçbir şeriatı tam tutmadık. *Bizim* imanımız zayıftır. Benim düşüncem budur. Bir atasözü söylemiş “*Din bir, söz bir.*” Lâzım verdiniz sözü bana, onu sözü ben size yerine getireyim. Gittim askere geldim işte nasıl *bilmış* nasıl eski tertiple aradık söylediler. Bir *stroynik* [aracı] gitti. Kızı istedik, verdiler, işte aldık.

Kaç yaşında evlendin?

Ben 1952'de evlendim. 23 yaşında askerden geldim o zaman. Bugün artık yaşarız burada. Bu evde oturdum, bu evi yaptık, eski evdi burası. Burda doğdum, burda evlendim, burdan *gi-deceğim* şimdi.

Sırbistan Krallığı zamanında nasıldı o zamanlar burada ekonomi, halkın durumu? Mesela dine baskı var mıydı?

Sırbıye krallığına *yetiştirdim* ben. O zamanlar dine baskı yok idi. O *vakit* okurduk hem biz *mektebde*, Hhristiyan mektebinde Sırpça. Hem *verirdi* birlerden, ikilerden *Arabça*.

Nusret Teyze: Hem onları Pop [papaz] okuturdu, bizi okuturdu mektebde hoca. Sırplar karışmazdı. O zamanlar bizim bozdu Makedonlar, Arnavutlar.

Sonra geldi Yugoslavya, Arnavutluk'tan geri aldılar Struga'yı Sırplar.

İtalyanlar geri çekildiler. Peki Almanlar hiç Struga'ya geldi mi?

Yavaş *te düvericeğim* sana. Almanlar geldi, onlar bir iki sene deyim ki oturdular. Sonra geldi Tito, onlar kaçtılar, hem de İtalyanlar hem Arnavutlar.

İtalyanlar Zamanında Zengin Oldu Kasabamız

Nusret Teyze: *İtalyanlar çok zenginletti bizi o vakit zengin oldu kasabamız. Millet şaşırды ne yapsın, paraylan oynardı. Millet şaşırды ne yapsın bilmezdi o ka parayı.*

Yani satın mı alırdı her şeyi?

Bütün kundura verirdi, bir tavuk için İtalyanlar. Hür yaşadık ama. Hudut koydular burda Podmol'da, Ohri ile Struga arasında. Şimdiki havaalanında *orda* vardı hudut. Burdan öteye arabalarla gelmişti Bulgar. Çünkü İtalya aldı Arnavutluk'u Alamanya ile bir. İtalya bu taraftan geldi, Alaman geldi bu taraftan. *Çak* geldiler *orda* buluştular. Hem *orda* koydular hududu. İşte mektebe girdik. Arnavutlar mekteblerinde okurdu. *Islah* geçinirdik.

Bulgarlar Ohri'de Türklere pek iyi davranmazlarmış? Onu anlatır mısınız biraz?

Davranmazdiler, istemezdi Türklere, bak Nazif Amcana. Gâvur, İslam'ı istemez *em* istese de yakışmaz. Ben seni sevmem, ama sen olsan benim hasmım dayak yerim, ben canımı veririm. Ben canımı *veririm* olsun sen benim hasmımsın vurmuşun evladımı, seni vermem bir Hristiyan için. Ben vermem.

Nusret Teyze: *Ohri'de Bulgarlar çok çektiydi evlat. Dayım gelirdi, rahmet olsun canına, onlarda yoktu ekmek yesinler. Kıtlık vardı o zamanlar hiçbir şey vermezdi. Verirdi çamur gibi yapardı birer parça, gidin alın yiyesiniz. Saatçıydı dayım. Haftada bir gün dağlardan gelirdi bize Struga'ya pazara. Pazar günü var idi çok pazar burda. İtalya bizi uçurdu burda çok pahalı, paralıydı. Hem o gün yapardılar pazarı hem akşamüstü biz rahmetli anam yogururdu ekmekler, somunlar doldururdu. Bir kaşık un yok idi onlarda. Verirdik dağdan kaşırdı arkasından götürürdü *em* evladıklarına *em* kariya. Onlar çok çektiler Ohri'de Bulgardan.*

Teyzeciğim Ohri'den kaçıp Struga'ya oturmaya gelen oldu mu? Bulgar'dan kaçıp gelen varmı?

Nusret Teyze: *Göndermezdiler, nereye gelecekler. Yok idi öyle.*

Bazı Müslümanlar kaçmışlardı.

Ne kadardılar, on aile mi, yirmi aile mi?

O kadar, var idi *kaçırdılar*. Kimi Arnavutluk'a gitti, kimi burda *kaldi*. Zaten *çocuklugumda* Struga'nın nüfusu hane olarak 1.300-1.600 öyle bir şeydi.

İtalyanlar burdan çekildiler. Almanlar ne yaptı?

Alamanlar öteye geldiler, sınırı koydular. Sonra oldu *burda* Arnavutluk, hem İtalya. İtalya askeri karışmazdı çok öyle. Var idi bolluk. İşte geri geldiler, *tutuldiler*. *Germanlar* kaçtılar. Bozuldu *Germanlar*, kaçsınlar. İtalya *çekildi* beriye. *Germanlar* geriye Arnavutluk'tan kaçtılar Karadağ'a doğru yukarı yerlerine kaçtılar. Yaptılar çok keder, Arnavutlar *Germanlara saldırdılar* çünkü bölge Arnavut *partizanlardaydı*.

Bir de balistler var ya?

Nusret Teyze: *Makedonlar, ya Arnavutlar ya Makedonlar dağlar doldu. Benim babamın tarlada var idi kulesi bahçede. Orda toplandı partizanlar, yerdiler, içerdiler hep. Struga'dan çıkarken Ohri'ye giderken bahçeler var idi. Burda idi German. Babamın evi orda karşısında o ev doluydu German. Onları çağırırdılar, çıkardılar bir ikindi vakti çağırırlar." Komm¹⁸ partizan komm" binerdiler minareye koyardılar mitralyozleri Almanlar, vururdular partizanları. Sularda, bataklarda kimin idi adamları vururdular. Nasıl korkardılar çıkamazdılar baksınlar, onlar da çok*

18 Kom: Almanca gel demektir.

çektirdiler. Haçan kaçtı German, Radolišta'nın tüm genç çocuklarını topladı, hepsini aldı babalarının önüne, çocuklarını vurdu, babalarını bıraktı.

Ama orada iki tane Alman askerini vurduğu için yapmış değil mi?

Nusret Teyze: *Germanlar artık bitti. Kaçarlar iken kom, kom. Hepsini vururdılar. Partizanlar başladı girsın, onlar çıktılar. Onlar kaçarken yaktılar köprüyü, vurdular.*

Hangi köy demiştiniz?

Nusret Teyze: *Radolišta. Müslüman köyü. Müslümanlar idi hep o köylerde. Vurdular o Germanları hem kaçtılar. Sonra Make-donya'da yaşadık. Gavurlan Arnavutları bilir idik. Gavurlarlan yaşardık. Bir yerde idik. Arnavutlar yapmazdı fenalık. Günahtır şimdi deyelim. Gavurlarlan yaşardık gerçek, ama hürriyet var idi.*

Germanlar, İtalyanlar kaçtılar, partizanlar geldiler. Geldiler Çak buraya. Bizim evdi en son ev kasabanın. Buraları hep plato, hep su, hep burda bogulurdu insanlar. Anlarsın çok partizan kayboldu o sulara. Girdiler, bilmezdi yüzme bogulurlardı. German çıkardı, bak onlar yığıt idiler. Germanlar, korkmazdılar. Vardı bir stuka [zabit]. İner girer orta platoya yalnız, mitralyozu koyardı; "kom partizan komm", "gelin partizanlar gelin". Neyse onların hepsı kaçtılar, onlar kayboldular epeyce sonra geldi partizan buraya. Kaçtı Germanlar girdi partizan.

Onlar sonra ne oldu burada? partizanlar kötü davrandı mı Müslümanlara?

Yok idi zararları, fukaraydiler. Fakat hesap et benim babam ne ka zenginlik vardı bütün gün platolarda ve su sığırlarıyla [manda] bütün gün. Egleştirirdi vagonları orda şimendiferleri. artizanlar gelirdiler, bizi hamal yaptırırdılar, odun kestirirdiler, çuval

taşırdılar. Gelirdi buraya tren. Sonra gelirdiler atardiler vergi. Vergi isterdi partizanlar. Toplardı kahvede insanları. “Ne kadar vergi versin Nazif?”, derlerdi “İki yüz bin dinar”; gelir, vergiciler herkese bakar, “Bana yüz bin, sana iki yüz bin, diğeri beş yüz, Nazif’e ne kadar vergi verdirelim; sana beş yüz, sana bin”. Ne ka isterdi, iki yüz bin dinar, mecburdun onu veresin.

Nusret Teyze: *Vergiciler alırdı hayvanını evinden, bundan kimin yok idi parası. Babam benim çiftçi idi. Mısır, gıra, kumpir, biberka hep bunları ekerdi, bahçevancıydı. Gelirdiler kapıyı kapatır Mustafa Aco, yarın bir çuval gıra beklerim filan yere. Hayriye abla yap-sın bir on somun ekmek, koversın. Dagdan geldiler. Açlar, fukara, hiçbir şey yok idi yesinler.*

Babam giderdi vagonları indirirdi, eziyet için yaptırırlardı. Öyle böyle geçti sonra geldi kadastro. Haçan geldi kadastro, ister inan ister inanma, ben o vakıt yüz yirmi bin dinar vergi ödedım. İşle bütün tarlalardan alırdı vergi. ‘Yok’ dedin mi, alırdılar mandaları. Gelirdi haçan vergi atsın. Hop yüz binden çıktı iki yüz bine. Bizim yok idi iki hektar toprak yok idi.

Sonra Tito geldi, o nasıldı?

Tito¹⁹ geldi iyiydi. Tito *yaşatırdı*. On beş-on altı sene *paşaport* verdi. Hiç gitmeyessin dışarıya, nereye istersen git. Sonra Rankoviç²⁰ geldi sıkıştırdılar Müslümanları burdan kovdular Türkiye'ye.

-
- 19 Josip Bros Tito (1892-1980): Yugoslavya SFC'nin kurucu devlet başkanı. Babası Hırvat annesi Sloven'dir. Fakir köylü bir ailenin çocuğudur. I. Dünya Savaşı'nda Sırbistan ve Karpat cephesinde savaştı. Ruslara esir düştü. 1917-1920 arasında Bolşeviklerle birlikte savaştı. Döndüğünde Yugoslavya Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı ve genel sekreterliğine getirildi. II. Dünya Savaşı çıktı. Uzice'de bir kurtuluş savaşı komitesi kurdu. İşgal kuvvetlerine ve onlarla iş birliği yapan Ustaşalara karşı gerilla savaşına başladı. Çevresindeki kişilere görev verirken ve iş yaptırırken, sık sık "Tİ-TO, Tİ-TO" (Sen bunu, sen bunu... yap!) dediği için arkadaşları kendisine esas ismi olan Josip Broz'un yanına Tito lakabını eklediler. Her yerde bu lakapla meşhur oldu.

Tito, Partizan Parlamentosu'nu (Yugoslavya Antifaşist Ulusal Kurtuluş Konseyi) topladı. Bir geçici devrim hükûmeti kurdu. Yugoslavya'nın eşit halklardan meydana gelen federal bir topluluk olduğunu ilan etti. Bu çalışmalardan dolayı Tito'ya 1943'te Yugoslavya Mareşallığı, daha sonra Hükûmet Başkanlığı ve Başkomutanlığı da verildi (7 Mart 1945). Aynı yıl seçimlere gidildi. Tito'nun partisi olan Halk Cephesi seçimlerde galip çıktı. Seçimlerden hemen sonra resmen Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni kurarak ülkedeki krallık yönetimine son verdi. 13 Ocak 1953'te Yugoslavya Devlet Başkanı seçildi. Yugoslavya'yı Sosyalist Federal Cumhuriyet hâline getirdi. 1968'de Varşova Paktı'nın Çekoslovakya işgalini kınadı. 1962-70 yılları arasında sık sık Asya, Afrika ve Latin Amerika'ya geziler yaparak Bağlantısızlar Hareketi'ni güçlendirdi. Ömür boyu devlet başkanı seçildi. 1980 yılında öldü ve Belgrad'a gömüldü.

- 20 Aleksandır Rankoviç (1909-1983): Yugoslavya'da devlet başkanlığı yardımcısı, İşçileri Bakanı ve Ulusal Güvenlik Dairesi (OZNA) başkanı olarak görev almış Sırp kökenli Yugoslav siyasetçi. Rankoviç; Josip Broz Tito ve Edvard Kardelj'den sonra Yugoslavya'nın üçüncü güçlü adamı olarak kabul edilmekteydi. Sancak, Kosova ve Makedonya'da tüm Müslüman unsurlara karşı baskıcı politikalar ve göç ettirme siyaseti uygulamıştır. 1966'da Tito'ya karşı bir darbe girişimi planladığı gerekçesiyle tüm görevlerinden alındı.

İnsanlar Sıkıntı Yüzünden, Vergiler Yüzünden Göç Etiler

Neden buradan göç oldu, Müslümanlar neden gittiler?

Ne için, sıkıntı. İşte sen oturursun *burda*, her bir şey vardır. Ver yüz dinar, peki. Gelir yine yarın ver yüz dinar. Vergi, haraç, bulurdu bir sebep, *alırdı* onları. Onlar da *osandılar* artık kaçtılar, saygı yok idi insanlara.

Nusret Teyze: *Rahmetli babam benim çiftçi idi. Her tarafta var idi malı. Hep evlat öyle bıraktı mallarını. Satamazdı, kimse almazdı. Babam elli-altmış sene vardır kaçmıştır. Onlar kaçtı hep bu yüzden. Bırakmazdılar hiç. Ben evli idim, hem Rezzan vardı kızım. Küçük idi.*

Zor olmuştur tabii annen, baban, kardeşler göç etti sen kaldın. Nasıl gönderdin onları?

Nusret Teyze: *Kardeşlerim, hepisi hısım-akraba burdan çok kaçtılar evlat. Bitevi [Bütün] komşularımız buradan kaçtı. Hepisi hep zordan kaçtılar. Hiçbiri keyiften kaçmadı o vakit. Çok alırdılar, çok vergi alırdılar. Bırakmazlardı hiç. Gerçi döğmezdiler, vergi alır, eziyet ederdiler.*

Çağırırlar beni evden, çünkü mahalleyi *bilirdim*. Hay şimdi git sor her bir evden ne kadar teneke bugday vardır? Abe niçin gideyim ben? Söyle adamlarına. *Hayde* çok laf yok. Nasıl *şimdi* geldiler burada, sorarsın hatırlatırsın o şeyi. Git sorarsın ne *ka* tavuk vardır. Hep sonunda alırdılar, yüzde on, yüzde yirmi.

Ne zaman biraz daha düzeldi? Kaç yıl sonra biraz daha düzeldi işler?

Kaçtılar birden insanlar, yüzde sekseni kaçtı. Eger kaçmasaydı yüzde sekseni, biz *yenerdik* Hristiyanları *burda*. Nasıl şimdi

ne kaçırmıştır *bizim* Türkler. Gerçi *bizim* Müslümanlar deyim. Ben ayırmam Türk-Arnavut. Kaçtılar *saga sola*, Amerika'ya; *hepsisi* evlatsızdırlar. *Kaçti* çocukları Amerika'ya. Bu ihtiyar ölecek, sıkılmazlar.

Nusret Teyze: *Şimdi kaçarlar üçte ikisi kaçtı Amerika'ya, Almanya'ya; hepsi zordan kaçarlar. İş yok. Kızımın oğlu burdadır doktor, öbürü bitirdi fakültet. Oturur, oldu dört sene bitirmiştir fakültet oturur, iş yok. Aglayasın, acıyasın.*

Şenol'un oğlu torunum Emir, Ankara'da doktor.

Nusret Teyze: *Kızımın çocuğunun babası genç öldi. Bu kaldı üçüncü seneydi Ankara'da pusto okurdu o vakit. Kızım kaldı genç, işte işler, çalışır kızım hâlâ Debre'de. Ne yapacak ister görülsün idare. Debre'de kızım, oraya evlendi. Orda çok ıslah idi yeri ama Allah öyle yazmış, şimdi gitti evlatçeleri yetiştii.*

Düşünürüm *şimdi* torunum Emir gelecek *Türkiye'dan*. Gelecek, ne yapacak? Gelecek *şimdi* Türkiye'den, beş ay sonra dok-

tor olsun. Ben hayrını *görmeyecem*. Evlat kokusu *görmeyecem*. Nasılsın Nazif *Agbey*? İşte öyle, kalacak Türkiye'de, derim hanıma. (*ağlamaklı konuşuyor*)

Ama askerî doktor oldu. Buraya gelmeyecek mi Makedonya'ya?

Gelecek, gelecek. Ama onu atacaklar bir kötü yere. Hem *orda* hayatını geçirecek, ben de hayatta burda evlatsız *gideceğim* anladın mı? Torunların hasreti ile *yaşayacağım*. İşte benim hergün ağlar *yüregim*. *Sevinirim* gelecek, sevinmem nereye gidecek, bilmem.

Nusret Teyze: *Çok az öderler. Çocuk, doktor çıktı. Afferin derler, ne sorarsa hep verir cevabını. Nerde var nerde okursun bir şey islah. Ama çok hasarlık verirler. Yok ne yapasın.*

Tito zamanında ekonomi ne zaman düzeldi?

Daha iyiydi.

Nusret Teyze: *Tito yaşattırdı.*

Üsküp'te vardı Yücelciler, duymuşsunuzdur. Tito onları idam ettirmiştir, bilir misin hiç?

Yok onları hatırlamam. Biz *ugraşmazdık* çok politikayla.

Yugoslavya'dan Sonra Hep Sattılar Fabrikaları

Tito öldükten sonra Makedonya bağımsız olana kadar on bir sene var. O zaman burda hayat nasıldı?

Yugoslavya'dan sonra hep sattılar fabrikaları. Yoktur şimdi bir fabrika bizde. Şimdi hiçbir şey yok, mahvettiler şimdi onları. Şimdi derler yok imiş ekonomiye faydası eski fabrikaların.

Nusret Teyze: *Tito ne çekildi, fabrikalar sonra kapandı. Beş sene kapandı hiçbir tane yok. Var ıdı çeşit, türlü fabrikalar var idi.*

Çinko fabrikası var idi. Alamanya'ya hep giderdi mallar. Şimdi hiçbir şey yok.

Makedonya bağımsız olduktan sonra Eski Yugoslavya'ya göre ekonomi bozuldu mu?

Aşıkâre. Tito bizi *doyardı* her bir makinayla, biz *hepımız* mandalarla giderdik işe. Bizim bu mahallede *varıdı* iki yüz üç yüz tane manda vardı bu meydanlıkta. Şimdi herkesde var traktör.

Nusret Teyze: Arabalar, bir evde üç araba vardır.

Struga'daki derviş ve tekkeye dair bize neler anlatacaksınız?

Tekke hakkında ben sana *düvereyim*. Tekkedekiler Hora-san'dan gelmişler. O *vakıt* ayrılmışlar Ohri Tekkesi'nden. Burda da Halvetî tekkesi. Hem Elbasan'da da vardı hem de Kırçova'da. Kırçova'daki tekke şimdi açıktır, Elbasan'ı bilmem.

Kemal Akar: Karamuratlar'a ilişkin ne biliyorsun Nazif Amca?

Düvermem, düverirsem hep yaramazmış ondan [Hem Kemal Bey hem gelini Nagihan Hanım, Karamurat ailesinden olduğundan şaka yapıyor, gülüşmeler].

Nusret Teyze: Karamuratlar çok iyi idi. Onlar kalabalık idi, onlar çok güzel giderdi. Onlar göl kenarına geldi.

Gelinleri Nagehan: [Kayınpederi Nazif ve Kayınvalidesi Nusret'e hitaben] *Kaçmayın buradan ben oturayım böyle ki söylemesinler fena. Karamuratlar hakkında kötü bir şey söylemesin. Söylersen Karamuratlar hakkında yapmam hizmet başka. Bilesın. İstemem hem miras, istemem küpçeyi.* (gülüşmeler)

Nazif Volina: Saklamışım *küpçeyi* de vermem sana (gülüşmeler).

Nusret Teyze: Yetişir rahmetli babam bizim dalyan küprüsü. Yok idi atlasın millet, Kemal Bey'in babası Yunus, yaptı bir küpri. Gün bugün derler Yunus Küprüsidir o küprünün adı.

Kemal Akar: İçtiniz mi babamla hiç?

Ben içmem. Hepisi derviş idi. Kara Murat da öyle idi. Karamuratlar otururdular göl kenarına o dalyanın kenarına, Drim Hotel'in köşede.

Kemal Akar: Bak şimdi, Babamın kardeşlerinin dördü derviş, bir babam berduş rahmetli.

Nusret Teyze: Hepisi derviş idi. Külahlıdırlar, giderdilar tekkeye. Vardı bir gemileri onların. Burdan öteye gemileri, sorsan Zeyde'ye o giderdi. Ah pusto doldururdular taşla giderdiler Kališta'ya.

Nagehan: Arif amcamız o derviş idi. Raif Aco. Derviş idi ama safi külahsı yok idi.

Nusret Teyze: Faik Amca'nın torunu Zekeriya derviş idi, hem karısı Zübüş Yenge derviş idi.

Şeyh Zekeriya, O İdi Bir Adam Dag Gibi

Struga Tekkesi'nde şeyhiniz kimdi onu anlatır mısınız?

Şimdi Struga Tekkesi'ni devereğim. Ohri'de yetişip Struga Tekkemize de ziyarete gelirdi Şeyh Zekeriya. O idi bir adam dag gibi.

Nusret Teyze: Şeyhlerden o en birinci idi.

Hesap et, açtı kendi mezarını, girdi içine aldı bunların dedesini. (Aco Süleyman) Gitti açtı türbede mezarını Derviş Mule açtı mezarını, hem sonunda dedi, rahmetli nasıl gireceksin demiş buna, "Mule sırtımın altında bir taş vardır onu çıkar. Yarın Şeyh Babanız ülecek." Kendi mezarını kazdırıyor. Mule

girdi baktı, buldu taşı, çıkarttırdı. Sonra Şeyh Zekeriya *üldi*. Onun arkasından geldi Şeyh Mustafa Efendi, onların *yegenleri*, akrabaları. Struga Tekkesi'ne geldi Şeyh Arif Efendi, şimdi o da *üldi*. Şeyh Arif'in babası Şeyh Kemal Efendi. O öldü koydular Arif Efendi. Şimdi Arif de *üldi*. Ki Arif'in çocuğu hem imam hem şeyhdir İlhan.

Siz nasıl girdiniz tarikata?

Şimdi bakın efendim. Ben *giderdim* hem *arkadaşlarlen* giderdim, ama ben kötü yollara *gitmezdim*. Bizim arkadaşlarımız var idi on-oniki kişilik bir tümen; *hepimiz* haftada bir kez toplanırdık. Haftada bir gün, pazar günü toplanırdık, *avantura* yapardık, gülerdik, *haykırırdık* şarkılar. Var idi tencere sahane *hepsi kendimizin*. Yapardık burda bir eski evde kara bina, haftada bir toplanır *kuziçe* [kuzu] *pişirirdik*, yerdik içerdik. Bir gün anlarsın çarşıda, o dairenin belediyenin önünde. Cuma gününde. Var idi burda Tahsin Efendi; imamın babası, eski

hoca. Çok *ıslah* idi o. Çok güzel hocaydı. Hem *orda* belediye-nin önünde ben gelirim beriye. Çıktı Cuma'dan. *Çagırır, "Nazif gel beriye. Abe Nazif nedir bugün, Cuma? Utanmazsın bu-gün Cuma. Sen de yolda gezersin!"* Abe yıkıldı bu kasaba yıkıldı üstüme. E o günden ben başladım camiye. Namaza başladım otuz yaşlarında. Bir gün camide tutuşduk gelinim Nagehan'ın *babasıyla* o idi *külahlı derviş*.

Nusret Teyze: *Gelinim Nagihan'ın babası Eşref çok zevkli bir adam idi. Çok zikir var idi onda. Haçan yapardı o zikir, o inerti bütün dünya. Öyle bir adam idi.*

Onun babası gelirdi oynardık onla şaka. Derdi, "Nazif oyna-ma Kemal'le şaka; Kemal'i çağırırlar, kapışacaksınız bir gün". Eşref der bana. Neyse koyarsın sen külahı başına, koymaz-sın külahı, yok koyarsın külahı koymazsın külahı. Ben inabe almamışdım, girmemiştım o zaman. Giderdim ama. Verdim onu kalktım doğru Şeyh babanın önüne. Koyayım külah; is-temem, istemem böyle oldu Nazif Abin.

Bir rüyayla olmadı girişin yani, bizzat kendin istedin.

Ben *kendim* istedim. E şimdi söylerdiler orada, lazım idi dört esma, sonra koysunlar külah. Bütün gün "La ilahe illallah", akşam *çak* yatsıya kadar, "estağfirullah, estağfirullah", yatsı gelir "La ilahe illallah"; bütün gece budur onun şekli. İkinci esma, üçüncü esma, dördüncü esma, o *vakit* gelirim sana ko-yarım külahı. Ben almadım külah.

Nusret Teyze: *Allah yolunda, rabbi gösterir insana rüyalarda.*

**Külah koymadan önce başka bir takke veriyorlar mı?
Herkesin takkesi aynı mıdır?**

Yok, yok. Herkes takke giyerdi. Normal.

Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi
Osmanlı döneminde yetişip
Ohri Halvetî Hayatî Âsitânesi'ne postnişin olan
son şeyhdir.

Nusret Teyze: *Sabâh namazını kılarız, 250 “La ilahe illallah” çekeriz. 500 “Hû” ismi. Sabah namazı bittikten sonra onu mecbur yaparız. Ben haçan hacılığa gittim. O zaman inabe aldım. Yani dervişlik. İnabe işte demektir yani derviş oldum.*

“Biat etmek” diyorlar ona İstanbul’da, şeyhin önünde biat etmek.

Evet biat etmiştir o.

Nusret Teyze: *O vakıt aldım inabe, Şeyh Arif verdi inabe. O zaman inabeli insanlar sabahleyin 250 “La ilahe illallah” çekersin, sonra 500 “Hû” ismi. Rahmetli anam, babam ondan çekerdiler. Giderdi babam sabahleyin camiye, gelirdi camiden otururdu odada çekerdiler hep zikir. Babam benim, çok vurgun idi (ağlıyor). Rahmet olsun canına.*

Bu her gün vardı. Her gün, cumaya dek her gün var *idi*. Cuma var idi usul. Dervişler sade bu Arnavutlar bazen bozar idi. Çünkü “hû, hû, hû” bilmezler lezzetini. Onun için insanlar lazım bu dili toplansın. Çünkü her bir şeyin bilesin adını, lezzetini. Onlar derdiler, tevbe estagfirullah, “Nasıl köpekler gibi havlarsınız: huy, huy, huy?”

Nusret Teyze: *Kendini bilmeyen o lafı söyler.*

Uuuu, uuu başka, hû, hû, hû kalbden başkadır lezzeti. Ne derdi Nazmi hoca, burda açılır *haçan* çıkarsın nefes hû, hû, her bir şey “La ilahe illallah” (*Hızlı hızlı değil, yavaş ve makamla okunması gerektiğini söylüyor*).

Nusret Teyze: *Salavat, günde kim çeker bin kere salavat; güzel Allah’ımız der, yanımdadır o kul benim.*

Teheccüd namazına kalkar mısınız?

Kalkarlar. Kimisi kalkar teheccüd *kılır*. Tam derviş kalkar, *benim* gibi tembel kalkmaz.

Nusret Teyze: *Ben tebeccüde kalkarım. Ramazan'da gene hiç bırakmam. Belki inşallah bu sene ömrüm var ise bilmem. Allah yar-dım etsin. Şimdi evlat insanlar vuruldu işe, yoktur eski çalışanlar. Cuma günü biz şeyh efendiye ziyarete giderdik.*

Benim babam Ramazan'da otururdu tekkede. Çünkü hoca yok idi tekkede, imam yok *ıdı*. Dervişler kıldırırdılar namazı. Bütün Ramazan hep *orda*. Benim babam, Şeyh babanın *çak* ineklerini besler idi. Hizmet olsun diye. Öyle gitti babam,

Nusret Teyze: *Çok yapmıştır rahmet olsun canına kaynatam. Ama çok severdiler.*

Çok teşekkür ederim, sizi yordum ben.

Nusret Teyze: *Çok muhabbet yaptık. İhtiyarladık artık ne biliriz başka.*

İhtiyarlasak da hayattır bu böyle. Her nere girersen insan ol, insanlıktan ayrılma. *Ohri'deki Şeyh Zekeriya*, bir dervişe der-di ki; “*Git bak fenerle, bakasın var mı insanlar çarşıda?*”

Çarşı insan dolu ama o fenerle arasa da adam bulamıyor!

İnsan dolu ama o adam bulamıyor. İsterim *deyim* vardır işa-ret Nazif Abi. Ben o sözü söylemem çünkü ben *görmemişim*. Bana söylemişler ben anlamışım, babam görmüş. Gelmiştir bir gün iki kardaş Oktis köyden. “*Nazif müjde, babanı pey-gamber efendimizle beraber gördüm filan yerde*” anlarsın, şimdi o ona ait. Bana değil. O ne güzel. Herkes *ettigini* bulacak, çare yoktur.

Nusret Teyze: *Çalışalım iyiye, koşmayalım kütü yola. Hem gü-rürsen bir kütülük onu düzlet. Sok yola.*

Ohrili ğretmen Abdi Muhiddin

Adı Soyadı: Abdi Muhiddin
Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1935
Mesleği: Emekli ğretmen
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

3.

Abdi Muhiddin:

*Çok yok ıdı Struga'dan göç
Ohri'den olmuştur daha çok²¹*

Makedonya'nın Ohri şehrinin Saray Mahallesi'nde Abdi Muhiddin Hocam ile beraberiz. Bize kendinizi tanıtır mısınız; adınız soyadınız, aile kökleriniz? Kaç yılında doğdunuz, oradan başlayalım.

Ben 1935 yılında doğdum. Dedelerim *Ohri* kökenlidir. İlk zamanlar dedelerim Göl sahilinde yaşıyormuşlar. Fakat Balkan savaşları 1912-13 öncesinde, babamın annesi tarafından olanlar, bir tanesi *imış* Osmanlı polisi. Balkanlar'da *bozgunluk* olunca, onlar Türkiye'ye göç ederler. Türkiye'ye göç ederler ama babam o sıralarda anneme nişanlı *imış*. Babam nişanlı olduğu için, dedem onlardan izin aramışlar; anne tarafındaki babasından annesinden. Onlar müsaade etmişler ki siz *gidersiniz* kızı da biz *veririz* gitsinler. Fakat o zaman, dedem bir geceye bin pişmanlık olmuş, vazgeçmiş. *Ordaki* yaşadığımız evi satın almış kendi hanımının kardeşlerinden o zamanki *polislar*mış onlar, Türk *polisleri*. Onlar kaçacakları için evi *satmışlar*, o da bu evi satın almış. Bu evde ben 1935'de *doğmuşum*. Benim doğumumdan sonra işte tam okul çağı geldiği sırada,

21 2 Mart 2014'te Emekli Öğretmen Abdi Muhiddin ile Makedonya'nın Ohri şehrinin Saray Mahallesi'ndeki evinde yapılan görüşme. Sorular **bold**, ana kişi olan Abdi Muhiddin'in cevapları normal, sohbet katılan Kemal Akar, Nermiye Muhiddin ve Şenol Volina'nın cevapları *italik* dizilmiştir. Not: Abdi Muhiddin bey 15/05/2017'de vefat etmiştir.

daha yedi yaşında ilkokula *burda* Sinan Çelebi Okulu'na *gittim*.

Türkçe Okul Okudum, Türk çocuklarına ğretmenlik Yaptım

Türkçe mi okudunuz?

Sinan Çelebi İlkokulu Türkçe. İkinci Cihan *Harbı'nde* 1942 oluyor, Bulgarlar ittifak etti Almanlarla. Ohri'ye kadar Bulgarlar aldı. O zaman işte Sinan Çelebi Okulu'na başladım. Tamam demek ki okula başladık bütün yıllarımızı hep Türkçe ğrendik, gördük. Sekiz yıl, o zaman ilkokul yedi yıllıktı. Ben de o zaman şkp'teki bulunan yeni açılan Likova Kares adındaki ğretmen okuluna gittim. 51-52 okuma yılım. G olmadığı için, ğretmen okuluna gidip 1953-54 yılında, yani dört yıl sonra bitirdim.

Öğretmen okuluna yedi seneden sonra *giderdik*. Öğretmen okulunu tamamladıktan sonra tayin olurduk. *Kocacik* Köyü'ne. *Kocacik* etrafında 9 tane Türk köyü var. Bunları *sayam*: Merkezi köy Kocacik, sonra *gelir* Novak, Elestva vardır. Evla, Dolgaş. Bunlar Yukarı Jupa'dır. Aşağı gidince artık Aşağı Jupa'ya *geliriz*, orada vardır: Breştani, Pralenik, Koişte. Bunlardır tam Türk köyü. Konyalılar, Karamanoğulları'ndan *hepisi*.

Öğretmen olarak ne kadar görev yaptınız Kocacik'ta?

Em Elevtsa'da bir yıl yaptım, *em* Dolgaş'ta bir yıl yaptım. Toplam üç yıl yaptım. *Ordan* sonra iki yıl Resne'ye *gittim*. Memlekete yaklaştık, sonra serbest oldu herkes boş bulunan yere *gidebilirdi*.

Abdi Muhiddin'in evinde

Yani mecburi hizmeti mi tamamladınız, öyle mi diyelim?

Yani işte öyle bir şey. Onu tamamladım, iki yıl. Resne'de de yaptım üç yıl öğretmenlik Türk çocuklarına. Bütün bu anlatıklarım hep Türk çocuklarına *hizmetim* geçmiştir. Resne'den sonra 60-61 yılında Struga'ya gittim. Struga'da 1981'e kadar 18-19 yıl öğretmenlik yaptım. O zamanki çocuklar neydi, onlardan Nagihan benim *öğrencim*. Diğer öğretmenlerden tanıdığım vardır. İhsan, Zeynep benim *öğrencim*. Korçalardan Mücahit Korça'nın hanımı Belkıs da öğretmenlik yapardı. Onun daha büyük kızını da ben okuttum. Şimdi İstanbul'da hocaların hocasıdır doktorların doktorudur. Profesör doktor olmuştur. Adı Güner'dir.

Demek ki bu okuma yıllarında çok öğrenciler yetiştirdik. O sıralarda devlet tarafından müsaade olunmuştu ta ki ilkokulu bitirdikten sonra, çok seyrek ortaokullar vardı. *Deyelim* öğret-

men okulu tek açılmıştı. Benim önümde yalnız bir *generasyon* yalnız vardı. Ben *idim* ikinci *generasyon*. Sıralı ğretmen okulu. Kurslarla düşünmem, kurslarla ne *ıktı* ğretmenler sıralı okuldan. Ben birden dörde kadar öğretmenlik yaptım ama sonra *em* ğretmenlik yaptım *em* de yüksek pedagoji okuluna yazıldım. *Em* yüksek pedagoji okulunu *bitirdim*.

Ne fark ediyordu normal dört senelik öğretmenlik okumak ya da yüksek pedagoji okumak?

Fark oydu, yüksek pedagoji okulunda artık branş alırdın. Ben aldım tekrardan birden beşe kadar yüksek hoca gibi düşünülür. Diğer öğretmenlerden ise başhoca gibi oldu. Benim branşım da oldu birden beşe kadar. Sen *eger* bitirdinse kimya, senin hakkın var yalnız kimya ğretesin, başka yok. Küçük çocukları çok *sevdiğim* için, ben de *seçtim* bunu, ama en *agırını* seçtim. Çünkü ben dokuz dersten lazımdı imtihanlar *veriyim*, metotlarını, *veriyim prensiplerini* bütün *tanayım*, bütün didaktik psikolojisini *tanayım* bütün ocukların. Benim iki kat daha çok, imtihanlarım oldu. Daha büyük yük aldım. Almış olsaydım Matematik çok daha kolay.

Burda Resne ve Struga'yı bitirdikten sonra *Obri*'ye geçtim. *Obri*'de de 15 yıl öğretmenlik yaptım. *Burda* tabii çok yeni *generasyon* var.

Okul müdürlüğü yaptınız mı?

Okul müdürlüğü Kocacık'ta olduğum zaman mdrdm. Öbür okullarda müdürlük yapmadım.

Peki ne zaman evlendiniz?

Ben *evlenmişim* 1959-60. Elli kusur yıl hanımla hayatımızı geçirdik. İki tane oğlumuz, bir kızımız vardır. Bir oğlumuz elektrik mühendisi, brs elektrik *teknik* okulu okudu.

Okulunda o da tamamladı, kızımız sekiz yıla kadar gitti. Torunum vardır şimdi beş tane.

Bu bilgi bize şu anda yeter. Şimdi Yücelcilere gelelim, sonra Struga'yı soracağım.

Ne zaman İkinci Dünya Savaşı *bitti*, Yugoslavya'da karar *getirildi* ki Yugoslavya'nın içinde cumhuriyetler olsun. Öyle ki o sıralarda... Altı tane cumhuriyet oldu. Orada lazımdı yedi tane olsun. Arnavutluk idi bir tanesi. Arnavutluk, o sıralarda onlar dedi ki, "Hayır biz kabul etmeyiz, ayrı devlet olacağız". Onlar *baglı* oldular Ruslarla, tam *komonist*. Biz kaldık Yugoslavya olarak. Yugoslavya çapında bildiğiniz gibi altı tane cumhuriyet iki tane özerk bölge oldu. Eh, olunca ne zaman bu karar geldi, 1941 yılında AVNOJ²² Yani faşizme karşı savaşan *partizanların* konseyini kurdu. Yurt kurtuldu, bizim Yugoslavya meydana gelsin diye AVNOJ'un toplantısı oldu. O zaman Makedonya gidip Yugoslavya'ya cumhuriyet *gibi* girdi. Makedonya cumhuriyet olacaktı AVNOJ toplantısında bu karar *getirildi*. Şimdi Yugoslavya çapında o karar *getirildi* ama şimdi her bir cumhuriyet lazımdır kendi başkanını *seçsin* ve kendi meclisini *seçsin*. Gelir savaşçılar. Hemen *getirirler* Makedonlar, Türkler, Arnavutlar *hepsi* toplanırlar.

22 AVNOJ: Sırp-Hırvat Dilinde "Antifasisticko Vjece Narodnog Oslobodenja Jugoslavije" kelimelerinin baş harflerinin kısaltılmış halidir ve "Yugoslavya Antifaşist Ulusal Kurtuluş Konseyi" olarak tercüme edilebilir. *Partizanlar* işgalci Almanya ve İtalya'ya karşı savaşarak ülkeyi kurtarmak üzere ilk toplantılarını Joseph Broz Tito önderliğinde Bosna-Hersek'in kuzeyi Bihaç şehrinde 26 Kasım 1942'de yaptılar.

Yüksek tahsil seçilmiş insanlar, ileri görüşlü insanlar seçildiler delegeler ASNOM²³ toplantısına. ASNOM toplantısı oldu. Makedonya ile Sırbıya sınırı arasında Prohov Pçinski Manastırı'nda.

Nüfus Sayımında Türkler Az Gösterilince, Yücel Teşkilatı Kuruldu

Nedir o sınır yani orada ne oldu?

Hem Sırbıye'yi çizgi düşer Sırlara da Makedonlara da ama karar getirdiler. Prohov Pçinski Manastırı'nda bu toplantı Makedonya'nın kurulu olmak için bu toplantı da olsun. Karar *getirildi*, kim olacaktı Makedonya'nın başkanı? Makedonya o zaman Yücellerin partisinden daha gelmeyenler oldu. Yüceller *Partisi* bu toplantıdan sonra çıkacaktı. Ne zaman sayım zamanı geldi Makedonya'da, 1945'te, Türklerin sayısı Makedon sayısından ve Arnavut sayısından üstün çıktı. E, o toplantı olunca Makedon sayısı da daha az *çıkı*tı. Daha az *çıkınca* Makedonlar, Ulahları nice millet tanımadılar. Onlar ne yaptılar? Ulahlar Makedon *dedilar*. Makedonların sayısı öyle fazla *çıkı*tı. Sayısı az da *çıkınca* o zaman Türkler, bu Yücel teşkilatını düzenlediler.

23 ASNOM: Makedonca'da "Antifasisticko Sobranije za Narodno Osloboğuvanje Na Makedonija" kelimelerinin baş harflerinin kısaltılmış hâlidir ve "Makedonya Ulusal Kurtuluşu İçin Anti Faşist Meclis" olarak tercüme edilebilir. İlk toplantılarını Sırbistan'ın Prohor Pcinjiski Manastırında, İlinden Ayaklanması'nın yıldönümünde yani 2 Ağustos 1944'te düzenlediler. Bu toplantıda kurulacak Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'na, Makedonya'nın bir cumhuriyet olarak katılması kararına vardılar.

Abdi Muhiddin'in evinde
kuzine başında sohbet

Bir de herhâlde Torbeşleri de yazdırmıyor Türk diye. Çünkü onları da Makedon yazıyorlar, kendilerini Türk görmelerine rağmen. Yücel'e gelelim. Neden kuruldu bu Yücel Teşkilatı?

Geldik 1945 yılında ASNOM toplantısında. 41'de AVNOJ idi. 45'te ASNOM idi cumhuriyet yönetimi kurmak için. O zaman Yücelcilerden yüksek tahsili olan Türkler'den Fransa'da Marseil'de tahsilini *bitirmiş* ve *üteye* çalışırdı, tanınmış kadın *muzisyen* Didar Ali.

Ali Abdurrahman'ın eşidir o. Matbaa sahibi Ali Abdurrahman, bu dört Yücel şehidinden biridir.

Makedonya kuvvetli bir toplum olsun...

Türkler temsil edilsin diye

E böyle anlaşma olunca Türkler *çekildiler* karar getirdiler. İşte olacaktır başkan Lazar Kolişevski. E, o *vakıt* Fethi Bey var idi. Yüceller Partisi işte burada kuruldu Yüceller Partisi. Şimdi adını söyledim. *Profesör* Fethi Süleymanpasiş bizim tarih hocamızdı.

Fethi Süleymanpasiş, Sarayevo'da okulunu bitirmişti. O geldi fakat bu mesele olunca birileri 15 yıl, birileri 10 yıl, *komonist* rejimi olduğundan dolayı gece aldılar *kapadılar* insanları. Dört kişiyi de idam ettiler. Mezarlarının nerede olduğu belli değil.

Struga'daki Türkler Daha Serbestti, Ne ki Biz Ohri'deki Türkler

Struga'da 18 yıl öğretmenlik yapmanızla ilgili neler anlattırınız? Yaşlılar ya da Struga'da öğretmenlik yaparken öğrencilerinizin velileri, büyükler Osmanlı'ya dair bir şey anlatırlar mıydı?

Kiminle *konuşacam* yok. Yaşlı insanlar da yoktu çünkü Osmanlı. Biraz da nice *deyeyim*? Türklüğe karşı, Struga'daki Türkler daha serbestti, ne ki biz *Ohri*'deki Türkler.

Ohri'deki Türklere baskı vardı yani

Ohri'de baskı vardı. Strugalılar İtalya tarafına düştüler. İkinci Dünya Savaşı'nda İtalya altına düştüler bir süre. Biz kaldık Bulgar altında.

Bulgarlar çok zulmetti mi size burada? Bir şey yaptılar mı?

İhtiyarların dediklerine göre düşünürmüşler ki gelecek Bulgarlar, o *vakıt* Müslümanlara katliam yapacağız. Fakat gelen o Bulgarların subayı, o zaman gelmiş bunlar düşünmüşler ki,

yaparız katliam. “Hayır.” demiş, “Türkleri, Müslümanları dokunmayacaksınız hiçbirine.” *Ni malına ni canına em öyle kalmış.*

Bulgar subayı mı demiş bunu?

Evet, Bulgar subayı. Ama gelince o sıralarda kâğıdı olan gençleri askere gitsin, babam gibi *diyelim*. Bir adam gider asker olur, hâlbuki silah vermez Bulgar. İşçi asker yapar, götürür yollarda işletir. O şekilde başka türlü silah elinde yok. Struga'da dedem gibi ihtiyarlardan Osmanlı devrini bilen, Osmanlıca okuyan bilmem.

Ohrili Eyüp Sabri Bey hakkında bilginiz var mı?

Eyüp Sabri hakkında bilğim yoktur ama *bılırım* ne işler yaptığını, nasıl *kariştığını* bu cemaat olaylarına.

Burada Eyüp Sabri diye okul mu var, lise mi var?

Bir lise yapmışlar. O lise adı değişti. Eyüp Sabri Bey koymamışlardır adını. Osmanlı ta Eyüp Sabri Bey zamanında liseyi yaptı. Eyüp Sabri Bey yaptı okulu. Bulgar geldi, Sırp geldi ama adını ne yaptılar ne ederdiler bilmiyorum. Günümüzde adı Türk adı değildir galiba ki. Adı Makedoncadır şimdi.

O zaman gene Struga'ya dönelim. Strugalıların özellikleri nelerdir?

Struga insanları, Ohri insanlarından daha çok misafirperverdir.

Ama bunu söyleyen bir Ohrili, Ohrili söylüyor bunu. Şimdi bu önemli. Strugalı söylese önemli değil.

Kemal Akar: *Strugalı damadı (gülüşmeler)*

Olsun, ama gün bugün bir misafir geldi mi bugünkü nesil, bizim nesille benden genç olan nesiller çok daha çok saygı ve hürmet gösterirler.

Ohri'de Osmanlı zamanında Eyüp Sabri Bey'in yaptırdığı
ve günümüzde de okul olarak kullanılan bina.

Şimdi bir cümle araya girebilir miyim? İki gündür Struga'dayım beni bıktırdılar artık. Hep yemek, hep yemek. Ben oldum hasta. (gölüşmeler)

Otur iki gün *Ohri*'da kendin, diyelim benimle bir bağlantı olmamış olsa işte gelmiş şimdi misafir gibi gelmişin, *gidersın* burada.

Ama yok ben inanıyorum. Buraya da gelsem Ohrililer ağırlarlar beni gitsem.

Yok *agırlama* için kapısını açarlar. Geri dönmezsın ama.

Strugalılar Kendini Hakiki Türk Hissederler, Asimile Olmadılar

Strugalıların ön plana çıkan başka ne gibi özellikleri var?

Ben şu fark *yaparmışımıdır*, Strugalılar bir nevi kendini hakiki Türk hissederler. Kaldılar, kendilerine gün bugün Türk dediler. Asimile olmadılar. Birileri asimile oldular ama şimdi burada kimin *kabahatı*? Strugalıların kendilerinde *kabahatı* hiç yoktur.

Kimde kabahat?

Çocukların okullarda kabahat. Neden? Sen verdin yalnız ilkokul. Hatta Struga'da sekiz yıllık ilkokul vardı. Okullarda çünkü iki taraftan şimdi baskı yerdik. Bir taraftan Makedonlar hoş olmadılar; Türkler daha fazla tahsil görsünler, yüzü gözü açılsın, sonra kendi haklarını çok ararlar. Obür tarafta baskın hep Arnavutlar.

Struga'da kaldı dört yıllık okul. Sekiz yıllık iken, o öğretmenlere verirdiler anneleri Türk yahut da Arnavut, babası Türk annesi Arnavut. Yahut da tersine; babası Türk, annesi Arnavut. Bunlar yavaş yavaş çocuklar Arnavutçaya çıksınlar. Sınıflarda sayılar azalmaya başlayınca, ayrılanlar fazla olmaya başladıkça, devlet dedi ki "Bizim yoktur gücümüz; yoksa biz beş kişiyle sınıf açamayız". Hem burada çocuklar dört yıllığı bitirdikten sonra şansı yok okusun.

Türkçe kaç sene sekiz yıl kaldı, kaç sene sonra dörde düştü?

Dur ben sana *deverecem*²⁴ onu. Ben gittim 1961'de. Ben *gittigim* zaman bir iki yıl önce kapanmıştı sekiz yıllık okul, 1959'da *kaldi* dört yıl.

24 *Deverecem*=Deyivericeğim.

Okul gçlerden kapandı deġil mi? Struga'dan gçler çok oldu mu?

Daha o kadar çok yok *idi* Struga'da gç. Ohri'de olmuştur daha çok. Bir halkın dört yıllık okulda yoktu istikbali. Dört yıllık okulla ne olacaktı istikbal? Biz daha küçükken salalım o çocukları Arnavutça, sonra devam etsinler daha niversiteye kadar. Bir daha ykseġe gitsinler. O sıralarda hatta biz ġrenci toplamak için kapıdan kapıya ġretmenlerle *gezerdik, ġrencileri* toplayalım. *ġrencileri* toparlayalım. Fazla ġrenci toplardık Karamurat ailesinden, balıkçılardan, öbürlerinden ne idi öyle sınıfları tutardık. 15-16 kişi ile.

şenol Volina: *ç talebeye düştü bir ara sınıf. Sonra karma sınıf 1, 2, 3, 4. Eşim Nagihan bilmem kaç sene çalıştı. Hepısını bir sınıfta. Sonradan Zeynep ġretmen geldi, açıldı daha bir sınıf.*

Üç talebeye düştü de sonra karma sınıflara geldi mesele; birle üç, ikiyle-dört karma sınıf olsun. İşte böyle eġitim karma sınıfı. Ama biz karma sınıfları da tutmaġa muvaffak olduk. Bir yıl, dördüncü sınıfta var idi 17 talebe. 17 talebe, hakkımız var idi sınıf açalım. Bir zaman okul meclisine gelirdi oy *almaga*, okul konseyi daha doġrusu olurdu. Okul konseyinde iki Türk ġretmeni vardır. İki Türk ġretmeniyle ne *yapabilirdın? Ne kaa* oy alabilirler?

Karşıda kaç oy var Arnavutlarda?

Arnavutlar vardır 60-70 ġretmen. Makedonlarda daha çok vardır. Arnavutlar oy vermez. Makedonlar oy vermez lehimize. Sınıf aamazdık. Eh o zaman çok güzel hatırlarım şkp'ten *gndermiştiler*. Azınlıkların durumu nasıldır Struga'da? Mffetiş gönderdiler üç delege, meclis tarafından gönderdiler. Ama bunlar; yolların ii nasıldır, okulların durumu nasıldır,

nicedir? İşte o zaman müfettişler geldiler, *davetlediler*. Bir Şeyh Arif Ağa, Rahmetli Şerif Ağa, Sâkine Hanım'ın, İsa Saraç, belediyeye davet olundu. İşte konu açtılar ki bu olacaktır. Belediye mi, *getiremeym* aklıma, *komitetlerden* biriydi. Hepsi orada hatırlarım İnayet Davuti. Neyse *gittik*. O sıralarda belediye meclisi karar *getirdi*. Bu çocuklar ne *bıtırırlar* dördüncü sınıfı, belediye parasını ödeyecekti, gelsinler *Ohri'ya* Türkçe okusunlar kim isterse. Birtakım çocuklar gidip geliyorlardı *Ohri'ya*. Devlet, Türk çocuklarına yol parasını öderdiler.

Yani devlet o zaman öyle bir tedbir aldı.

Deverırım ki; öyle bir tedbir aldı ki şimdi biz yeniden canlandırmaya nerde *isteriz* açalım sekiz yıllık. Bi kere kapandı sekiz yıllık. *Şimdi* biz isterdik sekiz yıllık. Öbür öğretmen Belkıs Korça ile. Tekrar canlandıralım sekiz yıllığa gidelim. Çünkü ebeveyn toplantılarında konuştuğumuz zaman da onlar derler ki öğrenci sayınız azdır.

Türkçe Radyo'yu Açtırmıştık Struga'da

Öğrenci buluyorsunuz bu sefer sınıf açmıyorlar.

Sınıf açmıyorlar. E, ama ben o toplantıda o sıralarda *em* bu sınıfları koydum araya. *Em de* Arnavutça radyo *oldi* kendi ana dillerinde. “Peki, *neye* Türkçe radyo yok?” diye sorduk bu müfettişlere? Biz isteriz *heman* Türkçe *da* olsun. Onlar da söz verdiler.

Kaç yılıydı bu yaklaşık?

Hatırlayamacağım ama 1975 yılı gibi. O zaman söz verdilerdi ki biz hem Türkçe yayın yapacağız, çok uzun girmeyeyim. Ben gönüllü olarak o zaman dedim ki, “Hiçbir para istemem, ben *geleğim* derslerimi *tutacım*. Belli bir saatda *geleğim*.” “Prob-

lem yok onun için.” dediler. Tamam güzel. Eh bu başkanla beraber İnyet Davuti, dediler ki, “Sen bu ödevi sana *veririz*. Bunu teşkilat yap ve Türkçe emisyon verilsin.” O bir yıl için muvaffak olmadı toplansın *hepısını* ki getirsinler karar, radyo Türkçe yayını olsun.

Bir yıl sonra tekrar geldi bunlar. Sordular, “Ne oldu?” Bu mesele daha *kararlaşılmamıştır*, bir şey *getirilmemiştir* karar. Onlar da dediler, “Fılan zamana kadar bu iş olacak.” Eee birdenbire o sıralar *aradılar* kadro. İlanla aradı kadro, “Şu *ka* tahsilli olan bir kişiye ihtiyacımız vardır.” radyo için, Türkçe yayını için. Türkçe yayını için birebir bulamayacaklar. Dedim ki “Ben *ge-lirim* gönüllü olarak.” O zaman çıktı araya Emine Polojanı. Emine’dir Üsküp’te Türk, Mustafa Karahasan’ın bir şeyi, *bilmezdim*. Yazarıydı Mustafa Karahasan, Birlik’in.

Onun bir yakını mıydı, kızı mıydı, birkaç defa evlilik yaptı. Tabii onu bilmem. Bu kız da gitti, o açmış oldukları ilana gitti, iştirak etti. O *vakit* ben de *çekildim*. Onu kabul etsinler diye. Ettiler.

Hâlâ devam ediyor mu?

Valla hâlâ devam ediyor, yarım saat iş de veriyorlar. Struga’da. Struga hakkında haberler, olan biteni, biraz müzik.

Hanımınız Karamuratlar’dan. Sert mi yumuşak mı, nasıl biridir?

E, sen *kendin* karar *getir*. 53 sene bir hanımla yaşadık ona sor.

Abdi Muhiddin, Karamuratlar'dan Kemal Akar ile sohbette

Galicitsa Dağı'ndan aynı anda hem Prespa (solda)
hem de Ohri Gölü'nü (sağda) aynı anda görebilirsiniz...

İyiymiş demek ki sert değilmiş. Siz 18 sene Karamuratlar'ın çocuklarını okuttunuz? Nasıldılar, tembel mi, çalışkan mı? Mesela okuldan kaçıp balık tutmaya giderler miydi, yoksa hep okulda başarılı mıydılar?

Benim zamanımda ne zaman okuturdum umum olarak, yok yalnız Struga, *em Ohri* çocukları olsun. Babalarımız da okumaya ehemmiyet vermezdi. Okulda çocukları saldırlar mı, gitsin öğretmen ne isterse yapsın ne öğretirse öğretsin. Eve geldiler mi kitaplarını atıp dereye oraya giderdiler. Bütün iş hep öğretmenin elinde kalmıştı. Ne kadar öğretmeyi *becerirdiyse* o kadar bilgi *verirdi*.

Nasıldı Karamurat'ın çocukları bu noktada?

Hem çalışkanlar vardı, şimdi hatırlamaya çalışıyorum. Nagihan sakin bir kızdı. Kızlardır daha yavaş, mütevazı; erkekler biraz daha deli dolu. Gelelim Karamuratlardan alalım. Alırsan Murat'ı [Kemal Akar'ın amca torunu] hem deli, her bir şeyde birdenbire çatlar, patlar. Alırsan Sezair'i sakin, İki kardeş. Abdurrahman'ın kızlarını alırsan sakin. Bak şimdi Nagihan sakin, Güner sakin. Bunlardır Karamuratlar'dan sayarım. Çocuklardan Seyit daha az deliydi. Murat'tan daha az deliydi. Böyle.

Strugalı Muammer Raşıt

Adı Soyadı: Muammer Raşıt
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1936
Mesleği: Çiftçi
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

4.

Muammer Raşit:

*Yetim evlat şamar yer ve
biz burada yetimiz evladım²⁵*

Struga'ya bir araştırma için geldik, size birtakım sorular soracağız, siz de bize inşallah yardımcı olacaksınız. Bize kendinizi tanıtır mısınız?

İnşallah *beceririm*, *ismim* Muammer. Babamın adı Yakup, dedemin adı Raşit. Ama *dedemin* ismini soyadı olarak kullanırım. Bütün eski Yugoslavya'da olduğu gibi. Yani Muammer Raşit. 1936 doğumluyum. Babamı *hatır edemem*. Dedem ise babamdan evvel ölmüştür. Bir dayım var idi. İsmi yoktur hatırlımda, 23 yaşında *öldi*. Verem hastalığından. Benim anam tarafından *safi* bir teyzem vardı bana daha yakın. Onun iki kızı bir *oglu* var.

Ne işle uğraşırdınız?

Ben ilk olarak yedi sene Arnavutça mekteb *bitirmişim*. O *okupatsya* zamanı başlamışım mektebe ilk sene. Ne zaman İtalya işgali altındayken Struga. Ondan sonra daha berber zanaatını *öğrenmişim*. *Safi* bıraktım o zanaati. Berberlik yapmadım.

25 1 Mart 2014'te Makedonya'nın Struga şehri Göl Mahallesi'nde 1936 doğumlu Muammer Raşit ile Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan görüşme. Görüşmeye zaman zaman katılan diğer kişiler: Kemal Akar (1947 doğumlu), Sabri Gavaz (1945 doğumlu), Eyüp Gavaz, Abdülhalik Şeh (1948 doğumlu. Struga'daki Hasan Baba Tekkesi'ni kuran Şeyh Hasan Baba'nın 6. kuşak torunu). Not: Muammer Raşit 1.3.2017'de vefat etmiştir.

Çünkü *zanaati* aldım. Ama *erazi* olduğu için bizde. Bilirsin derler, “İki karpuz bir koltuk altı taşınmaz”. Çiftçilik yaptık. Berberde çok az kazanç var idi. Millet fakir idi. Çok defalar da gelirdi insanlar traş olmak için, peşin makinayla *alınır*di, *kırmak* makinasıyla. Sonra *sabunlanır*di, *fakirlik*. Köylere yollar yok idi. Köylerde var idi insanlar, *ne ki* bilmezdi Struga’yı. Hiç gelmemişler.

Bulgar Hâkimiyetinde Ohri’deki Türkler Askere Alınıp Türkiye’ye Sevk edilmiş

Büyükleriniz, Osmanlı’yı nasıl anlatırlardı? O zaman Struga nasıl bir yermiş?

Benim daha çok *bilgim* vardır. Benim üvey babadan. O *bayağı* bir şeyler *anlatmıştır*. O rahmetli 1888 doğumlu, Tito’nun doğum tarihi ile aynı *imıştır*. Dedem *em* Türkiye askeri *imışler*. Osmanlı askeri olmuş. Ama Bulgar zamanında ne zaman Bulgar burasını almıştır. Bunun için Türkiye ile Bulgar olduk bir, Birinci Dünya Savaşı’nda. *Em* bunlar Türk olduğu için Türkiye’ye sevke giderler imiş asker olarak. *Em* üç sene *orda* askerlik yapmıştı. Ama benim iki dayım var *imıştır*. Birisi Sıtki, birisi Nazif. Büyük dayım Sıtki Petrina *harbındaymıştır*. Sırbı kovaladılar 1913-14’te. Petrina, Manastır ile Resne arasında.

Yani Birinci Dünya Savaşı’nda mı kovaladılar Sırbıları?

Evet, ne zaman Sırbın zoru var idi Avusturya-Macaristan ile. Avusturya-Hungary bitti. Hem Sırb burasını muhafaza edemezdi. Geriye çekildi. *Em* millet fırsat *buldu*. Onlar yok, *sıralı* asker ama nasıl başıbozuk, böyle Sırb’a karşı harb etmişler. *Em* benim büyük dayım böyle. Dayım imiştir başka anadan o zamanda çok varmıştır çok miktarda *üvey* evlatlar birkaç. Bun-

Soldan Sağa: Kemal Akar, Abdülhalik Şeh, Muammer Raşid, Yıldırım Ağanoğlu ve Sabri Gavaz ile röportaj sonrası bir hatıra

lar da ikinci anadandırlar, benim *ügey* baba da *böyleymiş*. Gariblik, fakirlik.

Osmanlı zamanı Struga çok mu fakir bir yerdi?

Struga, Ohri'ye kıyasen *digilmiştir o ka* fukara. Ohri daha fukara. Ohri'nin ova köyleri daha az. Ohri köyleri de çok dağlık. Çok *fakirliktir*.

Sabri Gavaz: *Struga toprakle verimli, balikle uğraşırlarmış. Onun için durumu daha iyi.*

Daha çok meyva mı, daha çok buğday, arpa vesaire mi?

Kasaba etrafında siyah toprak *verimli* toprak imiştir. İşlemek için *em* daha tez bereketli yetiştirmek için. Ağaç çok az var idi. Daha çok Zerzevat *biberka*, patates, kavun, karpuz, bamyalar,

patlıcan [domates], *kara patlıcan* [patlıcan]. Yetiştirilen ürünler o zamanlar *çak Ohri*'ye kadar gidermiş. Yani Struga'nın durumu daha iyiydi. Ama medeniyette, ilimde Ohri daha ileri.

Struga Hanları

Osmanlı zamanında burada olan önemli binalar hangileriydi? Mesela cami, tekke, köprü, çeşme, han, hamam... Bunlardan neler var hatırladığınız?

Hanlar var *ıdır* birkaç tane. Şimdi *başlayacağım* ben Şaban Laçkalar hanından. Merkezdeymişler, Başköprü. Arnavutluk'tan gelir müşteriler, Elbasan'dan *zeytinyağı*, tuz, gaz *gelirdir*. Niçin? Onların denizi var. Buradan Manastır'a, Manastır'dan Selanik'e. Sonra İmamların hanları, Hüseyin Nalbant Hanı varmış *orda*. *Aşağı* hayvanlar için, yukarı insanlar için üç, dört oda. O zamanda *bildığınız* gibi alçak *ıdır* standartlar. Toplam üç, dört tane han var *ıdır*. Var *ıdır* Hristiyanlardan bir takımları. Hep hanlar *ıdır* Struga'nın bu tarafında. Struga'nın Ohri'den geliş tarafında Müslümanlar, Drim'i geçtikten sonra Hristiyanlar. Bir *tarafı* Müslüman öbür *tarafı* hristiyanlar. Ama şimdi karışık oldu. Osmanlı zamanı öteye Müslüman yok *ıdır*, beriye Hristiyan yok *ıdır*.

Bu bilgiler önemli. Struga'nın Hristiyan tarafında da han var mıydı?

Sabri Gavaz: *Var ıdır.*

Mesela Selman Duduş'un babası orada iş tutmuştu. Orası oldu sinema. O yerde, O nalbantmış orada han başkasınınmış. Var *ıdır* *em* yemek, ayriyeten lokantalar var *ıdır*.

Tarihî bir fotoğrafta Drim Nehri'nde
hayvanlarını sulayan bir Strugalı

Struga'da, kasaba merkezinde, kaç tane lokanta vardır o zaman merkezde, Osmanlı zamanı tahminen? Yani üç, beş, yoksa daha az?

Şimdi ben, *konusabilirmişim* o dönemi tahmini, çünkü yaşamadım. Var *imiştir* fırıncılar, berberler, çarıkçılar, kunduracılar, saraççılar,

Abdülhalik Şeb: Az üç-dört tanedir.

Evliya Çelebi'ye göre daha fazla vardır. Struga'nın Başköprüsü yani Çarşı köprüsü, orada var *imiştir em* Celadin Bey'in sarayı, o *imiştir* Paşa. Celadin Bey'in şarkısı vardır: Muhtar Bey, Celadin Bey vurdurmuştur, Ohri'de Amca oğluni.

Çocukluğunuzda Osmanlı'ya dair duyduğunuz, anlatacağınız bir şeyler var mı?

Struga'da var *imiştir* saat kula. O *imiştir* Mustafa Çelebi Camisi'nin yanında. O Sırp zamanı yıkılmış. Ben *dogmuş idim* ama *görmedim*. Ben *görmedim* Ohri'dan *gelmişim* buraya altı yaşında. Hasan Baba Halvetî Tekkesi vardır. Sonra cami de olmuştur. Hem Süleyman Arab Camisi var. Başka ben *bilmem*. Hristiyanların sadece bir tane, Sveti Gorgi kilisesi vardır.

Drim'in Suyunu ve Göl Suyunu İçerdik

Tarihî çeşmeler var mıydı?

Çeşmeleri anlatacağım. Ben Arnavutluk'ta bir köy Raytsa'dan gelme bir ailede *büyümüşüm*. İki kardeş *imışdır* bunlar. Gelmişlerdir Mustafa ile Veysel. Veysel o zamanlar gitmiştir *hacılığa*. *Em* der hısım akraba Mustafa'ya "*Agabeyliğin* gitti hacılığa, sen yap burada bir hacılık." hem getirirler karar, çeşme yapmağa ama o zaman delinmezdi topraktan [artezyenin olmadığı manasında]. Drim'de yaparlar bir *koltse* [su dolabı] kendilerinin hazırladığı suyu o çıkartıyor yukarıya, hem iki çeşme çıkarmıştır *mahaleden*. Boruyla, *topragın* altından geliyor.

Drim suyu mu geliyor? İçilir mi?

Drim suyu, *em* göl suyunu içerdik biz. Bu Osmanlı zamanı. Bu çeşmeler olduktan sonra bizim evde çıkarmışım boruları. Ama bu çeşmeler *bozulurmuştur*. Tamir *lazımmıştır*. Şimdi kim tamir edecek bunları, harap olmasın. Kendi ailelerden bir bahçe ayırırlar. Kim bu bahçeden istifade edecek yiyecek, çeşmeleri de koruyacak. Bu çeşmeler *imıştır* Drim'e 300 metre, belki daha fazla 500 metre. Hizmetini yapacak, ama yok vakıfa *bağlılığı*, aileye bağlı. Evet *em* ziyade ailede kim en çok ihtiyar *imıştır*. O görevi *alırmuştur*. Hem o bahçeyi *yermiştir*. Kitabesi yok *imıştır*. Üç küçük çeşme var *idi* kasabada. Yok idi öyle bir *luks* bir yapı. İki çeşme kasabada, bizim evde bi *dane*, üç. Drim suyu bizim eve gelirdi.

Sabri Gavaz: Biz eski evlerde gölden doldururduk suyu, yok idi çeşmeler. 1967 yılından sonra başladık içmemeye. Kemal [Akar] içmiştir o sudan çocuk iken, onun için sağlamdır. Biz göl kenarı neymişik bize lazım değilmiş çeşme, bizimkiler alırmişlar gölden. Bazı mahalleler üteye Drim'e uzak onlar alırmiştır çeşmeden.

Muammer Raşit ile sohbet esnasında

Ne zaman gelir sıra çeşmeler delinsin, toprak açılsın; o zaman rahmetlik *em* Tekke çeşmesini yaptırır, *em de* bizim mahalledeki çeşmeyi. Bizim çeşme en temiz *ıdı*. Struga'da var *ımiştır* bir koku. Suyu içersin ama kokarmıştır. İki üç senede yeniden *payıklamak* lazım onu yeniden kazımak. Neyse o çeşmelerin de işi bitti.

Abdülhalik Şeb: 1962-63'ünde *evlere suyu hükûmet getirdi, kaynaklardan verirlerdi.*

Osmanlı zamanı hamam var mıydı Struga'da?

Var. Caminin dibinde Mustafa Çelebi Camii Hamamı diye anılırdı. Hâlen ayaktaadır. Kadın, erkek için ama belli zamanda erkekler giderler *ımiş*, belli zamanlarda kadınlar.

Hristiyanlar Senede Bir Defa Yıkanırlardı

Peki bu hamama Hristiyanlar gelir miymiş?

Abdülhalik Şeb: *Hamama gelmezlerdi. Çünkü Hristiyanlar yıkanmazdı. Senede bir defa yıkanırlardı. Onlar hep silinsin.*

Ben duymuşum *demişler* ki birisi bir *kristiyan* evinde, ne mutlu bu merhuma, rahmetliye ne ki hayatında su koymamış üstüne.

Osmanlı'dan kalma köprü var mıydı?

Var *ıdıdır*. Şimdi yıkılmıştır. Başköprü neymiştir. Dedim de orada, Celadin Bey sarayı var *ıdıdır*. Orta merkezde. Rahmetli *bacanagım* Musa *düverirdi* [söylerdi] Celadin Bey'in saraylarını, hem bizim Drim'de hem kalada hem Resne'de. Ama yok Niyazi Bey'in sarayı. Başkadır o. Struga'da *em* köprü üstü dükkânlar var *ıdıdır*.

Mektep var mı Osmanlı'dan kalan?

Var *ıdıdır* Mekteb-i ibtidaiye *dort* sene, ben bunu *bilırım*. Orda okurdum ama çok az talebe. Çok az alakadarlık var *ıdıdır* insanlarda okumak için. Rüşdiye *ıdıdır* Ohri'da benim üvey baba orada okumuştur. Hem *tam etmemiştir*. İstememiştir *bitırsın*. Nasılsa ben toprakla *ugraşacam*.

Abdülhalik Şeb: *Mekteb-i İbtidaiyi gördük ama iki yıl önce yıkıldı.*

Ohri'ye yürüyerek mi gidip geliyorlardı o zaman, rüşdiye okuyan öğrenciler?

Orda kalırdı. Var *ıdıdır* kim bir saatte giden, *varımıdır* bir buçuk saatte giden. Bozuk yol. Şimdi kim meraklı, hayvanı güzel idi, o daha hızlı gider idi.

Abdülhalik Şeb: *At arabalarıylan gidermişlar. Her gün yok çünkü iki saat yol yapar. Sırp zamanında başlamıştır vapur ve tren.*

Sonra kaldırdılar treni. Küçük bir hat idi. Struga-Ohri, Kırçova'dan Gostivar'a kadar. Hem yolcu taşırdı hem yük taşırdı. Biraz önce saydığı köylere tren gidermiştir Struga'dan Zagraçan-Velešta, çıkarmıştır Taşmorinitsa'ya.

Struga'da Çocuk Oyunları

Şimdi senin çocukluk yıllarına gelelim. Muammer Amca çocukluk yıllarında ne oyunlar oynardınız? Mesela top var mıydı?

Vardı *kırpa* top; çoraptan, *postekiden*. On yaşlarında oynardık. Gerçek top *belkim* 1950 senelerinde. On dört yaşındaydım o zaman.

Peki neler oynardınız başka çocuklarla? Gölde yüzer miydiniz?

Oynardık *pu belek*, böyle *esir tutmak*, Tükürürsün *pu* hem çıkar-sın. *Belek* tutmak, *belek* demek nişan. İki takım karşı karşıya böyle. Birisi çıkar evvel meydana, öbürüsü de çıkar. Bunlar yenişirler, hudutu geçsin. O geç çıkanı tutarsa, esir *alır*di onu. Kim daha çabuk geçer, *hududi* o kazanır. *Varıdı İnelim mı binelim mi?* Üç kişi bir tarafta, üç kişi öbür tarafta, üç kişi yatar-dı, *egılırdiler*. Dayanırdı bir kimseye, birbirlerine yıkılırdılar. Üç kişi bunlara atlardılar.

Türkiye'de uzuneşek diyorlar? Sizininki ilginç bir isim inelim mi binelim mi?

Ramazanlarda çocuklar *vakıt* geçmek için, hem karanlık *oldu-gu* için, *kaçak oyunu* [Saklambaç] oynardık. Demrelerde saklanırdık. Samanlıklarda saklanırdık, *birangi* bahçeye giderdik, *birangi* dut arkası diken arkası, *çak* onlar bulsunlar. Kızlar urgan oyunu oynardılar. Urgan atlamak.

İp atlamanın adı urgan oyunu. Bak bunlar önemli benim için?

İp ince anlamına gelir. Urgan kalın. İnce ise atlayamazsın. Kalın lazım olsun. Kızlar *kısıntısa* oynarlardı. Kızlar çizerlerdi kutular.

Biz diyoruz 'sek sek atlamak'.

Ne zaman üstünde vardır bir parça tahta. Çizgide kalmasın. Kalırsa ona basar yazıyı *em* kaybeder *oyuni*. Dama *oyuni* var idi. Üç taşlı, dokuz taş. Bir *tarafı* mısır koyardılar bir *tarafı gıra* [fasulye] koyardılar. Bir eğlencede var idi. Koyunun aşık kemiğinden varmıştır bizden evvel. Aşık kemiğinden şen kaşık. Onu *atarmıştırlar*, dursun bir tarafı *lazımdır*. Kimisi kurşun *doldurirmıştır oni*. Ağır bassın bir takım kazansın.

Abdülhalik Şeb: *Evlerde ne derle, tura-yazı.*

Turabaşı nerde, akşamlarda. Şimdi böyle idi. Bir kişi üzerine koyardılar posteki, bildiğin posteki oyunu. Bu oyun büyük oyunu. Biri *yatırdı* bunlardan, biri *vurırdı*. *Vurırdı* bir havlu insan üstündeki *postekiye*, öyle bükük havlu ile yaparlar böyle bir baş gibi. Tura saklardı.

'Para kimde?' aslında bu oyunun adı.

Tura nerde, tura nerde? Bulursa eğer kim *vurdi*, onu yatırırdılar bunun yerinde, bulmaz ise *çak* buluncaya kadar *dügerdiler oni*. Yüzük *oyuni* da var *imıştır*. Nasıl idi yüzük oyunu, yüzük nerde?

1912-1939 Sırp Krallığı Dönemi

1912'den okupatsya dediğiniz o işgal yıllarına kadar Sırp krallığı idaresi var. Bu Sırp Krallığı idaresi döneminde buradaki Struga'yı anlat bana. Müslümanların durumu, Hristiyanların durumu...

Müslümanların daha kötü durumu. Sırp idaresi döneminde çok yakma olmuştur. Biraz başı belli insanları vurmuşlardır. Ondan sonra *geçmiştir* bir yıl, 1912'den 13'e kadar. Sonra ferasad *girir* Balkan devletlerinin arasında. İkinci Balkan Savaşı oluyor. Sırplarla Bulgarlar, Bulgarlarla Yunanlılar, Sırplarla Arnavutlar, Karadağlılar hep böyle iç çarpışma yaptılar. Müslümanlarda kıtlık, çok kötülük yaşamışlar. *Safi* daha fenasına gelir yara yara üstü, nasıl deyim kanbur kanbur üstüne. Bitmeden birinci savaş, Balkan Savaşı gelir, İkinci Balkan Savaşı. O bitmeden gelir Birinci Dünya Savaşı. Hep yoksulluk. *Benim bildiğime* göre insanlar burdan Gostivar'a, Üsküp'e gidermişler. Kimin var *imiştir hayvani*, hayvanla mısır getirmek, kimisi de arkasında yirmi kilo mısır *getirmişti*. Çok büyük kıtlık olmuştur.

Gene biraz geriye *dogru* Sırbın ikinci dönümünde 1918'de, ne zaman bitti Birinci Cihan Harbi, *Ohri'den* Sırp döndü buraya. Bulgar kaçtı buradan. O zaman felaket yapmıştır burda. *Niçin?* Dedim ya biraz evvel, *Petrina harbi*. Kovaladılar, intikamını aldı. O soruşturdu kim idi onlar? Burada var *imiştir* Sırpların öyle bir kimseleri *neki* ipten kurtarabilirmişti. Sırp kralının girebilmiştir *kakmadan* kapıyı.

Sabri Gavaz: *Radohojda'dan Makedon Mitre ve bazı aileler Kralın adamıydı.*

Yani sadece hayvanla değil kendi de taşıyor. Onların durumu daha mı iyi Gostivar'da Üsküp'te?

O zaman tren var *imiştir* *çak em* Gostivar'a hem Üsküp'e. Bulgaristan, ben öyle bilirim. *Em* öyle derler ziraat *bakımından imiştir* daha zengin. 1918 döneminde Kral Aleksandır *imiştir*. Okullarda Türkçe yok, Sırpça okunurmuştur mecburi Sırp okullarında.

II. Dünya Savaşı'nda Struga

Bir dem ne zaman *imiştir* burda Arnavutluk olsun İtalya işgalinde. Yani Okupasyon zamanı demek ki burasını İkinci Dünya *Harbî'nde*. 1939'da Arnavutluk'a girdi İtalyanlar. 1941'de Arnavutluk'tan geldi İtalya, vurdu Yugoslavya'ya. Makedonya'ya girdi. Ohri ile Struga arasında Podmol'a kadar. *Em* Batı Makedonya'yı alır İtalyanlar *em* Kosova'yı, Onu *German* ayırmış. Kırçova, Gostivar, Kalkandelen İtalya işgalindeki Arnavutluk'a kalmıştır. Ama Üsküp Bulgar idaresinde. İtalyan dönemidir 1943'e kadar. 43'ünde İtalyanlar *çekildiler* Struga'ya, Alamanlar girdi. Hatırlarım Alaman askerini. 44'ün sonuna yakın, sonuna kadar kaldılar.

Abdülhalik Şeb: *Çünkü Arnavutlar iş birliği yapardı. Arnavutların da Balist Partisi, Kominist partisi var idi. Milliyetçi partisi imiştir o Balist. Onlar İtalyanlar ile idi. Baş çalışırdı. İtalyanlar işgal ettiler sonra Arnavutluk idaresine verdiler buraları.*

Alman askeri nasıl davranırdı Müslümanlara, bir problem olur muydu?

Onlar için fark etmezdi. *Bilem* ki daha güzel Müslümanlara karşı davranmıştır *Alamanlar*. En çok Bulgarlar ziyan yapmıştır. Böyle bir kıyas *ediyim*. Struga'da cennet demek ki o zaman için. Ama Bulgarlar *tutardı* Ohri'de sanki idi cehennem.

Struga'dan Üsküb'e kadar işleyen ve
şu an mevcut olmayan tren.

Abdülhalık Şeh: Ohri'nin Müslümanları çoğusu Struga'ya kaç-
tılar. Gençler gene hususi. Akrabası olanlarda kaldılar. Struga
köylerine böyle dağıldılar.

**Tito'yu, partizanları anlatalım biraz. Partizanlar Struga'ya
geldi mi hiç?**

*Partizanlar dagda idi. Karaorman'daydı. Hem Mohra Arna-
vutluk'da, Mohra dağlarında. Niçün göğüs göğüse harb yap-
mazdılar Alamanlen. Gerilla harbi yapardı.*

Sabri Gavaz: *Zaten bütün Makedonya'nın direniş merkezi bu-
rada idi. Karaorman'da Debr'e de bu dağlarda, Zaten orada o za-
man kurdular partizanlar birlikte Arnavut-Makedon Brigadası
[Tümeni]. Beraberce harp etmişlerdi. Şimdi bize öğretilen tarih
kitaplarından sildiler bu bilgileri. Bize derlerdi Makedonlar Kar-
patlar'dan gelmiş. Şimdi diyorlar biz antik çağdan beri buradayız.
Antik oldular şimdi.*

Partizanlar, Struga'ya Almanlar kaçtıktan sonra mı hâkim oldular?

Struga'nın Almanlardan kurtuluş 8 Kasım 1944'tür. Dört, beş gün bu kurtuluştan *evel* iki *Alaman* askerini vurmuşlardır bu Arnavutluk yolunda, Radolišta'da. Burası Arnavut köyüydü. *Em* iki *Alaman* askerini vurmuşlardır *Balistler*. Radolišta köyünde. Köyü *yakmıştırlar Alamanlar*. Ceza, *peşin* bombardıman *ettirmiştırdiler*. Sonra kaçan kaçmıştır, kimi *tutmuştırlar*.

Sabri Gavaz: *Bunlar kaçarken burdan Arnavutluk'tan İtalya'ya atlasınlar kurtulsunlar. Denizden kaçsınlar. Geri geri gidermişler. Hem o köyden işte böyle vururlar bela için bir iki Alaman askeri. Alamanlar da em yaktılar köyü hem erkekleri vurdular köyde.*

Tito'nun Kötülükleri

Tito ne zaman geldi ilk buraya ziyarete?

Sabri Gavaz: *Çocuktum, okuldaydım, 1957-58'de tam bilmem, belki 62'de gelmiştir. Askerdeydim, gazetede okumuştum Tito 1967'de ikinci kez gelmiştir, onu bilirim sağlam.*

Abdülhalik Şeb: *Gölde on sekiz kiloda bir alabalık tuttular.*

Onun zamanında kötülükleri *oldi*. *Peşin* tüccarlar gördü zarar, kimi ticaret yapmış idi *harb zamani*. Onların *varini yoguni* aldılar. Müslümanlardan *em kristiyanlardan*. Kimde ne vardı *varlığı* hep almıştır. Sonra getirdiler 1948'de bir kanun on hektar topraktan kimin ziyade vardır alınsın. Onu da aldılar. Sonra getirdiler bir kanun; kolektif olmak, toprakları birleştirmek, beraber işlemek, öyle dermişler ki bir kazandan yemek. E, ama o iş *oldi* ama ömürsüz *oldi*. *Niçün?* Zıyanın neresinden dönersen kârdır. Tito gördü ki bu yanlışlık *oldi*, mallarını verdiler geriye. Ama ilk alan malları bir hataya göre mesela alınır. *Konfitzkasya* ona derler. Onların dönmedi *malları*. *Konfitz-*

kasya 'el koymak, haksız kazanmak' demektir. Onları verdiler ancak 2005'in başlarında *dünderdilar* geriye.

Sabri Gavaz: *Demokrasının başlarında ama kime dönderirler, Hristiyanlara tek tük imiş Müslümana. Bizim aldılar evimizi, yerimize Drim oteli koydular. Biz de hiçbir şey geri alamamışız.*

Abdülhalik Şeb: *Buradan Türkiye'ye giden insanların çoğusunun malı gitti, onlar da bırakıp kaçtı gitti. Şimdi gelirler, ararlar, almazlar. Mesela bizim kendi malımızı aldılar. Biz geriye almadık hiçbir şey. Binalar koydular oralara. Yoktur neyi verirmiştiler.*

Struga'dan Göçler

Muammer Amca 1952'den sonra Türkiye'ye göçler nasıl başladı?

1952'den sonra, insanlar işte görürdüler bu olayları, bu kolektifleri, bu *konfıtskasya* malları. E, camileri kapamadılar burda böyle konuşalım, Allah var. Ama istersin devlet içinde, lazım idi inanmayasın Allah'ın varlığına. *Proba* ederdiler [sizi denerdiler] Al bir su iç sen de.

Sabri Gavaz: *Mesela ben oldum komünist. Hükümet işlerinde nerede mecbur idi olalım o zaman koministlerden. Şimdi affet Muamer Abi işe gideriz, hem Ramazan gelir oruçlu insan, hususi verirler sana bir şey, git deki içmeyecem desin kişi. Yaparmıştırlar öyle şeyler.*

Abdülhalik Şeb: *Ne vakit kuruldu Yugoslavya ki kardeşlik ve birlik olarak var. Hem orda okulda da yazardı o şey de Makedonya'dır: Makedonların, Türklerin, Arnavutların ve başka milletlerin gayrı milletlerin (Vlahları anmazdılar). Öyle yazardı demek Anayasa'da öyleydi. Şimdi yavaş yavaş gördüler, sonra burda Struga'ya ne zaman gelmiştir ilk İhsan Ago düverirdi [anlatırdı] rahmet olsun canına, o idi Parada-Partizan [Başkomünist]. O*

işte İtalyan bankasına girdi Galip Soyly'yan birkaç arkadaş ile burada İtalyan zamanı. Soydular bankayı, parayı partizanlara verdiler. Onlar da Struga'yı almadan önce, demek partizanlar girmeden, altı kişi seçerler dagda, kim Struga'yı idare eder, ne zaman alırız. Odbor [Komisyon] seçerler. Odbor işte bilem benim babam da imiştir o komisyonda. Çünkü onlar bilirmiştiler. Hangi insanlar öyle ne sözü geçer? O zaman babası Kemal'in, Yunus Amca sonradan imiştir Odbor'da. Makedonlar gittiler, okudular, kurslar gördüler, aldılar okumak-yazmayı. Bizim Odbor'u kurdular, sen olasin müdür, sen başkan. Tabii onlara yukardan emir başladı gelsin. O zaman işte tanınmış Yugoslavya kasabı Rankoviç isminde Sırb; o başladı Müslümanlara çok zulmetmeye, hakeret etmeye. Türkiye'ye göç ettirmeye zorladı insanları.

Göçler nasıl başladı? Struga'dan ilk göç ne zaman oldu hatırlıyor musunuz?

1953'te *Obrı*'den daha fazla. Struga'dan ise 1954'tedir. Daha yoğun 1956-57'ye kadar. 58'de biraz durdu. Seyrekleşir.

Sabri Gavaz: *En fazla imiştir 55-57'sine kadar.*

Peki hangi aileler göç ettiler? Büyük aileleri soruyorum. Hangi aileler gitti?

Sabri Gavaz: *Bizim dayılar gittiler Rızzvan Rezzak, onlar Bursa'ya gittiler.*

Başlayalım köşesinden kasabanın, çıkalım öbür köşeye. *De-yeceğim bizim mahallede Panagürişte Mahallesi. Orda mal gelirmiş senede bir defa olurmuş, panayır olurmuştur. Herkes malını var imiştir getirirmişti buraya satmak için, hem reklam yapmak için. Orada Zekeriya em Zülfikar Laçkalar gittiler, iki kardaş. Ondan sonra Haşim'in şöförün kardaşı Besim ile çocuğu Rasim ordan gitti. Dudaşlar'dan gitti: Karaman Dudaş, Veli, öğleydi Kamil Aco'nun çocukları. Kocacıklar'da idi*

kızı Kamil Aco'nun, öldü. Daha ötesine yoktur kimse. Duduşlar'dan öteye yoktur kimse. Rızvan Merko, Hasan, Rasim'in yanında gitti. Duduşlar gitti. Öteye yoktu. *Muçe* Tiro gitti. Mustafa ama *Muçe* diye çağırılar. Mustafa'nın *kısalaması*.

Sabri Gavaz: *Osmanlı askeriymiş yedi seneymiş. Şenol'in dedesi.*

Pelo gitti. Ama o asıl Arnavuttur ama *kaçtılar*. Çok Arnavutlar da gitti. *Muçe*'ydi burda bir kasaba ağasıydı ama Türkiye'de çok eziyete düştü. Fakir oldu. Onlar paralıları gittiler. *Em* zenginler burada idi, hep fukara oldular Ankara'da Mamak'dan öteye. Böyle görürüz şimdi Hasan Vişko gitti o sokaktan. Şimdi o galiba hayattadır hâlâ. Sokollar vardır. Bir sokaktadır *orda* onlar. Abdurrahman Ağbi, Nimeti. Nimeti *imıştır* saraç, gelececek biraz daha öteye. Nevzat, Nevzat'a *gelecek*. Şimdi geliriz. Sokolların sokağı bitti. Sokollar. Vişko.

Göçler 1958'den sonra seyrekleşti dediniz. Her sene bir, iki aile mi gitti?

Evet, *saftı* ekonomi *durumi* burda iyileşti. Türkiye'ye göre burda durum çok daha iyi *oldi*. Göçler nisbeten *durdi*. *Em* derim ben büyük adamların vardır büyük *yanlışları* ama *em* büyük *iyilikleri* vardır. İsterim *deyim* Tito 1948'de Varşova Paketi'nden, Ruslardan *ayrıldı*. Bir mutlak Amerika vaat etti, ayrılсын *orda* olayım ben. Hem bu ayrılmak zamanından sonra kırk sekizden sonra, benim *birangi* bilgilerine göre Yugoslavya'ya beş milyar dolar *verilmiştir*, *dünmeyen para* [hibe]. Yardım için *verilmiştir*.

Sabri Gavaz: *Churcill'den*

Amerika'dan, Avrupa'dan, adını hatırlamadım. Ondan gelişti burası. *Em* turizm gelişti, oteller açıldı. Yollar *oldi*.

Mesela otellerin açılması ne zamana denk gelir?

Sabri Gavaz: *Peşin [ilk olarak] başka otel oldu orada: Hotel Grand. Evlerimiz dururdu daha. Bir beş, on sene gitti Grand. Sonra bozdular yaptılar Hotel Drim'i. 1962'de Hotel Grand, 73'de Drim Otel'i yaptılar.*

Drim Hotel'in inşası buradaki turizmi geliştirdi mi yani?

Yok *safi* turizmi. *Yapıldı* yollar, fabrika, trikotaj fabrikası yapıldı, tekstil fabrikası. Kereste fabrikası, tuğla fabrikası yapıldı. Tekstil fabrikasında bin kişi çalışırdı, iki bin kişiye kadar geldi. Koymuş koyanlar, yesin Stoyanlar. Budur atasözü.

Sonra başka büyük fabrika neydi?

Sabri Gavaz: *Çinko tencere fabrikası. Küçük fabrikalar vardı. Çinko fabrikası (beraber söylüyorlar) var idi. Burada da bin kişi çalışırdı.*

Sizi rahatlatan büyük yollar ne zaman yapıldı?

Bu yol burda yok *imıştır*. 1960'tan sonra *yapılmıştır*. Burada tren yolu var *imıştır*. Sırp Kralı zamanında açılmıştı. Tren gelmesiyle buraya biraz canlılık *gelmiştir*. Ama 58'lerde tren iptal edildi, demiryolu *kaldırıldı*. 1965'ten sonra başladı iyileşme. 65'ten 75'e kadar ekonomide kalkınma ve gelişim var. Yani bir on beş sene. Yugoslavya o zamanda geldi orta gelişme ülkelerinde Avrupa'da. Ama biz Makedonya, Karadag *em* Bosna *idık* en geri kalmış. Slovenya en gelişmiş, Hırvatistan ve Sırbıya. Onlar daha büyük bir balık idi. Tito 1980'de *öldüğünden* sonra işler bozulmaya başladı.

Makedonya'nın Bağımsızlığı

Tito öldükten sonra 1992'ye kadar, yani on iki sene var. Neler yaşandı? Makedonya ne zaman bağımsız oldu?

Kosova'da en çok rahatsızlık var idi. Politik bakımından baskı var idi Müslümanlara. İştten uzaklaştırırdı, atardılar Müslümanları. Sırbistan'da çıktı bir Miloseviç. 8 Eylül 1991'de Makedonya bağımsızlığını ilan etti. Burada Yugoslavya Ordusu vardı. Anlaşmakla çekildiler. Sırplar varını *yogunu* aldılar Makedonya'nın.

Sabri Gavaz: *Hiçbir şeyini bırakmadılar, askerini, kışlalarını, bir kamyon bırakmadılar. Hep aldılar gittiler.*

Safi bir şey daha söyleyeyim. Bu Yugoslavya krizi kalkımı düşümü, aslında ne dedim, bir döneme kadar bayağı bir miktar para almıştır Yugoslavya, dışarıdan hibe. Sonra altmışından sonra burdan çok gurbetçi gitti dışarıya. Alamanya'ya, İsviçre'ye, İspanya'ya, Avusturya'ya, sonra em Amerika başladı. Şahsi giderdiler, aileleri burada kalırdı. Ama sonra doksanın dan beri aileleriyle hepisi kalkmış gitmiştir dışarıya. Biraz gezesiniz bu Arnavut köylerini, gezdirelim göresiniz ne evler yapıldığını, nasıl zenginleştiğini.

Sabri Gavaz: *Makedonlar nasıl millet onlar hepsi işteydi. Küçüğü büyüğü hepsi bir işte. Hepsinin işi vardı. Mesela dört kişilik aile hepsisi çalışır. Ama Müslümanlar tek-tük kimse idi işi olan. Değil ki bütün aile çalışsın. Em neydi mesele; işe başlamak, iş bulmak zor idi Müslümanlar için. Bazen de Arnavutluk'a gitti diye işten çıkarırdılar Müslümanları. İnsanların çoğusu ne yapsın, lazım idi buradan kaçsın. Em onlar verirdiler paşos [pasaport] kalmasın Müslümanlar burada. Aslında onlara yaptılar böyle iyilik. Çünkü gurbetçi gidenler şimdi zengin, buradaki Makedonlar kaldılar şimdi işsiz. Mesela, Drim'in öbür tarafında eski*

Strugalılar gâvurlardı. Oraya onların evlerini alsın Müslüman giremezdi. Ama şimdi Arnavutlar girmiştir onların bubrelerine içine girmiştirler. Ama paraylan, ne ka ev buyurun.

Tito geldikten sonra burada Türkçe eğitim ne zaman başladı?

Hemen kırk beşinden başladı.

Kemâl Akar: Ben Türkçe okudum mesela, 47 doğumluyum. Elli bir-elli ikide başladım prego'ya [anaokulu] iki sene Türkçeydi. Sonra üç sene daha, toplam beş sene Türkçe okudum burada ben. 56'ya kadar.

1950'li yıllarda göç başlamadan önce Struga'nın nüfusu neydi?

Sabri Gavaz: Beş bin-altı bin yaklaşık.

Kemâl Akar: Özellikle Demokrat Parti hükûmeti döneminde, Yugoslavya ile yapılan anlaşma çerçevesinde, serbest göç anlaşması sonucu burda insanlar gitmeye başladı. Mesela benim ablamlar 1955'te evliydi Ohri'den. Önce o gitti, biz sonra gittik. Elmas Ate eniştem, eşi Cemile Teyzemler 1957'de gitti. Malik dayımlar (Kocacıklı) gitti. Göçün birinci sebebi Türkiye'nin bu göçleri kabul etmesidir. İkinci sebebi de akraba çekmesidir. İnsanlar duyardı İstanbul'un taşı toprağı altın. Bir de akrabaları gidince sen de giderdin. Yoksa Yugoslavya'nın ekonomik durumu daha iyiydi o zamanlar Türkiye'ye göre. Bu bir nevi teşvik olmuştu. Bir de özgürlük olayı var. Yani bir Müslüman ülkesine gidecez.

Ayrıca şu konuyu da söyleyeyim. O dönem mesela Yugoslavya araba, beyaz eşya üretiminde ileriye. Bunun gibi beyaz eşya, kadife, kilim, halılar, cereyanlı süpürgeler Türkiye'ye getirilirdi. Benim babamla rahmetli Fadıl eniştem iki ülke arasında bunların ticaretini yapıyordu. Burdan gelenlerde kendi ihtiyaçlarından fazla getirerek

Türkiye'de satarak kâr ediyorlardı. Mesela Ali Şen olsun, Fındıkzade'de Yıldız elektirik onlar da bu işlerde vardı. Trenle göçler oluyordu. Onlar Zeytinburnu'na muhacirhaneye gidiyorlardı. Çünkü yolcular Sirkeci'de ama yükler orada indirilirdi. Ordan, göç edenler geliyordu satıyordu. Ordan toplananlardan mesela Yıldız Elektrik kurulmuştu.

Göç edenlerin bir kısmı gidip gelmiş buraya. Bağlarını biliyorlar. Ben şimdi bilemem. Mesela bir arkadaşım Ekrem Tüfekçi'yi gördük, bana dediler ki, "Beraber okudunuz". Hafıza öyle gitmiş ki benim beynime bir dolu yeni şeyler girmiş. 60 sene geçmiş.

1991'den sonra Makedonlar bağımsızlık ilan etti. Türklerin o zamanki fikirleri neydi? Bu bağımsızlık iyi mi, kötü mü olacak diye bir beklenti var mıydı Türklerde? Neler hissettiniz o esnada?

Bence kötülük *oldi*, umumi bozuldu Yugoslavya. Her bir *inışın* var yokuşu. *Denizler* dalgalanmadan durulmaz. Böyle olmasa Arnavutlar devlete gelemezdi benim düşündüğüm. Ama Türklere az bir fayda.

Struga'da kaç tane Türk partisi var bağımsızlıktan sonra?

Üç parti vardır. Türk Demokratik Partisi ve Erdoğan Saraç'ın partisi [ТМБН] ve Adnan Kahil'in partisi [ТНР]. Bir bakımda niçin *partımız* ayrıldı, ikiye bölündü? İyi *degıldır* bu mesele. Ayrılmak iyi *degıldır*. *Gittik* verdik *reylerimizi* kazansın

Sabri: *Biz hiçbir şey kazanmayız. Hep lozer [kaybetmek]*

Abdülhalık Şeh: *Türklerin geneli, partiye yok, insana oy verirler.*

Ne kadar Türk ve Arnavut yaşıyor tahminen Struga'da?

Struga'da 1.000 Türk var (Yaklaşık %5). Genel Nüfus ise 20.000 civarında. Arnavut nüfus olabilir 10.000 kişi.

Abdülhalık Şeb: *Sekiz bin var idi.*

Kemal Akar: *Köylerle beraber mi yoksa sade kasaba mı? Struga'da yani kasabada Makedonlar fazladır.*

Tahminen %55 Makedon, %45 Müslüman diyebilir miyiz?

Sabri Gavaz: *Doğru doğru. Makedon fazla var kasabada*

Bizim %5 Türk kaldı Struga'da. Makedonya'da ise yetmiş bin civarında. İşsizlik en çok Türklerde.

Sabri Gavaz: *Hiçbişeyiz. Şimdi bunu düvereyim ben sana. Bir kişi var: O idi en büyük Türk. Babası, kardeşleri kendi idi en büyük Türk. Şimdi olmuştur en büyük Arnavut. Çok değişmiştir. O sandalyede otursun yeter ki, hem Sırp olur hem Vlah.*

Terminolojik olarak buna “Kaygan kimlikler/ Shift Identities” diyorlar. Kimlikler arası geçişkenlik. Dünyanın her yerinde aynı, nerede menfaat insanlar orada. 1991'den 2014'e kadar göç oldu mu Türkiye'ye?

Var tek-tük. Olmalıdır tek-tük. *Eğitime* gidenler. Hem kalırlar. *Okumaga* giderler *orda* hem kalırlar.

Kemâl Akar: *Faik Amcamın torunu Cavide'nin oğlu geldi. Buranın vatandaşı, dişçilik okudu, bir kızla evlendi İstanbul'da. Beşyüzevler'de dişçi muayenehanesi var şimdi.*

Muammer Amca son olarak ne dersin bize?

1999-2000'de derdik *hepımız*: Ah niye Türkiye'de bir daire *almamışık*. Rahatsızlık var idi burda çok. Ne oldu Srebrenitsa'da, olabilirdi *em* burda. 2001'de Arnavutlar ile Makedonların savaşı var idi. Struga'da hiçbir şey olmadı. Ama gerginlik, rahatsızlık var idi. Allah rahatlık versin babamız Türkiye'ye ki burda bizler rahat olalım. *Yetim evlat şamar yer* ve biz burada yetimiz evladım.

Çok teşekkür ediyoruz size ve tüm adı geçenlere ki bizi evinizde ağırladınız, sohbet ettik. İnşallah hayırlara vesile olur.

Akıl derler başta, akıl degildir yaşta, hem gençlerden daha çok bir şey öğrenesin.

Teşekkür ederiz ama en genci seni bulduk. Daha genci yoktu.

Ben 1936 doğumlu. Bunlar 44-45 doğumlu.

Siz otuz altı yaşındasınız, bunlar 44-45 yaşındalar. Ben en yaşlı 68 yaşımdayım (Gülüşmeler)

Allah *saglığını* versin. Hayırlı günler *geçirirsin*.

Strugalı Türk esnaflardan İsmail Hakkı Ate

Adı Soyadı: İsmail Hakkı Ate
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1938
Mesleği: Serbest meslek
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

5.

İsmail Hakkı Ate:

*Yitirdik biz ay yıldızı,
Türkiye gitti biz yetim kaldık²⁶*

Önce bize kısaca kendinizi tanıtır mısınız? İsmail Ate kimdir?

Benim adım İsmail Hakkı Yahya Ate, Yahya'nın oğlu.

Ate ne demek?

Ailemin atları varmış, güzel beygirleri varmış. Bunların hanları varmış. Ondan kalmıştır bizim bu soyadı. Ne zaman gitti amcam benim Ankara'ya, onlar dediler Ate olamaz demişler, ama bilmez ki anlatsın, şimdi koymuşlar Kocacık.

Kaç doğumlusunuz İsmail Abi?

Ben 1938 doğumluyum.

Maşallah. Ne iş yapıyorsunuz?

Ben iş yapmışım marangoz, 33 sene büyük bir fabrikada çalıştım. Ben oldum emekli 64 yaşında, 14 sene önce. Şimdi açtım işte bu turistik eşya satılan kulübeyi Drim kenarında.

Çoluk çocuk var mı?

Üç oğlum, hem bir kızım var. Büyük çocuğum mimarlık bitirmiştir Priştine'de. Ortanca oğlum Hukuk, küçük oğlum kuyum-

26 İsmail Hakkı Ate ile 24 Mayıs 2015'te Struga Drim Otel'de Yıldırım Ağanoğlu tarafından gerçekleştirilen mülakattır.

culuk bitirdi, Üsküp'te. Şimdi küçük oğlum İsveç Malmö'de. Büyük oğlum İtalya'da mimar, ortanca oğlum ve kızım da buradadır. Beş tane torun var, maşallah.

Sizin anne babanız da Strugalı mı?

Eski Strugalı, bizimkileri *devereyim* şimdi böyle. Babam tarafı Konya, Karaman'dan gelmedir 400 sene önce. Babaannemdir Ohri'den, Eyüp Sabri Bey bizim akraba, babaannemle. Saray Mahallesi derler oraya.

Osmanlı'da Ohri ve Struga'nın Mahalleleri

Ohri'nin eski mahalle isimlerini biliyor musunuz? Ben, Ohri'nin Osmanlı dönemindeki mahallelerini biliyorum. Ama Ohrililere soruyorum, Hacı Hamza Mahallesi neresidir, bilmiyorlar

Hepsini biliyorum. Mahalleler böyledir: Sürgün, Vlahlık, Karabey Mahallesi, Orta Sokak nerede, Ali Paşa, Çarşı, Sazlık.

Ama bak şimdi Osmanlı zamanında onun ismi Hacı Kasım Mahallesi?

Tamam, Hacı Kasım Mahallesi'dir cami imiştir, ben ona yetiştim. 1952 senesinde yıktılar onu. Şimdi koyarlar birtakım putlar. Şimdi gelir Sazlık, orası beylerin *imiştir*. Burada varmıştır çok Ohri'li büyük beyler. En büyük bey son imiştir Celadin Bey. Odur Tepedelenli Ali Paşa'nın torunu. Ali Paşa da ilk önce Yanya'da.

Saray Mahallesi'nden sonra gelir Orta sokak *dedim*. Ondan sonra gelir beriye bu Çarşı Mahallesi, Saray Mahallesi. Ordan *çak* Saray Mahallesi'ne gider. Ondan sonra var *imiştir* Yukarı Kale'de İmaret Camisi, hem mahallesi. Orda varmıştır yetmiş

kadar kabile, yetmiş kadar ev. Onları bozmuştur 1948'de Lazo Koliçevski, *partizanlardan*. 70 tane *familiya* vardı, gün bugün evleri yoktur onların. Sonra bu yeni binaları, kiliseyi yaptılar İmare'te. Var üç tane zat.²⁷ Kabirin çevresini kazırlar düşün diye. *Orda* bir kilise yapmıştırlar şimdi. Sultan Mehmet'in camisini yıktılar güya orası kiliseymiş. Camiymiştir o, bende resmi var.

Sinan Çelebi'nin orada türbesi var.

Var, Sinan Çelebi, bunlardır Ohrizadeler'dendir. Fatih Sultan Mehmet'in nişancısıdır. Bu bizimkiler nasıl gelmişler, an-nem tarafı. Annemin dedesinin dedesi kadı imiş. Gelir 250 sene evvel Peşkopiya'dan [Debre-i Zir/Aşağı Debre]. Şimdi Arnavutluk'tadır. Yukarı Debre [Debre-i Bala] ise hâlen Makedonya'dadır. Onlar yerleşmişlerdir Ohri'de kalenin altında.

Topaltı Mahallesi nereye diyorlar bilir misiniz?

Kalenin saat kulesinin altında. Oradadır. Saat kulesinin altı. Orada top atılır Ramazan'da. Ramazan'da açınlar iftarı oradan top atarlar. Ohri Halveti Tekkesi'nin karşısında yukarıya doğru. Ufak yani çok büyük değil. Tekkeye yakın, bayırda, onun yanın-da kilise yapmışlar şimdi.

Eski Struga'ya dair neler anlatabilirsiniz? Osmanlı Ustruga diyor. Ama yetiştiğin dedelerinden büyüklerinden ne duydunuz?

Struga deriz biz ama *Ustruga* da derlerdi büyükler. Struga kasabasında ne zaman gelmiş Evliya Çelebi, bulmuştur bir dal-

27 Bölge fethedildiğinde Ohri'nin en büyük ailelerinden birisi Müslüman olup Osmanlı hizmetine girmiştir. Bunlara Ohrizadeler denmektedir. Yıkılmış olan İmare't Camii'nin yanında ayakta kalabilmiş bu türbede, Ohrizade Sinaneddin Yusuf Çelebi ve oğlu Mustafa Çelebi'nin kabirleri bulunmaktadır.

Ohri Kalesi'nin bulunduğu yerde İmaret Camii'nin dört duvarı kalmış bir haldeki harap durumu ile Sinan Çelebi Türbesi'nin eski bir fotoğrafı. Cami şu anda tamamen yıkılmıştır.

yan, hamam, Mustafa Çelebi Cami. Burada varmıştır küçük bir *camiçe* [küçük cami], Süleyman Arap Cami diyorlar ama yanlış. Süleyman Bey Mahallesi'dir buranın adı. Burada yok *Arab*. Buranın beyleri, *ağalarıdır*. Bu Sabri'lerin dedeleri Gavazlar; *agaların* beylerin korucularıdır. Onların korucusu bunların kabilesi.

Kimmiş o ağalar, beyler bunların sülale adları var mı?

Birtakım beyler var ben son yetişdim o beylere. Vardı Hamza Aga, Remzi Aga'nın babası. Ben *yetişdim* onlara. Sonra vardı ağalar, Korçalar *çagırırdiler*. Karaman Aga, Hüseyin Aga onlar da *aga* idi. Cafer Aga'nın evi burdaydı. Cafer Aga'nın bozdular evini.

İmaret Cami 2000 yılında yıkılmış yerine kilise yapılmıştır. Resimde beyaz boyalı iki kemerli yapı ise Sinan Çelebi Türbesi'dir ve TİKA tarafından onarılmıştır.

Osmanlı belgelerinde 1850'lerden itibaren üç tane Müslüman mahallesi, iki tane Hristiyan mahallesi görülüyor. Mahallelerden ilki Süleymanbey Mahallesi, ikincisi Mustafaçelebi Mahallesi, üçüncüsü Mustafapaşa Mahallesi'dir. Ben kime sorduysam Struga'da bilmiyor Mustafapaşa Mahallesi ve Mustafa Paşa Camii neredeydi?

Ben duymuşum Mustafapaşa Mahallesi *varmış*tır. O Mustafa Paşa Camisi derenin oradadır, şimdi bu belediye binasının orada *imıştır*. Orada annemin *acosu* Osman *Aco* müezzin *imıştır*. Korkmuş beygiri bir Sırp'ın akşam ezanı okunurken. O götürür aşağıya, Bekir'in evinin yanına, orada vurur caminin imamını. Annem *deverir*, imamı o Sırp *edepsiz* vurmuş. İmamın iki kızı İstanbul'dadır. Ama bilmem ki cami ne zaman yıkılmıştır. Onu 1920'sinde vurmuşlardır. Buraya gelmiş Sırp'lar 1912-1916, Sonra 1917'de gelir Bulgarlar, ondan sonra gene Sırp'lar gelirler. 1925'inde kanun *getirirler* devamlı *çak* 1941'ine kadar Yugoslavya krallığı.

Osmanlı zamanında Struga'da *varmıştır* rüşdiye. Biz *dersik* ortaokul. Orada çok insan yetişmiştir. Annemin dedesi İsmail Hoca *bitirmiştir* okulu İstanbul'da; hem hocaymış rüşdiyede ders verirmiş. Onun birkaç Osmanlıca kitabı bizde durur.

Makedonların Osmanlı'ya karşı ayaklanması nasıl oldu?

Nikola Karev ve arkadaşları 1903'ünde *kalkışmışlardır*, Türkiye'ye karşı İlinden Ayaklanması. VMRO hiçbir şey. Sıfırdır, onların *hepsi* yalan. Onlar bir hafta boyunca tutmuşlardır Kruşova'yı. Hem sonra geldi asker tuttu hepsini, kopardılar kafasını *hepsinin*. Tito olmasaydı gün bugün bunlar olamazdı Makedonya. Tito aldı bizi boynuna. Hepsi Türklerin mallarını aldılar, 1,5 hektar yerimizi almışlardır. Sabrilerin en güzel yerlerini aldı. Bahçeleri vardı bunların, meyveleri vardı. Tam bu baş tarafta. Ne sayarsın?

Nehrin karşı tarafında Hristiyan Kliment Mahallesi, duydu-nuz mu hiç?

Duydum Klimet'i, biz dere deriz oraya. Ohri Klimetitsa *orda* balık tutarlar *hepsi* balıkçıdırlar.

Osmanlı dönemi Struga'sında Makedon ve Türk nüfuslarını biliyor musunuz yaklaşık olarak. Bir tahmininiz var mı?

Küçük *ımtıştır* Struga o zamanlarda. 3-4 bin nüfus.

Osmanlı döneminde hayat nasılmış dedeleriniz hiç anlatır mıydı?

Ah şekerim, o dönmez elbet. Ne anlatır, onları rahat bırakmamışlar ki. Yok Bulgar askere alır, yok Sırp askere alırlar, tepelidiler onları. Benim annemin babası, amcasını Bulgar askeri almıştır geriye dönmemiştir. İzi yok, ne olacak izi. Birisi Dobruca'da savaş yapmış Rum ile Bulgarlar. Birisi Yunanistan'da, birisi Arnavutluk. Bulgar ordusuna almışlar zorla onları. Sana

İsmail Hakkı Bey, Drim Nehri kenarındaki küçük turistik eşya satan dükkânının önünde.

deverivericem bizim koca ve güzel evimiz vardı. Şimdi burda çok eskiden varmıştır güzel mahalleler, güzel aileler varmıştır, okumuş aileler varmıştır.

Yugoslavya Krallığı döneminde buradaki Müslümanların durumu nasıldı? Krallıkta mı çok çektiler, sosyalizmde mi?

Çok zor. Ne *çekmiş*tirlar bırak Allah'ını seversen. Sosyalizm döneminde daha fena. O *vakıt* kral gene biraz verdi, aldı. Almadı o tamamını. Bunlar geldiğinde ne dükkân bıraktılar ne bir şey. Hepsini aldılar. Ne için kaçtılar bizim insanlar Türkiye'ye? 850 bin nüfus kaçmıştır Makedonya'dan. 850 bin.

O göç rakamını nereden okudunuz?

Var idi Preporod²⁸ dergisi. Onları alırdım okurdum ben 15-20 sene önce, daha Yugoslavya *bozulmadan* (yıkılmadan). Boşnak-

28 Yugoslavya zamanında neşredilen ve içinde ilmi araştırmaların bulunduğu akademik dergi.

lar, onlar çok medeniler. Bizimkiler hep buradan *kaçtılar*. Tanıdık adamlar daha 13-14 yaşında buradan kaçsınlar. Kimi Bursa'ya, kimi Gemlike, kimi Ankara'ya, kimi İstanbul'a. Benim akrabam var Balipaşa Fatih'te, Hırka-ı Şerif'de, Fındıkzade'de.

Osmanlı zamanında Struga'da çok su baskını oluyor, Drim taşıyor bütün kasabayı su basıyor. Bu 1950'lere kadar devam ediyor. Hatırlıyor musunuz su baskınlarını?

Abe gelirmişti kapımıza *bizim*. Sabri'nin evi *orda* oralar hep su olurdu. Bizim *çak* kapıya gelirdi. Bizim ev su ile bir hiza idi. *Eşiğe* kadar gelirdi. Buradaki evler hep yüksekti. Üteleri basardı, alçak evleri basardı. Alçaklardaki evlerin hepsi giderdi. Meselenin halli 1959'da başladı. 1960-1961'de bitti bu iş. Santral yaptılar. O santrali hem bu Drim'in kenarını yaptılar. Drim'i indirdiler beş metre aşağıya. Hem *peşin* kazıkları attılar, kazıkların üstüne attılar çimento. Ondan sonra taşları dizdiler. Hem çimentolu yaptılar hem taşları dizdiler. Son su baskını 1963'te oldu.

Sosyalizm dönemi geldiğinde Struga'da kısmi olarak bir turizm mi başladı? İşler güçler biraz daha düzeldi mi?

Çok geç başladı turizm burada. 1955-60'lı yıllarda başladı. Yaptılar biraz yani. İşte toplardılar milleti, arabasını, haydi kum, taş taşısın. Hem yapsın. Çok zor.

Hayatınızda hangi yıllar en rahattınız?

En rahat yıllar 1964'den sonradır, o *vakıt* yerleşti. Çünkü attılar biraz para. Yollar, evler yaptılar, kredi verdiler millete. Hem öyle kurtardılar milleti. Yüzde üç, yüzde iki faizle verirdiler. Kredi alanlar ev yaptırdılar. Ev, mobilya, araba ne istersen al krediylen.

Bu sırf Struga için mi tüm Yugoslavya için mi?

Gelişti Yugoslavya. Ama bak şimdi 1944'te gelmiştir bu *partizanlar*, 20 sene sonra başladı gelişme.

Yumuşak Milletiz, Kim Ne Derse Tamam Dedik

Rankoviç dönemini hatırlıyor musun?

Rankoviç çok bozuk adam. Buraya hiçbir şey yapmadı. Koliçevski de *burda* çok *kütülük* yapmıştır. Koliçevski çok edeb-sizdi, Vlah idi. İmaret Mahallesi'ndeki Türklerden 70 haneyi çıkarmıştır oradan. Atmıştır *aşagi*.

Burada Türklerden başka yakın arkadaşların daha çok Makedonlar mı yoksa Vlahlar mıdır, Türkler için soruyorum bunu?

Türkler yumuşak bir millet. Kim ne derse tamam dedik. Yitirdik biz ay yıldızı, yıldız düştü; sonrası şamata ne olacak. *Türkiye gitti biz yetim kaldık*. Ne yapabilir insan?

Arnavutlar, Hristiyanlar, Makedonlar ve Vlahlar'dan var efendi adamlar. Ama hepsi iyi değil. Şimdi onlar kendi kilisesini, mezarlarını bozdular. Ben şaşarım, bizim nasıl kaldı *kabırlar*. Bizim *kabırlar* uzak *imıştır* kasabaya. Şimdi büyüdü kasaba, *kabırlar* kaldı tam ortasında. Onların *kabırlarının* yerleri üç defa değişir.

1991 yılının sonunda Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etti, sonra ne oldu?

Ondan sonra biz Türkler battık. Niye, bak şimdi bizim Türkler, nedir öteye *bizim* Türk partileri, onlar sahtekâr adamlar. Sahtekâr, üçkâğıtçı bizim Türkler. Yok Hristiyanların kabahatı niçin *vermeyler*, çünkü bunlar aramaz.

Üsküp size destek çıkmadı.

300 bin nüfus Türk var Makedonya'da.

Ama diyorlar onlar resmî sayımda 85 bin.

Nerde 85 bin? Hep yalandır o. 85 bin sadece Gostivar'da var, ne yaparsın? Ohri öyle, 10 binden fazla Türk var. 25 bin Türk nüfus kaçmıştır [göç etmiştir] Ohri'den. Göçler 1952'sinden *çak* 67 senesine kadar. Hem sonra kesildi.

Türkiye, Bahar Bir Yer Be Evlat

Son bölümümüzde size bir kelime söyleyince, siz bana tek kelime ile cevap vereceksiniz. Aklınıza gelen, size ilk çağrışım yapan kelimeyi söylemenizi istiyorum.

Ohri Gölü?

Ohri Gölü cennet be *kardaş*.

Struga

Struga daha büyük cennet.

Türkiye

Türkiye, bahar bir yer be evlat.

Makedonya

Eski, Büyük İskender'in *imıştır*.

Tito

Ah Tito, çıkmaz ondan bir şey. O bizi mahvetti. Biz Müslümanları mahvetti.

Gligorov

Onlar Bulgar. Çıkmaz bir şey çıkmaz. Ne Gligorov ne Kolişevski hepsi bozuk.

Balıkçılık

Bizim Türkler bahçivancılık, bağcılık, balıkçılık işlemiştir.

İslamiyet

İslamiyet yüce. Bizim o Halvetî tekkesi tarık-i müstakim Struga'da, o çok büyük.

Struga Tekkesi ile ilgili ne biliyorsunuz?

Struga Tekkesi büyük bir kültür, bir mekteptir. Orada şeyhler *imıştır*, hepsi okumuş. O hocaların hepsi okumuş, onlardan, *agızlarından* bal akarmış.

İnşallah bu kitap çıkınca size getireceğiz.

Memnun oldum.

Strugalı Zeyde İslam

Adı Soyadı: Zeyde İslam
Önceki Soyadı: Gavaz
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1939
Mesleği: Ev hanımı
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

6.

Zeyde İslam:

Akrabalarım ne zaman kaçmıştılar Türkiye'ye, hiç kalmamıştır dedim sanki Struga'da insan²⁹

Önce sizi tanıyalım. İsminiz, soyadınız nedir?

Gavazlar'dan Zeyde. Burada Zahide ismi Zeyde olarak çağrılır. Kemal ile babalarımız kardeş imiş. Evlendikten sonra soyadım İslam oldu.

Kaç kardeştiniz Zahide Abla?

Sekiz. Beş *kızkardeş*, üç *kardaş*.

Hangi mahallede otururdunuz Struga'da?

En baş, göl kenarında otururduk, Drim kenarında. Makedonca *Çirni Drim* diye *çağırırdılar*. Yani Kara Drim derlerdi. Şimdi otel yapıldı o arsalar ki *bizim* beş *amucanın* idi. Kemal Akar ile kardeş *çocuklarıyız*. Bahçeler ve *hepimizin* evleri var idi *orda* ama aldı hükûmet. Ben o eski evlerde, işte Drim kenarı, *orda* gelin oldum, Hamit İslam ile *evlenmişim* ben. İslam'dır şimdi benim soyadım.

Peki Zahide Abla, bana çocukluğunu anlatır mısın? Çocukluğun nasıl geçti?

İşlen, çok işlen geçti. *Düveririm* ne yapardım. Niçin bir zaman-

29 1 Mart 2014'te Makedonya'nın Struga Şehrinde 1939 doğumlu Zeyde Gavaz (İslam) ile Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakat. Görüşme esnasında Kemal Akar, Sabri Gavaz ve Şenol Volina da zaman zaman katkılar sunmuştur.

Ohri Gölü'nde kullanılan Çun kayığına bir örnek

Çun kayığının günümüzde yapılmış bir maketi

lar yok idi fabrikalar. *Em* babam *em* iki amucam, oyle, *çun* [bir çeşit kayak] biz deriz. Kayıklan *işlerdim*. Kayık ama nasıl büyük vardı ustalar yapardı. Taş taşırdık, o *taşlarlen* evler yapardılar. Ben o *çunda* çekerdim kürek. Struga'dan giderdik, bir köy, Kallişt'a'ya giderdik. Radojda'ya yakın bir köy, gemiyi çekerdim küreklen *babamlen*. *Birimiz* dümen *tutardık*, *birimiz* tutar çekerdik. Ben o *ka* küçük *idim*. Dört sene mektep okudum. Okula *gittim*. Sonra babamgil aldı işe. On bir yaşındayken aldı işe. Tabii bir *kardaşımız* gitti asker. Bir *kardaşım* gitti *terzılık*. Üçüncü *kardaşım* küçük idi. Benim *kızkardaşım* evlendi, babamla ben *giderdim*. O gemiylen taş taşırdık. Açıan güneş ne zaman *dogardı*, biz *bi* kere *binmişik* taşlan.

Ama zor değil mi, çok kuvvet istemez mi?

Çok kuvvet ister. Küçükten kuvvetli *idim*. *Em* o *ka* küçük *idim*, babam koyardı ayaklarıma bir taş. *Em* ben tutardım dümeni *em küregi* çekerken en derinde atladım ben arkaya düştüm. *Em* babam dedi “*Grjiva [dümen] koptu, eyvah bu iş oldı*”, acıdı evlat. *Em* ben öyle batmış iken, yavaş yavaş çıktım yukarıya. Babam *çağırır*, “Korkma!” Neyse babam yavaş yavaş çevirdi o ağır gemiyi taşlarlen. Uzattı *küregi* ben çıktım *yukarısına*. İşte böyle şeyler olmuştur. *Çak* evlenene kadar hep çalıştım, Hep çektim kürek.

Erkek kardeşlerin niye çekmiyor kürek?

Bir *kardaşım* askerde, biri de *terzi*, öbürü o daha *küçük*. Ben evlenene kadar *gittim* taş. İki sefer günde. Bazı günler üç *olurdi*. Taş çekmeyle iyi kazanırdık. Çok yaşardık. Çok güzel *giyinirdim*, açan çıkardım çarşıya.

Siz Sabri Bey'le kardeş. Başka var mıydı sizden başka kürek çeken kız?

Em amucamın iki kızı, *Em* biz iki *kızkardaş* var idi.

Çocukken Urgan Atlardık, *Em De Koçka* Oynardık

Bir de çocuk oyunlarını anlatınız. Mesela çocukken arkadaşlarınızla ne oyunlar oynardınız?

Urgan atlardık. *Em de koçka* oynardık böyle. *Koçka* bir safa koyardık bir teneke safa *em* taşlan atardık *vururdik oni*. Oynardık biz karışık; *yegenler, yegen kardaşları*.

Oyunda vurmak mıdır önemli olan?

Tabi, O *kazanırdı*. *Kos* oynardık bayramlarda *kos*, ceviz yani. Açardık böyle bir delik. Atardık sonra onu *delige girsın*. Ama böyle *lopka* atardık ne *kozlari lopka* kaçırdık. *Düğme* oynardık. *Düğme* tahtalarda var idi. Böyle tahtalarda çıkmış o *zori*. Unutmuşum *more* nasıl oynardık, amma *eglenirdik*. Yok idi *televiziya*. Yüzük nerde oynardık. Havluyu bükerdik, kimdedir yüzük? Bilemezse *vururdi oni*. Yüzük nerde, dank. *Agırttırırdi* avuçlarını.

Kızlar, çocuklar küçükken girerler miydi Kara Drim'e yüzme?

Çok, çok. Yalvarırdık anama, niçin kız *idim*. "Aman ana gireyim." "*Ay gir, patlayasın gir*" derdi. Kızardı beş evlat. Haydi gir *bi kere*. On on bir yaşındayım, sonra bırakmazdılar. Kızsın tek başına. Büyüdük biz on bir yaşında. Sonra hep balık avlardım. Ağ atardılar. Sonradan babam giderdi tekkeye. Ben giderdim dayım ilen dayımın *çocugu* ilen -ortak idiler- ağı toplamağa. Ben çekerdim *küregi*, dayımın *çucugi* ağıları toplardı. *Payik* balık var kırmızı o Alabalık. *Pastırımka* da derler.

Kemal Bey'in ve sizin dedeniz Karamurat zıpkınla Drim'de balık avlarmış?

Tabii, tabii *kardaşım*, zıpkınla *avlardiler bilirım*. Büyük kardeşim Eşref. Şenol'un kaynatası. Ama ben avlayamam. Uсталık

Zeyde İslam'ın evinde görüşürken.

lazım. Gene bir amcamın *çucugi* var idi serpme atardı. Onun idi birinci işi.

Oltayla hiç balık tutar mıydınız?

Tutardım küçük balıklar. Nasıl sizde hamsi, istavrit gibi. Biz derdik, *plaşka*. Çok lezzetliydi. Ama *sal te eglenmek* için, *Maç-ka*'ya [kediye] atardık. Var idi balık, istemezdik göz ilen yeyim [yani çoktu manasına]. Bizim evin *maçkasının* adı idi Mercan.

Çocuklukta herhangi bir üzüntü, sıkıntı yaşadınız mı? Mesela fakirlik, açlık? Hani bu İkinci Dünya Savaşı esnasında kıtlık vs. olabilir.

Yok niçin, çok işledik. Hiç *fakirlik* yaşamadık. Bereketliydi topraklar. Ama babamın var idi tarlalar, çok idi. *Bugday* ekerdi. *Mısır* bir tarla. Sarımsak *ekerdik*. Her bi şey işlerdik ba-

bamla, ama hep bizi götürürdü, kendimiz giderdik işe. Evde var idi bahçeler, *bahçevancılık* böyle *sogan*, sarımsak.

Siz kaç yaşında evlendiniz?

Ben on sekiz yaşında. Budur evlendiğim ev. Yayan *giderdik* Drim'e tabii. Şimdi artık bu sene gidemem yayan. Bırakmaz çocuklar beni gene *gidebilirim* bastonla ama çocuklar salmaz.

Rüyamda Gördüm, Hayâtî Dervîşi Oldum

Struga Hayâtî Hasan Baba Tekkesi'ne gitmeye ne zaman başladınız? Kaç yaşında dervîş oldunuz?

40, 42 *yaşlari* öyle bir şeydi. Şeyh Arif Efendi *zamaniydi*. Bu sene *üldi* rahmetli. Bak, benim *em* babam dervîş *imışdır em* kayınbabam. *Em* gece namazları [teheccüd] kılarlar idi.

Nasıl oldu Hayâtî tarikatına girmeniz, rüya ile mi?

Benim çok var idi *meragım*. *Amma* o şeyh baba gelirdi bizde çok. Kayınbabam haftada üç kez *getirirdi* dervîşleri, ben hazır ederdim yemek. *Em dedim* beyime, “Gelirse Şeyh Baba *Em* bak benim vardır *meragım*, el alıyım”. Şeyh efendi “*Nasıl istersen canım*” dedi. Öyle olasin. *Açan* ben gördüm sahîh rüya gördüm. Rüya gördüm, haşlardım karanfiller. Eee *benim* babam derdi: “*Bu dervîşlik ne zaman gelirse sana haşlanırsın.*” Nasıl yabani erik, yabani elma haşlarsın; öyledir bizim tarikat, haşlanırsın. Öyle derler öyle *bilüriz*. *Em* ben *dedim* bana çıktı rüya. Kocamdan o *vakıt* aldım *izın*. *Açan* davet ettim *yarın-dası*, Şeyh Baba geldi. “Hayırdır inşallah.” dedi. “Ohhh” dedi, el verdi işte.

Nasıl oldu el verme? Böyle bir dua mı oldu? O merasimi anlatır mısınız?

Boyle karşı karşıya oturduk. *Em* o çekti, *okudi* dualar, “*La ilahe illallah*” *okudi*. Deverdi hep. Yedi esma kim *bitirir* o *vakit* derviş *olurdi*. Öyle girmişin ama. Kardeşim derdi, Rüyalarda gökte tabir olunur. Şeyh babaya ben de *verirdim* güzel rüyalar. Niçin *em* teheccüd namazı kılarısın o *vakit* *görebilirsin* güzel rüya. Ama sen oturdun, doydun uykuya ne rüya görecen? Tamam yüreğin *payik* [temiz] olsun ama teheccüd kıldın güresin *saglam* rüya.

Rüya gördükçe mi esmalar değişiyor?

Değişirdi o *vakit* esma. Dört esma *değişirdim* sona *deverirdim* şeyh babaya: “*Hayırdır inşallah*” derdi. *Em düverirdim* *kardaşıma* *em* *bır kızkardaşıma*, Demek *değiştirirler*, tabir ederler rüyalarını. Şeyh baba tabir ederdi rüyalarını, esmalarını *değiştirirdi*.

Bir sakıncası yoksa esmalar hangi sırayla değişti. Önce “La ilahe illallah”tan mı başladın esmaya?

Yoktur *sakıncası*. Önce *La ilahe illallah*, sonra *Ya Allah*, *Ya Hü*, *Ya Hayy*, *Ya Hakk*, *Ya Kayyum*, *Ya Kahhar*. Bu yedinci esma sondur.

Marifet dervişlikte dördüncü esmayı mı geçmektir, yedi esmayı mı bitirmektir?

Yedi esma. *Em* o *vakit* külâh koyarlar, nasıl çağırırlar o şeyi sizde? Nasıl Mevlana'da takarlar keçe uzun. Benim kayınbambam da *öyle* idi. Kadınlara bir şey yoktur ama. Ben dördüncü esmaya *ka* gelebildim. *Em* *orda* kaldım.

şimdi kadınlardan çok derviş var mıydı Struga'da? Kaç kişiydiniz en kalabalık?

Vardır. Yirmi-yirmi beş *belki* vardır o *ka*. Var erkekler fazla. Belki 30 kişi devamlı giden, el alan. Ama tekkeye giden daha çok.

Örfler, Âdetler

şimdi örflere âdetlere gelelim. Mesela Struga'da, isim nasıl koyulur bebelere? Bir bebek doğdu, kim koyar ismi, nasıl koyar? Eski zamanı soruyorum.

Benim *vaktımda*, ben koyamazdım *ucuguma* ad. Kayınvalide koyardı. Ama kayınbabam *okudi* kulaklarına, ezan *verdi*. *Biri-sına* ezan *birisına* kamet. Ben bizim ev için söylüyorum.

Ama Struga'daki genel âdetleri âdetleri soruyorum.

Yoktur âdet kim nasıl ister. Var *birangi* dilli; kim korkmaz kaynanadan, kaynatadan kendi koyar. *Em* bu zaman *em* geçen zaman.

Kemal Akar: *Mesela benim adımlı Zeyde Ablamın babası Raif amcam koymuş. Hep kız olmuş, istihareye yatmış, demiş ki; "Erkek oğlunuz olacak, adını Kemal koyacaksınız."*

şenol Volina: *Bitti. Onu değiştiremez başka hiç kimse.*

Anladığım kadarıyla her ailede değişik. Ne âdetler uygulanır bu çocuğun doğumunda? Yedisinde, kırkında, mevlit mi, toplantı mı, kadınlar mı gelir, kırkı uçurulur mu?

Benim *ucuklarımı* *deverecem*. Benim zamanımda olurdu üç günde kuşluk yapardık. Toplardık kadınları yemek için üçüncü gün. Birinci *ucugimde* erkeklerle kadınlar gelirdiler böyle tepsilerle *yapardiler* tatlı. Evde kaynanam *yapti* yemekler, *safi* tatlılarla. Ama *bilmezsin* ne *ka* insan gelecek. orba, büryan,

gra [fasulye] yahnisi, *Em* tatlılar gelirdi: baklava, şekerpare. Akraba ne *ka* varsa, yüz kişi belkim. Gelenlerden hediye çok az idi o *vakıt*.

Bazen duyuyorum başka yerlerde bir yumurta getiriyorlar mesela.

Şenol Volina: *Ama o yumurta başka, burda tatlı getirirler. Anlatacak yumurta meselesini.*

Yumurta, bak benden evvel benim dayılarım biraz Arnavutça konuşurdular. Anam idi annesi Türk, babası Arnavut, dayılarıma *açan gidermişlar* toplansın Dinar müjdeylen. Müjde toparlarmış. Öyleydi? *Gidermişlar* dayımda oldu bir *kızçe*, ver bir yumurta. Oldu erkek çocuk, ver iki dinar ver. Erkek *çucuga* veriyorlar. O bahşiş, dolaşana veriyorlar.

Ne zaman okunurdu mevlit?

Mevlüt, işte geçerdi nasıl biraz. Beklenmezdi illa kırkı çıksın. *Tahminan* bir iki hafta sonra. Ne zaman benim *çucugumun çucukları oldi*; büyük *çucugimin*, iki *çucugi* vardı. Doğumunda *gelinim* dedi “Ben istemem öyle kalabalık, niçin toplayalım”. Dedim, bak, ben çok gitmişim *isterem* ben de toplayayım, *oyle* nasıl *gitmişim, gelmişim, em* ben de toplayacağım. *Em* yüz tane kadın topladım. Kuşluk yaptım kendi evimde. İkinci torunumda ben nasıl *isteyecim* bırak rica ederim. Oldu dedi. Haydi karışmam. Ama dedi, adını ben kendim *koyacağım*. Koyarsın, dedim. Zaten ben koymamışım çocuklarımın adını, sen koyarsın. *Em* neyse *açan ügütlerler* birtakım adlar, git bir komşunun kızına, çık rüyasında *ülmiş* kaynatam. Deyesin ki benim gelinime Kur’ân’dan koysun bir ad o *çucuga*. Üç gece çıkarmıştır, o kız korkmuş, Zeyde Abla uyuyamam o kaynatandan daha git koyasın Kur’ân’dan bir ad. Komşu söyler. *Em* ben *şimdi* ne yapayım yok *idi*, bunlar yok *idi* o zaman. *Em* neyse ben takvim-

de baktım, *begendim* Burak ismini. Burak koyduk ona. Daha bir çocuk daha olacak o gelinin. *Em* şimdi karışmam istersen taş, istersen ağaç ismi koy. Karışmam, ister Eser koysun. İşte o *kızkardaşım* hocanın karısıdır: *Kızkardaş em* kocan *ıdı* biraz daha dişli, der bak *kızkardaşı*, ister ne zaman ölür insanın ana babası, insanın odur bir eser kalmış. Ona biz tabir ederiz *onu*. Karışmayacağım dedim, gene karıştım.

Bir dakika ben burayı anlamak istiyorum. Nasıl yani? Eser ne zaman koyulmuş?

Eser'i tutarmışlar bir garip çocuk kalmış anasız babasız, kalmış filan kişinin eseri. Demek ana baba yok yetim.

Ana babası ölen birine koyulur yani?

O adla çağırırlar. *Eser, nişan [hatıra kalmış]*. Der *kızkardaşım*, bak *kızkardaş* *çak* diri yanacak için sonra aramayacaksın o adı. Kocam der *koydi* o adı *em* düşün sen. Şimdi ne yapayım ben şimdi söz verdim geline? *Karışmayacağım* hiçbir şeye demiştim. Zaten karışmazdım ama Allah *getirirdi* karışsın. Dedim *mori* gelin, *boyle, boyle* Allah'tan korkarım. Ne istersen koy, *safi* o ismi Eser koyma. Ama neyse, hay Allah, koydu sonra Ersin. İyi *dedim* olsun şükür *hayırlı* olsun. *Em çekıldı sıklet*. İki torunum var. *Em* okumadık mevlut o çocuklara. O *büyüğüne* Burak'a okuduk o *çocuga*. Karışmam dedim karışmam. Niçin toplayasın der gençler, istemezler öyle kalabalık.

Kırkında bir yere gitmek, kırk uçurmak var mıdır?

Şenol Volina: *Anası olmadan çıkmazmışlar, gitmezmişler kapıdan dışarı. Kırkı çıksın, anasına gidermiş.*

Bir zaman *giderdik* biz. Burda yoktur o âdet şimdi *batmıştır*. Eskiden öyleydi, ilk annesine giderdi. Ben de annemlere *gitmişim*.

Zeyde İslam bahçesinde yetiştirdiği gülleriyle

**Peki ilk anneye gittiğiniz zaman, bebeğin kırkını
uçurduğunuzda bir hediye verilir miydi onlara?**

Yok. Yok *idi* bizde hediyeler öyle. Hâlâ bizde yoktur altın takmak.

Sabri Gavaz: *Gostivar'dadır altın takmak. O hediyeler vardır mesela şimdi ne zaman bebeği alacak kaynana-gelin, gelecekler ilk bebe girer eve. Ne yapardı o ev sahibi, öyle idi âdet bir yumurta verirdi bir parça ekmek.*

Bir yumurta, biraz ekmek...

Em sogan, sogan rızık, bereket. Açıan o ikinci çocuga okumadık mevlut. Em ben dedim karışmayacağım gene o kızkardaşıma, hafız karısı, ben görürdüm rüyamda gece mevlut okuturum evde. Derim mori kızkardaş nedir bu mevlüt her gece görü-

rüm. Dedi okuttun o *çocuga* mevlüt. Dedim yok istemedi gelin. Okut dedi aşikâr *em* rüyanda. *Em* topladım gene bir masa ki on, on iki kişi, okuttum o zaman kesildi rüya. Hep rüyama *atılırdı*. Hay derler çocuk için kesilirmiş kurban.

Kemal Akar: *Zahide Abla, ne zaman buzağı doğduğunda süt pitesi yapardık. İçine para koyuyorlardı. Yemek yeniyordu kim bulacak onu. Çünkü bir kıymet sonuçta, bir mal geliyor. Dananın sahibi yemek veriyor. Teyzemin kocası Elmas Enişte, ben hatırlıyorum çocuktum, buzağı olmuştu. Yemek vermişti. Süt pitesi herkes kaşıklıyor kim bulursa para onun oluyordu.*

Evet güzel bir anekdot. Peki çocuk ilk diş çıkardığında diş buğdayı var mıydı?

Onu yapardık biz de. Diş bulurduk. *Kim bulurdi em* hediye alırdı *em kaynatırırdım bugday*. Burak'ın bulmuşum *dişini*, isterdi teyzesi bulsun, hem ne *ka geldi* gelin, ben ah dedim, baktı *kız-kardeşim* sen buldun dedi. Hemen aldım eşya, *giyinsin* çocuk. *Kaynatırırdım bugdayi. Em* koyardık başına *çucugun, em* ordan *yerdik* kaşıklan atardık şeker *yerdik*.

Kız Görme, Söz, Nişan, Nikâh

Evlilik âdetlerine gelelim. Kız görme, söz, nişan, nikâh Struga'nın eski zamanlarında nasılmış biraz onları anlatır mısınız? Bu arada siz nasıl evlendiniz?

Kemal Akar: *Zahide Abla, bizim ailenin en güzel kızlarından.*

Sabri Gavaz: *Ama gitti o kel kocaya (gülüşmeler)*

Gelmişlerdir *stroynikler*, kimi *istersiniz*? Ben sandım Sabriye'yi ararlar. Anam dedi, seni ararlar. Gelirmişler *stroynikler*, kaçardım ben. Bizde, Struga'da yoktur öyle âdet kahve pişiresin *em* çıkasın. Sadece *stroynikler* gelirdi istemeğe, kayıinvalid gelmezdi.

Sabri Gavaz: Görülsün o âdetler Türkiye'de, bizde yoktur o şeyler. Mesela sen gelırsın benim için ararsın, filanın kızı, öyle olur. Damat gitmez.

Kemal Akar: Ama onun nedeni, burada insanlar birbirini tanıyor. Eski İstanbul'da hamama götürürlermiş kızları ki kayınvalideleri görsün. Şimdi burada yok, bir kapanma, örtünme falan olmadığı için herkes birbirini tanıyor. İsteyen de kızı tanıyor, kız da isteyenı tanıyor. Dolayısıyla Zeyde nasıl bir kızdır diye gelip bakmayacak. İsteyen kişiyi hem aile hem kız tanıdığı için bir meçbullük yok sadece bir arabuluculuk söz konusu. Yani anne babanın istememesinin nedeni o yani. Filmlerde kahve yapıyor ya kız; kızı anne baba görsün. Yani burada öyle bir ihtiyaç yok.

Söz nasıl kesilirdi? Stroyniğin yanında mı kesilir söz? Yoksa çocuğun ailesi davet mi edilirdi?

Yok hiçbir şey. Verirdiler bir mendil, demek verıldı kız. Odur söz artık. Benim vaktımda olmazdı nişanlar.

Kemal Akar: Nikâhı yalnız düğünden önce yapabilirlerdi. Düğünden evvel.

Sabri Gavaz: Şimdi hepımız yaparız, hükümet nikâhı hepımız yaparız.

Düğünler nasıl olur?

Benim düğünümde geldiler, aldılar bir autobusla, davul çaldılar. Ee işte oyle aldiler. Sonra açan getirdılar dayrelerle [def]. Ne zaman getirdılar burda kayınbaba, kaynana tuttular kolumdan soktular içeri. Koyarlar bir posteki. Posteki de güğümçe suylen. İki tane güğüm su ile. Em iki somun ekmek koltuklarım altı, mumlar ellerimde em ben işte dök güğümle suyu, sag ayagımla devirırım, Bismillah güğümçeyi. Burda vurdular ocaktan başımı. Demek kalsın evde yok çıksın gezsın yollari. Adet o imiş.

Em sonradan *gelinin* başında okurlar Yasin suresini. *Em* hâlâ onu yaparız.

Gelin ilk defa annesinin evine kaç gün sonra gidebilir; hayırlama, ziyaret gibi?

Üç günden sonra gelin *duvagiyla* bekler misafirleri, üç gün sonra *güvegi çağırır kuşluga*. Cuma *kuşluguna*.

Kemal Akar: *Birinci yemek, gelinin annesi, babası, akrabalar evlendi diye yemek, tatlı verirler. Şerbet verirdiler.*

Sonra gelin gezmekleri olur muydu? Bütün akrabalara gelin sırayla gider mi?

Oyle oyle, işte.

Gelin her seferinde kıyafet değiştirir mi? Fistanları, rubaları, vesair.

Değiştirirler. Evvel idi değiştirirdiler, İki üç tane değiştirirler. Gelinlikleri beyaz olurdu, duvaklı. O ka idi bir zaman kıyafet.

El öper mi her seferinde değiştirdiği zaman kıyafetini?

Öperdiler, öperdik ellerini. *Em* ne zaman ikram ederdiler, böyle gelin ayakta beklerdi *ayagın* üzeri hazır olda *em* hiç konuşmaz. Ben *kaynanamden* önce kalkardım, *em* onlar yatırlar ben sonra yatırım. Kaynatam giderdi tekkeye, kalkardı daha erken, kaynanam kalkmadan ben kalkardım *peşin*.

Zahide Abla çeyiz nasıl olurdu? Çeyiz serme olur muydu?

Hep ne *getirmiş* idim, yastık, çarşaf, *skutinalar*, yastıklar, benim kendi odamda. Hep asardık işte, serilirdi. Bakardılar *oyle*. *Em orda* görürdüler ama açmazdık. *Safî* dururdu sandıklar üstü. Kocanın evinde *açılırdı* çeyiz, kendi odanda. Çeyizi ben çıkardım, sonra geldiler insanlar astılar o çeyizi. Ben babamla

giderdim, para *getirirdim* eve; onlar işlerdi. Bir zamanlar var *idi* gergef derdik ona dört ayakli. *Kızkardeşim em* yengem, *benim* yapardılar çeyizimi. İkisinin bebesi Mücella ile Leman'ı koyardılar bir beşikte. *Em salladırlar em* yaparlar yastık, çarşaf

Eski zamanları mı daha hasretle ararsın yoksa şimdiki zamanlar mı daha iyidir?

O zaman, yedi kat yer dibine batsın (*gülüşmeler*). Bu zamanı *severim*. O zaman zor idi her şey.

Struga'dan göçler başladığı zaman, arkadaşların, akrabaların göç etti. Neler oldu?

Akrabalarım, *em peşin* bu *amucalarım* rahmetli teyzem açan kaçtılar, sanki Struga'da insan kalmadı. Bana dedi yürü gidelim kapılarda *gürüşelim*, kaçacağız başka elveda *için*. Aman ne *ka* sıkılırdım. Hayde bunlar kaçtılar [*Kemal Akar'ların göç etmesi için diyor*] kız *idim o vakit*, ne zaman kaçmıştılar. Hiç kalmamıştır *dedim* sanki Struga'da insan. Sonra evlendim burdan dayılarım kaçtı, dayım kızları, iki dayım çok kapılarımız. En rahatlı kapılarımız *amuca*, dayı kapandı.

Makedonlarla aranız nasıldı?

Çok *ıslah* o zaman gene. Eskiden gene hiç onu derim de ayırmazdılar hiç Makedondur, Müslüman *imıştır*. Çok yakındık, dükkânlarımızı tanırdı herkes, *em* paran olmasın *verirdiler* ne istersen, demek *tanırdılar*. Türkler, Makedonlar, Arnavutlar ne zaman *gelirdilar* Struga'ya Türkçe *konusurdilar*. Ama *şimdi hepisi* Arnavutça konuşurlar. Alırlar Arnavut gelin, ama o evler olur Arnavut. Çok az Türk kalmış. *Em* Türklerin itibarı pek yoktur onlara bakarsan.

Okula gittiniz mi?

Dört sene Arnavutça okudum, Ee Türkçe okumuşum. *Em* Türkçeyi bilirim *em* Arnavutça, iki lisan bilirim. O zaman yok *idi* Türk okulu. 1958'de açıldı Türk okulu.

Sabri de *gitmemiş idi*. Hiç bilmezdi. Sabri sonra Türkçe *okudi*.

Arnavut okulunda okurken sınıfınız sırf Arnavut muydu yoksa Arnavut-Türk karışık mıydı?

Arnavut, Türk *oyle*. Makedonlar ayrı okula gidiyordu. Ama mahallede Makedon *kızçelerle* oynardık. Genelde huzur vardı Struga'da.

Yugoslavya varken Kosova'da, Bosna'da olaylar çıkıyordu. Savaşlar, ölümler. Onları izlerken endişelenir miydiniz?

Nasıl yok! Göresin, 2001'de Makedonya'da iç savaş *oldi*, İşte ben *hacılıktaydım*. Orada çarşıda bir yabancı çocuk anladı ki biz Makedonya'dan, dedi Makedonya bum bum. Dedim no-Makedonya bum bum. Sarayevo bum bum. *Em o vakıt* çıkardım ben dükkândan. Bilmezdim Makedonya'da çıkan olayları.

Allah huzurlu, hayırlı uzun ömürler versin. Yardımcı oldunuz, teşekkür ederiz.

Ben teşekkür *ederim*. Çok saygım vardır [saygı görürüm], çocuklardan, torunlardan, *gelinlerden* başka ne *isterim*.

Struga'da Drim Nehri'nin başlangıcı.

Strugalı Arnavut diş hekimini şefket Polojani
ve eşi Figen Hanım

Adı Soyadı: şefket Pollozhani (Polojani)

Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1940

Mesleği: Emekli diş hekimini

Milliyeti: Arnavut

Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

7.

Şefket Polojani:

*Benim idealim degildi para,
idealim memleket bizim kalsın*³⁰

Bize kendinizi tanıtır mısınız, nerede doğdunuz, ne iş yaparsınız?

Ben Struga'da *dogmuşum*, 1940'ında ilkokulu Struga'da *bitirdim*. Liseyi Tetova'da [Kalkandelen], üniversiteyi Üsküp'te.

Makedonya'da İlk Müslüman Diş Hekimi

Hangi üniversiteyi bitirdiniz?

Diş hekimliği ve protez uzmanıyım. Protez mastırım vardır. Hem 1958'den başladım üniversiteye, *bitirdim* 1964'ünde. Ondan sonra başladım işlen Struga'da; hem *biteviye* hayatımı elli kusur sene devam etmişim burda.

Eşi Figen Polojani (F.P): Birinci diş hekimi hem Arnavutlardan hem Türklerden, Makedonya'da ilktir eşim.

Struga'da ilk, Makedonya'da ilk Müslüman diş hekimi. Bravo. Evli misiniz?

Evliyim. Budur hanımım (*Eşi Figen Hanım'ı gösteriyor*).

30 Struga'da 24 Nisan 2015'de Diş Doktoru Şevket Polojani ile Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakattır. Konuşmalara zaman zaman eşi Figen Polojani, Sabri ve Neriman Gavaz da katılmıştır. Not: Şefket Polojani 12.6.2017'de vefat etmiştir.

F.P: *Benim adım da Türk adı. Annemler hep 1957'sinde gitmiştir Türkiye'ye. Benim adımlı koymuşlar Türk adı ama aslen Arnavutum.*

Şefket Bey Hep Struga'da mı çalıştınız, yoksa bütün Yugoslavya'da mı?

Hep Struga'da. O zamanlar 28 yıl devlet hastanesinde, bizim *privat* o zamanlar yoktu. 1990'undan başladı özeller. Bizim evimizde hem *privat* devam ettim şimdiye kadar.

Polojan ne demektir bir köy ismi mi?

Polojan'dır bir köy Arnavutluk'ta, Peşkopi'ye bağlı, Debre'de.

F.P: *Küçük Debre Arnavutluk'tadır.*

Küçük Debre'ye Osmanlı ne der bilir misiniz? Debre-i Zir. Manası Aşağı Debre demektir. Debre-i Bala ise o Yukarı Debre ki o Makedonya'dadır. Yani yukarı-aşağı. Yükseklikten dolayı bu isim verilmiş.

Osmanlı zamanında Büyük Debre, *imiştir* en büyük Arnavutlar yaşarmıştır. Büyük İskender, İskender *Beg* zamanında o zamanlarda *imişık* Ortodoks ve Katolik. O zaman Arnavutluk *imiştir* bu ağalar, paşaların yeri. Hem kabileler gibi yaşamışlar hem öyle tanınmışlar hem *parçe parçe imiştiler*. Onun için derim o zamanlar harbetmişler Osmanlı *imperiyasıyla*³¹. Birleşmemiş, parça parça imişler. Sonra İskender Bey bunları birleştirmiştir. İskender Bey'in annesi *imiştir* Tetova'dan. Babası Arnavutluk'tan Katolik.

Ne zaman kaybetmişler Arnavutlar harbi, hem barış olmuştur. İskender Beg'in babası dört tane oğlunu teslim etmiştir

31 İmperiya: İmparatorluk.

Osmanlı'ya. Üçü *imıştır* daha büyük, bunları *koyvermiştirler*. Kalmıştır yalnız İskender Bey. Ama onu getirirler İstanbul'a. En büyük *çocugi*, sultanın sarayına gelmiştir 1420'lerde. Hem alır Arnavutluk'ta birçok kaleleri; var bir şiiir.

F.P: *İskender Bey Kruya'da hayır dua verir. Bekle İskender'i gelir İskender seni vatanı kurtarsın.*

Biz beş yüz yıl önceye gittik. Bu beş yüz yıla gelirse biz sabaha kadar bitiremeyiz. Çok eskiye gittik. Şuradan devam edelim. Sizin babanız, dedeniz size hiç çocukken, gençken Osmanlı ile ilgili bir şeyler anlatır mıydı? Osmanlı döneminde neler yaşamıştı?

Babam beni üç yaşında bırakmıştır. Dedemiz var *imıştır* o da peşinden ölmüştür. 1912'sinde Delogojni köyünün muhtarıdır babam. 1888'inde babam doğmuş. Ohri'de rüşdiye *bitirmiş*. Babam Arapça, Farsça *bilirmiştir*. Onun için koymuşlardır onu muhtar.

Yugoslavya Krallığı döneminde nasıldı Struga?

F.P: *Yokmuştur o zamanlar. Bahçede çalışırlardı öyle geçinirlerdi, çiftçi, balıkçı, bahçevancı. Kimin vardı bahçesi çalışırdı, işlerdi.*

Burada babanız ne iş yapmış, bahçecilik mi gene?

Bizim iki çiftliğimiz var *imıştır* babamın köyde. Bir tane Moroišta'da, odur Hristiyan köyü, hem bir de Draslaytsa Hristiyan köyü.

Daha sonra sizi kim okuttu? Siz üç yaşında yetim kaldınız kim okuttu, kim sahip çıktı da siz ilk dışçı oldunuz yani?

Ben sekizinci sınıfa kadar burda okudum. Abim okuttu. Sonra ne zaman gittim liseye Kalkandelen'e Tetova'ya, *Orda* kendim başarı gösterdim. İsterim giderim liseye sonra hem üniversiteye. Lisedeyken dışçılığı bilmiyordum ki nice okuyayım.

Üniversiteyi nerede bitirdiniz?

Üsküp'te ilk başlamıştı. *Orda* var *idi* bir Matematik öğretmeni Yusuf Soro, "Oğlum sen olacaksın diş hekimi". O aklı verdi bana. Ben de girdim kazandım ve beş senede bitirdim okulumu. O zamanlar buralarda seyrek kimse giderdi mektebe. Daha çok zanaatçı, çiftçi, terzi.

Devlette ne kadar çalıştınız?

28 sene. Hep Struga'da. Yok, başka bir yere gitmedim.

Neriman Gavaz: *Şefket doktor ne zaman dişini yaptırdı, o diş başka agrımazdı.*

Sabri Gavaz: *Bunun gibi diş doktoru gelemmez Struga'ya başka.*

O kadar usta bir doktordu yani?

Okumak bakımından Struga'da yalnız sekiz sene var idi ilkökul, ortaokul yok. Onlar hiçbir yerde yok *idi*. Makedonya'da yalnız Kalkandelen'de Arnavutça lise vardı. 1954'ünde ben gittim.

Ama Kosova'da belki vardır belki Arnavutça.

Evet, Kosova'da Arnavutça vardır. Makedonya'da yoktu. Makedonca lise Ohri'de, Üsküp'te, Manastır'da, Köprülü'de, İştıp'te var *idi*. Makedonca çok var *idi*. Yalnız bizimkiler giderler öğretmenlik. *Çün orda* korkardılar, olmasın avukatlar, mühendisler doktorlar, hem ne bilem, sıkarlardı. İlk defa söylendi; Gostivar'da açılacaktı lise. Hem biz bir grup Struga'dan gittik Gostivar'a. Gostivar'da oturduk bir hafta, on gün bilmem ne *ka*. *Orda* açılmadı. Hem dağıldık hepimiz. *Hepisi* giderler muallimlik Üsküp'te var *idi normali*. Öğretmen okulu. Ben oturdum *orda* bir hafta, Üsküp'te. O zamanlar açıldı Üsküp'te Arnavutça *gymansyum* [lise].

Üsküp'te başladılar, biz bir buçuk ay okuduk lisede. Bodrumlarda, kötü imkânlarla *ni* yemek için, *ni* yatmak için yok bir şey. *Orda* verdiler bodrumda bir yatak, uyumak için. Geldik evden aldık döşekler, yorganlar, tencereler, *kendimiz* yapalım yemeklerimizi. O zaman yok idi *ni* para, *ni* çarşıdan alalım bir şey. 1954'ünde. Kaldık bir buçuk ay, hem Eğitim Bakanlığı kapadı okulu. Arkadaşlarımın hepsi döndüler muallim okuluna. Ben dedim gene kaçayım. Okulu *kapattiler* çünkü herkes bu okullara gelmek isteyecekti. Bir misal vereyim, nasıl bağlarsın köpekleri zincirle, hem bırakırsın, zincirden kurtulur kaçarlar ya öyle. Herkes bu yeni okula gelmek istiyordu. Okul kapanınca döndüler hepsi.

Siz niye dönmediniz diğer arkadaşlarınız gibi?

Benim vardı bir matematik *profesörü* hem o. Üsküp'ten dedi “*Polojani nereye gidersin*”; ben dedim “Tarım için geri dönerim kasabama” dedim ben çiftlik mezunu olacağım. Oraya gidersen çiftlik edinirsin. Fakültesiz işlersin.

Bana dediki, “*Nereye gidersin be Poloji çiftçi, tarım için. Sen git Tetova'ya.*” O zamanlar Tetova'nın lisesi yarı Makedonca, yarı Arnavutça. Çünkü yok idi bütün *profesörler* Arnavutça ders versin sosyal, müzik, hep Makedon idiler.

Struga'da Bilmezdiler Nedir Çay?

Dedim ben tanımıyorum kimseyi *ordan*, nasıl *gideyim*, bilmem hiç kimseyi. Verdi bana bir adres ki oydu Kalkandelenli ama Üsküp'te *profesördü*. Ben Kalkandelen'e gittim aradım buldum adresi. İşte bir iki ay böyle geçti. Mesela Kalkandelen'de çok *meraklıydılar* çaylara. Struga'da bilmezdiler nedir çay. *Birangi* bitki çayları, Ama şimdiki gibi çay yoktu.

Profesör beni hem 14 yaşında götürdü beni bir Arnavut folklor grubuna, emanet etti beni oradaki hocaya. Benim oldu birçok çevre, arkadaş. "Al bu çocuğu yerleştir, yazdır mektepde, hem nerde yatacak yerleştir onu". Ben gittim Üsküp'e aldım kofeplerimi³², eşyalarımı. Hem öyle uzatmayım çok, vuralım kisasını biraz.³³ Bitirdim liseyi orda.

Liseyi bitirdiniz sonra üniversiteye gittiniz. Üniversitede nasıl okudunuz. Çünkü herkes Makedon, bir tek siz mi Arnavutsunuz?

Evet, Makedonca okudum. Başka Müslüman yoktu yalnızdım ama bir problem yoktu.

Bir kişi olduğu için tehlike kabul etmiyorlar belki de sizi. Üniversiteyi hangi dereceyle bitirdiniz?

10 üzerinden 8 ile bitirdim. Hem *praktika* yaptım *Alaman-ya*'da bir buçuk ay.

Mastırı hemen peşinden mi yaptınız?

Sonra *var lazım terleyesin*. O zaman yok idi para. Hep beş olsun derslerin. Zayıf idin, zayıf numara verirdiler. Şimdi oldun mu iki, üç; hepsini beş yaparlar.

Fakülteyi bitirdiniz bu arada yaşadığınız siyasi hatıraları biraz anlatır mısınız?

Bir kere ben katıldım politikaya öğrenci iken. Fakültenin organizasyonu. Hükûmetler arası öğrenci değişimi başkanı oldum. Fransızca konuşurdum güzel. Hem başladım Avrupa'yı *geziyim* ben. Öyle ama var idi güzel arkadaşlarım Arnavut mu, Müslüman mı, Türk mü, Çingene mi, ne ise o. Hem geçin-

32 *Kofer*: Bavul

33 *Vuralım kisasını biraz*: Kısa keselim manasında söylenir.

Şefket Polojani, Yıldırım Ağanoğlu ve Sabri Gavaz

dim onlarla güzel. *Orda* o seneler çok kaçırdı insanlar, göçler olurdu Türkiye'ye. 1954'ten 67'ye kadar. Rankoviç dönemine kadar 1966'sına. Sırp verdi para, İnönü zamanında. Her bir nüfus insan başı Napolyon altını İnönü almıştır kabul etsin Türkleri. Yoksa *safi* Türkleri. Arnavutlar, Boşnaklar. Hepsini gönderdi.

Buradaki belgeleri bilmiyorum. Türkiye'deki belgeleri bildiğim kadarıyla Yugoslavya buradaki kişilerin mallarına karşılık bir miktar ödeme yapıyor. Öyle 'her insan başına para' diye bir şey yok. Çünkü devletler arası, serbest göç anlaşması imzalanırken bunlar göç edecekler. Bizim Yugoslavya'dan gelenler serbest göçmen olarak kabul edilmiştir. Mesela Bulgaristan'dan gelenler iskânlı göçtür. Devam edelim, "O zamanlar göçler oldu" dediniz. Kalkandelen'i anlatıyordun herhâlde göçler oldu dedin. Folklorü söyledim.

O zamanlar başladı çok kaçınsınlar. Benim iki üç Arnavut *profesörüm* kaçtılar. *Bilirsin* ne yapardı onlara, ne zaman *verirsin* vesikaları. Yalnız hem burda Türkiye devleti büyük yanlışlık

yapmıştır. Arnavut, Boşnak olsa bile sen mecbur idin yazdırarsın kendini Türk. Hem adını, hem soyadını *değiştirirsin*. Şimdi *görürüm* niçin onlar *dogruymuştlar*. Kendisini korumuştur devlet.

Yugoslavya Komünistlerinden Gördüklerim

Yugoslavya'da ne gibi siyasi baskılar gördün? Struga'da neler çektin biraz kısaca ondan bahsedelim.

Biz o zamanlar önce fakülteyi bitiren 4-5 kişi vardık, o kadar az. Hem biz başladık arayalım hakları. Ama bize demezlerdi öyle kovardılar kapıdan bizi. Biraz siz böyle oyalarlardı bizi. 1966'sında Rankoviç nasıl düştü, biz başladık biraz haklarımızı arayalım. Demokrasi geldi. Rankoviç ayrılınca daha demokrat oldular.

F.P: *Güya.*

Ama ne yapardılar onlar her on sene bakardılar; *başlar ne kalkar, keserdiler o kafaları*. Hepisini, bilmem ne koyardılar hapse.

Siz hapse girdiniz mi?

Yok, Tito'nun adından kurtulduk. Her bir şey lazım idi ne söyleyelim, başında Tito olsun mecbur. Kim söyleyebilirdi fena, Tito için. Ben idim üye komünist partisine, komitedeydim. Eğer istersen ileri gidesin, mecbursun komünist partisine giresin. Başka türlü olmaz.

Peki, ilerlediniz mi komünist partisine üye olduktan sonra?

Geriye gittim (*Gülüyor*). 1968'de grevler, protestolar. Hem burda başladılar *temizlemeğe* kafaları. Ben kendimi kurtardım ama *çalışmaklen*. Beni bu arada *kovaladiler* partiden. Mastırımı vermediler, ancak 16 sene sonra aldım, süründürdüler.

Struga'da kaç yılında açıldı Arnavutça lise?

1961 yılında ilk Arnavutça lise açıldı.

İbrahim Temo Lisesi ne zaman açıldı?

Okulun adı Miladinov Kardeşler idi. 2000'li yılların başlarında adı değişti İbrahim Temo Lisesi *oldi*. Mesela Drim kıyısına geldiğinizde hem İbrahim Temo'un hem Ohrili Derviş Hima'nın [İbrahim Naci] heykellerini görürsün. Biz kaldırdık³⁴ onların heykellerini. Aslında, Derviş Hima Ohrili, lazım idi yapalım Ohri'de, ama Makedonlar kırmassınlar o heykeli, onun için koyduk onları yan yana Struga'da. Onlar beraber çalışmıştır.

Sonra 1967'sinde folklor grubu Arnavutça ismini koydular Migjeni. Arnavutluk'tan Nikola Miloş vardır bir Arnavut Katolikti. O büyük bir yazar idi. Struga şiir günleri, çoktan kurulmuştur Struga'da, fakat ne Türk ne Arnavut duyulmazdı sesleri. Burda varız Arnavutlar, Türkler; onu bunu diyebilirdiler. Onun için kurduk bu grubu biz. Arnavut şarkıları bile o zamanlar yasak idi.

Arnavutça ve Türkçe konuşurduk ama korkardık o zaman. Türklerden daha az korkulurdu, çünkü azınlıktılar. Makedonya Cumhuriyeti zamanı 15 sene önce geldi bir mebus Türkiye'den. O *wakit* burda iki Türk partisi vardı. Şimdi bunlar ayrılmıştırlar, parçalanmıştırlar. Kenan Hasibi ve Erdoğan Saraç. Şimdi 70, 80 bin Türk yaşar. Hem o gelen mebus: “*Müslüman kardaşlar yapmayın, ayrılmayın birlikte kalın*” demiş. Ama dinletememiş.

34 *Heykel kaldırma*: Mahalli Türkçede heykeli dikmek olarak kullanılmaktadır.

Şöyle bir söz var buralarda: “Makedonya’da Türkler, Arnavutlar ile Makedonlar arasında sıkışmış kalmış bir sandviç gibidir.” Sizce bu söz doğru mudur yoksa yanlış mıdır?

Bakın Arnavutlar hem Türkler arasında hiçbir zaman sıkıntı yok *imıştır*, rekabet, hasımlık yok *imıştır*. Bir bak şimdi benim aslım Arnavuttur, koyu Arnavut, ama hem evde Türkçe konuşurduk.

F.P: *İki ablası vardı onlar Türkçe konuşurdu. O zaman gelmişler köyden kasabaya.*

Ama *komşularla* Türkçe, Arnavutça konuşurduk; hepimiz *bilirdik* birbirimizi. Makedon hükümetinden hem bize karşı hem Müslümanlığa karşı kötü bir planları vardı. Ne *ka* fazla Türk olurdu, onların işine gelirdi. Yugoslavya, Arnavutları istemezdi fazla olsunlar. İşte Sırlar o politikayla açtılar fesat.

Dolayısıyla Arnavutlar Türk yazılırsa Türkiye’ye gider. Kim açtı bu fesatlığı, tüm Yugoslavya’yı düşünürsek Sırlar mı, Makedonlar mı?

Sırlar. Kim sorardı Makedonları? Patron Sırlardı, Yugoslavya zamanında hem Kosova’da hem Makedonya’da.

Kosova Arnavutları ile Makedon Arnavutlarının düşünce sistemleri 1950’lerden sonra aynı mıdır?

Aynı, aynı. 1974’ünde, Kosova özerklik statüsü kazandı. Onlar açtılar üniversite, fakülteler çok. Bizim Makedonya’da yok idi.

F.P: *Biraz onlar fazla ilerledi çünkü hem okudular, hem de devletten daha çok pay aldılar.*

Son olarak bir şey söylemek ister misiniz?

Ne zaman çıkardılar beni komünist *partisından*, ben gittim çiftliğe, aldım yanıma bir arkadaş. Gittim ben dedim ona görürsün toprak benim, traktör ile işleyeceğim burda kalacağım. Ben dört ay *imışım*dır Amerika'da, o zamanlar 1974'ünde 4.500-5.000 dolar ayda *alabiliyordım*. *Dedim ni* paranızı, *ni* devletinizi hiçbir *şeyinizi* istemem. Ben giderim benim memleketime. Giderim köyüme toprağımı işlerim. Gülerdiler onlar, sen budalaymışın dediler. Hem onu istedim anlatayım. *Benim* idealim *degildi* para, idealim memleket bizim kalsın.

Makedon şair Razme Kumbaroski

Adı Soyadı: Razme Kumbaroski
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1944
Mesleği: şair, yazar
Milliyeti: Makedon
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

8.

Şair Razme Kumbaroski:

*Struga'da hristiyanlar ile müslümanlar hep
birbirlerine yardım ederlerdi³⁵*

Razme Kumbaroski nerede doğdu, kaç yılında doğdu?

Makedonya'nın Struga şehrinde Makedon bir ailenin evladı olarak doğdum. Ohri'de Pedagoji Lisesi, Üsküp'te Kiril ve Metodi Üniversitesi Felsefe Fakültesini bitirdim. Zagreb'te yüksek lisans yaptım. Aynı zamanda şair ve yazarım. Struga Şiir Akşamları'nı düzenleyen kuruluşun sekreterlik görevini yıllarca üstlendim.

Gölgene Baktım Oradan Aldım Senin Ölçünü

Osmanlı dönemine dair ya da babanızdan duyduğunuz bazı hatıralar var mı bize anlatabileceğiniz?

Babam ve annem 1939'da evlenmiş. Dolayısıyla Osmanlı zamanını bilemiyorum. Babam müzikle ilgilenirmiş; düğünlerde kontrbas çalarmış. Bayramları olduğunda Hristiyanlar Müslümanları ziyaret edermiş. Paskalya olduğunda ise Müslümanlar Hristiyanlara gidermiş. Babam çarşıda zıbın dokurdu. Zıbın, Hristiyan kadınların halk kıyafetidir. Bugün bile bazı köylüler hâlen giyerler. İşte bu zıbınların ölçüsünü alır ona göre yapardı.

35 Şair Razme Kumbaroski ile 22 Nisan 2015'de Ohri Çınar Meydanı'nda Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan röportajdır. Makedonca'dan tercümede Sabri Gavaz, Erol Şeh yardımcı olmuştur. Not: Razme Kumbarovski 11.11.2021 tarihinde vefat etmiştir.

Ancak annem gelin olduğunda babama demiş ki “*Merak ediyorum kadınların ölçüsünü nasıl alıyorsun*”. Babam cevap vermiş; “*Problem yok, şöyle gözümle baktığımda ölçüyü aldım demektir*”. Yine babama bir müşteri gelip kimin için aldığını söyler; gelin mi yaşlı bir kadın mı, zayıf mı, şişman mı; boyu posu tarif ettiğinde göz kararı belirlermiş. Bir bakar, ölçüsünü almıştır. Sorarlar, kime niçin, bu kadar. İşte görür gelin için bu, göz kararı. Bu bazı Makedonya türkülerinde geçer. “*Nasıl aldın benim ölçümü*” sorusuna türküde şöyle cevap verilir; “*Hamamdan dönerken gölgene baktım oradan aldım senin ölçünü.*”

Makedonya'nın bazı şehirlerinde Hristiyan ve Müslümanlar arasında yaşanan bazı tatsız olaylar niye Struga ve Ohri'de hiç olmamış, bunu nasıl açıklarsınız?

Tarihten bugüne Struga'da Hristiyanlar ile Müslümanlar zanaatçıdırlar, hep birbirlerine yardım ederlerdi. Komşular birbirlerine çok yardım yaparmış. İşte bu yüzden hiçbir zaman herhangi bir problem yaşanmamıştır. Mesela hâlen Sabri'yi ya da diğer arkadaşlarımı çarşıda gördüğümde sarılırız, hâl hatır sorarız.

Struga'nın çarşısı Drim nehrinin akış istikametinde sol tarafta diye biliyorum. Sağ tarafta da çarşı var mı?

Sağ tarafta yoktur. Çarşısı Drim'in sol yakasındadır. Köprüden geçince ötesi çarşı, pazar. Ama Makedonların mahalleleri ve evleri çarşı tarafındadır. Müslümanların evleri ise sadece sağ yakadadır. Ancak Müslümanların da, Hristiyanların da dükkânları sol yakadaki çarşıdadır. Türklerin mahalle fırınlarını hiç unutmam. Baklavalara, pideler pişerdi. Eskiden evde ekmekleri yoğurup sonra pişsin diye fırına verirlerdi.

Struga Çarşısının tarihi bir fotoğrafı

Razme Bey nasıl şair oldunuz, içinizdeki şiir nasıl ortaya çıktı?

Allah vergisi diyelim. Küçüklükten beri, 50 senedir şiir yazıyorum.

İlk şiirinizi kaç yaşında yazdınız?

İlk şiirimi altı, yedi yaşlarındayken yazdım. Makedonca bir gazetede çocuklar için şiir köşesinde yayımlandı.

Şu ana değin kaç kitabınız yayımlandı?

23 kitabım yayımlandı. Roman, kritik, antoloji, şiir türlerinde eserlerim bunlar. Yedi tane kitabım yurt dışında basılmıştır. Sırbistan'da iki; Hırvatistan, Bosna, İstanbul, Lefkoşa ve Ukrayna'da birer adet kitabım yayımlanmıştır.

Kaç romanınız var ve konuları nedir?

Dört romanım var. Sevgi, Struga-Ohri'de yaşam ve Struga Gölü konuları ana temalardır.

Kaderinde Yoksa Altını Başkası Bulsun

Hangi dönemi anlattınız romanlarınızda?

İlk romanım 1999'da basıldı. Adı *Kokular, Gemiler ve Altın*. Orada şöyle bir cümle kullandım: "Kaderinde yoksa altını başkası bulsun."

Diğer romanlarınızdan da biraz bahsedermisiniz?

Şaşırma fantastik bir romandır. Vefat eden kardeşim Leandri'yi anlattım bu romanımda. Derede su nasıl akar? Gider böyle düz akar sonra ayrılır. *Akıntı* diğer bir felsefi romanım. Dostoyevski tarzında felsefi romanlar yazdım. Sevdiğim diğer bir kitabım *Geçen Yıl Görüştük Enholan'da* adını taşıyan sevdiğim bir başka eserimdir. Struga'nın eski adı Enhalon'u kitabımda değişik bir kurguyla anlattım. Enhalon, Latince'de yılan balığı demektir.

Struga şiir akşamlarının dünyada bu kadar tanınmasının sebebi nedir?

Bütün dünyadan şairler gelirler buluşurlar bir yerde ve dostlukları pekişir güzel şehrimizde. 1962 senesinden beri devam ediyor. Struga şiir akşamları fikrinin çıkması Miladinov Kardeşlere dayanır.

Kimdir Miladinov Kardeşler?

Dimitri ve Konstantin Miladinov Struga'da doğmuştur. Günümüzde Makedon uyanışının sembolleri olarak kabul edilen insanlardır. 1861 yılında *Halk Yazın Sözlüğü* kitabını hazırlarlar. Bu yazılan antolojide çeşitli hatıralar, güzel masallar vs. yer alır. Bu kitabı basabilmek adına Rusya'ya gitmiş, lakin Ruslar kabul etmemiştir. Oradan Viyana'ya döndüklerinde, Avusturyalılar Miladinov kardeşlere yardım etmişler ve eserlerini Zagreb'de basmışlar.

Ohri'de Razme Kumbaroski ile yaptığımız röportaja dostları Sabri Gavaz ve Hidayet Şeh de katıldılar.

1962'de Makedonya'nın kültür adamları Üsküp'te toplanarak o antoloji kitabını tekrar basmak ister ve Struga'da sinema salonunda toplanır. Bu toplantı sonunda belediye başkanı şair ve yazarları yemeğe götürür. Burada, Struga için bir şeyler yapalım fikri ortaya atılmıştır. Makedonya Yazarlar Birliği Başkanlığı'nı da yapmış olan, Şair Ganem Todorovski'nin önerisi ile etkinliğe “*Struga Şiir Akşamları*” adı verilmiştir. Ondan sonra bu şiir akşamları organizasyonu ortaya çıkmıştır.

Son olarak bize ne söylemek istersiniz?

Emekli olsam da hâlen şiir yazmaya devam ediyorum. Size Türkiye'de basılan *Canımın Armağanı* adlı bir kitabımı hediye etmek istiyorum.

Çok teŖekkr ederim. Ben de bu kitabınızdan “İstanbul” ismini verdiğiniz güzel bir Ŗiirinizin Türkçesini burada alıntılar yapmak istiyorum.

İstanbul

*İstanbul'a
her karŖılaŖmada
onda teneffüs etmede
hayranlık yaratır
yeni Ŗey görür
yeni armağan verir
zenginliğinden ve varlığından*

*BađdaŖ oturmuŖum ve
ebedi olan bu güzellik ile
Tanrı'nın vergisini
seyrediyorum...*

—Razme Kumbaroski

Struga Köprüsü ve dalyanlar
(1913 / Albert Kahn)

Struga Türklerinden emekli şoför,
Sabri Gavaz

Struga Arnavutlarından ğretmen
Neriman Gavaz

Adı Soyadı: Sabri Gavaz
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1945
Mesleği: Emekli şoför
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

Adı Soyadı: Neriman Gavaz
Doğum Yeri: Struga
Mesleği: Emekli radyo spikeri, ğretmen
Milliyeti: Arnavut
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

9.

Sabri-Neriman Gavaz:

*Şimdi Arnavutlar derler ki
Struga'da yoktur Türkler³⁶*

Öncelikle bizi evinize kabul ettiniz. Teşekkür ederim. Sizi tanıyarak başlayalım.

Sabri Gavaz (S.G): 1945'de Struga'da doğdum 1968'de askerden geldim, iş yok idi. Ne derler? Yolları gezerdik arkadaşlar. Çünkü bir zaman çalışırdım alır asker, kaybederdin işini. Hem zor idi işe girmek; bizim için, Müslümanlar için. O vakit başlardı fabrikalar olsun, bir sene sonra girdim işe.

Nereye girdiniz ilk olarak?

S.G: İlk olarak bir servis var idi, adı Edinsvo idi. *Orda* çalıştım *bayagi*, 7-8 sene çalıştım. 1971'de Neriman Hanım ile nişanlandık, 1972'de evlendik. O serviste sonra gittim daha iyi yere. *Orda* ne derler, daha rahat idim. Nasıl *deyim* sulama işleriyle, kanallarla ilgili direktörün şöförü idim. Hem hayatım öyle geçerdi onunlan; gezmeklerle, toplantılara, öteye beriye. Haftada bir defa gitmez; iki, üç defa giderdik Üsküp'e, Manastır'a, *biteviye* Makedonya'ya. İki kız çocuğumuz oldu, kızlarımızı okuttuk. Büyük kızımız Türkoloji, hem İngilizce öğretmeni, *küçüğü* sınıf öğretmeni. Sonra onları evlendirdik, dört torunumuz oldu.

36 Sabri-Neriman Gavaz çiftiyle 24 Mayıs 2015'de Struga'da Yıldırım Ağanolu tarafından yapılan mülakattır.

Neriman Hanım sizin mesleğiniz ne idi?

Neriman Gavaz (N.G): Ben Arnavutça okulları bitirmişim. İngilizce devam ettim Kiril ve Metodi niversitesine. Bitirdikten sonra İngilizce ğretmeni oldum, şimdi emekli.

Siz ne zaman başladınız işe?

N.G: Ben başladım işe 1969-70'de ilk önce başladım radyo spikeri Arnavutça, Struga'da konuşurdum. Konuştum, alıştum beş sene.

Sonra ğretmenliğe ne zaman başladınız?

N.G: Sonra döndüm, spiker girdim radyoya. Beş sene alıştum, *orda* hem kütüphanede biraz. Ama istemezdim köye *gidiyim*, çünkü Struga'da çok fena bir sistem var idi. Köyden insanları alırdılar Struga'da çalıştırırlar; Struga'dan insanları gnderirdiler köylere. Sonra ayrıldım gittim kendi mesleğim öğretmenliğe. 20 sene alıştum köyde ğretmen olarak.

Hangi köyde çalıştınız?

N.G: Delogojda, Livadya gibi Arnavut köyleri. Arnavutça okuyan ğrencilere İngilizce dersine girerdim. *Ordan* sonra, 1998'inde Struga'ya geldim. 38 sene alıştum, 62 yaşına kadar. Doldurdum, 2011'de emekli oldum.

Struga radyosunda  dilde var mıydı spiker, Makedonca, Arnavutça, Türkçe?

N.G: Evet. Makedonca, Arnavutça var idi. Sonra başladı Türkçe.

Ne zaman başlattılar Türkçe?

N.G: Türkçe başlattılar 1970'lerindeydi. Ben ne zaman çıktım oradan, o *vakit* bana da teklif ettiler Türkçeyi, ben o *ka* güzel bilemem. Kabul edemem *oni*. Sonra şkp'ten geldi bir kız,

Türkçe bitirmişti hem okulunu, o sonra devam etti. Makedonca var idi, sabahtan 8'den *çakim* 4'e kadar program. Arnavutça idi iki saat *safi*. İki saat program verirdiler. Türkçe ne zaman başlattılar? *Peşin* yarım saat, sonra bir saata çıkardılar. Sonra *nice ben çıkmaktan* sonra *orda* daha malum saatleri verdiler programa süre. Ama Arnavutçaya daha fazla. Radyo Struga, 1998'di herhâlde kapandı.

Başlattı *privat* istasyonlar, özeller. Özeller başladı. Kaltrina, Rapi. Radyo Rapi vardır Arnavutça. Arnavutça kendisi başlattı, özel yeni başlattı. *Safi* Arnavutça, *safi* Makedonca ve ayrıldılar.

Struga radyosu Makedonca devam ediyor mu?

S.G: Yok, o da kapandı diyebilirim. Özel olabilir, vardır Arnavutça Rapi Radyo var. Ama Makedonca yoktur Struga'da. Televizyon var idi kapadılar.

N.G: Ama Türkçe yoktur.

Struga'da yayın yapan televizyon kanalı var mı?

N.G: Kaltrina isimli bir kanal var. Arnavutça yayın yapar kablodan. Arnavutça. Manası mavi gökyüzü.

Öğretmenlik mi daha zevklidir, radyoculuk mu?

N.G: Valla bana daha zevklidir radyoculuk. Çünkü ben çok severdim o dili *konusuyum*, Arnavutçayı çok severdim. Daima ona dair kitaplar okurdum, severdim.

Spikerken daha çok ne gibi programlar yapardınız? Verilenleri mi okurdunuz, yoksa siz mi hazırladınız?

N.G: Ben hem hazırlardım. Üç gün çalışırım ben. Hem dört gün bir başka adam çalışırdı. O günleri de ben de çalışırdım ben hazır ederdim programı, Makedonca'dan tercüme ederdim

Arnavutçaya haberler. 15 dakika haber var idi. Bir saat kadar var idi müzik. Sonra var idi ben Salı yapardım; okurdum bir şeyler, gazeteden okurduk. Sağlık köşesi, edebiyat köşesi var idi. Edebiyatı severdim, romanlar, şiirler... Anlatırdık bir şeyler Struga Şiir Gecesi'nin önemini; şairler, kimler katılmış, kimler kazanabilir bu sene... Bir komisyon vardır Üsküp'te. *Orda* kimin daha çok vardır şiirleri, daha layık yazmaya. Birçok kitapları olan şairleri, şiirleri seçerler. Kim alır o Altın Çelenk ödülünü. Onu haber *verirdik*.

Radyoculuktan neden ayrıldınız ve öğretmen oldunuz?

N.G.: Ben zaten İngilizce öğretmenliği istedim. Çok az iş var idi, üç gün haftada idi.

Ücreti de azdı herhâlde.

N.G.: Tabii, az verilirdi. Hem yok idi sigorta.

O yüzden ayrıldınız. Tam gün olsaydı, haftada 7 gün, belki ayrılımayacaktınız.

N.G.: *Belkim*. Kütüphanede beş sene *geçirdim*.

Anne babanız ve sizin doğum yeriniz neresidir?

N.G.: Annem Ohri'de, baba Struga'da, ben de Struga'da doğmuşum. Benim dedem Arnavut, babaannem Türk. Benim dedem Arnavutluk'dan gelmiş.

Struga'ya mı yerleşmiş?

N.G.: Struga'nın *peşin* bir köyüne yerleşmişler, *inmiştir* bekâr Struga'ya, sonra nenem, babaannemlen alışmışlar, işte iç güvey. Hem evde bizim Struga'da Türkçe konuşulur *idi*. Dedem taraftan okulları Arnavutça. Zaten biz Arnavutça bilmezdik. Türkçe konuşurduk. Ama başlardık okula o *vakit* Arnavutça öğrenirdik...

Ana Dilimiz Türkçe

İlk öğrendiğiniz dil Türkçe midir? Arnavutçayı sonra mı öğrendiniz?

N.G: Ana dili Türkçe. İşte bu dildi.

S.G: Strugalılar, *kasabalılar* öyle imiştirler.

N.G: Hep kasabalılar; Seyrek gelirdi o *vakıt* köyden kasabaya insanlar yaşasınlar. Kaçardılar köyden, gelirler Struga'ya beriyeye. Hem yaşasınlar Struga'da, hem öğrenmesinler Türkçe onu saymazdılar kasabalı. Böyle idi.

S.G: Zorlamazdı kimse onu, mecburen herkes Türkçe konuşurdu. Küçük kızım *haçan* duyardı ki Arnavutça kimle konuşur, "*O konuşur Arnavutça, olur o köylü, olamaz kasabalı*" derdi. Çünkü Struga'nın hiçbir Türk köyü yoktur. Strugalılar Türkçe konuşurlar, Ohri de aynı. Hep kasabada *konuşurlarmıştır* Türkçe.

N.G: Amcam var Üsküp'te Profesör Doktor Cevat Gega.

S.G: Bunların iki soyadı var.

N.G: Bizim aslında soyadımız Gega. Bir amcam vardı idi o beş kardeş idi. Oydu komünist, o işlerdi Struga'nın Komünist *partisi* sekreteriydi. O *vakıt* bir parti vardı. O *vakıt* belediye başkanı böyle hiçbir şey yok. Parti ne derse o olur. Amcam demiş "Gega" bırakmayalım soyadımızı, koydular Tahiri. Dedemin babası. Babamın babasının adı *imiştir* Tahir, hem öyle Tahiri kaldı, soyadımıza döndü. Gega soyadını tutan bu amcam oldu *profesör* Üsküp'te...

Siz nasıl evlendiniz Sabri Abi, anlat bakalım.

S.G: Nasıl evlendik? Stroynik ile. (Gülüşmeler)

N.G: Ama ne görücü, biz görüştük. Bizim zamanımızda yok

Sabri ve Neriman Gavaz çifti evlerinde

idi o *ka* öyle. Beni bir yeğenim dedi tanıştırayım bir arkadaşımın kabul edersen.

Sen yakışıklı futbolcusun tabii.

S.G: *Yokkk yakışıklı, delikanlı!*

Kızlar peşinde koşuyor. Ünlü futbolcu, ünlü müsünüz değil misiniz?

S.G: Abe şimdi... (*Gülüşmeler*)

Struga'da Vlahlar ve Çingene[Gurbet]ler

Hiç spor haberi yapar mıydı Neriman Hanım?

S.G: *Yaparmıştır.* Benim soyadım Gavaz. Neriman radyoda dermiş *Gavazi*. Bir Makedon sporcu sorarmış Neriman'a. Abe niçin yaparsın onu Arnavut. O değildir Arnavut. Arnavutlar 'i' koyarlar sonunda. Beni *dermiştir* bu *Gavazi*. Benim soyadım Gavaz oğlu Gavaz, ben Türk oğlu Türk.

N.G: Akledemezdım, nasıl soyadı olabilir isim. Türk bir avuç insan idi Struga'da. Sahi ki biz Türkçe konuşurduk. *Haçan* bana Gavaz gelirdi, o haberler ben Sabri Gavazi diye düzel-tirdim.

Biraz da Struga'da yaşayan diğer milletleri anlatabilir mi-siniz?

N.G: Struga'nın çingeneleri gelmedirler Korça'dan [Göri-ce/Arnavutluk].

S.G: Görice Arnavutluk'tan. Ama öğrenmemişlerdir Türkçe, enteresan. Hep Arnavutça konuşurlar. Toska dili.

N.G: Onlar nasıl Arnavut olurlar. *Evelde*n onlar Arnavut ya-zılırdılar sayımlarda, sonra Rom yazılırdılar.

S.G: Bizler, Strugalılar *Gurbet* deriz Çingenelele. Bizde Ma-nastır'dan Üsküp'ten öteye olanlara Romlar deriz. Gurbetçi deriz biz Struga, Ohri, Debre, Resneliler; diğerleri derler Çingene; derler Rom. Egiptyan.

Ne fark var arada, anlamadım.

S.G: Bunlar bilmezler bu dili, konuşsunlar. Müslüman dinini tutarlar. Yoktur alakalı onlardan.

N.G: Bayramı, ramazanı tutarlar.

S.G: Romlarla alışveriş yapmazdılar bu *gurbetler*, yeni başla-mışlardır alışverişe.

Ne yazdırırlardı bunlar kendilerini nüfus sayımında?

S.G: *Evelde*n Arnavut yazdırırlardı, sonra *haçan* oldu karışık-lar. Şimdi Arnavutlar doldu. Arnavutları *azlatsınlar*, başlatır-dılar çingene yazdırırdılar bu gurbetleri.

N.G: Açtı bir hane; Rum, Arnavut, Vlah, ne isterdin yazı-lırdın, ne hissederdin kendini yazılırdın. Mesela bizim bu

evde ben Arnavut yazılırım, Sabri Türk, kızlarıım Türk yazılır. Kızlar kendi keyfine onlar Türk istediler, Türk yazılırlar. İşte karışık.

S.G: Mesela Vlahları kaybettiler [*yok saydılar manasına*], Ma-kedon yazdırırlar şimdi.

Struga'daki Çingeneleler, Çingene dilini bilirler miydi?

S.G: Yok, yok. Nerden bilecek çingene dilini. Bizim Çingeneleler sadece Arnavutça konuşur. Bir ahababım kardeşi ile atışırılar idi. Sen bizi çingene yaparsın diye. Çünkü bir sene geçer yazın gelirler yer isterler burada. "*Abe yenge sen görmez misin biz seninle darılmışık.*" Neden, ne yapmışım size darılasınız? "*Sen böyle böyle o vakıt çingene yaptın bizi*" Yok be ben sizi çingene yapmadım. "*Struga'nın kasabalılarından Çingeneler konuşur başka kimse konuşmaz Arnavutça. Nerden ben öğreneyim Arnavutça, ne kocam konuşur Arnavutça ne kızlarıım evde konuşmayız biz Arnavutça*" demiş.

N.G: Biz okul zamanı gittik ğrendik Arnavutçayı. şimdi Arnavutça lisanı daha *islah* bilirim anlatayım, konuşayım. Türkçe *biliriz*, işte ev içinde konuşmak için.

Bu Vlahlar Struga'da Müslümanlarla birlikte mi otururlardı?

S.G: Karışık, vay diyeyim bu tarağı, vay diyeyim öte tarağı. Ca-minin arka tarağı, o sokaklar hep idi Vlahlardan.

Daha çoğu bu tarafta mı idi, o tarafta mı?

S.G: Çoğu karşı tarağ.

N.G: Drim ayırır idi, teye Müslümanlar, beriye Hristiyanlar.

Bir Vlahla konuştuk geçen gelişimizde. Ona dedim ki, “Neden bu tarafta oturdunuz?” Normalde bütün Hristiyanlar karşı tarafta. O, “Biz dedi, Makedonlarla karışmak istemiyorduk.” Müslümanlarla oturduğumuz zaman bir zarar gelmez ama Makedonlarla oturduğun zaman derler hep, siz Makedonsunuz.

S.G: Bak nasıl diyorum. Türklerle Arnavutlar bir zamanlar alışveriş vermezmişler, almazmışlar Hristiyanlarla. Ama aynı Vlahlar ile Makedonlar yapmazdılar alışveriş.

Ne zamana kadar bu dediğin?

S.G: Vallahi *baçan* tek tük olurdu. Genel olarak.

N.G: Ne zaman bu Yugoslavya kuruldu, o vakit başlamıştır.

1945'e kadar mı?

Daha geç, daha geç. 55-60'lı yıllarda başladılar karışsınlar.

N.G: Komünizm zamanı çok daha başladı.

Şimdi, Vlahlar Vlahça konuşmayı bile bilmiyorlar.

S.G: Gençler bilmezler. Yaşlılar, ihtiyarlar hem Vlahça hem Arnavutça bilirlermiş, ama Makedonca bilmezlermiş. Hâlâ o ihtiyarlar öyle.

Nerden gelmişler, Arnavutluk'un neresinden?

S.G: Arnavutluk'tan. Korça hem Voskopolye'den. Debre, küçük Debre. Korça [Görice] tarafı.

Türkler ile Arnavutlar Arasında Bir Problem Var mı?

Neriman Hanım'a sorayım. Osmanlı zamanından beri Türkler ve Arnavutlar hep bir arada yaşamışlar ama belli bir zamandan sonra aralarına bir soğukluk girmiş. Ne zaman başladı bu soğukluk?

N.G: Bu soğukluk başladı. Ben 68-69'da liseyi *bitirdim*. O zaman başladı biraz girsin o ikilik.

Nasıl başladı, bunu kim başlattı? Nasıl oldu bu, milliyetçilikle mi başladı?

N.G: Bak nasıl başlattı, mesela bizim jenerasyon, devre bitirdi liseyi. Müslümanlar (Türkler hem Arnavutlar), devam ettirler okulları, çünkü yok idi iş. Bizim arkadaşlarımız Makedon sınıflarda idiler; onlar bitirirdiler liseyi, birden işe kabul olu-nurdular. Giderdiler belediyelerde işlerdiler, mahkemelerde, hükûmet dairelerinde işlerdiler. Girerdiler nasıl bir o şey Makedonlar. Bize iş vermezdiler. Makedonlar kendi insanlarını işe koyardılar.

N.G: Biz gittik üniversiteye, bizden sonra gene devam etti. Bizimkiler okumuş çıktı Arnavut, Türkler okumuş çıktı. Doktorlar, hukukçular çıktı, *ekonomiya* bitirdilar. Hem döndüler *fakülteylen*. İş yerleri tutmuş idi Makedonlar. İşte köyde, ötede beride işler bulunurdu. Başlattılar fakülteylen işlere girsin, bunlar daha düştü, Makedonların düştü okulları (eğitimleri). Sanırım kota, var idi bu kanunla bu kadar kota verilir, bu kadar *student* kabul olunur İngilizce, hukuk, bütün bölümler...

S.G: Giderdik üniversiteye, Makedon Üsküp'e üniversiteye gider, dönerdi. Hem lise *diplomasiylen* işe girerdi. Bizleri sokmazdılar işlere. Sonra başladı grev. Arnavutlar yap-sınlar grevler. 67-68'li yıllar. Tetova'da yapmıştırlar ilk. Onlardan hususi

Makedon yazılırdı Arnavut yahut Türk. Ki girsin okula. Bile bile yapardılar öyle.

N.G: Bizim kız ne zaman başlattı o ilkokulu, ben Arnavutça okulları *bitirdim*. Ben de yardım *edebilirdim* kızlara okulda. Ben dedim Sabri'ye Arnavutça *salacaz* kızları. Hem saldı ilkokulu Arnavutça bitirdiler kızlar, ikisi. Ne zaman başladı lise *büyükü*, hem başlattı Arnavutça liseyi. O *vakit* başlattı Arnavutça iki sene bitirdi, var idi Edebiyat branşı, biyoloji branşı, hem ayrılırdılar üç bölüme. Bizimki aldı edebiyat branşını. İki sene bitirdi. Sonra ne yaptı Makedonlar? Makedonlar o *vakit* çok *profesörler*³⁷ çıkardılar işten. Nasyonalist derler, bulurdular bir sebep hemen işten çıkarırdılar.

Ama ben soruma tam cevap alamadım. Türkler ile Arnavutlar arasında problem ne zaman başladı?

N.G: Yok *imiştir baş* problemleri Türkler ile Arnavutlar arasında. Problem var *imiştir* Makedon ile Müslüman arasında. Din her zaman o bakımdaymıştır [problemleri]. Türkler çok az gittiler *okumağa*, okumadılar. Daha çok zanaata. Sonra azdılar burada. Hem yok idi okul da yok, öğrenci yok idi. Şimdi biz *salsak* kızları Türkçe, onlar lazım idiler burda 4 sene *safim* Türkçe var idi. Sonra Ohri'ye lazımdı gitsinler 4 sene. İlkokul 1'den 8'e *ka*. Şimdi oldu 9 sene. Ama *evelden* 8 sene. Lazım idi 4 sene Ohri'ye *gitsin*. O dördüncü kaç yaşında düşer 10 yaşında, 10 yaşında lazım idi gitsin-gelsin; gelirdi *maksumlara ağır*.

37 Eski Yugoslavya ve hâlen Makedonya'da lise öğretmenlerine "*profesör*" denirdi.

Bir Türk Veremez Ders Makedonlara

Burada Türkçe okul yoktu değil mi?

N.G: Var idi 4 sene sadece. Lise yoktu Türkçe. Ben niçin *sal-dım* kızları, Türkçe yok idi. Linda Makedonca okudu, sonra İngilizce üniversite *bitirdi* Üsküp'te. Kız kardeşi Reyhan *bitirdi* Coğrafya bölümünü, öğretmen oldular. Ne zaman geldi işe *girsın* Reyhan'a açıldı *burda* lisede yer. *Arardılar* coğrafya hocası. Hem Reyhan verdi o kâğıtlarını okul idaresine kabul olsun. Müdür demiş *idi*. Affet Reyhan çok *ıslah student imiş-sin*, çok *ıslah* işlersin ama ben kabul edemem seni. Ne ki bir Türk veremez ders Makedonlara. Ama olsun ki bu Reyhan da çok iyi Makedon dilini bilir. Onlar bilirler Makedonca. Okudular hep Makedonca, literatür dili bilirler.

Ve almadılar Türk kızlarını öğretmen olarak?

N.G: Almadılar kızı aşikâre. Dediler, Makedon ebeveynler kalkışacaklar; niçin Türk verir bizim çocuklarımıza ders. Almadılar Reyhan'ı işe.

S.G: Ben genel müdür ilen arkadaş, hem *dedim* ona, bak alamam dedi. Ama alacam dedi, Arnavutlara ders versin. Arnavutça bilmez bir söz bile derim, nasıl versin Arnavutlara ders? Nasıl olursa olsun, karıştırsın versin. Şimdi çıktı kanun ki Makedon İngilizce, Makedonlarca, Müslümanlar, Türk olsun, Arnavut olsun mecbur Makedonca dersi olsun. Ama onlar yok. Onlar güvenemez Arnavutça, Türkçe. Sen mecbursun onun diline. Tamam, biz öğrendik yok bir problem. Ama o verebilir Türklere, Arnavutlara ders; Arnavut ve Türk veremez ders Makedon öğrencilere.

Hâlâ mı?

S.G: Hâlâ gün bugün. Hem çıkarırlar bir kanun, Makedon öğretmeni Türklere veya Arnavutlara ders verecekse, eger bilmezse onların dillerini veremez. Neriman öyle geldi. Öyle getirdiler köyden Struga'ya Neriman'ı.

N.G: Arnavutlara verirdi Makedon İngilizce, ama çıktı kanun ki mecbur o öğretmen de verecek o dersi, bilsin lisanını ana dilini o öğrencinin. Eğer bilmezse veremez. Ben de mesela Makedonlara veremezdim ders, Arnavutlara hem Türklere verirdim.

Linda Hanım nasıl girdi öğretmenliğe?

S.G: Sonra Türkçe lise açtılar. Hem 8. sınıfa kadar veriyor hem *Orda* lisede de öğretmen.

N.G: Beşinciler ile yedinciler bir sınıftadırlar. Sekizinci ile altıncılar bir sınıftadılar, karışık *kombina*. Onlar daha az dersler. Lise vardır, Birinciye bir, ikinci bir, hem öyle. Bu başlattılar, *ir-redentizm* çıksın. Çıkarmışlardır bizim okumuşları çok işten. Ne için, hiçbir şey için. O idi 69-70'lerde çok çıkardılar işten. Sonra artık *dogru* başlattı bu partiler.

Ben çalıştım Struga'da. Son üç dört sene, müdür. Gördüm ki büyüklerle ben çok sinirlenirdim. Önceden beşinciden sekizinci sınıfa kadar verirdim. Sinirlenirdim, sonra başlattım *çak* birinciden sekizinciye kadar. Birinciden başlasın sekize kadar öğrenci okutsun. Hem müdür istedi *gidesin* daha *aşagi* sınıflara. *Maksumlarla* hem daha az sinirlenirsin yaşın geçti. İşleyesin küçüklerle. Bana eğlence gelirdi, küçük öğrenciler ile çok *ıslah* idim.

İngilizce kaçınıcı sınıftan başlıyor kanunen?

N.G.: Beşinciden sekizinciye kadar ama şimdi birinciden *çak* dokuza *ka*. 1999'dan itibaren başlamıştır birinci sınıftan okunsun İngilizce.

N.G.: Ben Türkçe, Türkler için söyleyeceğim. Ne zaman başladım, küçükler ilen çalışım. Hem mektep hem okul ayrı idi. Burda Türkler çalışırlar birinciden dördüncüye kadar, beşinciden sekizinciye başka okula atıldılar. Ben onlarla kontak kurdum. Nagihan bizim yeğen, Türk öğretmendir. Bir sene alır birinciye üçüncüyü, öbür sene gider ikinciye dördüncüyeye; işte öyle karma taraftadır.

Hem ne zaman mektebin pedagogu gelirdi okul için bir müsamere yapılsın. Çocuklardan kim gitsin, program hazırlardılar. Türkler susardılar. Ben her kere *kaynardım*. Derdim niçin çıkmazsınız parka, niçin salmazsınız hem siz öğrenciyi. Onlar isterler gitsinler. Ama işte böyle işte söyle. Bugün aramazsan bulmazsın, çok pasif gördüm Türkleri. 2011'de emekliye çıktım. 2010-2009'da anlattığım bu mesele. Pasifti Türkler, bilmem niçin? Şimdi Linda ve diğerleri daha gençtirler, çabalarlar daha aktif olsunlar.

Son olarak eklemek istediğiniz, paylaşmak istediğiniz bir şey var mı?

N.G.: Eşim Sabri hiçbir zaman yapmamıştır ayrımcılık, Arnavut-Türk. Beni çok *liberte* bırakmıştır. Ne istersem yazabilirim. Eve gelirdiler, derdim ben Sabri değiştiremem Arnavutça çalışırım. Arnavut hissetmişim kendimi, ben kendimi değiştiremem. Evlendim Türk olamam, ne *dogmuşum* oyum. Hayattan çok memnunuz. Şükür kızlarımız ile, torunlarımız ile.

S.G: Kimsenin kimseye yoktur hakkı desin sen *ısın* bu, olamasın bu. *Abe* sana ne! Ben öyle hissederim kendimi.

Bitirirken sormak isterim Struga'da yaşamak güzel mi?

S.G: Struga'da çok rahat yaşamak, küçük kasaba, huzurlu *singın*. *Singın* sakın sessiz yer demek Struga-Ohri Türkçesi'nde, çünkü Türkiye Türkçesindeki karşılığı *dingin*.

Türk ğretmen Nagihan Volina

Adı Soyadı: Nagihan Volina
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1963
Mesleği: İlkokul ğretmeni
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

10.

Nagihan Volina:

*Ohri'de kolaydır Türklüğü yaşatmak,
Struga'da çok daha zordur³⁸*

Nagihan Hanım bize kendinizi tanıtır mısınız? Nerede doğdunuz, ne iş yaparsınız, çoluk çocuk... Biraz tanıyalım sizi.

Struga'da doğdum. İlkokulu Struga'da bitirdim. Ortaokulu dörtten sekize kadar Ohri'de *bütünledim*. Çünkü Struga'da o zamanlar Türk sınıfları olmadığı için ben Türkçe eğitimi Ohri'de aldım.

Her gün gelip gittiniz mi?

Ohri'ye her gün gelip gittim. Birden dörde kadar Struga'da, dörtten sekize kadar ise Ohri'de okudum. Sekizinci sınıfı 1978'de bitirdim. Sonra Ohri ve Struga'da Türk sınıfları olmadığı için mecburen Struga'da, Makedonca dilinde liseyi tamamladım. Ondan sonra büyük istekle yani *Türklüğü* burda daha fazla ilerletmek için Üsküp'te pedagoji fakültesini, yani öğretmen okulunu Üsküp'te Türk dili üzere okudum.

Bölümün adı Türkoloji midir?

Türkoloji değil, pedagojidir. Pedagoji fakültesi ama iki dersimizde yalnız Türkçe vardı; Türk dili ile Türk dili öğretmenliği.

38 Yıldırım Ağanoğlu tarafından 26 Nisan 2015'te Nagihan Volina ile Ohri'de yapılan mülakattır.

Diğer dersler pedagojik yani ilkökul öğretmenliği için ne lazımsa bütün dersler hepsi Makedonca'ydı.

Üniversiteyi 1984 yılında bitirdim. Öğretmenlik hemen başladı hatta üniversiteyi bitirmeden önce çalışmaya başladım. Çünkü o zamanlarda Struga'da ilkökulda öğretmen kadromuz azdı. *Orda* çalışan, öğretmen arkadaşım vefat edince bütün çocuklar öğretmensiz kaldılar. Beni çağırdılar, çünkü Türk öğretmenleri olmadığı için üniversiteden beni getirdiler. Daha üniversiteyi bitirmeden çalışmaya başladım, maaş da bağlandı. Sınavlara gidip geliyordum.

Nasıl oluyor okul bitirmeden?

Bitirmeden de oluyor, çünkü kadromuz yoktu. Türk sınıflarında öğretmene ihtiyaç vardı.

Birleştirilmiş Sınıf Problemi

Bir arada mıydı bütün sınıflar ilk başladığınız zaman?

O zaman birdi. Birleştirilmiş sınıflar ve dört sınıfta çalıştım. Büyük zorluklarla, 4-5 sene çalıştım. 1984'te başladım, 90'lı yıllara kadar. Yavaş yavaş öğrenci sayımız artmaya başlayınca iki sınıfa ayrıldık. Birinci ve üçüncü sınıflar bir arada, ikinci ve dördüncü sınıflar bir arada. Böylece bir öğretmen daha kadro aldık. Hâlen *böylen* devam ediyor bizde.

Yapmak istediğiniz aslında dört sınıfı ayırmak ama yeterince öğrenci mi yok?

Yeteri kadar öğrenci yok. Biz o zamanlarda ilk bir, iki, üç, dört. Sonra öğrencilerimiz Ohri'ye gelmiyorlardı, Arnavutça, Makedonca sınıflarına gidiyorlardı. Ama sağ olsunlar diğer arkadaşlarımla birlikte, çünkü genç kadro çıkmaya başladı ve sınıfları dörtten, beşten, sekize kadar açtık Struga'da. Artık 9'a kadar oldu bu. Çünkü sistem değişti.

Şu andaki 1-4 arası sınıflarda durum nasıl? Kaç öğrenci var?

Mesela birinci sınıfta 10, ikinci sınıfta 9 öğrencimiz vardır, üçüncü sınıfta 11 öğrencimiz vardır, dördüncü sınıfta 3 öğrencimiz vardır. Eğer karma sınıfta 23 öğrenciden fazla varsa o zaman mecburen *lazım bölünsün*. Aslında bizde 25 öğrenci olsun yine bölmezler.

Neyi bahane ederler?

Kadro var, şimdi gençlerimiz bayağı çoğaldı. Yani Türk olarak bayağı kadromuz vardır, bütün dersler için kadromuz vardır. Ama ne bileyim işte bu bazı sorunlardan, politikadan dolayı bahane ederler. Aslında en önemli sorundur eğitim bizde.

Peki, neler yapılabilir? Siz devamlı çalışmışsınız. Gerek siz gerek diğer Türk asıllı öğretmen Linda Hanım, sınıfların açılması için haklarınızı aramışsınız?

Çok çaba sarf ettik. Mesela biz birkaç kez Türkiye Büyükelçiliğine de gittik. Bütün sorunlarımızı anlattık. Ne bileyim hiçbir şey çıkmadı.

Ohri'de ayrı sınıflar var?

Ohri'de var, çünkü Türk nüfus fazla. Mesela Struga'da daha fazla Arnavut vardır.

Biraz öğrencilerinizi anlatın. Mesela seviyeleri yeterli midir? Kişiden kişiye değişir ama genel olarak Struga'daki Türk çocuklarının durumu nedir?

Öğrencilerimden ben çok memnunum. Şimdiye kadar okutduğum öğrencilerden doktorlar, mühendisler, avukatlar, öğretmenler çıkmıştır. Bütün mesleklerden vardır, o yüzden çok memnunum. Yani o karma sınıflardan, böyle öğrenciler çıkabilsin biraz zor. Sınıfta bir öğretmen ne kadar zorluk çe-

kerse o çocuk da çok zorluğu çeker. *Niçi* çünkü ben kırk dakikada hem ikinci hem dördüncü sınıfa aynı anda anlatırım. Eğitim planını, metnini hazırlamışsın o ders, o gün için. 40 dakikada bir ders vereceğine sen mecburen iki ders verirsin. E çocuk ister istemez kendi dersini mi baksın, öbür sınıfını mı dinlesin? Kafası karışır, öğretmenim ben bunu bilirim diye atılır. Türklüğü devamlı yaşatmak için Struga'da, işte böyle zorluklar vardır. Ohri'de daha kolaydır Türklüğü yaşatmak, ama Struga'da çok daha zordur. Siz de gördünüz ne kadar zor olsun. Bu aralar buralara bayağı geldiniz.

Ne zaman evlendiniz?

1985 yılında Şenol Volina ile evlendim. Eşim tarımla uğraşılıyor. Meyvecilik. Eşime çok yardım ederim. Mesela erik, elma toplarım, her şey yani. Elimden geldiği kadar her şeyine koşarım. Bizim meyve olarak çok sayıda erik, armut, elma, bir iki de kayısı ağacımız var. *Beşbıyık* [muşmula] da var, ondan sonra üvez. Bunları satıyoruz.

İki oğlum vardır. Aslında onlar benim öğrencilerim diyebilirim. İlkokul öğretmenleri mecburen bendim, başka öğretmen olmadığı için. Çok şükür Allah'a oğlum Emir, Ankara'da GATA Tıp Fakültesini bitirdi. Mezun oldu, doktor oldu. İnşallah şimdi uzmanlığı da kazanır, onu da yapar. Diğer oğlum Emrah ise İktisat ikinci sınıfta okuyor.

Sizin oğlunuzun başka bir problemi daha var. GATA'da bitirdi Makedonya subayı, teğmen olarak değil mi? Burada şimdi ona teğmen olarak kadro vermiyorlar doktor olarak çalışsın.

Veriyorlar ama işte benim oğlum 9 Ağustos'ta mezun oldu. Bugün 26 Nisan hiç şey yapmamışlardır. Orada bakanlıkta biliyorlardır bunları. Başvurması değil onların çağırması la-

zım. İlk önce bunların diplomaları Makedon Büyükelçiliği'ne gitti Ankara'da onlar biliyorlar ki bu çocuklar bu okulu bitirdiler. Bir kız vardı daha. O da askerî doktor oldu. Hatta Türkiye'de evlendi. O da Türk kızıydı.

Ben anlayamıyorum burada doktor ihtiyacı olmadığından mı çağırıyorlar? Niçin yapıyorlar, politik bir sorun mu bu?

Askeriye çok yok ki, askerî doktor olarak çalışssın *burda*.

Peki, askerî doktor olarak çalışmaya mecbur mudur?

Hayır. Ne zaman Gata'ya başvurduk, oğlum kabul edildi. *Orda* Makedonlar bir şey imzalattılar, Yani doktor olunca sen mecburi burada on iki yıl çalışacaksın ondan sonra uzmanlığa gideceksin. Bir yıla iki yıl çalışması gerekir. Şu anda maaş yok, *TUS* sınavına girdi Türkiye'de. Yani ne yapalım? Kazanırsa uzmanlığa gidecek.

Ben sizin aileyi tanıdığım için soruyorum; şimdi güzel, kalabalık, misafirperver bir aile. Kayınpeder, kayınvalide bir arada. Siz varsınız bir de hala var, o da sizinle oturuyor. Çocuk var iki tane. Nasıldır büyüklerle oturmak?

Yedi kişilik bir aileyiz. Ben, eşim Şenol, iki çocuk, kayınvalide, kayınpeder, hala. Büyüklerle ben, nasıl *deyim*? Hayatımdan memnunum. Çünkü şimdi artık eski zamanlardaki gibi değil. Yani büyükleri çok az bile sayarsan, daha fazla kazanırsın. Büyüklerden daha fazla cevap görürsün. Yani hayır duasını alırsın.

Kayınvalide ile mi kayınpederle mi daha iyi aranız?

Her ikisiyle ama kayınpederle biraz daha iyi anlaşıyoruz. (Gülüşmeler)

Gelinini seviyor. Ne yaparsınız siz ona gönlünü hoş tutmak için?

Her şeyini yaparım. Artık yaşlandılar. Mesela yani gün geçtikçe onlar daha fazla istiyorlar yanında olasin, onunla konuşasin, işten *geleceğin açıklayasın nasıl geçtin işlen*, ne yaptın onu bunu.

Makedonya'da Azınlıgız... Sandalyede Oturan Yalnız Kendisi için Düşünür

Ama çok tatlı insanlar. Onlarla da röportaj yaptık. Çok güzel insanlar. Peki, Makedonya'da yaşamak bir Türk olarak nasıl bir duygu? Zor mudur Makedonya'da Türk olarak yaşamak?

Ben onu düşünürüm ne mutlu bize, Türklüğü burada yaşattığımız için. Makedonya'da Türk olarak yaşamak zor diyebiliriz, çünkü azınlıgız. Türkler az olduğu için her şeyi kazanamayız biz *burda*. Yine *diyecem* Ohri'de başka, bizde başka.

Yani haklarınız verilmiyor mu? Makedonya'da üç tane Türk partisi var. Bunlar Türklerin haklarını yeterince savunmuyorlar mı? Türk partileri hem hükûmette hem de koalisyonda yer aldı.

Haklarımız tabii ki verilmiyor. Türk partileri bize eğitimde hiç arka çıkmamışlardır. Bir seferinde, ayrı sınıf açılması için gittik Türk partisine, bir şeyler konuştuk. Onlardan bir şey alamadık. İktidar ya da muhalefet olsun bir şey gelmedi. Biliyor musunuz nasıldır? Sandalyede oturan yalnız kendisi için düşünür.

Struga'da yaşamak hakkında neler söylemek istersiniz bize?

Struga çok güzel, küçük ama çok şirin bir kenttir. Gölümüz vardır. Hatta yazın daha güzel canlanır. Yazın turistler geldiği

için çok canlıdır. Kışın yalnızlığa bürünür ama yine de yaşanacak çok güzel bir kenttir.

Geleceğe yönelik, vatanınız Makedonya için neler düşünüyorsunuz, endişeleriniz var mı? Yoksa memnun musunuz? Mesela birçok insan göç etmiş Türkiye'ye?

Hâlâ da göç ediyorlar Türkiye'ye. Valla bu gidişle son zamanlarda bence politik olarak çok kötüye gidiyor. İşsizlik en büyük sorun. Neden gençler gidiyorlar dışarıya? Mesela yarın öbür gün, benim oğlum eğer TUS sınavını kazanırsa kalmayacak burada, tabii ki gidecek Türkiye'ye. Türkiye'de bir doktor ne kadar maaş alır bilmiyorum. Ama bizde 300-400 euro verirler maaş. Ne yapacak bu maaşla? Yalnız ben kendi oğlumu düşünmem, ama bütün gençler nereye gitti? İsviçre, Almanya, Amerika'ya çalışmaya gitti.

Makedonya'da Türk, Arnavut, Makedon ve diğer azınlıklar arasında etnik açıdan bir sorun görüyor musunuz?

Eskiden daha fazla vardı, şimdi zannediyorum yok. Şimdi artık Makedonya kendi hâline düşmüştür, kendi sorunları vardır herkesin. Herkes kendi işine bakar, kendi işine gider, eve döner; artık geçti o şeyler.

Allah korusun biz hiç böyle bir şeyi arzu etmeyiz ama Bosna, Kosova'daki gibi bir kriz çıkabilir mi Makedonya'da?

İnanmam. Çıksa zaten o zaman çıkardı. O zaman Bosna'da başladı; derdiler Makedonya'ya da gelecek. Kosova'yı *tuttılar* ama çok şükür Allah'a biz kurtulduk. Öyle bir şey olacağını beklemiyorum.

Makedonya'da yaşayan halklar Bosna ve Kosova'ya göre mukayese edildiğinde birbirlerine karşı daha mı tahammüllüler? Çünkü her üç devlette de karışık yaşıyorlardı.

Karışık yaşıyorlardı ama biz dilimizi burda kullanıyoruz. Bosna'da mesela Müslümanı, Hristiyanı olsun herkes aynı dilde Sırpça-Hırvatça konuşuyorlardı. Türk-Arnavut biliyorsun ki Müslüman, Makedonlar ise Hristiyan. Ayrımız, bizde sınırlar belli. Bizde karışık evlilikler çok seyrek.

Röportajın son bölümünde size bir kelime söyleyeceğim, sizde aklınıza gelen ilk kelimeyi söyleyeceksiniz. İlk kelimeyiz, Struga.

Şiir akşamları.

Ohri Gölü

Biser yani inci.

Makedonya

Ne diyeyim Makedonya? Şimdi, şu anda, hiçbir şey ifade etmiyor. Şu zamanlarda.

Yugoslavya

Çok iyiydi, Yugoslavya çok iyiydi.

Türk ne demek?

Türklüğü çok sevdiğim için Türk: Atatürk.

Türkiye ne demektir sizin için?

Güzellik.

İslamiyet

Din.

Tekke

Derviş.

Evlat

Evlat sözün bittiği yer.

Çok teşekkür ederim.

Ne diyeyim hayırlısı olsun. İnşallah daha güzel çalışmalarla yine görüşürüz.

Struga Türklerinden ğretmen Linda Şeh

Adı Soyadı: Linda Şeh

nceki Soyadı: Gavaz

Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1973

Mesleği: İngilizce ğretmeni

Milliyeti: Türk

Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

I I.

Linda Şeh:

Gitmeyi düşünmüyoruz ama Türkiye'yi hep burada hissetmek istiyoruz³⁹

Bize kendinizi tanıtır mısınız?

Struga doğumluyum. 1996'dan beri ilköğretim ve lisede İngilizce öğretmeniyim. Evliyim, iki çocuk annesiyim. Öğretmen, anne ve şeyh gelini olarak her üç rolde hiç kimsenin etkisi altında kalmadan kendi doğrularına göre hareket etmişimdir.

Öğretmenlik seçimimi yaparken ve mezun olduktan sonra kendimi çok gururlu ve mutlu hissettim. Sonuçta yeni nesillerin gelişimlerinde az da olsa katkı olacaktı. Kendi milletin hizmetinde bulunmak benim için sonsuz bir mutluluk ve onur kaynağıdır.

Annelik, en çok sevdiğim ve en çok zevk aldığım vazifedir. Çocuklarımı en iyi şekilde eşimle birlikte yetiştirmeye çalışıyorum. İyiyi kötüden ayırt etmeleri için çaba harcıyoruz. Okulda başarılı, doğru insan, kendi milletine ve dinine sahip çıkmaları ve iyi Müslüman olmaları en büyük isteğimdir. Şeh soyadını layıkıyla temsil etmeleri en büyük temennimdir.

Öğretmenliği seçerken neyi düşündünüz?

Meslek seçiminde ilk önce öğretmenliğin kutsallığı ilgimi çekti. Yücelik var bu meslekte. Özellikle yabancı dil öğrenme mera-

39 26 Nisan 2015'te Ohri Halveti Hayati Âsitânesi Pirevi'nde Linda Şeh ile H. Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakat.

ğım vardı. Dillerle aram iyi diyebilirim. Küçük yaştan beri üç dil konuşuyorum. Bir de okulda İngilizce dersimde daha iyi öğrenciydim. Yabancı dil öğrenmek çok önemlidir. “Bir lisan, bir insan”, boş söylenmemiş bu sözü hepimiz biliriz. Dil bilmek ve bunu kullanmak kişiye tartışmasız çok şey katar. Ancak yanlış anlaşılma olmasın, her ne kadar yabancı dil öğrenmek önemli olsa da insanın ana dili her şeyden önemli, her şeyden değerlidir, çünkü ana dili kişinin özüdür. Milli kimliğinin en önemli parçası olduğunun altını çizmek isterim.

Makedonya’da yaşayan Türklerin İngilizce öğrenme kapasiteleri nasıl? Çünkü Türkiye’deki öğrenciler İngilizce’yi biraz zor öğreniyorlar ama Makedonya’da yaşayanların çoğunluğu üç dili konuşarak büyüdükleri için dördüncü dil olan İngilizce’yi nasıl öğrenirler, bu konuyu yorumlar mısınız?

Tespitiniz doğrudur. Çünkü Türkiye’den gelenlerle de karşılaştım onların İngilizce telaffuzu biraz zor oluyor. Yabancı olduklarını hemen tespit edebilir bir kimse. Burada ise öğrencilerin telaffuzları daha iyidir. Bizim çocuklar uyum sağlamışlar üç dile birden. Hemen çok dilli dillere alışmış bir kere kulak, beyin. Diyebiliriz, daha kolay kavıyorlar. Yani İngilizce öğreniminde bir sıkıntı yok. Makedonca ile İngilizce çünkü cümle yapısı olarak aynıdır. Türk dilinin cümle yapısı İngilizce’den oldukça farklıdır. Türk çocukları sadece o konuda sıkıntı yaşıyorlar ilk zamanlarda ama sonra alışıyorlar.

Struga’da Türkçenin Yaşam Mücadelesi...

İngilizce öğretmenisiniz ama esas mücadeleniz Struga’da Türkçenin yaşaması...

Kendimi yorumlarken tanıtırken nasıl görüyorum? Hep kendimi bir çırpınıştta görüyorum. Sorarsanız bunu planladım mı,

hiç planlamadım. Yani kendimi sorunun içinde buldum.

Aslında ben ilköğretimi ve ortaokulumu bildiğiniz gibi Makedonca bitirdim Struga'da. Çünkü o zaman Türkçe eğitimi yoktu. Hep Makedonca yaptım. Ebeveynlerim işte öyle karar vermişler çünkü Türkçe sınıfı yoktu. Birden dörde kadar Türkçe sınıfı vardı. Sonrasını Ohri'de devam etmek zorunda kalırdı çocuklar. Ana dilinde eğitim almak bir özlemimdi benim için.

“Bana damdan düşeni getir.” diyor Nasrettin Hoca. Kendiniz bu sıkıntıyı yaşadığınız için mi öğretmen olunca bunun mücadelesini veriyorsunuz?

Veriyorum ve bir de değerini biliyorum. Yani daha değerli gibi görüyorum. Bir de bir hayal kırıklığı var. Üniversite mezunu olduktan sonra tabii ki iş aramaya başladık. İlk karşılaştığımız şahıs; şimdi çoğulda konuşuyorum, aynı zamanda ikiz kız kardeşimle mezun olduk. İlk karşılaştığımız bizim lise coğrafya hocası, müdürdü aynı zamanda. İlan açılmıştı, bir İngilizce öğretmeni, bir de coğrafya öğretmeni için. Biz gittik, zannettik ki bizim yakın öğretmenimizdi herhâlde bizi iyi karşılayacak, cevabı evet olacak iş başvurusu için. Diplomamızı verdik başvurduk. Bu ilan Makedon sınıfları içindi. Biz Makedon sınıflarında öğretmen olarak çalışabiliriz diye düşündük.

Zaten kanunlarda eğitim verilen dili öğretmen konuşursa o zaman resmî bir engel yoktur. Yani ilk hayal kırıklığımız buradaydı. Lisenin müdürü ve bizim de eski öğretmenimiz: “*Siz isterseniz başvurabilirsiniz, resmî olarak diplomanızı, her şeyinizi burada masada bırakabilirsiniz ama ben size bir şey samimi, açık konuşacağım, size burada iş yok.*” dedi. Biz de şaşırdık, neden olmasın, biz Makedoncayı ana dil gibi konuşuyoruz, neden bizim için iş yok? Sonra anladık. Özellikle eğitimde büyük ön yargılar ve ayrımcılıklar mevcut. Türkler sadece Türk

sınıflarında çalışabilir, Arnavutlar sadece Arnavut sınıflarında ama Makedon öğretmenler bütün sınıflarda girebiliyordu.

Politika İnsanları Bölüyor. Ötekileştirilen Türkler

Sonra ilkokula da başvurduğum. İlköğretimde bir Makedon öğretmen ders veriyor. Bu haksızlığı anlattım. Bazı Strugalılar dediler ki “Biz ebeveyn olarak dilekçe yazacağız. Bizim Türk mezun öğretmenimiz var ve çocuklarımıza dersi Türk öğretmenin vermesini isteyeceğiz.” Böyle oldu bir şekilde başardılar. Ertesi yıl 2002’de lise açıldı, *orda* zaten yeni kadro kabul olurdu, işte tekrar Türk sınıflarında kendimi buldum ve o özlemimi bir şekilde gidermeye başladım. Bu hayal kırıklığımı yaşamadan önce insanları milletlerine bakarak değerlendirmiyor, insanların temizliğine bakarak arkadaşlık, dostluk kuruyordum. Ama politika insanları bölüyor. Aslında bu bir gerçektir.

Her şeye rağmen insanlar ne olursa olsunlar, yani farklı millet ve dine mensup olsunlar hiç fark etmez, insanları politika bölüyor. Bendeniz ise insanları ikiye bölüyorum: İyi ve kötü insanlar... Devlet lisesinde yani Türk sınıfı açılmadan önce bir özel yabancı diller okulunda 3 yıl çalıştım. Sahibi Makedon Bayan Anitza Palazzo, ancak gördüğüm en doğru insandı o. Kendisi bütün çalışanlarıyla davrandığı gibi aynı şekilde bana da iyi davranıyordu, yani en yakın dostumuz gibi, hakkımızı yemeden, meslek sırlarını öğreterek. Mesleki hayatımda en önemli tecrübelerimi bu okulda kazandım diyebilirim.

Türkçede bir ifade kullanıyoruz şu anda, ‘ötekileştirme’ diyoruz.

Ama bunu ben tarif edemem sözlerle. Gerçekten biz büyük hayal kırıklığı yaşadık.

Siz Makedonya Türkleri burada ötekileştirilenler veya dışlananlardansınız.

Böyle bir tespite vardık şimdi. Siz bir seviyeye yetişene kadar siz dostumsunuz ama biraz daha eğitilmiş olunca, biraz daha üst düzeyde onunla eşit olunca, siz onun dostu olamazsınız. Yani siz onun müdürü olamazsınız. Aynı eğitimi aldığınıza rağmen siz onun gibi olamazsınız. Siz biraz daha alt olsaydınız eğitilmiş olmasaydınız o zaman sizin dostunuz oluyorlar. Eşit olduğunuz zaman da zaman davranışlar değişiyor. Ne yazık ki işte bu böyle burada.

İbrahim Temo Lisesi mi yeni kuruldu? Ne zaman kuruldu?

Evet, 2002'de. Daha önce Ohri'de varmış. 60-70'li yıllarda mı neymiş lise. Zaten o röportajınızda göreceksiniz. Ama burada açılmış iki yıl, yetmişlerinde bilmiyorum tam olarak. Açılmış ve kapatılmış neden? Türkler Türkçe eğitime göndermiyorlar. Özellikle Türk öğretmenleri kendi çocuklarını Makedonca eğitime gönderiyorlar, daha üst eğitim gibi sayıyorlar.

Niye biz bu yükü çekiyoruz? Tabii ki milletimize hizmet için. Ama bu işleri çözmek için oy verdiğimiz partiler, derneklerimiz buna destek çıksınlar diye varlar. Her zaman öğretmenlerin bir ön planda olma misyonu vardır. Biz neyle uğraşacağız, mesleğimizle mi siyasetle mi? En ağır yükü öğretmenler taşıyor. Millî kimliğimizi korumak ve dinimizi korumak adına bunu yapıyoruz. Neden önemlidir Türkçe okul? Mesela herkes başka dilde de okuyabilir. Ama böyle millî kimlik korunamaz. Ben kendimi milliyetçi gibi göstermek hiç istemem. Ama bunu yapmak zorundayız.

Türkiye'den gelenlere bunları anlatmak için çırpınıyorum. Hep siyasetçilerden bunu duyuyoruz. İşte TDP Başkanı Kenan Ha-

sipi diyor, “*Eğitim kanayan yaramız.*” Gerçekten kanayan yaramız ama kim ne yapıyor? Özellikle merkez Gostivar. Gostivar’da herkes Gostivar okullarına destek veriyor. Gostivar’da Türk olmak daha rahattır, daha kolaydır. Siz gelin bilgi alın burada bize destek verin. Destek sadece maddi olmaz. Siz burada olun yeter. Karşımda sizinle bir dostla sohbet etmek bana moral veriyor. Yeter ki bizim sorunlarımıza kimse kulak versin.

Biz burada varız. Burada bir lise var. Öğrenciler hep şikâyet ederler, Gostivar’da, Kalkandelen’de hep 23 Nisan, 19 Mayıs gezileri düzenleniyor Türkiye’ye Strugalıları, Ohrilileri kimse davet etmiyordu. Türkiye bir moral destek için bu ağır yükün altından çıkmamız için bir kulak versin. Buradayız diye seslendik. Ne kadar yanlış yorumlar oldu. İşte öğretmenler sadece gezmek isterler ya da ne çeşit şeyler. Bu amaçla, o amaçla, diğer amaçla... Aslında asıl amacım okulda bizim bir büyüğümüz var gibi bizi davet etsinler istiyoruz. Birkaç defa bunu başardım. Türkiye destek verdi ve çocukları Türkiye’ye götürdük birkaç kere. Sağ olsunlar Üsküp’teki T.C. Büyükelçiliğinden bazı e-maillerimize cevap geldi, destek geldi. Tekrar milletim bizi kucaklamış gibi hissettik. Sevindim mutlu oldum bu şekilde.

Eğitim ile mesleğinizle ilgili hayalleriniz nedir?

Tabii ki kaliteli eğitim sunmak isterim. Gerçek anlamda Türkiye’nin bize kulak vermesini, sorunlarımızı bir şekilde çözmesi, mümkünse çözülmesini isterim. Çünkü biz Türkiye’yi bizim annemiz, babamız, ebeveynimiz, büyüğümüz, gücümüz, arkamız, sığındığımız yer olarak görüyoruz. Biz Türkiye’ye gitmeyi düşünmüyoruz ama Türkiye’yi hep burada hissetmek gibi bir duyguyu yakalamak istiyoruz. Eğitimle ilgili Türkiye desteğini esirgemesin, doğru yerlere versin. Özellikle eğitimde Türkiye’yi o kadar dünya gücü olarak görüyorum ki.

Bir şey uygulasin, burada bu kadar şey yapilsin bu Türkler için her şey siyaset olmasın. Doğu Makedonya'da yatırımlar var. Bilmem nerde yatırımlar, burada okul inşa edilmiş, burada bir spor salonu yapılmış. Türklerin olduğu yerlerde yok. Özellik-le Türklerin azınlık olduğu yerlerde yatırım yok.

Tekke Hem Millî Hem Dinî Kimliği Koruma Yeri

Raif Gavaz'ın, yani Struga Tekkesi'nden bir dervişin torunusunuz. Dolayısıyla Struga insanları ve Türkleri de tekkeye, tasavvufa yabancı değil. Sonra evlenip Ohri Hayâtî Asitânesi'ne gelin olarak geldiniz. Tekkeyi nasıl anlatırsınız bizlere?

Tekke'yi Struga ve Ohri'de dinin bir simgesi, bir temsilcisi olarak hem millî hem dinî kimliği koruma yeri gibi görüyorum. Tarihte önemli bir rolü varmış, kötü dönemlerde bir moral kaynağı, sığınılacak, dayanılacak bir kapı olarak görüyorum.

Rahmetli Babanız Maksut Bey'in dervişliği var mıydı?

Derviş değildi ama çok yüksek iman sahibi biri olduğu için bana ve kardeşlerime küçük yaşta dinimize bağlı olmamızı sağlamıştır. Hem babam hem de annem sevgi dolu insanlardı. Her ikisi aile ortamında dinimizi en iyi şekilde yaşatmayı başardılar. Bence en önemlisi çocuklarınıza sevgi yoluyla, zorunluluk ve şartlar koymadan dininizi yaşatmak ve yaşamak. Evet rahmetli babam derviş değildi ancak bir dervişin bütün özelliklerine sahipti. Nedenlerden birisi babası derviş olduğu için belki. Aslında herkes içinde bir derviş barındırmalıdır.

Bu bağlamda Necip Fazıl “**Kafiyeler**” isimli şiirinde “*Cübbeler yüreksiz*” der. Demek içinde *yürek* olduğu zaman cübbe anlam kazanıyor. Aynı yönde şiirlerine ve hayatına hayranlık duy-

duğum Yunus Emre, *“Tacın içinde baş, hırkanın içinde yürek olduğu zaman derviş, derviş olur.”* demiş. Ancak Nagehan'ın babası Eşref Amcam, dervişti. Yine Raif Dedem, Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi'nin çok sadık bir dervişiydi.

Biz burada tekkenin evrakını tasnif ederken Raif Amcamızın, Şeyh Mehmed Zekeriya'ya gönderdiği, rüyasını içeren mektubu çıktı, biliyorsunuz. Biz onu hem size okuduk hem de orada Sabri ağabeylere okuduk. Bu beni çok etkiledi.

Biz de çok duygulandık. Hem sevindik hem de çok üzüldük. Rahmetli Raif dedemi hiç görmedim. 1966 yılında vefat etmiş, ben ise 7 yıl sonra dünyaya gelmişim. Dedemi hiç tanımadığım hâlde kendisiyle hep gurur duymuşumdur. Daha yaşlılara kendimi tanıtırken hem annem tarafı dedemi Rüstem Ağa'nın hem baba tarafı Derviş Raif'in torunu olarak tanıtıyordum.

Derviş Raif'i tanıyanlar, keşke tanıma fırsatın olsaydı derlerdi, dünyaya öyle derviş başka gelmez. Küçüktüm idrak edemiyordum neden dünyaya öyle derviş başka gelmez. Ancak bu noktadan bakarken, yani bir Şeyh ailesi, Raif Dedemin şeyhi, Zekeriya Efendi'nin torununun gelini olarak etrafa bakarken ve evimizde bulunan özel arşivimizde dedemin Şeyh Zekeriya'ya gönderdiği mektubu okurken öyle derviş başka dünyaya gelmez anlamını tam manasıyla ancak şimdi idrak edebiliyorum. Mektupta bir dervişin gerçek anlamda şeyhine olan sevgi, saygı ve güvenini hissettik. Yürekten bağlı olmasını ve samimiyeti hepimizi çok etkiledi, gözyaşlarına boğdu. Kısacası çok duygulandık. Üzüldük çünkü günümüzde böyle derviş gerçekten yok gibi. İlk önce Raif Dedemin şeyhine hitap tarzı beni şahsen çok etkiledi.

Linda Şeh ile Ohri'deki evinde yaptığımız mülakattan

Günümüzde buralarda böyle içtenlikle; değil mektup yazan, konuşana bile rastlamak mümkün değil. Tac ile hırka ile ne derviş ne şeyh olamazsınız, bunun için yürek gerek, nefsinizi yenmeniz gerek. Bence asıl yükselmek, kendini bir hiç sayarak küçülmektedir. Bunu idrak edebilirsek işte o zaman Raif Dedem gibi derviş olabiliriz.

Tekkeye gelin oldunuz. Kayınvalideniz Hidayet Hanım, o biraz biliyordu tekke âdetlerini. Şerafet Hanım'dan görmüş, bir miktar dinlemiş. Siz eskilere biraz uzaksınız onları görmediniz.

Genel olarak dinî geleneklerimizi zaten aileden gördüm. Rahmetli annemden gördüm, babamdan gördüm. İşte derviş ailesi olarak hep bir şeyler duydum. Genel olarak ben tekke âdetlerine yabancı değilim.

Tekke âdet ve geleneklerini korumak benim için sonsuz bir şereftir. Hatırlıyorum, çevremde birçok insan yorum yapıyordu. Orada gelin olmak kolay değil. Çok misafir, çok âdet, çok gelenek kolay değil yani. Oysa ben hiç tereddüt etmedim. Belki de derviş torunu olmam da bu şekilde düşünmemi yönlendirdi. Hz. Pîr Hayâtî'ye ve erenlere hizmette bulunmak, hürmet etmek kanıma işlemiş silinmez bir duygudur. Bu böyle olunca bir gün bile pişmanlık duymadım. Pîr evine gelin olduktan sonra Hz. Pîr'in yardımıyla bütün zorlukların altından daha kolay çıktım. Pîr torununun eşi olmak benim için bir şerefti. Ecdadına sahip çıkan, kalbinin derinliklerinde büyük insan sevgisi taşıyan bir kişinin eşi olmak ne güzel, ne onurlu bir şeydir.

Struga Tekkesi ile Ohri Tekkesi âdetleri arasında fark var mı?

Gördüğüm kadarıyla fark yok. Çünkü benim Struga'da yaşadığım ev tekkeye çok yakındı. Bir de oradaki şeyh ailesinin torunları ile çok yakındım. Abdülhalik Amca'nın kızıyla. Hatırlıyorum etrafta oynuyorduk, bazen ibadete giriyorduk.

Kayınpederiniz Abdülkadir Efendi yaşıyor muydu siz evlendiğinizde?

Evet, annemle uzaktan akrabaydı aslında Abdülkadir Efendi.

Erol Şeh: *Ruhide Hanım*'ın annesiyle akrabalık vardır. Mehmet Bey; *Ruhide Hanım*'ın *kızkardaşı*, onunla Mehmet Bey'in *torunları*.

Kendimi burada bir gelin olarak gördüğümde gururluydum ama tekrar bir çırpınıştta buldum. Şimdi burada gelenekleri korumak vazifemizdir. Kayınbabamı aslında babam gibi görüyordum. Çünkü kendisi öz babam gibi sevgi dolu bir insandı, gönül alandı. Kendimi hiç yabancı, yani gelin olarak

hissettirmediler. Alçak gönüllüydü, hoşgörü ve yardımseverlik başta gelen özellikleriydi. Tekke terbiyesi yaşamış biriydi. Hani bazı insanlar konuşmasalar da huzur, güven, güzellik sağlıyorlar etrafa. İşte kayınbabam böyle biriydi, insanları mutlu etmek en önemli göreviydi. Sadece gelenekleri korumak değil, yani bu *dervişliği da şeyhliği da* orijinal şekline *döndürmek* gibi bir şans olsaydı. Çünkü şimdi sadece bozulan bir şekildir. Yani modern zamanın bu görünen bir yapıtı içinde dervişlik, var mı *orda*? Halvetilik, var mı gerçek manada? Yani kafamda bunu sorguluyorum.

Erkân, Usul ve Adab Öğrenilir, Gönülden Gelen Öğrenilmez

Siz ne zaman evlenmiştiniz?

1997'de. Bu 20 yıl civarında hep bunu gördüm. Gerçekten bu şekil gerçekleşiyor mu, gerçekleşmiyor mu? Doğru bulmuyorum, şu anki yer gerçek manasıyla bir tekke değil. Asıl olan işte bu belgelerde gördüğümüz. Erol'un gönlünde olan, Halvetilik'te asıl yaşanması gerekendir. Bunun ben- ce eğitimle alakası yok. Erkân, usul ve adab öğrenilir, ama bu gönülden gelen öğrenilmez ve ben gönülden gelen bir şeyi başka şahıslarda oraya sık sık, beş vakit gelenlerde hiç görmedim ne yazık ki. Görmek isterdim ve tekrar kendimi işte bu yönde çırpınıştta buldum. Neyi, kimseye bir şey ispatlamak zorunda olduk gibime geliyor. Kimisi kendini ifade ediyor, kimisi ifade etmiyor ama kalbinin sesini anlamak gerekir. Yani sen orada kendine derviş demişsen o zaman işte Şeyhzâde Erol'u anlayabilirsin. Anlamak zorundasın.

Osmanlı'dan sonra adap, erkân biraz zayıflamış. Aslında görülen şu ki Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi ile birlikte asıl bitmiş, sonra her geçen gün azala azala bugüne gelmiş. Bundan sonrası için tekke de temsil ettiğiniz bu değerlerle, tekke ve tasavvufla ilgili hayalleriniz var mı? Neyi görmek istersiniz?

Farz edelim, herkesin temiz gönlünü görmek isterim ilk önce.

Herkesin? Bu mümkün mü? Bu biraz zor gibi.

Bu mümkün değil. Herkesin derviş zannettiği ve dediği kişinin temiz kalpli, gerçek manada temizlendiğini görmek; *Göründüğün gibi ol ya da olduğun gibi görün.*

Bu çağın problemi değil bu, iki bin yılın problemi. Başka nasıl ifade edersiniz? Burayla ilgili ben biraz zorlamak istiyorum sizi burayla ilgili başka bir hayal var mı?

Tabii ki bir anne olarak çocuklarımı başarılı görmek istiyorum. Hem eğitim konusunda hem tekke konusunda ama tereddüt ediyorum. Oğlum tekkeye gitsin, diğer oğlum da gitsin. Kiminle karşılaşacak orada, bir tereddüdüm var. Bilmiyorum yani Allah yardım etsin. Tekrar onlar da bu tekkedeki değerlerimizi temsil etsinler en iyi şekilde inşallah. Temennim budur. Ama Allah nasıl *düzletir* işleri bilmiyorum.

Dost Olmak Ne Demek Gösterdiniz

Ekleme istediğiniz son bir şey varsa söyleyiniz lütfen?

Son sözü teşekkür etmekle bitirmek istiyorum. Siz bir örnek oldunuz, *belkim* başka desteklere mi ne diyeyim, başka projelere mi ne diyeyim, yollar açtınız, destek oldunuz. Dost olmak ne demek, oğullarıma da gösterdiniz. Bunu biz yakın çevredekilere, hani buradaki dervişlerden hissetmediğimiz bir şey. Bu çok büyük bir hayal kırıklığı.

Son olarak gözümde her insan değerlidir fakat gönlümde değerli olan bir başkadır. Dile getirdiğim savaş ve çırpınışlarımda, ister millî ister dinî kimliğimizi koruma yolunda, Türkler olarak sesimizi duyurma yolunda, tekke, türbe ve diğer benzer konularda, sıkıntılarımızı direkt olarak dile getirmeden hâlimize anlayış gösteren, gerçek anlamda destek olan, moral veren insanlar, gönlümde silinmez izler bıraktılar.

Gönüllerde değerli olmaya çalışalım. İşte o zaman doğru işlere imza atmış oluruz.

Türkiye Cumhuriyeti, Ohri, Struga ve genelde Balkanları doğru değerlendirip her tür destek konusunda doğru kararlar vermek için gayret etsin.

Son sorum, Türkiye'den gelen kişi ya da kuruluşlar içinde, tekkeye bir şeyler verebilen en olumlu kişi ya da kuruluş kimi gördünüz?

Birçok kişi geldi. Albümlerde gördünüz. Kimler gelmiş, herkes poz vermiş. Ama diyebilirim ki hiç kimse gerçek anlamda yarıdında bulunmamış. Resmî olarak belki talepte *bulunmamışık*; bunu isteriz, bu gerekir. Ama her seferinde bütün heyetlerin gelişinde Erol'un elimizdeki Osmanlıca belgeleri gösterdiğini iyi biliyorum. Aslında şu anda, biz hayalimizi yaşıyoruz sizinle, diyebilirim.

Estağfirullah

Sizin karşınızda bu bir iltifat değil. Evimizde sakladığımız bu Osmanlıca belgelerin bir şekilde tasnif edilmesi, hayallerimizden biriydi. Çok merak ederdik içlerinde neler var? Dedelerimiz veya çok meşhur ve çok duyduğumuz büyük dedemiz hakkında ne gibi bilgiler var? Vesile olan amcam Kemal Akar,

İskender Türe⁴⁰ ve size aile olarak minnettarız, teşekkür ederiz. Bu işe atıldınız, layıkıyla, büyük hürmetle ve büyük başarıyla bu işin üstesinden geldiniz diyebilirim.

Ayrıca, Tuğrul İnançer Efendi'yi⁴¹ unutmamak lazım. Buraya gelen heyetlerden ilgili ve gerçekten sözünü yerine getiren tek kişi diyebilirim ve abartmam bunu *dersem*. Kendisini televizyondan tanıyorum, takip ediyorum, hayranlık da duyuyorum. Ama tekkeyle ilgili ilk destek ondan geldi diyebilirim. Yıpranmış tekke sancağımızın bir benzerini İstanbul'da yaptırdı ve Türbe'ye astık tekrar. İster yaptırdığı sancakla ister konuşmasıyla, işte gönülden gelen bir şey. Çünkü O buraya geldiğinde birçok kimseler arkasında. Ama o nasıl anlatayım, o bu büyük hürmetle bizim eve de gelmiştir. *Açan* geldi sancak ile herkes şaşırdı onu herkes davet etti. Efendi yok dedi ben Pîrevine *gidecem*. Bu bizim için büyük değer, büyük bir onurdur. Desteği devam ediyor. Ben sadece maddi olarak demiyorum, manevi olarak da desteği devam ediyor. Gördüğüm en doğru insan. Buraya gelen ziyaretçilerden o kadar görkemli insan gelmiş ki sadece ondan başka bir şey hissediyorum. Gerçekten Erol ile birlikte böyle, düşünüyoruz.

40 Bu kitabın mimarı Kemal Akar Bey 5 Mart 2020, yol arkadaşım, bu kitabın yazımı esnasında Ohri Hayati Tekkesi'ndeki belgeleri tasnif ederken beni hiç yalnız bırakmayan İskender Türe abim ise 20 Mayıs 2019'da vefat ettiler. Bu unutulmaz insanların hatırası bende o kadar büyüktür ki anlatamam. Ruhları şad olsun. (Yıldırım Ağanoğlu)

41 Balkanlar'daki tasavvuf hayatı ve tekkelere büyük katkısı olan Tuğrul İnançer Efendi 4 Eylül 2022 Pazar günü dar-ı bekaya irtihal etmiştir. Derrecâtî âlî, menzili mübarek olsun.

Ömer Tuğrul İnançer Efendi, Ohri Hayatî Âsitânesi'nin yıpranan sancağını birebir yeniden yaptırarak Struga Şeyhi Arif Efendi ve Prizren Şeyhi Abidin Efendi ile Pir Mehmed Hayati Türbesi'ne dualarla yerleştirirken

Röportaja Ek⁴²

Bir önceki Rumelide bir irfan ocağı *Ohri Halveti Hayatî Âsitânesi* adlı kitabınızda bendenizle yapılan röportajda küçük bir yanlış anlaşılma olmuş kanısındayım. Günümüzde tekkeyi Hz. Pir ailesi olarak temsil etmek son derece büyük bir sorumluluk demek, fedakârlık, aşk, bağlılık demektir. Temsil etmek ne anlama gelir merak edebilirsiniz! Ohri Halvetî Hayatî Âsitânesi'nin şanlı tarihini korumak, sahip çıkmak, sayısız olumsuz hadiselere, etkenlere, tarihi bozmak isteyenlere karşısına çık-

42 *Ohri Halveti Hayati Asitanesi* adlı kitabımızda yer alan bu röportajın, elinizdeki bu kitapta tekrar yayınlanması üzerine Linda Şeh hanımefendi tarafından bu ek Temmuz 2017'de röportajımızın sonuna eklenme rica-sıyla gönderilmiştir.

mak ve müdahale etmek zaten sağlam bir zemin olduğunu göstermektedir. Zemin yok diye sözler kullanmıştır ancak ne anlamda? Günümüzde yakın çevremizde Raif dedem gibi dervişler var mı, gerçek anlamda derviş var mı? Derviş ve şeyh tac ile, hırka ile olunmaz bunu anlamak lazım. Yürek ile olunur. Bir “hiç” olmak her şeyden önemlidir tasavvufta, şekil önemli değil, gönülde olan önemli.

Tekke huzurun, kardeşliğin, müminlerin sevgi dolu yaklaşımıyla Allah ile birliktelik idrakıyla yoğrulması ve onun davranışlara intikal ettirilmesidi. Bunu görmek imkânsız maalesef.

Ne yazık ki günümüzde Ohri Halvetî Hayatî Âsitanesi'nde işte bu yönde gereken zemini göremiyoruz, aklına gelince şeyh veya derviş tacı takanlar oldu. Yani kendi kendilerini şeyh, derviş ilan ettiler. Bu durumlar çok üzüyor bizleri Pir ailesi olarak. Biz aile olarak burada varız ve elimizden geldiği kadar doğruları savunacağız, belki sesimizi duyan olur. Belki bu yönde yardım edenler olur. Ancak her zaman olduğu gibi Allah'tan ümit kesilmez, O en hayırlısını bilendir. İnşallah bu güzel tarihi tekrar mümkün olduğu derecede canlandırmak bizlere nasip olur. Sizin bu fevkalade yoğun tasnif çalışmanız ve çok değerli kitabınızla *Rumelide Bir İrfan Ocağı Ohri Halvetî Hayatî Âsitanesi* zaten tekke tarihini uyandırmak ve canlandırmak için ilk sağlam adımları sayenizde ve hep birlikte atmış olduk.

Ohri Pir Evi'nde Bir Hatıra (2015).

Soldan: Mert, Erol, Linda Şeh; Önder Bayır, Hidayet Şeh, Yıldırım Ağanoglu, İskender Türe ve Mustafa Şeh.

Ohri Hayati Asitanesi'nde, tekke evrakı ve yazmalarını İskender Türe ile birlikte tasnif ederken (2015).

Ohri Türklerinden taksici Kuytim Ali Yaşar

Adı Soyadı: Kuytim Ali Yaşar
Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1974
Mesleği: Taksi şöförü /Oto tamircisi
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

I 2.

Kuytim Ali Yaşar:

*Türk turistler Sv. Naum'u görünce
burası cennet diyorlar⁴³*

İsminiz Kuytim Ali Yaşar. Peki, Caçko soyadınız mı?

Caçko soyadı değil, o bizim lakap. Kimlik belgemizde Kuytim Ali Yaşar diye geçiyor.

Bize kendini kısaca tanıtır mısınız?

Ben 29 Eylül 1974 yılında doğmuşum Ohri kentinde, işte bir dönem Almanya'da çalıştık.

Kaçıncı sınıfa kadar okudunuz?

8. sınıfa kadar okudum. Sonra biz o dönemlerde bizim zamanımızda çok daha fazla bu o okullar tanınmıyordu. Onun için biz bizim zanaata girdik 3 yıl zanaat, sonrada yurt dışına gittim.

Mesleğiniz?

Mesleğim oto tamircisi. Ama şimdi babadan taksi şöförüyüm.

Önce taksicilik mi oto tamirciliği mi başladı?

Önce ben oto tamirciliğini öğrendim sonra mesleğime Almanya'da devam ettim.

43 Yıldırım Ağanoğlu tarafından 26 Nisan 2015'te Ohri Çınar Meydanı'nda Kuytim Ali Yaşar (Caçko) ile yapılan mülakattır.

Almanya'ya hangi yıl gittiniz, kaç yıl kaldınız?

1987-88'de Almanya'ya gittim. Orada bir buçuk yıl kaldım geri döndüm. Sonra 1990'dan 94'e kadar kaldım Almanya'da. 94'te döndüm, askerliğimi yaptım Makedonya'da. Askerliğimi bitirip taksiciliğe başladım. 96'dan beri takside çalışıyoruz. Turistlerle özellikle Hollandalılarla çalışıyoruz, bir de Türkiye'den gelenler. Yani tabii ki bütün turistler.

Neden Hollanda?

Hollanda derken bizim babalarımız onlarla çalışmışlar, biz de işte onlardan kalma devam ettik böyle. Memnun kalmışlar demek ki biz de aynı işi devam ediyoruz. Benim bir arkadaşım var beraber çalışıyoruz.

Genellikle turistlere nereleri gezdiriyorsunuz?

Onlar geldiğinde Ohri'nin eski ev ve tarihi sokaklarını, eski köyleri, dağları, gölleri, nehirleri gezdiririm. Kısaca doğal ve tarihi güzellikleri görmek istiyorlar ve oraları beğeniyorlar.

Mesela doğal güzellik açısından hangi köylere götürüyorsunuz?

Bizim birkaç tane günümüz var. Ayır ayrı turlarımız var. Diyelim köylere gidiyoruz, Ohri köyelerine, böyle daha eski kalabilmiş köylere. Bazıları terkedilmiş köylere. Bazıları sağlam duruyor, bazılarında birkaç aile kalmış. Daha ihtiyarlar *orda* kalmış, ama gençlerin fazlası ya yurt dışında ya da şehirlerde.

Yıkılmış olan yerlerde turistin orada ne ilgisini çekiyor?**Eski kalan evler mi yoksa köyün barındırdığı kültür mü?**

Eski evler, insanların nasıl yaşadıkları, eski yıllarda nasıl hayat sürdürdükleri...

Hangi köyler bunlar?

Bunlar Ohri köylerinden Debırtsa, Leşani vb. köylere gidiyoruz. Yugoslavya zamanında *partizanların* olduğu yerlere gidiyoruz.

Dağlık mı oralar?

Dağlık da düzlük de var. Orada işte birtakım eserler kalmış onların. *Partizan* çeşmeleri var. Orada diyelim 18, 19 *partizan* vefat etmiş, onlara çeşme yapmışlar. 18, 19 tane çeşme yapmışlar. İşte öyle yerleri gezmek istiyorlar. Ayrıca Prespa gölü, Aziz Naum (Sveti Naum), o güzel yerleri gezdiriyoruz.

Her İki Gölü Aynı Yerden Seyretmek

Özellikle hangi dağa çıkartıyordunuz turistleri?

Galiçitsa Dağı'na götürüyoruz. Aşağı yukarı 1.800 metreye kadar yukarı çıkıyoruz. Şimdi isteyenler on dakika, on beş dakika *çak* yayan yürüsünler yukarı. Her iki gölü hem Ohri Gölü'nü hem Prespa Gölü'nü aynı turda görsünler. Ama çoğusu ihtiyar olduğu için arabayla gidiyoruz. Fazla yürüyemiyorlar. Ohri Gölü'nü gördüğümüzde beş dakika sonra Prespa'yı görüyoruz.

Galiçitsa'ya çıktığın zaman arabadan indikten sonra 15 dakika lazım yürüyesin diyosun ya. O yol düz müdür, yokuş mudur?

O yol yokuştur. Yürüyebilirsin vardır yollar. Yürüyebilirsin *çak* yukarı. Oralar ilgilerini çekiyor, orman, dağ manzaraları.

Peki, Türkler geldiği zaman en çok nereler hoşuna gidiyor?

Şimdi Türkler geldiği zaman onları daha fazla Atatürk'ün babasının köyü Kocacık'a götürürüz. Atatürk'ün okuduğu okul, Manastır Askeri İdadisi'ne, Resne'de Niyazi Bey'in sarayına,

Sveti Naum'a götürüyoruz. Türk turistlerin en sevdiği yerler buralardır.

Türk turistler Makedonya'ya geldiğinde nerelerde tabiri caizse ağızları açık kalıyor? Hayret edip en beğendikleri yer neresidir?

Sveti Naum'da ne zaman bir tekne turu yapıyoruz. O zaman diyorlar ki burası tam bir cennet. Ohri'ye gelenler buraya gelmezse olmaz. Bir de Ohri'yi görmemiş sayılır.

Türk turistler Struga'yı görmek istiyor mu?

Seyrek istiyor, istiyor ama fazla buraları. Struga'yı biz tavsiye ederiz, şimdi onlar bilmezlerse de biz onlara tavsiye ederiz. Struga'ya gidelim, zaten çoğu da balık yemek istiyor.

Balık lokantaları daha hesaplı orada herhâlde.

şimdi oraya gidiyoruz Kalişta ve Radojda köylerini orada daha fazla balık oluyor. Sonra Ohri Gölü'nün boşaldığı ve Drim nehrinin başladığı o suyun eşsiz güzelliğini, akışını gösteriyoruz. Devamında biz ekstradan bir Vevçani köyüne götürürüz orada da bir su kaynıyor. Orada da Osmanlı'dan kalma eserler var. Osmanlı zamanından kalma eski evler var. oğusu bilmiyor ama biz götürüyoruz.

Struga'dan Vevçani kaç kilometre?

Struga'dan Vevçani 12-13 kilometre. Struga'dan Kalişta ve Radojda 10-15 dakikadır. Radojda Arnavutluk sınırına yakın. Radojda otantiktir ama Vevçani daha otantiktir diyebilirim. Eski evler kalmış.

Sveti Naum Milli Parkı'ndaki gölcük, Ohri Gölü'nü besleyen su kaynaklarından birisidir.

Herkesle Geçiniyoruz, Bir Sıkıntı Yok

Makedonya'da yaşamayı nasıl görüyorsun? Makedonya senin vatanın. Bu arada siz Ohrili mi, Strugalı mısınız?

Annem Strugalı babam Ohrili. Ben de Ohriliyim. Ama Struga ve Ohri Benim Vatanım. Biz, yani herkesle geçiniyoruz, bir sıkıntı yok. Ülkemizde biraz ekonomik sıkıntı var. Diyoruz ki biz yazda çalışıyoruz, şimdi inşallah işleri daha büyüteceğiz, o zamanda kışta da biraz çalışalım.

Ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Şimdi bir acenta açmayı düşünüyoruz. İşimizi daha sağlam yapmak istiyoruz. Şimdi bu takside çalışıyoruz ama şimdi turlara da girmek istiyoruz. Acentalara bağlanmak, Türkiye'ye

gelmek ve acentalarla bağlantı yapıp Türkiye'den turistler getirmek ve öyle devam etmek... Çarşı girişinde bir dükkân tutuk *kiraylan* oradan devam ederiz.

Çoluk çocuk var mı?

3 tane çocuğum var.

Kaç yaşlarında?

Kızım 16 yaşında, iki tane de oğlan var. Oğlum 12, küçüğü de 5 yaşında.

İleriye yönelik çocuklarla ilgili ne gibi planların var? Onlar senin mesleğe mi devam edecekler yoksa başka bir şey mi düşünüyorlar?

Ben diyorum ki onları okutmak daha iyidir. Benim mesleğimi onlara pek tavsiye etmem.

Neden? Yorucu mu geliyor?

Yorucudur, sıkıntılıdır, onun için kızım fazla okusun, daha iyi yerlere gelsin. Şimdiki zamanda okul çok önemlidir, bizim zamanımızda ah biz çok okula bakmazdık, çünkü okusak da iş bulamazdık, şimdi okul çok daha önemlidir. Onun için onları okutmak daha iyidir diyorum.

Türkiye senin için ne ifade ediyor?

Bizim çok akrabalar var Türkiye'de. Türkiye ne deyim. Alışveriş, bir imkânımız ne zaman alalım, oradan buraya getirelim. Ticari gelişmiş bir ülke, oradan tekstil, gıda maddesi, herşey buraya geliyor. Türkiye bizim için çok önemlidir.

Ohri Gölü senin için ne ifade ediyor?

Ohri Gölü Avrupa'da en eski göldür, iki-üç milyon yıla tarihlenen en eski göl diyebilirim. Benim için Ohri Gölü daha fazla turist çekecek bir yerdir.

Yüzer misiniz yazın?

Şimdi vakit yok. Görüyoruz suyu ama yüzemiyoruz. Çünkü turist çok, çalışıyoruz, vakit yok.

Ohrili Arnavut Arsim Osmani

Adı Soyadı: Arsim Osmani
Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1981
Mesleği: Arşiv uzmanı
Milliyeti: Arnavut
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

13.

Arsim Osmani:

*Biz aynı insanlarız, gönlümde Osmanlı
medeniyetinden izler kalmış⁴⁴*

Siz Ohri Devlet Arşivi'nde çalışan tek Arnavut asıllı ve Müslüman kardeşimizsiniz. Bize kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Benim ismim Arsim. Ben Ohri'de 1981'de doğmuşum. Okul ve 17 yaşına kadar olan gençlik hayatım burada geçti. Babam zamanında Amerika'da imiş ve bizi küçük olarak 6 yaşında almış Amerika'ya.

Amerika'ya gitmeden önce o zamanlarda babam hocaymış ve komünist vaktinde Arnavutluk'a gitmek yasakmış. Ama o gitmiş. Gittikten sonra onu işten kovaladılar ve ben o zamanda doğdum. 1981'de. Düşünürken ki onlar beni eğitimde ayırabilir ama benim hayatımda hep eğitimle *olacam*. Onun için benim adımla Arsim koydu. Arsim'in manası Arnavutçada eğitim demek. O günlerde işsiz kalmak çok zor idi. Amerika'ya gitti ve çalıştı, hem aldı bizi yanına. 17 yaşında bu şansım geldi ve oraya gittim. Lisemin son senesini bitirdim Amerika'da.

Amerika'nın hangi şehrinde geçti eğitim hayatınız?

Şikago'ya yakın Bridgeew'de liseyi bitirdim. Burası özel bir liseydi. Benim notlarım güzeldi ve burs verdiler. Sonra aynı

44 22 Nisan 2015'te Ohri Çınar Meydanı'nda, Yıldırım Ağanoğlu tarafından Arsim Osmani ile yapılan mülakattır.

şehirde Loyala Üniversitesi'ne gittim. Üniversitede finans ve uluslararası işletme bölümünü bitirdim. Oldukça iyi bir üniversiteydi. Üniversiteden sonra üç sene kaldım ve çalıştım. Çünkü Makedonya'da iş yoktu. ABD'de ise rahatça iş buldum bankalarda mortgage üzerine çalıştım.

Ben Seni Amerika'ya Kalasın Diye Göndermedim, Geri Dön

Babanız Amerika'da kaç sene çalışmış?

O beş sene restoranlarda aşçı olarak çalışmış. Sonra döndü Ohri'ye. Benim niyetim de öyleydi. Amerika'ya kesin kalmak için gitmedim. Babam bana dedi ki ki: "Ben seni öteye göndermedim ki kalasın. Moralim bozulur ki, *eger* ötede kalırsan, benim için ölmüşsün." dedi. Bazen telefonlarıma çıkmıyordu. Eğer ben babamın sözünü yerine getirmeseydim, içim rahat olmayacaktı.

Aldığınız terbiyede babaya itiraz mümkün değil.

Evet. Bu yüzden aradım onu, "İstersen yarın gelirim." dedim. Neticede Ohri'ye geldim. Burada iş buldum. Evlendim, eşim doktordur ve bir kızım var. Eşim Arnavut benim gibi. Zaten bizde Türkler ve Arnavutlar arasında evlilik var. Onun için onun annesi evde Türkçe konuşur ve kendilerini Türk sayıyorlar. Bizde Arnavut diyoruz çünkü evde Arnavutça konuşuruz ama Türkçe de biliyoruz ve neticede hepimiz kardeşiz.

Amerika'dan dönmek size zor geldi mi?

Zor değildi, yavaş yavaş alışırsın. Güzel, helal bir hayat yaşamak istiyorsan ona göre programlarsın kendini. Anne-baba yakın olarak yaşamak istedik. Allah hanım verdi, evlat verdi, iş de verdi.

Ohri'de doğmak sizin için ne ifade ediyor?

Ohri'de doğduğumu ve hatıralarımı arkada bıraksaydım, güzel gelmeyecekti. Çünkü Ohri tarihî bir şehir, burada kendimi çok daha rahat hissediyorum. Eğer bir kasabada gençliğin geçerse o yere bağlı olacaksınız, bağlantınız olacak. Bu halk içinde kendi kimliğini bulursun. Buna şüphe yok.

Doğduğunuz yıllarda Yugoslavya Devleti'nin Arnavutlarla birçok sorunları vardı. Ohri'de Türkler ve Arnavutlar hâlen azınlıktır. Burada azınlık olarak yaşamak nasıl bir duygu?

Ayrım var ama *alışmışık*. Korkumuz yok. Şimdi haklarımızı aldığımız için başladılar artık iş de veriyorlar bizlere. Ancak işlere azınlıklardan daha çok kişi almaları lazım. Ama yavaş gidiyor.

Çocuklukta çok Makedon, Türk arkadaşınız var mıydı? Onlarla nasıldı aranız?

Vardı. Pek problemler yoktu. Bize çok etnili bir toplumda yaşama kültürü verilmişti. Kim ister değişik etnik unsurların kültürünü, dilini öğrenebilirdi. Bu kişisel bakış açını da geliştiriyordu.

Değişik insanlarla sokakta hem Türkçe hem Makedonca hem Arnavutça oynuyorsun. Bunlar arasından mesela Vlahlar var. Mesela hiç Vlah arkadaşınız oldu mu?

Vlahlar çok az. Vlah olursa da o zaten Makedonca konuşuyor. Benim jenerasyondan çoğu Vlahça bilmiyor zaten.

Çocukken size daha yakın gördüğünüz arkadaşlar kimlerdendi? Türkler mi? Makedonlar mı? Arnavutlar mı?

Türkler.

Toplumlar Arasında Bir İzolasyon Var

Çocukluk ve gençlik döneminizi, lise döneminize kadar olan arkadaşlarınızı soruyorum. Size bakış açışı olarak çoğunluğu insanca mı bakıyorlardı yoksa arada bir bir resmiyet var mıydı?

Düşmanca değil ama bir ayrımcılık vardı. Realitede odur zaten. Ama buna *alışmışık* zaten.

Size tuhaf gelmiyor bu durum?

Bizler onlara pek yakışmıyoruz. Ben arkadaş derken spora giderim, onlarla oynarım, konuşurum, güzel geçinirim. Ama genellikle evime *almayacam*, onunla yemek *yemeyecem*. Yani anladınız mı?

Çok samimi olmayacaksınız. Bir nevi izolasyon var yani?

Evet. Makedonlar ile Arnavutlar arasında bir izolasyon ve bir sınır var.

Bu sınır toplumların birbiriyle iletişime geçmesini etkiliyor mu? Yoksa herkes sınırını ve yerini biliyor mu?

Evet, bir sınır var. Bazı kişiler var yakın olan ama Arnavutlarla Makedonlar arasında bu sınır var zaten.

Amerika'dan döndükten sonra Ohri Arşivi'nde ne zaman işe başladınız?

Arşivden evvel ben Philipp Morris'te çalışıyordum. Makedonya'da, Kosova'da dağıtım yapan büyük bir şirketti. Sonra 2011'de arşivde işe başladım.

Ohri Devlet Arşivi'nde çalışan ilk Arnavut'sunuz. Sizden önce eskilerde hiç Arnavut çalışan var mıydı?

Hiç yoktu.

Arsim Osmani ve Yıldırım Ağanoğlu, Ohri Çınar Meydanı'nda röportaj esnasında. Arka sol tarafta Ali Paşa Camii ve Ohri Çarşısı'nın girişı görölüyor.

Şu anda nasıl arşivdeki ilişkilerin?

İyi, bir problem yok.

Burada hem Makedon hem Arnavut yaşıyorsa o zaman arşivde farklı unsurların da çalışması gerekir. Bu normal bir durum.

Evet. Lazım olsun.

Makedonya'da ekonomi nasıl şu anda? Genç bir aile reisiniz, eşiniz ve siz çalışıyor anne-babanızla birlikte oturuyorsunuz. Onlar alt katta, siz üst katta, çocuğa dede ile büyükanne bakıyor.

İşten gelince de ben bakıyorum Zaten zor durum, çünkü globalizm, kapitalizm bütün evleri etkiledi. Avrupa Birliği'ne

gireceğiz diye düşünüyorduk ama işler güzel gitmedi. Tekrar optimist olalım, küçük bir devletiz. Ekonomik ve siyasi durum biraz zor görülüyor. Ama inşallah sabredeceğiz, çalışacağız.

Makedonya devleti nasıl geçiniyor? Fabrikaları pek yok. Uluslararası finans okudunuz, esas gelir nereden geliyor sizce?

Turizm var, bizim kasabamız için. Ama yine de insanlarımız gurbete çalışmaya gidiyor. Onlar para gönderiyor. Eğer onlar olmasa hayat burada zor. Bütün üçüncü dünya ülkeleri borç para alıyorlar IMF'den. Bunun sonu nereye varacak bilmiyorum. Ama güzel bir sinyal değil.

Ohrili gençler adına bize söylemek istediğiniz son bir şey var mı?

Tarihte medeniyetler gelir geçerler ama bizde bir medeniyetten, hâlâ gönlümde izler kalmış ta Osmanlı vaktinden, Türkçemizi unutmuyoruz, âdetlerimiz hâlâ aynı. İnşallah yeni bir ekonomi için Türkiye ile yeni projeler paylaşmak isteriz. Bu yerlerde tekrar bir iş birliği olsun.

Bu sizin hayaliniz midir?

Evet, çünkü biz aynı insanlarız, âdetlerimiz bile aynıdır.

Çok teşekkür ederim.

Ohri'de zengin tüccar Robev'e ait müze haline getirilmiş tarihi konak

Ohrili bir Türk ocuk: Mert Şeh

Adı Soyadı: Mert Şeh
Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 2005
Mesleği: Öğrenci
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

14.

Mert Şeh:

*Makedonlar Arnavutçayı öğrenemezler.
Türkçeyi de yavaş, zor öğrenirler⁴⁵*

Sevgili küçük kardeşim Mert Şeh ile görüşüyoruz. Mert merhaba! Nasılsın iyi misin?

Merhaba, iyiyim siz nasılsınız?

Teşekkür ederim ben de iyiyim. Bana kendini biraz tanıtır mısın?

Nasıl söylesem bilmiyorum.

Ne zaman doğdun? Kaç yaşındasın? Hangi okula gidiyorsun? Nerede oturuyorsun? Böyle başla yani...

2005 yılında doğmuştum. Ocak ayı 4. gün. Okulum Struga'da çok iyi bir okul. Ama Ohri'de tekkemizin yanındaki evde oturuyorum.

Pîr Mehmed Hayâtî'den Geliyor Soyumuz

Soyadınız nedir ve sizin soyunuz nereden geliyor?

Şeh soyadım. Horasan'dan ve Pîr Mehmed Hayâtî'den geliyor soyumuz.

45 Yıldırım Ağanoğlu tarafından 24 Mayıs 2015'te Mert Şeh ile Ohri Meydan Restaurant'ta yapılan mülakattır.

Anneniz ve babanız ne iş yapıyor?

Annem İngilizce öğretmeni, babam *restorancı*. İki kardeşiz biz.

Hayat nasıl geçiyor Ohri'de?

İyi geçiyor, kötü değil.

**Mesela neler yapıyorsun, günler nasıl geçiyor Ohri'de?
Çok arkadaşın var mı burada?**

Var, mahallede, okulda da her yerde var arkadaşlarım. Herkesi severim arkadaş olarak ama daha fazla okulda vardır.

**Ohri'de göl kenarında oturmak hoşuna gidiyor mu? Hiç
göl kenarında dolaşmaya gidiyor musun?**

Gidiyorum, fotoğraf çekiyorum, geziyorum, PTT'de, *orda* göl kenarında arkadaşlarımla yüzyorum. Plaj yok ama yüzebilirsin o tarafta. Annemden izin alıp gidiyorum yüzmeye.

Neden Struga'ya gidiyorsun okumaya da Ohri'de okumuyorsun?

Çünkü Struga'da daha iyi. Annem *orda* öğretmen, kardeşim de orada okuyor. Zor olmuyor Struga'ya gitmek, çünkü arabayla 15 dakika.

Ohri'deki okullarda Türkçe sınıf var mı? Hangi okulda var burada Türkçe sınıf?

Kardeşlik Birlik Okulu'nda var Türkçe sınıf.

Türkçe lise var mı Ohri'de?

Hayır.

Yolda giderken ne düşünürsün? Manzaralara, göle ya da dağlara baktığında bir şey gelir mi aklına?

Doğal güzellikler gelir tabii ki, şehrimin çok iyi doğal güzellikleri. Doğal güzellikte de zenginiz *burda*.

Hiç hayal kurar mısın yolda giderken?

Bazen. Aslında hayalim herkesin mutlu olması.

İnsanlarla ilişkilerin nasıldır? İnsanları sever misin?

Severim.

Sizler Makedonya'da Türk olarak azınlıktasınız. Bu sende nasıl bir duygu meydana getiriyor?

Getiriyor tabii ki. Ne söylesem bilmiyorum şimdi. Makedonya iyi bir yer. Az sorunlar var ama işte.

Mesela hangi tür sorunlar var?

Elektrik sorunu tek. Bir keresinde kesilmişti ama kış ayındaydı. Kesinti 2 gün sürdü, hatta Struga'da 10 gün hiç gelmedi.

Arnavut, Makedon arkadaşların var mı?

Arnavut var. Ama aslında çok az Makedon arkadaşım var

Zaten sınıflar ayrı değil mi Makedon sınıf, Arnavut sınıfı, Türk sınıfı?

Evet.

Arnavutça bilir misin?

Hayır, o kadar bilmem ama yavaşça öğreniyorum arkadaşlarımdan.

Arnavut arkadaşlarıyla hangi dilde konuşuyorsun?

Ben de onlar da Makedonca biliyorlar zaten.

Burada yaşayan çocuklar mesela 3 dil dediğim Makedonca, Arnavutça, Türkçeyi genelde bilirler mi?

Makedonlar Arnavutçayı öğrenemezler. Türkçeyi de yavaş, zor öğrenirler.

Ama bir Türk çocuğu çoğunlukla hem Makedonca'yı hem Arnavutçayı öğrenir. Bir de okulda İngilizce varsa onu da öğrenir değil mi?

Evet.

Böyle çok dil konuşmak sence bir avantaj mı?

Benim için avantaj tabii.

Bir insanı gördüğün zaman, tanıştığın zaman senin yaştın, büyüğün ya da küçüğünde öncelikle ne ararsın?

Arkadaşlık güler yüz, tatlı dil, bir samimiyet.

İnsanların en sevmediğin özelliği nedir?

Arkadaşlığı kötüye kullanmak.

Peki annen babanla aran nasıl?

İyi.

Abinle aran nasıl?

İyi, kavga ederiz ama birbirimizi sevdiğimiz için.

Arkadaşlık Duygusallığı İfade Ediyor Benim İçin

Kardeşlerde olur arada sırada. Sana bazı kelimeler sorarsam aklına ilk gelenleri söyleyebilir misin? Mesela Arkadaşlık?

Duygusallığı ifade ediyor benim için.

Samimiyet?

Daha iyi bağ kurmak.

Türk?

Vatan.

Makedonya?

Ülke.

Türkiye?

Türkiye deyince bir bağ.

Osmanlı Devleti?

İmparatorluk.

İslamiyet?

Din.

Hız. Muhammed?

Kur'an.

Hız. Pir Mehmed Hayâtî?

Dedem, büyük dedem.

Ohri?

Kent.

Struga?

O da kent.

Ohri Gölü?

Güzellik.

Sevgi?

Duygusallık.

Saygı?

Saygılı olmak.

Büyüyünce ne olmak istiyorsun?

Mimar.

Türkiye'de okumak ister misin?

İsterim ama aslında İngiltere'yi de isterdim.

Geleceğe yönelik ne gibi bir planların var?

Geleceği hâlâ görmediğim için bilmiyorum.

Mesela mimarlık geleceğe bağlı bir düşüncedir.

Tabii bilemiyorum yani var düşüncelerim.

Ne gibi biraz onlardan bahsetmeni istiyorum.

Nasıl desem, iyi bir üniversite.

Yapmaktan en çok hoşlandığın şeyler nedir?

Okumak, oyun oynamak, bilgisayar oyunları oynamak ve kitap okumak.

İstanbul'u gördün mü?

Gördüm.

Neler hissettin İstanbul'u görünce?

Çok iyi şeyler.

Ne düşündürdü sana?

İstanbul'un fethi, Fatih'i.

Çok büyük ve kalabalık olduğu aklına geldi mi mesela?

Evet geldi. 17 milyon tabii.

Ohri meydanındaki ınar ağacından
Halveti Hayatı Tekkesi'nin görünümü

B)

Ohri Hayâtî Asitanesi ve Struga Tekkesi Röportajları

Bilindiği üzere Hayâtîlik, Halvetî-Ramazânî kolunun bir şubesidir. Günümüzde Halvetî Hayâtî kolunun asitânesi (merkez tekkesi) Ohri'dedir. Struga şehrinde de Hayâtî Tekkesi bulunmaktadır.

Halvetîlik, Ömer el-Halvetî'ye (öl. 800/1397-98) nisbet edilen İslam dünyasının en yaygın tarikatıdır. Hazar Denizi'nin güneybatısında bulunan Geylân bölgesindeki Lâhîcân'da doğup büyüyen Ömer el-Halvetî, Hârizm'de irşad faaliyetinde bulunan amcası Ahî Muhammed Halvetî'ye (öl. 780/1378-79) intisap etmiş, onun ölümünden sonra irşat makamına geçmiştir.

Kendisinden birçok şubenin meydana çıktığı Halvetîyye, İslam dünyasının en yaygın tarikatı olmuştur. Halvetîyye tarikatı Azerbaycan'da kurulmuş, gelişmiş ve buradan Anadolu'ya; Anadolu'dan Balkanlar'a ve diğer bölgelere yayılmıştır. Halvetîyye tarikatı Rûşeniyye, Cemâliyye, Ahmediyye ve Şemsiyye şeklinde dört ana kola ayrılmış, bu kollardan çeşitli şubeler meydana gelmiştir. Ahmediyye ana kolundan ise Sinâniyye, Ramazânîyye, Uşşâkiyye ve Mısriyye alt kolları ile bunların şubeleri meydana gelmiştir.

Ramazânîlik tarikinin kurucusu Pîr Ramazan Mahfî Efendi'dir. (öl. 1025/1616). Şubeleri Cihangîrilik, Buhûrilik, Raûfîlik, Cerrâhilik ve Hayâtîlik'tir. Ramazan-ı Mahfî Efendi'nin

Ohri'de Pir Mehmed Hayâtî Hazretlerinin türbe-i şerifi. Arkada görünen minare tekkenin yanında bulunan caminin minaresidir.

Hz. Pir Mehmed Hayâtî'nin türbe içindeki sandukası

halifelerinden Mestçi Ali Rumî Edirnevî (öl. 1030/1620-21) ve oğlu Mestçizâde İbrahim Edirnevî (öl. 1036/1626-27) Şeyh Debbağ Ali Rumî (öl. 1040/1630-31) ve Şeyh Lofçalı Fazıl Ali Rumî (öl. 1095/1683-84) yoluyla Pîr Hüseyn Serezî'ye ulaşır. Hz. Pîr Hayâtî'ye ait silsilenin yer aldığı bir evrakta sıralama şu şekildedir:

Cebrail (*a.s.*) > Hz. Muhammed Mustafa (*s.a.v.*) > Hz. Ali (*r.a.*) > Hasanü'l-Basrî > Habib-i Acemî > Davud-ı Taî > Maruf-ı Kerhî > Sırrî's-Sekatî > Cüneyd-i Bağdadi > Mümşad el-Dineverî > Muhammed el-Dineverî > Kadı Vecihüddin > Ebu Necib Sühreverdi > Kutbeddin el-Ebherî > Rukneddin Sincanî > Şehabeddin Tebrizî > Cemaleddin Testerî > İbrahim Zâhid Geylanî > Ahi Muhammed Halvetî > Pîr Ömer Halvetî > Ahi Mirim Halvetî > İzzeddin Halvetî > Sadreddin el-Hiyavî > Seyyid Yahya-yı Şirvanî > Pîr Muhammed Erzin-canî > İbrahim Kamil-i Kayseri > Alâeddin Uşşakî > Yiğitbaşî Ahmed Efendi > Hacı Karamanî Efendi > Kasım Efendi > Muhyî Efendi Karahisarî > Ramazan Efendi Karahisarî > Ali Efendi Rumî > İbrahim Efendi ibni Ali Rumî > Ali Efendi Rumî > Fazıl Ali Efendi Rumî > Pîr eş-Şeyh Ali Efendi Köstendilî = Pîr eş-Şeyh Hüseyn Efendi Rumî > Ali Efendi Rumî > Pîr el-Hac Mehmed Efendi Hayâtî Halvetî.

Hayâtîlik'in pîri olan Mehmed Hayâtî Efendi'nin nerede ve hangi yılda doğduğu elimizdeki bilgi, kaynak ve eserlere göre malum değildir. el-Hac Mehmed Hayâtî Halvetî (ks.) Buha-ra/Horasan taraflarından önce Edirne'ye geldiğinde ilk önce Şeyh Hasan Sezaî hazretlerinden manevî terbiye, sonra Pîr Hüseyn Sirozî/Serezî'den hilafet alarak Kırçova'ya gitmiştir. Sonrasında Ohri'ye gitmiş, ilk başlarda kasaba idarecilerinin kendisini kabul etmemesi üzerine açlık, kasaba dışında bırakılma ve benzeri birçok sıkıntılar çekmiştir. Sonrasında Zeyne-

labidin Paşa Camii ve yanı başındaki tekkeye yerleşmiş, resmi vazife almış ve Hayâtîlik tarikinın pîri olmuştur.

Ohri Halvetî-Hayâtî Âsitânesi'nin kuruluş tarihi 10 Şubat 1750 olarak kabul edilebilir. Çünkü bu tarihte, Ohri'de oturan eş-Şeyh el-Hac Mehmed Hayâtî hazretleri, I. Mahmut tarafından verilen berâtla Zeynelabidin Paşa Camii'nde imam-hatip, aşır-han ve vaiz olarak görevlendirilmiştir. Âsitâne'nin kurulduğu binanın yapısal kökeni olan, Zeynelabidin Paşa Camii, Medresesi ve Zâviyesi Vakfıyes'i'nin tarihi ise bundan çok daha öncesine yani 6 Kasım 1685 tarihine uzanır. Vakfiyede Zeynelabidin Paşa'nın bir kârgir cami, bitişğinde bir tekke, yakınlarında beş talebe hücresi ve mutfak inşa ettirdiği kayıtlıdır.

Pir Mehmed Hayâtî 18 Ağustos 1766'da (12 Rebiülevvel 1180) Ohri'de vefat etmiş ve adına yapılan türbesine defnedilmiştir. Hazret, irşat hayatında birçok halife yetiştirmiştir. Halifeleri Manastır ve Kırçova'da zaviyeler açmıştır. Kendisinden sonra postnişin olan şeyh efendiler zamanında Struga, İştip, Ergiri, Elbasan, Tiran, Alasonya ve Kesriye ve benzeri birçok şehirde Hayâtî zâviyeleri açılmıştır.

Şeyh Abdülkadir Efendi Pir Mehmed Hayâtî'nin neslinden gelen, âsitânenin on ikinci postnişidir. Şeyh Mustafa ile Şerafet Hanım'ın oğludur. Struga Hayâtî Tekkesi Şeyhi Arif Efendi, 25 Ocak 1996'da Abdülkadir Efendi'ye tâc-ı şerîfini giydirmiş ve postnişin olmuştur. Şeyh Abdülkadir Efendi 23 Mayıs 1998'de vefat etmiş ve türbeye defnedilmiştir. Oğlu Şeyhzade Erol Efendi günümüzde âsitâne türbedarlığı yaparak Hazret-i Pir Hayâtî'ye hizmetini sürdürmekte, eşi ve çocukları ve annesi Şehana Hidayet Hanım ile birlikte Pîrevi'nde oturmaktadır.

Ohri Hayâti Âsitânesi'nin kuruluşundan günümüze (1750-2016), bu irfan ocağına bağlı 35 tekke kurulduğunu tespit ettik. Bunlardan 18'i günümüz Makedonya, 14'ü Arnavutluk ve 3'ü de Yunanistan sınırları içinde bulunmaktadır. Tekkeler farklı tarihlerde kurulmuş ve hepsi aynı anda hizmet vermemişlerdir.

Ohri Âsitânesi'nin ikinci şeyhi Osman Efendi'nin izni ile Derviş Hasan bin Feyzullah (Hasan Baba) tarafından Struga'da 1770'te bir Hayâti tekkesi kurulmuştur. Tekke günümüzde açıktır ve Şeyh İlhan Efendi, müritlerini irşat faaliyetine devam etmektedir.

Ohri ve Struga'nın manevi hayatında çok önemli bir yer işgal eden bu iki tekkenin mensuplarıyla gerçekleştirdiğimiz röportajları önemine binaen ayrı bir alt başlıkta topladık.

Ohri Gölü'nün hemen kıyısındaki çoğunlukla balıkçıların oturduğu bir Türk mahallesi olan Sazlık Mahallesi'nde fotoğrafını ilk defa gördüğümüz Sazlık Camii (Dalga Baba Camii)
(John Foster Fraser, Pictures From Balkans, 1906, s. 223.)

Hidayet (Slavçe) Ŗeh'in gençlik günlerinden

Adı Soyadı: Hidayet (Slavçe) Ŗeh

Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1937

Mesleği: Emekli hemŖire

Milliyeti: Vlah (Müslüman)

Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

I.

Şehana (Valide Sultan) Hidayet Şeh:
*Kayınvalidem, Pir Hayâtî'yi rüyasında
 görünce anca kabul etti beni*⁴⁶

**Hidayet Hanım nerede doğdunuz, aileniz kimlerdi? Hem-
 şireliğinizden biraz bahseder misiniz?**

Ben Ohri'de *dogmuşum* 1937'sinde. Benim ilk adım Slavçe. 19 yaşında 1956'da Ohri'de *ambulantada* [poliklinik] göreve başladım. Çağırdılar ameliyathane işine, istemedim ben. Ondan sonra ben yazıldım Belgrad'da. Hemen *bitirdim* mektebi bir gün hemen çağırdılar gittim işe. *Ordan* yazıldım yüksek hemşireliğe iki yıl daha okudum. Ben nasıl evlendim Abdülkadri Efendi⁴⁷ ile Müslüman oldum.

Kadri Efendi, sizinle evlenmek için mi, “Müslüman ol” dedi? Yoksa siz mi tercih ettiniz?

“*Kabul edersen Müslüman olasin, problem bizim için yok.*” dedi. Ama istemezsen herkes gitsin kendi yolunda. Ben karar getirdim öyle oldu. Müslüman oldum.

46 21 Nisan 2015, Ohri Hayâtî Pirevi'nde, Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakat. Röportaj daha önce yazdığım ve 2016'da İstanbul'da basılan, *Rumeli'de Bir İrfan Ocağı, Ohri Halveti Hayati Âsitânesi* kitabında yayımlanmıştır. Valide Sultan Hidayet Şeh Hanımefendi 15.2.2020'de vefat etmiştir.

47 Abdülkadir Efendi aile tarafından “*Abdülkadri veya Kadri*” diye de anılmaktadır.

Pîr Hayâtî Manada Koymuştur, Benim Adımı Hidayet

Peki, kimin önünde kelimeîşehadet getirdiniz? Bir hoca efendi veya bir yere başvurduunuz mu?

Kayınvalidem Şerafet Hanım istemezdi, kabul etmezdi beni. Artık biz nikâh yapmıştık. Nikâhtan sonra iki üç ay geçti. Hem kayınvalidem *görüür* bir rüya, odur *mana*. Pîr Hayâtî hazretleri rüyada der, “Şerafet Hanım biz *kabul etmişik Slavçe’yi sen de kabul et. Biz koyduk onun adını Hidayet.*” Pîr Hayâtî koymuştur benim adımı Hidayet.

Kaynanam demiş, bana öyle *göründi*, bu hülyadır, mana değildir. Böyle bana geldi yoktur bir şey. *Yarındası* yatır, görür tekrar Pîr Hayâtî’yi, Şerafet Hanım’a der: Şerafet Hanım benden büyüksün sen? *Ne çağırmadın Slavçe’yi. Biz onu kabul etmişik. O bize hediyeyle gelir.* Ben o aralar Yüksel’i bekliyordum *dog-sun.*

Şerafet Hanım korkudan, iki saatte geceleyin toplamıştır, beş, altı derviş, hem bizim Arif’in kayınpederi Muharrem Hafız geldi. O şimdi *getirmiştir* bir *kağıtçede*, **kelimeîşehadet**. O gördü ki, ben çok heyecanlandım. O hafız sanki melaikedydi. Yürü dedi, girdik bir odaya onun karısı da yanımızda. Şimdi ben söyleyecem sen arkamdan *söyle*. Ben söyleyemem heyecandan. Getireyim dedi su. Yok, ben birazcık oturayım, heyecanım geçsin. Gece saat dört, bitti işlerimiz.

Kadri Efendi ile evlendiğinizde babası sağ mıydı?

Babası Şeyh Mustafa 1961 Ocak’ta vefat etmişti. Kayınvalidem Şerafet Hanım vardı sadece. Biz 1961’in sekizinci ayının sonunda evlendik.

Hidayet (Slavçe) Şeh evinin bahçesinde.

Şerafet Hanım nasıl bir insandı?

Çok zeki *kariydi* ama. Hem dediğim dedik. Ama çok işçi, çok temizdi.

Size birtakım usuller erkân, adap öğretti mi gerek tekke ile ilgili gerek İslamiyet ile ilgili?

Çağırdı Arif Efendi'nin kayınpederini, hoca efendi sen ne *de-verecesen dever*.

Tekkede hayat nasıl geçerci? Tekkeye gelin olmak zor mudur?

Vardı kuvvetim *çak* idim ben de genç. Ama o yapardı tertipleri ve hep işleri tekkenin. Kızı Sevinç vardı, burda birkaç karı gelirdiler yardım ederdiler.

Hidayet Hanım'ın eşi
rahmetli Şeyh Abdülkadir Efendi

1960'lı yıllarda Şeyh Mustafa vefat edince kim posta oturdu?

Şeyh Mustafa Efendi vefat edince onun *yarım halifesi*, Yahya Efendi. O devam etti.

Aile onu kabul etti mi?

Bizim kayınvalide onu yarım halife olarak bilir, *oyle* kabul ederdi.

Eşiniz Kadri Efendi'yi anlatabilir misiniz? Kadri Efendi ne zaman posta oturdu?

Kadri Efendi oturdu yedi sene *yarım halife*. Mart 1985'inde, Yahya Efendi yapmıştır onu *yarım halife*. Yahya Efendi, dayanamazdı, sanırdı oturacak Kadri Efendi posta. Kadri Efendi derdi *Yahya Efendi ben mâni olmam sana hiç sıkılma sen yap işini*, hem öyle *olurdi*. Yahya Efendi 20 Şubat 1989'unda, karısı Necmiye Hanım 1 Ekim 1988'inde vefat etmiştir.

Açan hanımı Yahya Efendi'nin *peşin* vefat etti. Yahya Efendi bizden aradı izin bahçede *gümülsün* diye. Kadri Efendi dedi ki, hizmet yapmıştır tekkeye, anneme, bize; izin verdi. Sonra bir gün Yahya Efendi hasta oldu, çağırdı Kadri Efendi'yi ve beni. Hem dedi Slavçe seni isterim dedi *soriyim*. *Ben sizden ararım Necmiye Hanım'ın yanında gümesiniz beni*. Ben bu kadar, kırk sene yapmışım hizmet tekkeye. Dedik, olur. Arka bahçede oğlum Yüksel'in olduğu bahçede *gümüktür* karı-koca onlar.

1989'dan 1996'ya kadar tekkede postta kim oturdu?

Kadri Efendi *yarım halife* olarak devam etti. Sordular ona usulleri, o buldu babasının her şeyini ki lazım yapsın. Hem öyle devam etti Kadri Efendi 25 Ocak 1996'sında posta oturdu. Struga'dan Şeyh Arif Efendi oturtmuştur Kadri Efendi'yi posta, yapmıştır şeyh. Burdan vermişim ben Erol'a babasının bazı kitaplarını.

Kocanızın posta oturduktan sonra tekkede yaptığı ne gibi zikirler, usuller vardı anlatabilir misiniz?

Her gün sabahleyin vardır kısa zikir. Cuma günü mukabele yapardı. Mukabelede uzun dualar, zikirler, benim kayınpederim varmış onu *bilirsin* o almış babasından, *Acosundan*, derişler almıştır bilirsin mukabele [*Devrân'ı* kastediyor] *olırmış*

Hidayet Hanım'ın kayınvalidesi Şerafet Hanım (Rahmetli Şerafet Hanım, Şeyh Zekeriya Efendi'nin kızı ve Şeyh Mustafa Efendi'nin eşi)

ayakta. Kadri Efendi *oturmaklan* devam etti, yapamadı devrân. Şeyh Mustafa en son çok güzel yapmış devrân.

Şerafet Hanım Aşure İle Bitirirdi Muharrem Matemini

Tekkede aşure merasimi nasıl yapılırdı?

Aşure pişirilirdi. *Bilırsın* vardır matem günleri, on gün Muharrem ayında. Kadri ve kayıvalidem Şerafet Hanım tutardı çok matem. On gün hiç su ağzında koymazdı. Bu günlerde hiçbir şey yoktur ne yıkanmak ne başka bir şey. *Çak* gelsin aşure konsun hem aşure ile bozardı (bitirirdi) Muharrem ayındaki matem. Su yerine çorba, çay, hem yogurt. Bir iki kaşık *safi*, hep kururdu *dudaklari*, doya doya yok. Toplanırlardı dervişler, *açan* aşure yapılırdı hep ilahiler ile tekkeye *gütürürdük* ve dağıtırdık aşure.

Kadri Efendi nasıl bir insandı?

Kadri Efendi herkes içindi, kendi için yok. Herkese versin, *yedırsın, içırsın, bitırsın* işlerini, sonra ev gelirdi. Çok cömertti. Çok yardım ederdi. Görürdü *birangi* çocuk *kopuk*, giderdi *giydirirdi* bir *kundura*, bir çorapçe. Görürdü gizlice *gütürürdi*, bir çuval un, şeker, *birangi* odun. Hiç kimse bilmesin, hiç kimse anlamasın. Geceleri *birangi bulurdi* bir çare, orta gecede *gütürürdi*. *Açan* otururdu masada, bırakmazdı ne eş ne dost ödesin masada kim varsa. Kadri Efendi, Galeb Otobüs şirketinde çalışırdı. Muhasebe şefiydi. Hem işletirdi ekonomi işlerini oranın. İşlemiştir kırk sene. Sonra oldu emekli, geldi tekkede devam etti.

Bir muhasebe şefinin maaşı bunlara yeter miydi?

Yugoslavya zamanında öyleydi. Yüksek maaşlar vardı. *Em* ben çalışırdım hemşire. Benim vardı maaşım. Sonra iki oğlum oldu. Erol ve Yüksel. Yüksel'i kaybettik bir trafik kazasında.

Erol Şeb: *Amcam pişman olurdu Hollanda'ya gitmişti. Burada 1.400 mark olarak maaş alınırdı. O derdi ben hata yapmışım kaçmakle, burada daha çok para vardı.*

Hidayet Hanım siz rüyanızda hiç Hazret-i Pîr'i gördünüz mü?

Görmüşüm birkaç kere ama nasıl *devereyim* öyle karışık bir şey.

Abdülkadir Efendi, posta 1996 yılında geçti. Ne zaman vefat etti?

Kadri Efendi 23 Mayıs 1998'inde Cumartesi saat 23.00'te vefat etti.

Linda Hanım siz kayınpederinizi nasıl hatırlıyorsunuz?
Siz evlendiğinizde beraber kaç ay kaldınız?

Linda Şeb: *Sadece birkaç ay. O kadar kısa. Kendisini babam gibi hatırlıyorum. Yani çok iyi bir insan, bana seslenirken 'kızım' derdi. Bir şey isterken emir vermezdi. Zaten çok hastaydı bir şey istemezdi. İstediginde rica ederdi. Çok çok gönül alan bir insan.*

Şeyh Abdülkadir Efendi'nin yerine posta oturan Osman Efendi yarım halife miydi?

Hidayet Şeb: Kadri Efendi yaptı, Osman'ı yarım halife. Osman gelirdi evimize. On sene *bilirim* ki devam etti yarım halife. On sene sonra şeyh oldu. Kırçova Şeyhi Mustafa taktı tacı.

Kaç tane yarım halife yetiştirdi Abdülkadir Efendi?

İlk halife yapmıştır Arif Efendi'nin çocuğu İlhan'ı, hem Osman'ı.

Erol Efendi'yi kim yaptı yarım halife?

Şeyh Arif Efendi yaptı. Bunlar *hepısı* istemezdi ki Erol olsun halife.

Var mı başka hatırladığınız bir şeyler?

İzmir'den Alaeddin Efendi (*Hasan Şükrü Yayıntaş*'ın babası) gelmiştir bizim tekkeye. Kadri Efendi dervıştır tekkede, hem Yahya Efendi dururdu. Kadri Efendi bıraktı Hasan Efendi burada zikir yapsın. Ama keyfi olmadı Yahya Efendi'nin. Hasan Efendi ben şimdi anlatamam nasıl güzel yaptı zikri kendi 40 dervişiyle.

Tuğrul Efendi geldiğinde neler yaptı burada?

Tuğrul Efendi *sefte*⁴⁸ geldi yukarı bizim eve. Erol ile birlikte türbeye girdiler hem çıkardılar bizim yıpranmış sancağın çok fotoğrafını çektiler. Aslına uygun olarak yaptırsın yeniden, aynı motifler, aynı renklerde. Sonra Tuğrul Efendi tekkenin içinde sohbet yaptı. Çok şey anlatmış. Ama demiş; “Burada kafes var ama içinde bülbül yok. Allah en kısa zamanda içine bülbül de nasip etsin.” Bir zaman sonra Tuğrul Efendi tekrar geldi Ohri'ye. Yaptırmış yeni sancağı, sonra akşam götürdüler içeri sancağı türbeye koysunlar. Tuğrul Efendi ve yanındakiler içeri girdiler, yaptılar dualar ne lazımsa. Astılar sancağı Pîr hazretlerinin üstünde. Sonra Т і К А, bu bizim türbenin yanındaki şadırvan ve çevre düzenlemesini yaptı.

48 *Sefte*: Siftah kelimesi Makedonya Türkleri arasında, “ilk defa” manasıyla kullanılmaktadır.

Ŗeyh Mustafa'nın kızı Sevinç Bauta

Adı Soyadı: Sevinç Bauta
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1941
Mesleği: Ev hanımı
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

2.

Şeyh Mustafa'nın Kızı Sevinç Bauta:
*Günülden vermek önemli,
 Allah görür senin günlünü*⁴⁹

Bize kendinizi tanıtır mısınız Sevinç Hanım?

Sevinç Bauta'dır benim adım soyadım. Annem Şerafet Hanım, babam Şeyh Mustafa Efendi'dir. 17 Mart 1941 Struga'da *dogmuşum*. Eşim Petrit Bey hayattadır. *Penzionerdir* [emekli], ilkokulunda öğretmen *imıştır*. İki evladım var. Bir çocuk *em* altı sene sonra da bir kız yaptım. Kızım öğretmendir. Oğlum fakir fukaralara yardım için bir sosyal dayanışma grubunda çalışır, hukukçudur. Torunlarım var, üç kızı vardır *oglumun*, kızımın da üç erkek *çocuğu*.

Küçüklüğünüzden itibaren tekkeye dair ne gibi hatıralarınız var?

Annem Struga'ya *evliymiştir*, babam Strugalıymıştır. Annemin *ügey* annesi Servet Hanım varmış, hasta olunca annem onu Ohri'den Struga'ya almış bakmak için, vefat eder. Ohri'deki bu evimiz boş kalmıştır. Annem korkmuştur *hükümet* almasın, kiracılar sokmasın bu eve. Babama söyledi bir gün: *Mustafa Efendi, ben Ohri'ye giderim. Çak evlatlarımız okulda-*

49 26 Nisan 2015'te tarihinde Ohri'de, Şeyh Mustafa ve Şerafet Hanım'ın kızı Sevinç Bauta ile Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakat. Röportaj daha önce yazdığım ve 2016'da İstanbul'da basılan, *Rumeli'de Bir İrfan Ocağı, Ohri Halveti Hayati Âsitânesi* kitabında yayımlanmıştır. Not: Sevinç Bauta 4.7.2019'da vefat etmiştir.

dır. Geleceğim Struga'ya, yemek-içmek yapım. Ama gene Ohri'ye gidecim. Evimizi zabtetmesin hükûmet, bu evi.

Ne zaman gelirler Ohri'ye hatırlar mısınız?

Hatırlamam. Çok küçük *imışım*. Ama 1951'de herhâlde. Çünkü 5. sınıfı Ohri'de okumuşum. 17 yaşlarında gene Struga'ya nişanlandım. Annem üç sene tuttu beni nişanlı. *Ben kı-zımı, olmadan 19-20 yaşından önce, evlentirmem. Çünkü benim babam beni de daha geç vermiştir* dedi babama. Daha sonra evlendim Struga'ya.

Tekkedeki Hizmetlerim

Geldiğinizde tekkeye ne gibi hizmetler yapardınız?

Struga'da kayınvalidem çok hanım idi. Evlatlarımı tutardı, mukayyet olurdu. Beni *salırdı* Ohri'ye anneme hizmet *ediyim*, tekkeye hizmet *ediyim*, türbesine hizmet *ediyim*. Annemin dervişleri cuma sabahı çaya gelirdiler tekkeden çıkıp yandaki bizim eve. Her perşembe gelirdim, akşamdan, çünkü cuma sabah erken yok idi *otobos* o zaman. Arabalar da yok idi. Mecbur idim akşamdan anneme *gelim*. Annemde yatıp kalkardım. Sonra annem derdi *haydi kalk Sevinç hazır et çayları, hazır et kahvaltıyı*, dervişler tekkeden gelecekler çay içmeye, Cuma namazından sonra. Sabah namazından evvel kalkardım, bardaklarımı çayımı hazır ederdim, çayımı *haşlardım* [demlerdim]. 20-30 kişi olurdu. Bayramlarda daha kalabalık.

Kahvaltı yerler miydi?

Kalabalığa? Yok yapmazdık, nerde *yapacan?* O zaman masa yok idi. Böyle yerde *şilteler*, minderler vardı. Nasıl yapalım? Birkaç

kişi seyrek gelirse sabah namazından sonra kahvaltı, yumurta yağ içi yapardık, biraz süt içerdiler. Çayları içerdiler sabahleyin erkenden. Aç karnına *biskotlar* [bisküvi] çıkarırdı annem. *Sa-moposluga*'ya [market] *koverirdi* akşamdan beni. Satın alırdık, herkesin tabaklarına böyle koyardık. Önlerine koyardım, *şilte-lerde* herkesin önüne tabakta. Tabaklarını ellerinde verirdim. Sabah namazından sonra gelirdiler türbeyi ziyaret ederdiler. Ama esas kalabalık Cuma'yı kıldıktan sonra gelirdiler.

O zamanlar Ohri'de çay var mıydı?

Çay her zaman var *imiştir* bizde. Sabahın ilk ikramı çay idi. Annem bana nasihat ederdi. Misafirler gelince kokolar, colalar, *kikirikler* [fıstık], leblebiler koyma, evinde de. Senin kocan bir *aylıklandır*, sadece bir çay yeter.

Struga'ya gitmedim, ben evlatlarımı *göriyim*, özlerdim. Annem derdi, *hayır görsün kayınvaliden, hayır görsün senin kocan. Evde bir fenalık görmiyesin ki seni bana salırlar.*

Dedem Şeyh Zekeriya Efendi

Şerafet Hanım babası Şeyh Zekeriya Efendi'yi nasıl anlatırdı?

Şerafet Hanım babası Şeyh Zekeriya Efendi için *daha bir adam yok onun gibi* derdi. Bir imiştir. O her şeyi bilmiş *evelden* ne olacak. *Burda*, bu evleri *yegenleri* istemişler satsınlar *Türkiya*'ya gitsinler, satmayın demiş. Bu güzel yerleri, bu güzel evleri Hristiyanlara satmışsınız, yanlışsınız. Madem dinlemediniz sattınız, gideceksiniz karadan, denizden gitmeyeceksiniz *Türkiya*'ya. Bunlar dinlememişler denizden gitmişler. Vapur batmış bütün ailesi *bogulmuş*. Bir kendi kurtulmuş Şehzâde Mustafa ve demiş ki *Ah ben ne iş yaptım ki ben amcamı dinlemedim. Ah ne iş yaptım ki, işte Şeyh Zekeriya Efendi'nin sözü çıktı.*

Bu anlattığınız Şeyh Abdülkerim'in, hacca gittiğinde vefat etmiş oğlu Şeyh Mustafa'nın torunu Şeyhzâde Mustafa'dır. Evi satan Şeyhzâde Mustafa'dır. Boğulma hadisesinde denizden gitmeyin dediği olayda Marmara Denizi'nde çarpışıp batan Sevinç vapuruymuş. Başka neler anlatırdı anneniz Şeyh Zekeriya Efendi hakkında?

Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi hakkında onun gibi bir insan olmaz, onun gibi kimse gelmez. Onun hep dedikleri hep olmuştur.

Erol Şeb: Şeyh Zekeriya Efendi, kardeşi Eşref'e demiştir. Geçme sarhoşken türbenin önünden, hep yaparsın bunu, gözün çıkacak bir gün. Hem bir gün düşmüş çıkmıştır gözü. Bu dediği de çıkmıştır.

Anneniz tek kız kalmış hiç erkek yok.

Yok *imıştır* başka evladı dedemin. Ne erkek ne kız, *safi* annem. Küçükken *ülmüşler* diğerleri. Annem kardeşlerini tutmuş çok, süt vermiş, hizmet yapmış. Ama yaşamamışlar.

Şeyh Abdülkadir Efendi'yi anlatın bize, abiniz nasıl bir insandı?

Benim ağabeyim çok fakir fukaraya yardım etmiş bir insan idi. Çok *hakikatlı* insan, misafirperver ve mert idi. Benim ağabeyimle aramda var idi on yaş. Beni çok severdi, ben de onu çok severdim. Annemi görmeden işe gitmezdi. Öğle bir ağabeyim idi Kadri.

Babanız Şeyh Mustafa'yı anlatın biraz.

Benim babam çok mert çok misafirperver idi. Ben yirmi yaşlarındayken evliydim o zaman vefat etti.

Çok Hürmet Saygı Yapacaksın, Fena Söz Çıkarmayacaksın

Sizi evlendirirken nasıl çıktınız bu evden? Neler tavsiye ettiler size?

Bu evden gelin oldum. Elini öptüm, tekkeden çıktım. Tekkenin misafir odasında oturduk, konuştuk. Babam, annem nasihat ettiler, *gidecesin* başka eve, o evde çok hürmet saygı yapacaksın, fena söz çıkarmayacaksın, misafir karşılayacaksın, kalbini, *günlünü* bozmayacaksın. Hem annem onu derdi *sen kayınvalidenin her işini göreceksin, sonra bana geleceksin. Yok ona bırakasın işleri, gelesin benim işlerimi göresin.*

Siz zikir çeker miydiniz? Şeyh babanız size esma verir miydi?

Verirdi “*La ilahe illallah*” sabahtan ikindiye kadar, ikindiden akşama kadar, akşamdan yatsıya kadar “*Estağfurullah*” vermiş idi. Hem babam hem annem. Hem ben annemi görürdüm ne zaman kılar, nerde okur zikirleri. Her sabah 250 “*La ilahe illallah.*” 500 “*Hü*” tespihlerim var çekerim onu bırakmam. Namazımı bırakmam.

Amerika’dan dervişler gelmişti bize, kalmak istediler otelde; biz bırakmadık onları, eve aldık. Sabah namazına çıkardılar. Onlar ne zaman gelirdiler sabah namazından arkası sıra dervişlerimiz gelirdi. İlahiler söylerdiler. Onlar çok memnun kaldılar. Ne zaman anladılar ki annemin gözü görmezdi. Dediler *Şeh Ana biz seni Amerika’ya alacağız. Seninle beraber daha bir kimseyi alacağız Kadri Efendi’yi ki sana yoldaş olsun.* Ağabeyim Kadri Efendi isteydi o zaman, gelemezdi. Kayınvalidem ve eşim Petrit hayır görsünler beni *saldılar.* Annemle beraber gittim Amerika’ya. O zaman *gürdüm* beş vakit namaz kılar Müslüman gençler. Ben de başladım beş vakit kılmaya. O va-

kite kadar seyrek kııldım, gençlik, evlatlarım küçük. Gittim *orda* başladım *kılıyım*. Daha sonra kesmedim.

Şeyh efendiler, kadınların esmalarını değiştirirler mi belli bir rüyayla? Mesela sizin hiç değiştirdiler mi?

Benim yok, getirmedim değiştireyim. Açık saçık gezerim neyi değiştireceğim esmamı. *Müslüman kadın ürtük [tesettürlü] olur*. Ben yanlışlıklarımı *bildikten* sonra esma değişsin. Ben efendime (*kocasını kastediyor*) *safi* bırakmam kabahat. *Açan* istesem kendim *ürtüneyim*. Efendime kim sorar. Ben açık, doğru konuşurum. Bazı kadınlar vardı, gelirdiler babamdan esma alırdılar. Tam olarak sonuncu yedinci esmadır.

Hiç rüyanızda Hazret-i Pîr ya da diğer şeyhleri gördünüz mü? Ya da gördüğünüz ilginç bir rüya var mı?

Getirmemişim ki bir şey göreyim. *Ürtük* [tesettürlü] olmadım. Şeyh Zekeriya Efendi öyle demiştir anneme. Annem çıkmış ev kostümüyle bahçeye gene *kapalı* ama. Zekeriya dedem demiş *Kızım git eve carını [çarşafını] giy*.

Aşure merasimi nasıl olurdu tekkede? Aşure nasıl yapılırdı?

Aşure, Muharrem ayında dokuzuncu günü konar kazana kaynasın. Eh onuncu gün boşalır kaplara. Annem rahmet olsun canına, aldı hep küçük taslar. Hiç kimse birbirinden *igrenmesin*. Bir zamanlar koyarmışlar bir tepside *ordan* yesinler ortak. Benim annem rahmet olsun canına, çok düşünceli bir kadın idi. O evlere, ihtiyaçlara gönderirdi büyük çinilerle. Ama eve gelecek, dervişlere, misafirlere hep çiniler tek. Herkesin kendi tası, kimse kimsenin tasından yemesin.

Annem Derdi ki Kızım Misafire Günlünü Bozmayacaksın

Annemiz çok disiplinli biri miydi? Sinirli miydi biraz?

Çok disiplinliydi. Ben çok *korkmuşum* annemden, ama babamdan hiç. Kardeşim rahmetli Kadri benzerdi anneme. Ben misafirperverliğimi annemden almışım. Annem derdi ki kızım misafire *günlünü* bozmayacaksın. Gecede gelecek sen bir pilav *salacaksın*. Bir pilav yapacaksın, *miyane, ekşi biber yapacaksın, ama kalbini misafire bozmayacaksın*. Sen bozdun mu kalbini, misafir senden memnun değildir. Alır başını gider. *Günülden* vermek önemli. Allah görür senin *günlünü*, bilir hem o misafirin kalbini. Misafir aklı fikri, diyecek bu beni karşılamadı.

Annemiz ile Şeyh Abdülkadir Efendi'nin arası nasıldı?

Onlar ikisi çok *baglydılar* birbirine, benim *kardaşım binmeden* yukarıya, anneme uğramadan işe gitmezdi. Kucaklar, öper anne ben işe *giderim* der ve giderdi. Bayılırdılar birbirlerine.

Son olarak hatırladığınız, söylemek istediğiniz bir şey var mı?

O zamanlar hep şükrederim ki beni kayınvalidem salmış anneme hizmet etmişim. Helal olsun. Hem çok memnunum hayatımdan ki *gelmişim* ona hizmet etmişim, bu güzel türbenin, tekkenin vazifelerini görmüşüm, *payıklamışım* [temizlemek] annemle beraber. Türbenin eşyaları yıkanırdı. Annemle beraber, sonra çıkar köşkte ütülerdim. *Yari* geceden sonra *yattırdım*, sabah namazından sonra kalkardım, kılardım annemle gene devam *ederdim*.

Ben çok memnunum ki hayatımdan, anneme çok hizmet etmişim. Ondandır benim en kalbim rahat.

Ohri Âsitânesi Pirevi'nde aşure pişirme geleneği hâlen devam ediyor. Struga
Şeyhi Arif Efendi'nin dualarıyla tekkeye gönül verenler aşure pişirirken

Pir Mehmed Hayatı'nın
soyundan gelen Şeyhzade Erol Şeh

Adı Soyadı: Erol Şeh
Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1966
Mesleği: Serbest meslek
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

3.

Şeyhzâde Erol Şeh:

*Sırp zamanında Ali Paşa Camii'ne kadar
tüm camilerin minarelerini yıkmışlar.
Ama tekkenin yıkamamışlar⁵⁰*

Rahmetli Şeyh Abdülkadri Efendi'nin şeyhzâdesi Erol Şeh ile Ohri'de Halvetî-Hayâtî Âsitânesi'nin Harem kısmında birlikteyiz. Sizi biraz tanıyalım mı?

Babam Şeyh Abdülkadri Efendi, annem Hidayet Hanım'dır. Ben bitirdim elektro teknik okulunu. Ama mesleğimi yapmıyorum. Burada hemen evimizin önünde restoran işletiyorum. Struga'dan Linda Hanım ile evliyim. Mustafa ve Mert isimli iki oğlum var.

Hız Pîr Muhammed Hayâtî, Horasan'dan Gelmiş

Tekkeyle ilgili sohbete isterseniz Hz. Pîr'den başlayalım. Nereden gelmiş, nasıl açılmış bu tekke?

Hız Pîr Muhammed Hayâtî, Horasan'dan gelmiş, iki kızıyla birlikte. İlk sefer Kırçova'ya gelir, sonra İştîp'e. Teklif ederler kalması için, tutarlar. O der, bu kasabanın bana ihtiyacı yok, Ohri'nin ihtiyacı var. Ohrililer daha kibirli, mağrur. Ama önce Ohri'de kabul etmemişler. Çadır kurar kasabanın dışında. O

50 Ohri Pîr Muhammed Hayâtî Tekkesi yanındaki evinde 2 Mart 2014'te Yıldırım Ağanoğlu tarafından Şeyhzâde Erol Şeh ile yapılan mülakat. Mülakata eşi Linda Şeh de katılmıştır. Röportaj daha önce yazdığım ve 2016'da İstanbul'da basılan, *Rumeli'de Bir İrfan Ocağı, Ohri Halveti Hayati Âsitânesi* kitabında yayımlanmıştır.

zaman ararlar buranın *agaları* beyleri kendisinden ferman. Getirir fermanı sultandan. O zaman şaşırırlar ve izin verirler girsın kasabaya. Sonra bir kızı hastalıktan vefat eder. İkinci kızını Osman Efendi ile *evlentirir*. Osman Efendi o zaman buranın kadısının *oglu*, kadı karşı *imıştır* bu evliliğe. Evlilik gerçekleşir, sonra Osman Efendi'nin bir oğlu olur. Osman Efendi gider Horasan'a malını baksın. Üç ay yol tutar gitmek için. (Şimdi Bulgaristan'da olan) Küstendil'e gelince Osman Efendi'ye bir suikast yaparlar. Var bazı rivayetler ki Hz. Pîr'in gücü *görünürmüştür* ki 5 kişi gibi. Küstendil'de *gözükürmüş* yalnız bir kişi gibi. İşte o zaman Ohri'den üç aile onu Küstendil'de arkadan vurmuştur. Naaş-ı *mübaregi* Küstendil'dedir. Orasını *araştırmamışık*. Biz bilmiyoruz, hiçbir zaman ben, babam, dedem gidememiştir. Bizim türbemizde birinci ve ikinci sanduka arasında bu sebeple boşluk vardır.

H. Pîr zamanında Ohri Âsitânesi'ne bağlı olan kaç tekke vardır?

Bütün eski Yugoslavya'da, Arnavutluk'ta, Bulgaristan'da Macaristan'da *varmıştır* Hayâtî tekkeleri. Çoğusu yıkılmıştır. Elimizde maalesef listesi de yoktur. Mesela yıllar önce Arnavutluk'tan bir derviş geldi, gösterdi bana Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi'nin resmini, şaşırdım ben. Eskiden âsitânenin etrafı duvarlarla çevrili bu çınar ağacına kadar. Sonra *em* yıktılar duvarı *em* arsaları *aldılar* yol için, başka şeyler için.

Sonra ikinci şeyh olarak kim geçiyor posta?

Şeyh Osman Efendi geçmiştir. Üçüncü olarak oğlu Şeyh Abdülkerim geçmiştir. Biz Abdülkerim Efendi'ye *Azizimiz deriz*. Çünkü yedi yaşında yetim kalmıştır. *Nazlatılarak* büyütülmüştür. Mesela Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi'nin babası yarım halife, o bahçede *gümük*, türbede değil. Şeyh Mustafa

Şeyhzade Erol Şeh, annesi Hidayet Hanım, oğulları Mustafa ve Mert ile

Efendi *hacılıkta* Mekke’de vefat etmiştir, *üteye gümük*. Şeyh Yunus Efendi burada kasabada mezarlıklarda *gümük*.

Yarım halife nasıl oluyor Hayâtîlik’te?

Önce Şeyh gelir, sonra *yarım halife* gelir. Sonradır dervişler. Bu sadece bizim Hayâtî kolunda vardır. *Yarım halife* mesela posta oturmaz. Mesela bizim tarikatta şeyh, yarım halifeye şecere verirse o yapabilir derviş. Ama şecere vermez ise sadece vekil olursunuz, derviş yapamazsınız. Vekil sadece tarikatı *yürütür*.

Derviş Olmak ve Zikrullah

Tarikata giriş nasıl gerçekleşiyor? Rüya ile mi, belli merasimi var mı?

Rüya ile oluyor, tekkeye gelecek, hizmeti geçecek. Üç, dört senelik hizmet her tarikatta geçerlidir. Şeyh efendi *karar getirir* ondan sonra inabe [*biat*] verecek mi, daha zamanı var mı? İnabeden sonra esmasını alır. Derviş olmak için önce inabe lazımdır. İnabe alan şeyhin önünde çöker, diz dize birleşmek lüzümlüdür şeyhiyle. Derviş ellerini dizlerinin üstüne koyar. 3 defa Estağfirullah, 3 defa “La ilahe illallah” 1 defa “Muhammeden Resûlullah” der ve şeyh efendinin duasıyla artık derviş olur. Duadan sonra birinci esma “*La ilahe illallah*”, ikinci esma “*Ya Allah*”, üçüncü esma “*Ya Hü*”, dördüncü esma “*Ya Hakk*”, beşinci esma “*Ya Hayy*”, altıncı esma “*Ya Kayyum*”, yedinci esma “*Ya Kahhar*” dır.

Babanızın zamanında kaç derviş vardı?

Babamın zamanında 11 tane derviş vardı. O kadar az. Şimdi daha az. Dördüncü esmayı geçen çok az kişidir. Bu son zamanlarda yediyi bitiren ise hiç yoktur, zahmettir. Burada bir de uzun zaman halvet de yapılmamıştır. En son kim girmişti *bilemeyecim*. Dedem girmiş midir *bilemeyecim*.

Tekkede ne gibi usul uygulanır?

Cuma namazından sonra zikir *tutulur*. Dervişler, muhibban isteyen katılır. Oturarak “*La ilahe illallah*” çekilir. Ayakta zikri son yapan, dedem Şeyh Mustafa Efendi *ımıış*, devrân yaparmış.

Yatsıdan ikindiye kadar “*La ilahe illallah*”, ikindi namazından akşama kadar “*Allahümme Salli ala Seyyidina Muhammedin ve ala al-i Muhammed*”, akşamdan yatsıya kadar “*Estagfirullah*” çekilir. Bunu her derviş yapar. Çünkü siz kelime-i tevhid çe-

Pir Muhammed Hayâtî Âsitânesi'nin bahçesi ve sınırları Ohri'deki tarihî çınara kadar uzanmaktaydı. Bahçe sınırı günümüzde istimlakler sonucu caminin hemen bitişiğine kadar küçülmüştür.

kerken 72.000 “*La ilabe illallah*” lazımdır. Onun için her der-
vişinize verirsiniz günlük 10.000 “*La ilabe illallah*”.

Bu çok ağır değil mi, bir kişiye?

Ağır degildir. Çünkü çalışabilir, oturur. 72.000'in tamamlan-
ması lazım. Şeyh efendinin lazım her zaman yedekte olsun.
Bir kelime-i tevhiddir 72.000; ama bu söylediğim zikir ola-
rak 250 ya da 500 adet çekmek değil. Kelime-i tevhid için
söylerim bunu. Çünkü ne zaman vefat eder birisi, kelime-i
tevhid için çağırılırsınız. Siz dervişlerinizi toplarsınız, orada
bulunanlara da çektirir tamamlarsınız.

**Yani birisi ölünce hemen bağışlamak için mi, bunu mu
demek istiyorsunuz?**

Evet, onun için söylüyorum.

II. Dünya Savaşı'na Kadar Ohri Âsitânesi

Osmanlı 1912'de çekildikten sonraki Sırp döneminde, Bulgar işgalinde komünizm zamanında Hayâtî Âsitânesi baskılar görmüş mü?

Herhâlde baskılar görmüştür, en çok Bulgar ve Sırp krallık zamanında. Sırp zamanında Ali Paşa Camii'ne kadar tüm camilerin minarelerini yıkmışlar. 1916-17 civarında buraya tekkeye de gelmişler. Herif tam yıkacak iken bir iki defa dener, içeriden yıkmak için, bir yalım, bir ateş gibi bir şey çıkar. Adam korkar, gider Sırp zabite anlatır yıkamadım diye. Sırp zabıt, *benimle birlikte geleceksin yıkacaksın* der. Atlarla gelirler bu sefer atlar ürker, bir karışıklık olur, bir türlü yıkamazlar, giderler. Hem *üteye* doğru diğer camilerin minareleri de kurtulur.

Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi'nin yeğeni, Şeyhzâde Mustafa Efendi idarecisi *imiştir* kasabanın. Hem onu sorgulamak için çağırırlar. *Korkidan* buradan kaçmış. Onun da bir rivayeti var. Çünkü Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi müsaade vermezmiş buradan kaçsınlar. O kararlıymış yalvarmış göç etmek için. Şeyh Efendi o zaman müsaade etmiş, sadece *gidesin* karadan, yok denizden. Onlar söz dinlememiş, Yunan'a kadar karadan gidip gemiye binmişler. Sis varmış, bir kaza, gemiye çarpmış başka bir gemi. Eşi ve iki kızı *bogulmuş, em malları batmış*. O kalmış diri, timarhanede kalmış, biraz aklını *oyatmış*. Eskiden tekke çevresi hep Şeyh ailesi, amcaoğulları imiş. Şimdi *hepisi* göç etti. Vardır bir Türk ailesi arka tarafta, ama değildir şeyh ailesinden.

İkinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş esnasında bu tekkenin evi bir dervişe bırakılmıştır. Nenem ve Şeyh Mustafa, Struga'da yaşamıştır. Bu ev boş kalmıştır 20 sene. Burada bırakmıştır bir mintan, tâc-ı şerîf emanet olarak. Şeyh Mustafa gelince ona

Erol Şeh ile Yıldırım Ağanoglu, Osmanlı zamanından beri tekkede saklanan tarihi berat ve fermanları incelerken

verin emanetleri diye buyurmuştur. Babam 17 yaşında dönmüştür Ohri'ye. 1931 doğumludur, yani dönmüştür 1948 gibi Ohri'ye. *Em* kan bağıllığı vardır Ohri tekkesi ile Struga tekkesi şeyhleriyle.

Ohri Çarşısındaki çarşılar hep vakıf mıydı eskiden?

Çarşıdaki bazı dükkânlar Ali Paşa'nın imiş. Göl tarafından bazı dükkânlar ve bir han Hacı Kasım Camii'nin *imiş*.

Başka tarikatlar var mıymış Ohri'de?

Ben *bilemeyecim*. Duyduğum kadarıyla nenemden, 4 tekke var *imiştir*. Bir Rıfâî Tekkesi Karabey Mahallesi'nde, bir Nakşibendî tekkesi Göl Mahallesi'nde, Meydan'da Âsitâne ve Hayâtî tekkesinin bir şubesi daha *varmıştır*.

Sosyalizm Zamanında Hep Şüphe ile Bakılırdı Bize

Erol Bey okula giderken size, öğrenciliğinizde, gençliğinizde farklı bakılır mıydı?

Bir şüphe her zaman var idi. Daha bir düşünce farklıydı. Sosyalizm zamanında “*Allah yoktur*” denirdi: Ama bizim tekke açıktı, dolayısıyla farklı bakılırdı bize. Tekke açıktı, her zaman, muhibban, derviş herkes gelirdi. Bizim millet için, ayıptır anlatayım bir şeyler. Çünkü bizim eve gelenler görürlerdi ne olur bizim evde, Kur’an okunur, zikir yapılır. *Peşin* onlar ispiyon ederlerdi. Kumanova’dan gelen bir hocayı ele vermişlerdi. 7-8 yaşlarındaydım, herhâlde 1977 yılında Kuloğlu Camii’nde Kumanovalı Hoca bana, Yüksel ve İlhan’a gizli gizli Kur’an okutuyor, öğretiyor diye içeri aldılar, *em* gönderdiler bu şehirden.

O zaman Türkçe sınıf yok muydu burada?

Var idi ama sadece ilkokulda. Lise okumak yoktu. Onun için ben ilkokulu da Makedonca okumuştum. Kosova’daki Arnavutların ayaklanması sırasında annem de bir bahaneyle tutuklanmıştı. Yugoslavya parçalandı, öyle ki ben okuluma devam edemedim. Baskılar yüzünden ben ve abim eğitimimizin bir kısmına Struga’da devam etmiştik.

Makedonya’nın bağımsızlığından sonra bazı yeni partiler *kuruldi*, hoş görmezlerdi Müslümanları. O zamanlar yakacağız tüm Türkleri ve Arnavutları, fırına koyacağız, diyenler çıkıyordu. Diyorlardı bazıları yakacağız camileri. Şimdi onların da değişti düşünceleri, başka konuşurlar şimdi.

Sonra *em* Bosna’da başladı savaşlar, Bosna’ya çok yardım ederdi babam. Savaş esnasında 17-18 nüfus kabul ettik yemekle, *yatakle* bu evde.

Ohri Halveti Hayati Tekkesi'nin karşısında bulunan Ali Paşa Camii 1573 yılında inşa edilmiştir. Caminin minaresi Balkan Harbi'nde 1912'de şehri ele geçiren Sırp larca yıkılmıştır. 107 yıl sonra T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü minareyi aslına uygun inşa ederek resmi açılışını gerçekleştirdi.

2001 Makedonya iç savaşında iken ben gitmek istiyordum medreseye Üsküp'e, ama olaylar yüzünden gidemedim. Kismet *yog imiş* devam edelim. Kondova ve Araçinovo'da en büyük olaylar vardı. Kalkandelen'den gelen Ramadan Hafız burada eğitim verirdi, gizli gizli. Onu da polise ihbar verdiler. En çok zorunuza gider kendi insanınız ele verirse sizi. İşte böyle zorluklar yaşadık.

**Aslında çok güzel bilgiler çıkıyor ama zaman yetmedi.
Çok teşekkür ederim.**

Ohri Zeynelabidin Camii ve Halveti Hayati Tekkesi'nin Pir Evi

Ohri Kalesi sırtlarında evler

Struga Türklerinden Hayâti Hasan Baba Tekkesi şeyhi İlhan Şeh

Adı Soyadı: İlhan Şeh

Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1966

Mesleği: Struga Tekkesi Postnişini

Milliyeti: Türk

Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

4.

Struga Tekkesi Şeyhi İlhan Efendi:
*Devlet memuru olmak için komonist
 olmak zorundaydınız⁵¹*

Kemal Akar: Sevgili şeyhim Bir kitap hazırlığı içindeyiz. Yazarı Osmanlı Arşivi'nden Yıldırım Ağanoğlu'dur. Kendisi bu sefer gelemedi, hazırlamış olduğu soruları cevap-larsanız mutlu oluruz. Öncelikle sizi tanıyalım.

İlhan Şeh: Adım İlhan, soyadım Şeh. Ohri 1966 doğumluyum.

**Mahallemizin Hristiyan Makedon Komşuları Türkçeyi
 Çok Güzel Biliyorlardı**

Bize aileniz ve çocukluk yıllarınızdan bahseder misiniz?

Çocukluk dönemim Ohri'de geçti. Annemle, babamla, dedemle beraber. Annem taraftan çünkü babam annemle, annemin evine Ohri'ye gitti. Orada yaşadık, ben de orada dünyaya geldim. Çocukluk dönemim o zamanlardaki *komonist* Yugoslavya döneminde geçti. Çoğuları biliyor nasıl geçiyor o dönemde. Ama aramızda böyle bir geçimsizlik yok, bir kargaşa yok. Mahallemiz, çocuklarla zengin bir mahalle. Kız çocuk olsun erkek çocuk olsun beraberce böyle oyun oynamak, birbirimizle yardımlaşmak, okula beraber gitmek, dersleri ça-

51 Kemal Akar tarafından Halveti-Hayâtî Hasan Baba Tekkesi Şeyhi İlhan Efendi ile 3 Ağustos 2014'te yapılan mülakattır. Röportaj daha önce 2016'da basılan, *Rumeli'de Bir İrfan Ocağı, Ohri Halveti Hayati Asitânesi* kitabında yayımlanmıştır.

lışmak beraber. Böyle çocuklughumuz geçti, yani anaokulu ve sekiz yıllık ilkokul eğitimimi Ohri'de *bütünledim* Türkçe olarak. Ondan sonra imam-hatip lisesini ve ilahiyat fakültesini Saraybosna'da bitirdim.

Şimdi o dönemde dedem rahmetli Muharrem Hafız, Ali Paşa Camii'nin imamıydı. Ohri'de merkez camidir. İlk dinî bilgilerimi dedem Muharrem Hafız'dan aldım. O dönemde ve onların yaşadıkları tarihi onlardan, dedemden almışımdır ki onun anlattıklarına göre Ohri'de hiçbir zaman Müslümanlar ve Müslüman olmayan kişilerin arasında büyük bir ayrım, kargaşa, kavga olmamıştır. Komşularla iyi geçinirler, bunu da belirtiyim ki, mahallemizin Hristiyan Makedon komşuları Türkçeyi çok güzel biliyorlardı. Türkçeyi öğrenmişlerdi ve dedemle, çocuk olarak bizimle Türkçe konuşuyorlardı.

Ohri'de 34 Camiden 11 Tanesi Kalmış

Komünist rejimi döneminde ibadete, camiye, tekkeye bir müdahale oldu mu, kısıtlamalar oldu mu?

Şunu belirtelim. Camiye tekkeye kısıtlamalar olmadı. Bir dönem yıkımlar, cami yıkımları oldu. Mesela Ohri için konuşursak zamanında bizim bilgilerimize göre 34 tane cami *varmıştır* ki şimdi 11 tanesi ayakta durmaktadır ki, hepsi bunlar Osmanlı döneminde yapılan camiler. Dört tane tekke varmış, onlardan sadece birisi Halvetî-Hayâtî Pîr Mehmet Hayâtî Hazretleri'nin tekkesi ayakta durmaktadır. İbadethane olarak baskı yok ama ibadete gelenlere baskı *varmıştır* zamanında. Bhusus öğretmen ve devlet memuru çalışanlara, böyle genellikle dışarıdan kontrol ediyor camiye, zikre, ibadete gidiyor mu, gitmiyor mu, okullarda Ramazan ayı geldiğinde oruçları var mıydı yok muydu? Öyle kontroller oluyordu. İşten atmalar da oluyordu bu dinî sebeplerden dolayı, biliyorsunuz ki o

dönemde belli bir yere gelmek için, belli bir devlet memuru olmak için *komonist* olmak zorundaydınız. *Komonist* iseniz o dönemde dinî ibadetlerinizi yapamazdınız ve kariyer de yapamazdınız o zamanlarda. Kariyer yapmak isterseniz o zaman, gizli ibadet yapmanız gerekiyordu. Açıkça ben biliyorum, Ohri'li bazı kimseler Struga köylerine Cuma namazına gidiyordu. Ohri'de görmesinler, bir problemleri olmasın diye.

Ben konuşmamın başında unuttum. Öncelikle başsağlığı diliyoruz. Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun. Kısaca babanız Şeyh Arif Efendi'den bahsedebilir misiniz?

Dostlar sağ olsun. Babamdan *kısacası* bahsedeyim. Babam 1943 doğumlu, vefatı 6 Şubat 2014. Kendisi bir buçuk yaşında iken annesini kaybeder. Babamın annesi İştîp'den Struga'ya gelir ve dedem Şeyh Kemal Efendi ile evlenir. Babam 1943'te dünyaya gelir. Babamın annesi ikinci doğumu yaparken vefat eder ve babam annesiz kalır. Dedem o zaman ikinci kez evlenir. İşte çocukluğunu bir dönem Struga'da, bir dönem Ohri'de amcası yanında geçirmektedir. Babası diri iken tekke usulünü babasından ve amcasından almıştır. 1965'ten 1980'e kadar tekkede yarım halifedir. 1981'den son gününe kadar tekkenin şeyhi olur. Demek ki babamın tekkede 50 yıl hizmeti olmuştur. O dönemde bazı tahsilini dedesinden almıştır. Benim annem taraftan dedemden Muharrem Hafız'dan bazı bilgileri almıştır. Bir de kendi sanatı vardı. Babam zamanında saraç olarak çalışmıştır.

Ben 1980'de Saraybosna'ya gittim. Oraya imam-hatip lisesine kayıt oldum ve fakültemi biraz önce dediğim gibi bütünledim. Babam beni okutmak için gündüzleri elma kasası yapıyordu. Geceleri ise çarık dikiyordu. Çünkü başka bir geliri yoktu. Zaten bu tekkedeki görevi fisebilillah yapmıştır. Bazen daha yüksek geliri olur, bazen aylarca geliri olmazdı. Sürekli

böyle kasa yapmak zorunda kalırdı. ylelikle iŖte ben ve diġer iki kardeŖimi okuttu.

Yarım halifelik dediniz, biraz açar mısınız yarım halifeligi?

Yarım halifelik baŖka tarikatlarda bulunmuyor. Halveti-Hayati kolunda bulunmaktadı. Yarım halife Ŗeyh olarak deġil, bir vekil olarak. Yani kendisi derviŖ yapabilir, inabe verebilir [*biat alabilir*] ama Ŗeyh yapamaz. Demek ki onun icazeti Ŗeyh için yok. Demek ki böyle tabiri caiz olsa *yarım Ŗeyh* gibi bir anlama gelmektedir.

Saraybosna'daki Eġitim Hayatım

Biraz okul hayatınızdan bahseder misiniz?

1980'de Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nde (Türkiye'de imam-hatip lisesi olarak tanınmaktadır) dört yıl ġrenci olarak kaldım. Orada dinî dersler gördüm. *Ayrıcası* orada Sinanova Tekkiye denilen bir Kadirî tekkesi bulunmaktadır. Ayrıca NakŖibendî Ŗeyhinin derslerine katılırdım ki onlar genellikle Mevlevî zikirlerini de yaparlardı. Bize haftada bir *Mesnevi*'den dersleri Hacıbayri veriyordu ki onun derslerine katılırdım ve daha doġrusu ilk tasavvuf bilgilerini oradan, Saraybosna'dan aldım. Ondan sonra 1986'da dört yıllık okulu bitirdikten sonra askerliġe gittim. Askerliġi bitirdikten sonra Saraybosna'da ilahiyat fakültesine kaydımı yaptım. Saraybosna İlahiyat Fakültesinin programı, İstanbul'da bulunan, Marmara niversitesi ve Mısır Kahire'de bulunan *el-Ezher* niversitelerinin karma bir programı idi. Yani o iki niversitenin ilahiyat fakültelerinin programına baġlıdır. Tasavvuf derslerine ise özel olarak Saraybosna NakŖibendî Tekkesinde gidiyordum. Ŗimdi *Namliniva* dedikleri NakŖibendî tekke-

sinde bazı dersleri görüyorduk. Ondan sonra *Sinanova Tekkiye*'de derslere katılıyorduk. İlahiyat fakültesinde genellikle tasavvufu felsefe olarak okurduk. Yani tekkede olduğu gibi tasavvuf dersleri görmüyorduk.

Bosna'da gördüğünüz Kadirî ve Nakşibendî yolunun Halvetî-Hayâtî yoluyla ayrılan yanları var mıydı? Bu size bir zenginlik, bir derinlik kazandırdı mı?

Oraya gittim bana büyük bir zenginlik kazandırdı. Bütün tarikatların, bir kişi hangi tarikata mensup olursa olsun belli yöntemleri var, farklılıkları yok. Genellikle farklılıklar zikirlerde oluyor. Şimdi onlar, Saraybosna'da belli günler toplanıp zikrediyorlar, ders görüyorlar. Bizde mesela haftada bir perşembe yatsıdan sonra, cuma geceleri yahut cuma yatsı namazından sonra, kışın akşam namazından sonra dersler görülür ve zikredilirdi. Bizde genellikle zikirler namaza ve tekkede bulunmak ile bağlıdır. Tekkenin içinde bulunmak gerekir. Saraybosna'daki dervişler ise bazı virdlerini evlerinde de yapıyorlardı. Ama Halvetî-Hayâtî kolunda genellikle Struga, Ohri ve Kırçova'da; bir dönem İştîp, Arnavutluk, Yunanistan ve Köstendil'de (Bulgaristan) tekkelerimiz bulunmaktaydı. Hayâtîler tekke ile bağlıdır. Namazını kılar cemaat ile ondan sonra zikrini yapar, her gün. Bazı zikirler bazı günler oluyor, bazı namazlar belli günde oluyor. Bu farklılıklar görülebiliyor.

Evlisiniz bildiğim kadarıyla. Kaç çocuğunuz var?

Evlüyüm, bu yıl 20 yıl olacak. İki çocuğum var, her ikisi de kız. Büyüğü 18 yaşını tamamladı, küçüğü 12 yaşındadır. Büyüğü üniversiteye inşallah bu yıl başlayacak. Küçüğü ise 9 yıllık öğretimde yedinci sınıfa, yani ilkokula gidiyor. Büyüğü ise üniversiteye Türkiye'ye kaydını yaptı. İnşallah Türkiye'de devam edecektir.

Allah bahtlarını açık etsin, başarılı etsin. Önceki mesleğiniz neydi, geçiminizi nereden temin ederdiniz?

Struga Hasan Baba Tekkesi'nin şeyhi olmadan önce imam olarak aynı tekkede çalışırdım. Tekkeden önce dört yıl Ohri'de Hacı Durgut Camii'nde imam olarak çalıştım. 1 Ocak 1997'de Struga'ya imam olarak geldim ve babamın vefatına kadar imam olarak çalıştım. Başka bir mesleğim yok. Genellikle imam olarak çalıştım.

Hep uhrevî, hep inanç dünyası içindeydiniz.

Evet, bütün zaman. Normalde imam olarak bazı görevlerimiz var, cemaatimize karşı görevlerimiz var. Hiçbir zaman derslerimiz eksik olmadı. *Burda* biliyorsunuz okullarda dinî eğitim yok. Çocuklara cumartesi, pazar günleri dinî eğitim veriyoruz. Ondan sonra hafta içinde gençlerle; on sekiz yaş üzeri kişilerle dersler yapıyoruz haftada üç kez. Kur'an-ı Kerim, ilmiyal, tasavvuf, tefsir, hadis dersleri gibi.

Geçen Struga'yı ziyaret ettiğimizde tekkeyi de ziyaret ettik. O gün tekkede bir aktivite gördük. İlahi çalışmalarını vardı. Sanıyorum gençlerin ilahi öğrenmesi, koro hâlinde söylemeleri, çalışmalarınız içinde yer alıyor.

Bizim tekkemizin ilahi grupları vardır. Dervişlerden oluşan ilahi grupları, 7, 15 yaş üzerinde olan çocuklar ilahi grubu, bir de on beş yaşın üzerinde olan çocukların ilahi grupları vardır. Bunların toplam sayısı 150'dir. Bu yüz elli kişinin içinde on kişilik de orkestramız var. Profesyonel olarak genellikle her yıl Rebiülevvel ayının sonlarında yahut Rebiülahir ayının başlangıçlarında Peygamber Efendimizin doğumu münasebetiyle Struga ve etraftaki halka ilahilerle bir tasavvuf müziği konseri vermekteyiz. Yalnız Struga'da değil, dışarı da çıkıyoruz davetler olduğunda. Makedonya'nın hemen tüm şehirlerini gezdik,

programlarımız oldu. Siz geldiğinizde bizim Struga için çalışmalarımız ve Struga'nın *yakınlıklarında* bulunan Kırçova kasabası var. Orada bir programımız olur ki o iki konser çalışmalarına siz rast geldiniz.

Makedonya dışından davet alıyor musunuz?

Evet, Arnavutluk'tan, Kosova'dan davet geldi, gittik. Son davetimiz Türkiye'den geldi ama daha gerçekleşmedi. Hazırlıklarımızı yaptık. Normalde bu işlerin bir prosedürü var. Bize davet geldiğinde beş gün içinde Türkiye'ye gitmemizi istiyorlardı. Biz beş gün için hazırlık yapamayız. Mecbur en azından iki, üç hafta olması gerekiyor. Çocuklarımızı hazırlayalım, ondan sonra vizeler var, pasaportlar var. İnşallah ağustosun sonu yahut eylülün başlangıcında Bayrampaşa'da olacağız. Bir arkadaşım daha var Eyüp Efendi o da benimle beraber çalışıyor. O genellikle bu gibi prosedür veyahut bağlantılarımızı kurmak için görevlidir.

Struga Halvetî-Hayâtî Hasan Baba Tekkesi

Struga'daki tekkenin tam adı nedir?

Struga'daki tekkenin tam adı Halvetî-Hayâtî Hasan Baba Tekkesi. Hasan Baba kendisi, Türkiye'den, Karaman'dan gelme. İlk önce Arnavutluk'a gelir ve sonra Struga'ya gelmiştir. Asker olarak geliyor. Struga'da yerleştiğinde iki cami bulunmakta o zaman. Bunlar: Mustafa Çelebi Camii ile Süleyman Arap Camii imiş. Hasan Baba, buraya geldiğinde Ohri'de Pîr Mehmet Hayâtî hazretlerinin tekkesini duyar ve onun müridi olur. Ama onunla uzun zaman kalmaz, görüşemez, çünkü son döneminde geliyor. Pîr Mehmet Hayâtî Hazretleri'nin vefatından sonra damadı Şeyh Osman Efendi posta geçiyor ve Hasan Baba ondan icazeti alarak Struga'daki tek-

Struga Halvetî Hayâtî
Hasan Baba Tekkesi

keyi 1770'te kurmuştur. O günden bugüne kadar Struga'daki tekke kapanmamıştır, devamlı çalışıyor. 1995-96'da yenilendi, yani temelden restore edildi. Yakında inşaallah Mustafa Çelebi Camii restore edilecektir. O da TİKA üzerinden yapılacaktır.

Bunun yanında Struga'daki Tekke ile Ohri'deki tekke arasında kol olarak bir farklılık var mı?

Yok, hiçbir farklılık yok, olamaz. Çünkü Struga Tekkesi, Ohri Tekkesi'nin bir parçası. Çünkü oradan Hasan Baba icazetini aldığı anda bütün usulleri Ohri'den alıp Struga'ya getirdi ve o usuller devam etmektedir bugün.

Mustafa Çelebi Camii ile ilgili geçmişe dayalı bir bilginiz var mı Şeyhim?

Sinan Çelebi'nin, Ohri'de İmaret Camii yakınında, *kalada* mezarı bulunmaktadır. Sinan Çelebi'nin oğlu Mustafa Çelebi bizim kayıtlara baktığımıza göre ve İstanbul'dan aldığımız bilgilere göre 1483-84'te Mustafa Çelebi Camii'ni inşa ettirmiştir.

Struga'daki diğer cami, Süleyman Arap Camii hakkında bir bilgi var mı?

Süleyman Arap denen kişinin Arabistan'dan geldiğini biliyoruz. Başka daha geniş bir bilgi yok. Babadan oğula yaşlıların anlattıklarına göre gelen bilgileri biz de bizden sonraki kişilere o şekilde aktarmaktayız.

Siz tekkenin kaçınıcı şeyhi oluyorsunuz?

Tekkenin silsilesine bakarsanız posta ya şeyh ya yarım halife oturmuştur. Şeyh olarak ben üçüncüsüyüm. Ama normalde posta oturan altıncısıyım. Çünkü Hasan Baba aldığı anda, ondan sonra onun oğulları geldiğinde Arif Efendi, şeyh olarak posta geçiyor. Ondan sonra gelenler yarım halife olarak kalı-

Mustafa Çelebi Camii (Struga)

yor tekkede. Babam şeyh olarak geliyor, babamdan sonra ben geliyorum.

Hangi usullere göre bu şeyhlik belirleniyor? Babadan oğula mı, yoksa...

Şimdi ailede öyle bir kişi gelmesi için şartları varsa babadan oğula geçiyor. Eğer uygun şartlar yoksa yani bir söz var: “*Ev-lâdiye varsa evladi olur, evlâdiye yoksa erbâbiye olur.*”

Tekkenin kabristânı hakkında bilgi verir misiniz? Benim rahmetli Raif amcam da o kabristanda yatıyor. Şeyh efendi ve diğer dervişler nereye defnediliyor?

Tekkenin yanında türbe ya da hiçbir mezar yok. Tekkenin kabristânı ile Hasan Baba'nın türbesi, Mustafa Çelebi Camii'nin yanındadır. Genellikle bütün şeyhler, yarım halifeler ve dervişler orada gömülmüştür. Ancak babam rahmetli türbede gömülmedi. Onun vasiyetine göre, kendi dileği, annesinin yanına gömülmesini istedi. Biz onu Struga Kabristanı'nda annesinin yanında, annesinin mezarı başında gömdük.

Muhterem şeyhim dün ben mezarlığı ziyaret ettim. Dede-lerimin orada yattığını biliyorum. Bu Struga Mezarlığı'nda gömülü olanların müftülükte bir kaydı var mıdır?

Normalda Struga'daki gömülen kişilerin müftülükte bir bilgisi yok. Biz imamlar olarak Struga'dan bir kişi vefat ettiğinde gününü ve isim, soy ismini alarak kayda alıyoruz. Yani o bilgiler müftülükte değil imamlarda bulunmaktadır.

**Benim halamın kızı Hüreyde Saraç. Tabii kendisinin kusu-
suru, bizim de eksikliğimiz; babasıyla annesinin nerde
gömülü olduğunu bilmiyor. Bu konuda bir bilgiye ulaş-
mak mümkün değil herhâlde.**

Önceden öyle kayıtlar Struga'da *tutmamışlar*. Bunu ben size bütün Makedonya için konuşabilirim. Çünkü genellikle Struga'da bir kimse vefat ettiğinde mezarıcıya yerini gösteriyor. Mezarıcı orada *kabırı* kazıyor. Öylelikle evdeki olanlar sadece mezarı biliyor. Onların da kaydı yok. Nişan taşları varsa bulunur, yoksa o da bulunmaz. Şimdi Osmanlı döneminde çok mezar var. Osmanlıca okumayı bilen de yok. O bakımdan bazı problemlerimiz oluyor. Ama inşallah ileride araştırmalar yaparak düzenli bir hâle getirmeyi düşünüyoruz.

Tekkede Uygulanan Zikir ve Usuller

Tekkenizde uygulanan zikir ve diğer merasimler hakkında bilgi verir misiniz? Hangi gün ve vakitlerde neler yaparsınız? Tekkede görevliler kimlerdir ve hangi vazifeleri yerine getirirler? Zâkirbaşı, sertarik, meydancı, nakib, aşçıbaşı gibi görevliler var mıdır?

Başta da belirttiğim gibi bizim her gün zikirlerimiz var. Haftada bir olan zikirlerimiz var. Yıllık zikirlerimiz var. Tekkede gün teheccüd namazıyla başlar. Teheccüd namazı kılındıktan sonra teheccüd usulü *tutulmaktadır*. Teheccüd namazı, (gece namazı) imsaktan 40 dakika önce kılınır bizde. Tekkenin usulü önce namaz kılınır ondan sonra teheccüd usulü tutulur. İstigfarla başlar. Tövbe *istigfardan* geçtikten sonra 250 “*La ilahe illallah*” ve 500 “*hü*” zikredilmektedir. O bütününde zikir yapıldıktan sonra duası yapılır, dua bittikten sonra orada bulunanlar sabah namazını bekliyor. Sabah namazının gelişine

kadar ilahi okunur, sohbet edilir. Gerekirse vefat eden kişiler için kelime-i tevhid okunmaktadır. Bir kimse dilekte bulunursa onlara da tevhid okunmaktadır, sabah namazına kadar.

Sabah namazına önce gelenlere, tekke kahvesi ikram edilir. Tekke kahvesi sade bir kahvedir, şekeri yok, bir de fincanları kulpsuzdur. Hani bütün eliyle tutar kahveyi ve kaç kişi varsa teker teker kişiye özel götürülüyor. Tabakayı alır, fincanı alıp kişiye götürür, ondan sonra döner ikinci fincanı alır ikinci kişiye götürür. Kahve içilene kadar görevli derviş ayakta durmaktadır. Onlar kahve bitirene kadar. Kahve bittikten sonra kahve fincanları alınır kahveci dedeye götürülür, *orda* da fincanlar yıkanmaktadır.

Sabah namazı kılındıktan sonra sabah namazı usulü *tutulmaktadır*. Sabah namazı usulü 250 “La ilahe illallah”, ki *estagfirullah* ile başlanmaz. *Estagfirullah* teheccüd usulünde var. Farz namazı selamından sonra *estagfirullah* ile başlanır tespih çekilir, sonra dua okunur. Duadan sonra aşır ve ondan sonra zikre, sabah usulüne başlanmaktadır ki sabah usulünde aynı teheccüd namazı usulü gibi 250 “La ilahe illallah” ve 500 “Hû” ismi zikredilmektedir.

Şunu belirtmemiz gerekmektedir pazartesi, perşembe ve cuma günü “Hû” zikir edilirken ilahi de okunmaktadır. Yunus Emre’nin ve diğer âşıkların ilahileri de okunmaktadır. Ama zikir esnasında ilahiler Türkçe, bizim tekkenin usulü böyledir. Ondan sonra usul bittikten sonra kahve ocağına dönülür. Kahve ocağında yeniden kahve ve lokum ikram edilmektedir. Lokum ikram edildikten, kahve içildikten sonra merhumlara bir Fatiha okunur, sonra vakti *olanın* kalır, vakti *olmayanın* tekkeden gider.

Tekkenin mihrab ve minberi

Vakti olan işrak namazını kılmayı bekler. İşrak namazını kıldıktan sonra onlar da gider. İşrak namazı güneşten 45 dakika sonra kılınmaktadır. Şunu belirtmem gerekiyor, öncelerde bu yaklaşık yüz yıl öncesine kadar sabah usulü 500 “La ilahe illallah” ve 1.000 “Hû” ismi zikredilirdi. Ama zamanla değişiklikler olur, Osmanlı buradan gider ve başka yönetimler gelir, bazı sıkıntılar olur. O sebepten *kısaltılır*. Yani iş, güç kaybolmasın diye biraz *kısaltılır* ve öylelikle devam eder.

Öğle namazı kılındıktan sonra 12 “*La ilahe illallah*” ve 12 “*Hû*” ismi zikredilmektedir. İkinci namazında 12 “*La ilahe illallah*” 12 “*Hû*” ve artı 12 “*Hû*.” O zikir bittikten sonra halaka yapılır. Halakada Peygamber Efendimize 12 salavat getirilir. Önceden 33’tü. Dedğim gibi bazı belli sebeplerden 12’ye düşürdüler. Akşam namazı kılındıktan sonra 7 “*La ilahe illallah*”, 7 “*Hû*” bulunmaktadır. Akşam namazında tespih çekilmiyor. Tespih yerine evvâbîn namazı kılınır. Evvâbîn namazı kılındıktan sonra şükür secdesine gidilir. Şükür secdesinden sonra 7 “*La ilahe illallah*”, ve önce dediğim gibi ve 7 “*Hû*” çekilir ve ayağa kalkılır. Ayağa kalktığımız zamanda 4 tane Fatiha suresi okunur. Bir Fatiha, Pîr Mehmet Hayâtî Efendi Hazretlerine, ikincisi Ohri’de yatan merhumlara, üçüncü Fatiha Struga Kabristanı’nda yatan merhumlara ve dördüncü Fatiha Hasan Baba’ya ve kabristanda yatan kişilere. Yatsı namazından sonra yani ikinci namazı ve öğle namazında olduğu gibi 12 “*La ilahe illallah*”, 12 “*Hû*”, artı 12 “*Hû*” getirilmektedir. Bunlar her günlük.

Cuma günleri cuma namazı bittikten sonra zikir var. “*La ilahe illallah, Hû*”, zikirde “*Hayy*” ismi, diğer isimler, ilahiler katılarak zikredilir. Daha uzun zikirlerimiz ramazanda oluyor. Ramazanın ilk cuma gecesi, yani perşembe akşamı zikir “*La ilahe illallah, Hû*, Allah’ın bir ismi anılır. Bir ilahi yapılıdır. İkinci cuma

gecesinde iki ilahi, üçüncü cuma gecesinde üç ilahi, dördüncü cuma gecesinde dört ilahi, beşinci cuma gecesi varsa beş ilahi ile zikirler uzatılmaktadır.

Sevgili şeyhim bu kahve dağıtımında bir derviş dağıtır dediniz. Bu bir sıralama ile mi oluyor yoksa kıdeme göre mi?

Genellikle daha genç olan dervişler ayağa kalkar hürmeten daha yaşlılara ve daha genç olan dervişler hizmet eder. Diğer tarikatlarda olduğu gibi zâkirbaşı, sertarik, meydancı, nakib, aşçıbaşı gibi görevliler tekkemizde bulunmuyor. Zikirleri genellikle şeyh yönetiyor. Şeyh olmadığı dönemde onun yerinde *kahveci dede* oturuyor ve o zikirleri yönetiyor. Kahveyi pişiren kişidir.

Benim özel merakımdan soruyorum kadın dervişler var, benim amcamın kızı Zeyde Ablam, derviş. Bu kadın dervişler tekkede bu zikirlerle katılıyorlar mı?

Kadın dervişler zikirlerle genellikle Ramazan'da katılır. Onların camilerdeki gibi özel bölümü var tekkemizde. Oradan zikirlerle katılıyorlar. Başka tarikatlarda, başka yörelerde her günkü zikirlerle katılabilir ama bizde bir şey var. Kadınlar günlük namazlara katılmıyor, cuma namazlarına katılmıyor. Öyle ki cuma günleri olan zikre de katılamıyorlar çünkü yerimiz ve imkânımız yok. Cuma günleri büyük bir kalabalık oluyor. Katılmamaları mekândan kaynaklanıyor.

Hz. Ali Muhabbeti

Ben çocukluğumdan hatırlıyorum, hep Hz. Ali ile alakalı ilahiler çoğunluktadır. Benim amcalarımdan, babamdan bu ilahiler söylenirken dinlerdim. Bunun özel bir sebebi var mıdır?

Yalnız tekke ile tarikatla ilgili değil. Çünkü Peygamber Efendimizin damadıdır. Biliyorsunuz Peygamber Efendimiz (sav) kendisinin cübbesi altında aldığı Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz buyurmaktadır; *“Bunlar benim ailem, ben bunlardanım, bunlar bendendir.”* Hz. Ali’ye, Peygamber Efendimizin ailesinden olduğu için hürmeten ilahiler okunmaktadır. Bizim âlimlerimiz Veda Hutbesi’nden şöyle rivayet eder; *“Benden sonra iki şeyi sizlere bırakıyorum. Allah’ın kitabını ve sünnetimi.”* Benim okuduğum kaynaklarda Peygamber Efendimiz *“Kur’an-ı Kerim’i ve ehl-i beytimi bırakıyorum.”* diye de buyurmaktadır. Hz. Ali Ehl-i beytten olduğundan öyle devam ediyor. Bu sebepten dolayı onla ilgili ilahiler çok çok okunmakta ve hürmet edilmektedir.

Daha çok Hz. Ali ve ailesiyle ilgili Fatma Anamızla, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ile ilgili ilahiler hep var. Bu konuda Bektâşilik ile bir yakınlık var mıdır?

Bektâşilik ile ben şahsen yakınlık var diyemiyorum. Çünkü her bir tarikat, tasavvuf mensubu bu bağlılığı sağlamaktadır. Yani ne kadar bir Bektâşi, Hz. Ali’yi severse, o kadar da bir Halvetî, Hz. Ali’yi sever; sevmesi gerekiyor. Tarikatta olmayanların da Ehl-i sünnet vel-cemaat itikadında olanların böyle bir sevgisi olması gerekiyor.

Derviş olarak kabul nasıl ve hangi safhalardan sonra gerçekleşiyor?

Tekkenin kapıları herkese açıktır, hiç kimseye kapalı değildir. Belli bir dönemden geçmesi, aşk olması gerekiyor. Bu işte aşk yoksa dervişlik de yoktur. En önemli şey âşık olmaktır. Yani tarikatını, dinini sevecektir ve nefsini bazı mertebelerden, terbiyeden geçirecektir. Ondan sonra kendi nefsinin belli mertebelerden geçtikten sonra şeyhin önünde oturur ve inâbesini alır.

Şimdi ben şöyle duydum. Derviş olacak kişi rüyasında derviş olacağını görüyor yahut olmasına yönelik emareler görüyor. Bunu Şeyh babanın da hissetmesi lazım diyorlar.

Evet, insanın iç kısmında bulunan şey, herkes onu fark etmiyor ama şeyh ile mürit arasında özel, ruhani bir bağlılık var. İşte *burdan* dediğiniz gibi onun rüyasında *atılacak*, şeyhin de rüyasında *atılacak*. *Öyle ki* o bağlar çakişacaktır ki ondan sonra. Çünkü bu bir manevi bağ, böyle bir materyalist bağ değil. Manevi bağ çok önemlidir.

İbadet dışında derviş olmalarından kaynaklanan başka sorumlulukları var mıdır?

Dervişin insani ve ibadet sorumlulukları var. Bütün ibadetlerini de yerine getirmesi gerekiyor. Zaten bizde tarikatla her bir şeye bir derece daha fazla önem verecektir. Mesela Farz için tartışılmaz. Peygamber Efendimiz'in sünnetine vacip gibi bir değer verecektir. Öyle bağlı olacaktır Peygamber Efendimiz'e. Şeyhinden aldığı görevleri yerine getirecek, aldığı virdleri, esmaları zikredecektir. İsterse işte olsun, çünkü zikirler için belli bir mekân gerekmiyor. Sen işini yapıyorsun zikrini de edebiliyorsun. Yolda yürüyorsun zikrini de ağzınla yapıyorsun, yapabilirsin.

Bir sakıncası yoksa kaç derviş vardır Struga'da?

Şu anda dervişlerin tam sayısını bilmiyorum. Bizim Struga Tekkesi'ne bağlı olan dervişler, Makedonya'da, Arnavutluk'ta, Türkiye'de, Almanya'da ve Amerika'da var. Struga'da şu anda *külahlı dervişler* 12'dir. 3'ü de Amerika'da bulunmaktadır. Onlar hepsi babamın dervişleri, yani benim değil. Yani böyle inabe alan, Babamın anlattığı kadarıyla Struga'da 300'den fazladır.

Osmanlı Devleti 1912'de Balkanlar'dan çekildikten sonra dünya savaşları sırasında sosyalist Yugoslavya, Makedonya Cumhuriyeti dönemlerinde Struga'daki tekke kapatıldı mı hiç?

1770'ten beri çalışmaktadır, hiç kopmamıştır. İster Ohri'de ister Struga'da olsun devamlı çalışıyor. Bazı dönemlerde belli yasaklar geldi. Bir Yugoslavya döneminde Bosna-Hersek'te, Sırbistan'da Karadağ'da tekkeler kapatıldı. Ohri ve Struga tekkesi hiçbir zaman kapanmadı, devamlı çalıştı.

Sevgili şeyhim tekkeye ve mensuplarına Makedonların ve Ulahların davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? İyi, kötü, samimi?

Babamın anlattığına, Struga'daki yaşlı dervişlerin anlattığına göre genellikle samimi davranışları olmuştur. Mesela Ulah olan birkaç kişi zikre bile katılıyordu. Bu daha yaşlıların anlattıklarına göre Ulah ya da Müslüman olmayan kişiler Ramazan zikrine katılıyordu.

Özellikle Struga'da Türkler ve Arnavutlar var. Arnavutlar'ın tekkeye yönelik olumsuz yaklaşımı var mı?

Önceleri yoktu ama son zamanlarda var. Çünkü Struga'ya dışardan çok gelen oldu. Tekke kültürünü bilmeyen oldu. Böyle

Şeyh İlhan Efendi Hayâtî tac-ı şerifiyle

Türkle, Arnavutla, Makedonla beraber yaşamayan kişiler geldi. O kendi milliyetçiliği ile yaşamış kişiler Struga'ya geldi ve onlarla bazen problemlerimiz oldu ama onları da kolayca hallederiz. Ne olduğunu, nasıl olduğunu anlatırız ve öylece çözümü buluruz.

Osmanlı idaresine dair babanızdan, dedelerinizden duyduğunuz hatıralarınız var mı?

Şimdi benim o kadar geniş hatıralarım yok. Çünkü yazılı olarak bir şeyler yok. Bazı problemler varmış Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi zamanında Ohri'de. O problem neymiş aklımdan çıktı. Bizim Şeyh Zekeriya Efendi krala gidiyor. Kral Aleksandır onun bütün dileklerini yerine getiriyor. O kadar büyük bir itibarı var *imıştır* o dönemde. Genellikle ben sekiz yıllık okulu bitirdiğimde Bosna'ya gittim. Yani o kadar geniş bilgi alamadım. *Burda* olsam başka olurdu.

Çok değerli zamanınızı ayırdınız sevgili şeyhim. Allah sizi muvaffak etsin.

Bir şeyler gerekirse biz burdayız. Yazmaya başladım ben. Önceden yazılı hiçbir şey yoktu ama genellikle bütün zikirler, bütün usuller, okunan ilahiler. Bazı şeyleri de aktaramadık. İnşallah *ilerisinde* bunları aktarırız.

Pir Mehmed Hayatî hazretlerinin türbesindeki sandukası (Ohri)

Pir Mehmed Hayatî'nin kemer tokası

Strugalı Arnavut Halil İmami

Adı Soyadı: Halil İmami
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1963
Mesleği: Muhasebeci
Milliyeti: Arnavut
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

5.

Halil İmami:

*Struga'da biz aile olarak Halvetî
tarikatına bağlıymışık⁵²*

Bize kendinizi tanıtır mısınız? Aileniz, doğum yeriniz?

Ben Struga'da doğdum 1963'ünde. Bizim ailemiz en eski aile. Struga'da 500 küsur yıl Merkezi *Camii'nda*, yani Mustafa Çelebi Camii'nde imamlık yapmıştır.

Camii ile ilgili biraz önce size 1754 tarihli bir belgeyi gösterdim. Caminin ne zaman yapıldığını biliyor musunuz?

Tam bilmiyorum. Ancak tekke 1770 tarihli diye biliyorum. Aile ismim “İmamlar” diye geçer. Rahmetli babam medrese bitirmiş, dedemden sonra devam etsin o işi. Ama öğretmenler lazım idi o zaman. Hem öğretmen olarak *işledi*. Amcam bitirmemiştir medrese.

Aileden en son sizin babanız mı imamlık yaptı?

Yok dedem yaptı imamlık son olarak aileden. Ailemden hepsi, dedemden önce hep imamlar. Ama biz aile olarak Halvetî tarikatına *baglıymışık*. Çok enteresan, Hayâtî Hasan Baba Tekkesi'nin türbesi *camida*. Çok önemli bir şey. Çünkü hep İbîtişık olur diğer tekkelerde.

52 Struga'da 2 Mart 2014'te Yıldırım Ağanoğlu tarafından Halil İmami ile yapılan mülakat. Konuşmaya katılan diğer şahıslar Erol Şeh ve Şenol Volina'dır. Röportaj daha önce yazdığım ve 2016'da İstanbul'da basılan *Rumeli'de Bir İrfan Ocağı, Ohri Halveti Hayati Âsitânesi* kitabında yayımlanmıştır.

Tekkemizdeki Usuller

Tekkenizde ne gibi usuller uygulanır?

Mesela *camilarda* sabah namazı kılınır, yarım saat güneş doğmadan önce, tekkemizde ise 20 dakika önce *kılınırmıştır*. Dedem cemaatle *bitirmiştir* sabah namazını, sonra tekkeye giderlermiş sabah usulüne, zikire. Demek ki 10 dakika oraya yetişsinler. Namazdan sonra giderler zikire. Zikirden sonra kahve lokum olur, sonra sohbet ve sonra işrak namazı kılınır hem dağılırlarmış. İşrak namazı güneş doğduktan sonra 45 dakika *kılınırmıştır*. Tekkemizde kuruluştan bugüne kadar her gece teheccüd namazı *kılınırmıştır*. 12 rekât imsaktan 40 dakika önce başlar. Ondan sonra usul var. 250 kere “*La ilahe illallah*” 500 kere “*Hû*” isminden zikir olur. Ondan sonra salât ve ezan okunur sadece tekkede ve sabaha kadar ilahi, sohbet, kahve devam eder.

Tekkemizde akşam namazından sonra evvâbın namazı var. Ama Peygamber Efendimiz 6 rekât kılmış, bizde 2 rekât kılınır. Yılda 5 kere tesbih namazı kılınır tekkemizde: Regaip Gecesi, Berat Gecesi, iki bayram gecesi ve ramazanda 27. gecesi. Teravih namazı da var bildiğiniz gibi. Bizde gördüğünüz gibi tekkemiz büyük ve aşağıdaki bölüm de doluyor. 600 kişi kılınır teravihler. Aşağıda kadınlar kılar. Sair zamanlar kışın daha küçük olduğu için biz aşağıda kılarız namazları. Isınmak kolaydır orada *em* küçüktür.

Yakında Şeyh Arif Efendi ahirete göçtü. Yerine İlhan Efendi geçti. Bir usul var mı şeyh efendi ahirete göçünce? Yeni şeyh efendi posta nasıl geçiyor? Kalan dervişler mana mı görüyor?

Usul var yani. Ama ondan önce hazırlamış oğlunu. Başka biri de yok zaten. Kendisi *da* ilahiyat bitirmiştir Saraybosna'da.

Halveti Hayati Hasan Baba Tekkesi dervishi Halil İmami

İki kanat yani?

Eyvallah. Kendisi hocalık da yapardı tekkede.

Ama şimdi başka bir hoca da varmış, Eyüp Hoca.

Evet o da *inabelidir*. Onun da dedesi Kahveci dede *imıştır* tekkede.

Şenol Volina: Dedesi hepimizden önce *gelirmiştir* tekkeye, *ya-karmıştır* ateşi.

İstanbul'da biat deniyor, sizde inabe deniyor. Anlamı aynı "el almak." Siz inabelisiniz ve külahlı dervişsiniz. Ayrıca kadınlar da derviş olurmuş eskiden.

Eyvallah dervişim, *külahlı derviş*. Kadınlar *inabeli* oluyor, derviş yok. Önceden varmış *külahlı derviş*. Bir *şami* [tülbent] ko-

yarmış külâhın üstünde. Bizde gördüğünüz gibi aynı Mevlevi sikkeleri gibi külâhlarımız. Aslında daha kısa *imış*, ama şimdi yapan yok onun için Konya'dan getiriyoruz o uzun sikkeleri. Cübbelerimiz var. Kolları büyük, aynı nasıl Mevlevîler.

Burada usul 7 esma mıdır?

7 esma ama artısı var, Cerrahilerde 24, Ramazanî'de 12. Ama öz 7'dir.

Şenol Volina: Zamana göre Kırçova'da üç tekke vardı. Ama çok kuvvetli bir şeyh vardı. Şeyh Ali. O açan vefat etti 40 sene evvel. Babamla kaynatamla gittik. Ben genç idim o vakit. Duydum hem gördüm. Cenazeyi nasıl taşırdık. Türbede gömüldü. Hep "Hü" ismiyle gittik türbeye kadar. Onun dervişleri söylerdi. O türbede evliya mezarları vardır. Oradaki iki mezar üstü açık, ürtük değil. Orada dervişler yapmış, üstünü örtmek için. Yarın gelirlermiş, biteviye tahtalar hem bozulmuş. Bir gün daha yapmışlar, gene ep aynı. Yarındası getirmişler karar, o evliyalar istemezlermiş üstü örtük olsun.

Obri'de Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi kalkar kendi hanımıyla Kırçova'ya gider. Nasıl binsin paytona. Paytona binmeden önce bir fukara çıkmış karşısına. Cebinden çıkarır bir altın. Em hanımı bozar yüregini. Ne yaptın be bey, kalmadı paramız. Hanımına dermiş: "Gönlünü bozma" Giderler yaparlar ziyaret Kırçova'da em dönerken, bir kişi koşar şeyh efendinin yanına elini öper ve 3 altın verir. Şeyh efendi em döner hanımına, "Bak gördün mü, bir verdik, üç aldık, yüregini bozma sen."

Erol Şeb: O her zaman cebinde ne var, bakmazmış. Elini cebine atar verirmiş. "Onun hakkıdır." dermiş. Bakmazmış ne çıkar büyük para mı, küçük mü? Son mürşid-i kâmil, bizim tekkede Şeyh Zekeriya. Son keramet sahibi o. O da bilmiş benden sonra artık yok.

Her Ne Olur, İmtihan Herkes İçin

Osmanlı zamanından kalan son şeyh efendi o mudur?

Öyledir herhâlde. Şeyh Mehmed Zekeriya açtırır kendi mezarını dervişine⁵³. Hem der, açtıktan sonra orada bir taş vardır, kaldır onu acıtmasın sırtımı der. Hem göçmüş *yarındası*... Biz zaten onların o *bonusunu harcederiz* hâlâ. Onların *emegini*. Ama elhamdülillah var imiştir ki insanlar bize faydalı. Her ne olur, imtihan herkes için. Önemini bileceğiz ki, Allah halledecektir, insanlar yok, samimi bir dua ile çok iyi olur. Ama Tuğrul Efendi der ki; “*Biz koruyalım kafesleri, ne zaman gelir bir bülbül bilemeyiz.*” Allah bilir, niçin yıkılmıştır o kafesler, *em* kimi kalmıştır. Evvelden Ohri'de aynı zamanda 3 şeyh varmıştır tekkede. Ama ikisi postnişin değildir. Kahveci Dede, Türbedâr imiştir ikisi.

Erol Şeb: Onlar koymuşturlar posta en gencini. Çünkü onun en kısa imiştir ümrü. Sonra ahirete göçünce diğerleri geçmiş posta. Bilirsiniz zamanında Hz. Pîr Muhammed Hayâtî hazretlerini, Ohrililer kasabaya bırakmamıştırlar girsin. Oturtmuşlar kasabanın dışında çadırda. Hem hurda götürmüştürler yesin.

Zamanında Şeyh Mehmed Zekeriya Efendi'ye sormuşlar bir mesele. O cevap vermiş bir ilahi ile. Sormuşlar tekrar; “Sen anlamadın mı, bu ilahidir sana cevap” demiş. İşte o ilahiler cevaptır, anlayana. Zekeriya Efendi'nin vardır böyle çok. Onlar bilirmiş cevabını versin. Em alınmasın kimse. Zekeriya Efendi'den sonra gelen Şeyh Mustafa anlatırmış. Türbede bir yere Zekeriya Efendi yazmış “Ahlak” em kalmış orada. Şeyh Mustafa Efendi dermiş ben

53 Kemal Akar'ın anlattığına göre Zekeriya Efendi'nin dervişleri olan Raif ve Muharrem Gavaz kardeşler mezarı açmışlardır.

*yazdım bir şeyler 100 defa silindi. O yazdı bir defa hâlen kaldı.
Demek istermiş ki benden beklemeyin onun gibi olayım.*

Maalesef tarikat bizde artık maddi yaşanır, post, külah, cübeler. Seyr u süluk geçmeden olmaz bu işler.

Teşekkrleri verdiğiniz bilgilerden dolayı.

c)

Siyasiler ve Bürokratlar

Adı Soyadı: Süreyya Sami
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1958
Mesleği: Nalbur
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

I.

TDP Struga Şube Başkanı Süreyya Sami:
*Milletin ağırına gelir, tarihine kimse dokunursa*⁵⁴

Süreyya Bey gerek Türk Demokratik Partisi ile gerek Struga ile ilgili sorularım olacak. Öncelikle aileniz ve çocukluk yıllarınızdan bahseder misiniz?

Struga kasabasında 1958 doğumluyum. Biz Türk olarak eski bir kasaba ailesiyiz. Çünkü kasabasının köylerinde Türkler yok, yalnız kasabada yaşıyorlar. Babam çok erken vefat etmiş üç yaşımıdayken, annem on yıl evvel. Kendim Türkçe 4 yıl Struga kasabasında okudum. 4 yıl Ohri'ye gittik çünkü zamanında Türkçe yalnız dört yıl vardı Struga'da. Ortaokulu Makedonca bitirdim. Şimdi evliyim iki oğlum var. Biri fakülte *bitirmiş*, biri ortaokul.

Struga'da çocukluk nasıl geçerci? Neler oynardınız, neler yapardınız?

Bizim dönemde biraz daha fukaralık, yoksulluk vardı. Bir dönemde biraz zahmet çektik. Yani büyüdüğümüz zaman biraz daha rahatladık. Yugoslavya zamanında bir güzel maaşla, güzel bir gezintiler, güzel bir *paylaşmaklar* kendi ailelerimizle birbirimize *gitmek, gelmekler* vardı. Maalesef şimdi biraz bu dönemlerde biraz kesintiler oldu. Maddi bakımından biraz insanlar *bekleniyor* birbirinden.

54 Makedonya'nın Struga şehrinde Kemal Akar tarafından 22 Haziran 2014'te Türk Demokratik Partisi Struga Şube Başkanı Süreyya Sami ile gerçekleştirilen görüşmedir.

Mesleğiniz nedir?

Mesleğim *privat* dükkân, boyacı dükkânı. Nalbur diyorsunuz siz. 16 yıl bu mesleği çalışıyorum.

Türk Demokratik Birliği'ni Kurduk

Ben biraz da Türk Demokratik Partisi ile ilgili sizinle sohbet etmek istiyorum. Sizin siyasetle ilginiz nasıl başladı?

İlk önce 1991 yılında Yugoslavya dağıldığı zaman burada ilk *evvel* Makedon ve Arnavut partileri kuruldu. 91 yılında bir grup Üsküp ve Gostivar'dan arkadaşlarımız, kardeşlerimiz buraya Struga'ya vardılar. Hemen 70, 80 kadar Türk belediye salonunda toplandık ve birlik [*Türk Demokratik Birliği*] kurduk. Beş yıl sonra 1996'da partiye [*Türk Demokratik Partisi*] dönüş yaptık. Bütün Makedonya'da yaptık partiye dönüş. İlk başkan, ben kabul ettim ve oldum. Birkaç arkadaş da kasabada başladık yönetelim birliği. Parti dönüşünde bir arkadaşımı başkan seçtik, yeni bir arkadaş seçtik. Maalesef iki ay kadar yani o arkadaşımız başka bir partiyle ilişki kurduğu zaman bizim vaziyetleri hep anlattığı zaman biz onları anladık ve değiştirdik. O zamana yine ben başkanlığı aldım, bir yıl kadar. Bir yıldan sonra seçimler yaptık. Kongreden *evvel* seçimler yaptık. Seçimlerde Adnan Lapo arkadaşımızı başkan koyduk iki dönemde, sekiz yıl. Maalesef o da partiyi yürütemedi. Bize Üsküp'ten bir ödev geldi. Yani feshedildi Struga şubesi ve yeniden kuruluş geçen yıl oldu. O sebepten bana vazife düştü. Yeni kurmuşlardı Bayraktar Hasan'a yeniden bir şube yaptık.

Yeniden bir toplandık, yönetim kurulu kurduk. Başkanlığı kabul ettim yeniden ben. Çünkü bu dönemde ve Makedonya çapında meclis üyesiyim ve *em* yönetim kurulu üyesi, kabul ettim. Bir yıl kadar sonra gençlik kurumu ve *kadınlık* kolları

da kurduk. Şimdi faaliyetlerimizi eğer sorarsanız bu dönemde Türkler olarak çok *cabalandık*, çok bazı şeyleri kazandık belediyede. Üç dönemde valilik, belediye konsey adayımız, koalisyon partilerle konsey adayımızı çıkardık. Bir dönemde Server Şaşko, bir dönemdeydi Adnan Lapo, bir dönemde Ziya Haydar. Okullarımızı 4 yıldan 8 yıla çevirdik. Lise de açtık, ortaokulu da burda ve anaokulu da açtık. Götide daha daha ilerliyoruz. Çünkü son bu yıl, çok *sevintirdi* beni gençler çok katıldı partiye. İşlerimiz ileriye gidiyor.

Türk gençlerinin Türk Demokratik Partisi'ne katılımları fazlaştı, daha ilgisi yüksek oldu. Bu konuda parti çalışmalarında gençlerle beraber daha aktif çalışmalar sürdürüyorsunuz ve mesafe alıyorsunuz.

Evet, bu son yolda, *em* bizi yakaladı belediye seçimleri ve parlamento seçimleri. Belediye seçimlerinde biz bir belediye başkanına büyük bir yardımda bulunduk, koalisyona girdik. Birkaç iş yerleri kazandık. Parlamento seçimlerinde Makedonya çapında Türk Demokratik Partisi VMRO-DPMNE ile koalisyondadır. Orada bir bakan kazanırsınız, bir milletvekili ve bazı müdürlükler Makedonya çapında.

Bütün iş yerlerinden birer müdür, Türk mü?

Okullarda da var. İş yerlerinde, *fabriklerde* var. Devlet şeylerinde ve bakanlıkta birkaç iş yerleri var.

Eskiden Türkiye'de Ustruga denirdi. Ustruga'da yaşayan Türk sayısı sizce nedir?

Şimdi son sayımlarda maalesef bozulduğu sayımlarda kayıtlar hep bana, benim elime geçti. Türk 7.600 civarında Labuništa ile kasabada beraber çıktı. Son 92 sayımında ise 3.800 Türk yalnız Struga kasabada çıktı.

Makedonlarla, Arnavutlarla Türklerin ilişkileri nasıl?

Meğer sorarsınız Ustruga için. Bir dönemde bir zorluğumuz vardı. *Buni* konuşurum beş, altı yıl evvel. Biraz Arnavutlar ile var *ıdı* zorumuz, çünkü benim dükkânımda oğlumla Türkçe konuşurken “*Sakın konuşma Türkçe, burda Türkler yok*” bu *şeyler*len. Allahımıza şükür biz kendimizi gösterdik ve o dönem kayboldu. Makedonlar ile yok *ımış* bir problem yok şimdiye kadar. Şimdi normaldir her bir Makedon’u da, Arnavut’u da, Türk’ü de. Kendi kendisine çeker istediğini ama bir problem yok *ımıştır* şimdiye kadar. Andığım gibi Arnavutlarla çok kısa bir dönemdi. Biz kendimizi ele vermedik, kendimizi gösterdik ve yine göstereceğiz. İleriye *da* göstereceğiz kendimizi kaybetmeyeceğiz.

Struga’da En Zor Dönem Komünizm İdi

Struga’da Türk ve Müslüman olarak yaşamak zor mudur?

En rahat ve en zor dönemler hangisidir?

En zor dönemi idi *kominizm* zamanında. Maalesef *camılarımıza* bırakmazlar, iş yerlerde biraz baskı vardı camiye gidersen. Şimdi şükür Allah’ımıza öyle bir şey yok. Baskılarımız yok, *camilerimiz* çalışıyor, gördüğünüz gibi yeni bir cami daha [Süleyman Arap Camii] Struga’da yapıldı. Bir tane daha Struga’nın dışında yapıldı. O bakımdan bir zorumuz şimdilik yok.

Bugün Struga’daki ticaret diyelim, dükkânların ne kadarı ve hangi sanatlar Müslümanların elindedir, Türklerin elindedir?

Türklerin elinde şimdi tüccar dükkânları, berber dükkânları fazlası ve daha çok mobilya bakımından.

Ohri'deki Türk Demokratik Partisi ile sizin çalışmalarınız paralel mi, beraber mi yürüyor?

Evet, evet. Çok anlaşmamız vardır birbirimizle. Şimdi son seçimlerde her bir anlaşmaya birbirimizle katlanırdık, biz Ohri'ye vardık, onlar da Struga'ya geldiler, bir *söhhbet*, bir anlaşma faaliyetleri nasıl yürütelim, hangi yola çıkalım? Ohri ile her zaman *varmıştır* anlaşmamız. Çünkü ilk Struga'da şube olarak kuruldu. Sonra Ohri'de, Struga'dan vardık bir grup Sedat öğretmenle, Vedat öğretmen, Türkiye'de şimdi. Bir anlaşma yaptık. Belediye salonunda kurduk Ohri'de de Birlik şubesini zamanında.

Sizde Türk Demokratik Partisi'ne kayıtlı kaç üye vardır burada?

Evet, şimdilik 860.

Seçimleri nasıl yapıyorsunuz burada. 860 kişiyle beraber mi yoksa delege sistemi mi var?

Ailelerden temsilen, temsilcileri var. Biz davetiye hepsine *salırlarız* şimdi, hepsi isterse katılabilir. Bir demokrasi, bir prensip.

Süreyya Bey, geleceğe yönelik bugünden sonraya Türk Demokratik Partisi olarak gerek Struga gerek Makedonya'da gerçekleştirmeyi düşündüğünüz hedefler nelerdir?

İlk biraz *evel* konuştuğumuz zaman beni çok *sevintirdi* gençler katıldığı için. Çünkü bir zaman siz *da* bilirsiniz bir vaziyeti, çocukları zanaata *salardınız*. Berber bitirsin, bir *kaynatıcı* bitirsin, şimdi çocuklarımız hepsi fakülteli, hepsi okullarda. Yani yüzde beşi de Türkiye'de fakülte bitiriyor. O sebepten sanırım ki çok çok ileriye gidecek. O sebepten ki sanırım ki ileriye daha daha büyük başarılar *gösterecez*.

Ne yapmak istiyorsunuz?

İlk evvela dediğim gibi birkaç gün evvel andığım gibi bu Ramkon *çerçevesiylen*, Ohri *çerçevesiylen* 570 gencimiz büyük devlet işlerinde, o bize büyük bir dönem dönderecek. Çünkü her bir yerde kapın açık olacak.

Birinci hedef genç arkadaşlarımızın devlet işlerinde mesleklerine göre iş sahibi olması.

İş sahibi olması ve o da Türkler için normal ki büyük bir yarıdım. Şimdi son Struga için *cabamız* ne? *Cabamız* Struga polis karakolunda hiçbir Türk yok, bu dönemde. Son anlaşmada, son dönemde seçimlerde ben VMRO-DPMNE üyelerinden, Struga üyelerinden aradım, istedim bir Türk polis istasyonda olsun, temsilci. Çünkü okullu çocuğumuz var *kriminalist* bitiren, fakülte bitiren çocuğumuz vardır işsiz. Onlar söz verdiler. Bakanlık seçildi mi, oldu mu birden bir aktivite olacak bir çocuğumuzu poliste koyalım inşaallah.

Türk gençlerini işe yerleştirme ötesinde başka ne gibi hedefleriniz var? Mesela burada tarihî eserleri, Osmanlı'dan kalan eski eserleri korumak, geliştirmek; burada yaşam tarzına bir müdahale varsa onu ortadan kaldırmak gibi bir düşünceniz var mı?

Valla *bildığınız* gibi burda bir problem oldu bizim eski cami [Mustafa Çelebi Camii restorasyonu] *ilen*. Gençlerimiz birden, Türkiye büyükelçisine haberi saldı resimlerle beraber. Hep gençlerimiz bunu yaptı. Bir de fotoğrafları büyükelçiye, o büyükelçi bakanlığa başvurdu ve birden dayattırıldı. Şimdi normal ki her milletin *agırına* gelir, tarihine kimse dokunursa. Sanırım ki ileriye bu bakımdan çok daha kararlılık gösterecek gençler bizim bu milletler burda bir Osmanlı tarihine el ko-yarsa.

Struga'daki Mustafa Çelebi Camii'nin TİKA tarafından restore edildikten sonraki hâli

Makedonca, Arnavutça ve Türkçeyi Burda Yalnız Türkler Bilir

Sizin Türkiye'ye ilişkin başkaca söylemek istediğiniz bir şey var mı? Türkiye'nin buralara ilişkin daha nasıl bir uygulama yapması gerekiyor? Ayrıca eklemek istediğiniz Struga'ya ilişkin başka şeyler var mı?

Şimdi biraz küskünlük bazı şeylerde var, çok Türk firmaları başvurdu Makedonya'da. Açıldı Ramstore gibi; TAV gibi. Türklerle bir ilişkileri yok. Türk gençlerimizi iş yerlerine almadılar. Ben Ramstore'nin müdürüyle Üsküp'te görüştüğüm zaman (biraz Struga'da, Ohri'de de var Ramstore) biraz ken-

disine sert davrandım. Niye dedim on bir işçiden sizde yalnız bir Türk. Kullanılan üç dili Makedonca, Arnavutça ve Türkçeyi *burda* yalnız Türkler bilir. Çoğu Makedon ve Arnavut Türkçeyi bilmez. Niye *dedim* bu şeyleri böyle şey yaptınız? Şimdi son günde anladım ki bir iki Türk almışlar işe. Maa- lesef *burda* biraz dikkat koymak lazım. Türkiye'den gelen iş adamları, %100 yok ama bari %20'si Türk gençlerimize bir kontenjan ayırırlar. İsteğimiz odur Türkiye'den. Şimdi normal onlar bakanlıkla bir iş, bir kontrat yaparlar. Ama *ne ka* ise lazım TAV Üsküp'te Ohri'de uçak alanlarını aldı, bir Türk vatandaşımız o iş yerlerinde yok. Türk gencimiz o işi yapamaz mı, Makedon vatandaşı veya Arnavut vatandaşının yaptığı işi.

En çok beğendiğim şey son zaman çok gençlerimiz Türkiye'de fakülte *bitirir*. Şimdi benim var bir bacanak çocuğum İstanbul'da, normal o döndüğü yere Osmanlı Tarihi'ni okuyacak ve *burda* bir *profesör* gibi öğretmen gibi normal gençlerimize Osmanlı Tarihi'ni *dağıtacak*. İşte odur çok büyük bir pozitif bizim Türklerimiz için. Çünkü sizin *yeğenkanız* vardı Almanya'da Reyhan Hanım burada tarihi ve coğrafi dersleri verdiği zaman benden izin aradı, "*Valla dedi Süreya abi ben isterim burada Osmanlı Tarihi'ni verecem*", serbest. Müdürle ben konuşacağım. İzin aldık, devam etti. Çok *mühımdır* bizim gençlere Osmanlı Tarihi'ni anlatmak. Bana hemen dört, beş yıl evvelden devamlı Türkiye'den Sirkeci'den Osmanlı Tarihi kitapları gelirdi. Hâlâ evimde kitaplar. Hepsini birer birer okudum. Kosova Savaşlarını, Makedonya, Osmanlı'nın *biteviye* faaliyetlerini, o çok güzel bir faaliyet.

Struga şehrinden iki güzel manzara

Makedon mimar Tanja Paskali Buntasheska

Adı Soyadı: Tanja Paskali Buntasheska

Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1965

Mesleği: Mimar

Milliyeti: Makedon

Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

2.

Mimar Tanja Paskali Buntasheska:
Bütün Ohri'nin mimarisi altında
Osmanlı'nın etkisi altındadır⁵⁵

Tanya Hanım kendinizden biraz bahsedebilir misiniz, sizi tanıyalım?

1965'te Ohri'de doğdum. Ohri'nin en eski ailelerinden birinin kızıyım. İlköğretim, ortaokul ve liseyi Ohri'de tamamladıktan sonra Üsküp Üniversitesinin Mimarlık Bölümünden mezun oldum. Evlendim, iki kızım var. Biri Ohri'deki Türk Lisesi'ni bitirdi ve az kaldı mimarlık konusunda masterini bitirecek.

Yani dededen toruna aynı mesleği devam ettiriyorlar.

O kızımın dileğiymiş, biz meslek seçiminde fazla müdahil olmadık. Mimarlık okumak istedi biz de bu konuda destek verdik. Mezun olduktan sonra Ohri'ye döndüm ve hemen işe atıldım. 25 yıldır Eski Eserleri Koruma Enstitüsünde görev yapıyorum. Önce mimar, şimdi de 8 yıldır müdür olarak.

Mimarlıkla konservatörlük ayrı bir uzmanlık alanı değil mi, dolayısıyla onun için ayrı bir eğitimden geçtiniz mi?

Ben de babam da mimardı. Biz eski eserleri koruma işinde çalıştık. Dolayısıyla babamın mesleğinden dolayı ben bu işle büyüdüm. Babamı izlerken bu mesleği çok sevdim. Benim işe başlamama, işimi çok sevmem sebep oldu. Eski eserlerin mi-

55 26 Nisan 2015'te Ohri Çınar Meydanı'nda Tanja Paskali Buntasheska Hanımefendi ile Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakattır. Tercüme-yi yapan Linda Şeh'e teşekkür ederiz.

marisi bunların korumasıyla önem kazanıyor. Ohri eski eserler açısından çok zengin. Bu eserlere sahip çıkmamız bizim görevimizdir.

Her Dönemin Kendine Özgü Bir Mimarisi Vardır

Makedonya kanunlarına göre bir eserin eski sayılabilmesi için kaç sene geçmiş olması lazım?

Çok eski olması gerekmiyor. Bir örnek vereceğim. Mesele ünlü bir restoranı koruma altına aldık. Yine, Palas Oteli koruma altında, onun yıkılmasını aslında engelliyoruz. Orada yeni yapılar yapılmasını engelliyoruz. Yenilenmesi için ne gerekirse yapısın izin verdik, ama onun yıkılmasına izin vermedik. Biz bu örnekleri neden koruduk? Onlar aslında bir dönemin mimari simgeleridir. Her dönemin kendine özgü bir mimarisi vardır. Eğer bizim tespitimize göre bir yapının önemli bir özelliği ve değeri varsa bazı çalışmalar yaparak bir belge çıkarıyoruz. *“Bu eser mimari açıdan değerlidir”* diyorsak kanunlarımıza göre bunu korumaya alıyoruz. Bu çalışmamda şunu vurguluyoruz, neler yapılmalı, neler korunmalı bunu tespit ediyoruz.

Sivil mimaride neleri koruyorsunuz? Ohri’de tarihî eser gördüğünüz evlere “koruma altındadır” gibi bir işaret koyuyor musunuz? Bu evlerde 50-60 sene gibi sınır var mı yoksa sadece mimari özelliğe mi bakılıyor?

Evet, taştan olan evleri koruma altına alıyoruz. Onların masraflarını biz karşılıyoruz kurum olarak. Çatısının ve dış cephesinin masraflarını karşılıyoruz. Öyle bir sınır yok ama tabii ki yeni esere koruma olmaz.

Tanja Paskali Buntasheska ile birlikte Pir Muhammed Hayatî Âsitânesi Camii önünde

Mesela Ohri Halvetî Tekkesi ve Pir Evi koruma altında mıdır?

Tekke, bütün ek yapıları ve o eski ev de koruma altındadır.

Ohri'deki Osmanlı dönemi yapıları hakkında neler düşünüyorsunuz?

Siz herhâlde gezdiniz, tespit ettiniz. Bütün Ohri'nin mimarisi aslında Osmanlı'nın etkisi altındadır. Geleneksel Ohri evi ister dış ister içi açısından direkt olarak Osmanlı dönemi mimarisinin etkisi altındadır. Dinî yapıları ise aynı şekilde, eşit şekilde, adil şekilde koruma altına alıyoruz. Hem kiliseleri hem camileri koruma altına alıyoruz.

Türkiye'de Safranbolu evlerini gördünüz mü?

Hayır, görmedim ama duydum. Görmek de istiyorum.

Türkiye'de sivil mimari çok az korundu ama Safranbolu bunun en iyi korunduğu yer ve tabii ki Ohri'ye ne kadar benzediğini de göreceksiniz.

Bizde bir dönemde 1999'dan 2005'e kadar Eski Eserleri Koruma Kanunu fonksiyonunu yerine getirmede. Burada şehir planlamacıları iyi çalışmadılar. O dönemde biz sadece kendi düşüncemizi vermek zorunda idik. Ellerimiz bağlı idi. Başka bir yetkimiz yoktu. O dönemde Ohri'de çok büyük değişiklikler oldu. Bizim düşüncemize göre birçok değerli eser yıkıldı. Bize rağmen yıkıldı. Özellikle o dönemde Ohri çarşısı en büyük ve olumsuz değişiklikleri yaşadı. Dükkanların yüzde doksanının ön yüzlerinde çerçeveleri plastikten yaptılar. Çarşının kaldırımını da başka bir şekilde değiştirdiler. Bizden izinsiz bunu çıkarıp yeni modern taş koydular. Hiç olmayacak bir şey oldu. Bize göre bu çok yanlış bir tercihtir. Çok çırpındık; kültür bakanının yardımcısını çağırdık, gazetelerde gündeme

getirdik. 2005'te ise yeni bir kanun çıkarıldı. Eski Eserleri Koruma Kanunu çıkarıldı. Bu kanuna göre yetki bize verildi. Fakat bu saydığım altı yıl içinde çok şeyler yok edildi.

Hamam, çeşme, cami gibi eser olarak yıkılanlar nelerdir?

Ali Paşa Camii ile ilgili bir projeye başvuruldu o dönemde. Biz projeye izin verdik, proje çok uygundu, ama projenin aksine uygun olmayan bir restore yapıldı. Bize içine girip bilgilerimizi paylaşmak için izin vermediler. Biz kurallara uygun olarak koruma yapılması için izin verdik ve bir öneride bulunduk. Ama o kompleksin içinde İslam müzesi gibi bir şey yapalım dedik, kabul edilmedi. İbadethanenin yanında bir de müze olsun dedik. Korkudan mı nedir müftülük bu fikrimizi kabul etmedi, hoş görmedi. Diyebilirim ki müftülükle 2007'den beri aramızda olumlu bir rüzgâr esti, iletişim kurduk. 2007'den beri her yıl bir projeye başvuruyoruz. Müftülük bize öneriyor.

En son başvuru uygulanan proje hangi eser içindi?

İmaret'teki şadırvan, Т i К A ile beraber çalışıldı. Şimdi bir sözleşme imzalamak üzereyiz.

Kiminle anlaşma imzalayacaksınız?

Ankara'dan Vakıflar Genel Müdürlüğü ile. Birkaç gün önce vakfın müdürü geldi, Manastır'ın müftüsü ile birlikte görüştük. Ali Paşa Camii ile ilgili yeni bir proje istediler. Onlar bizden Ali Paşa Camii'nin tamamen eski hâline döndürülmesini istiyorlar. Ön görüşmeler yapıldı, onların isteğini kabul ettik. Bizim önerimizin maliyetinin ne kadar olduğunu bildirdik.

Osmanlı 1912'de buradan çıktıktan sonra önce Yugoslavya Krallığı sonra sosyalist Yugoslavya dönemi, sonra Makedonya Cumhuriyeti geldi. Ohri üç dönem geçirdi. Bu dönemler içinde Osmanlı eserlerinin en çok tahrip olduğu zaman hangi dönemdir?

Bilgilerime göre göle yakın meydanda Hacı Kasım Camii varmış, o artık yok. İmaret Camii için Türk hükûmeti ile yıkılması için anlaşma imzalandı.

İlk defa duyuyorum.

Ve tek şart Sinan Çelebi Türbesi koruma altında kalsın ama cami yıkılabilir. Camiden kalan duvarlar zaten 1999'da yıkılmış. Ama o cami uzun senelerdir zaten hiçbir zaman işler hâle gelmemişti.

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce çalışıyordu, krallık döneminde 1940-50'li yıllarda yıkıldı diye biliyorum.

Benim bazı bilgilerim var. Hemen inşa edildikten sonra minaresinin yıkıldığını biliyorum. Hangi yıl olduğunu tam olarak bilmiyorum.

Ben 1950'lerde çekilmiş bir fotoğrafta dört duvarı sağlam ve sade çatısı yıkılmış bir şekilde gördüm.

Fotoğrafı vardı. 1942 yılından sonra arkeolojik kazılardan sonra bir mezar ve kilisenin kalıntıları bulunmuştur. 1965'ten sonra kazılara devam edilmiştir. Cami vardı ama minare ve çatısı yoktu. Kazılarda Aziz Kliment'in mezarı keşfedilmişti. Bunu korumak için şeffaf bir çatı yapıldı. Mezarın görünmesi ve eski kilise kalıntılarının görünmesi için. 1999'a gelince arkeolojik kazılara devam edildi. 1999'da bizim hükûmet cami yıkılsın diye bir karara vardı. Zaten onun yerinde eski kilisenin kalıntıları vardı. Sadece bir şart vardı, o da türbenin korunması.

Her Caminin Altında Bir Kilise Var!

Bütün Makedonya ya da eski Yugoslavya'da nerede bir cami varsa altında muhakkak bir kilise çıkıyor! Bu kadar ilginç bir tesadüf olabilir mi? Hep bu söyleniyor altında bir kilise çıktı, onun için camiyi yıkmak zorundayız.

Bu bir kuramdır. Her caminin altında bir kilise var, camiler de kiliseler gibi kutsal sayılan yerlerde inşa edilmiş. Daha önce bahsettiğim meydanda yıkılan Hacı Kasım Camii'nin altında da bir kilise vardı. Ali Paşa Camii'nin altında da freskolar görülmüş. Henüz kazılar tam bitirilmedi ama biz böyle bir sonuç elde ettik. Bunlar biraz zor konular.

Ben bu konuda şöyle düşünüyorum, böyle bir iddia varsa, gerçekten her tarihi caminin altında bir kilise varsa, Türkiye'den gelen sanat tarihçileri ve arkeologlarla birlikte çalışılmalı.

Ama biz yüzde yüz eminiz böyle bir durum var. Bir aç yıl önce çarşıda bazı dükkânlarda çalışmalar vardı, biz orada mozaik-leri gördük. Ama kazıları devam ettirmek için maddi açıdan çok imkân yoktu ve öyle kaldı.

Ben kişisel olarak söylüyorum hükûmetlerin, devletin hâkimiyetinin değişmesiyle bir kilisenin camiye çevrilmesi ya da bir caminin kiliseye çevrilmesi örneği Balkanlar'da ve Macaristan'da çok yaşanmış. Burada sıkıntı şurada bence; Arnavutluk'ta Enver Hoca zamanında bir kilise ya da caminin spor salonu veya mağaza hâline çevrilmesi örneği beni üzer. Bunu ben normal karşılamıyorum.

Bizde öyle bir şey olamaz. Arnavutluk'ta olmuştur.

Türkiye’den gelen bir tarihçi olarak “Her caminin altında bir kilise vardı” sözü gerçek bile olsa eğer ki o caminin yıkılmasına sebep oluyorsa ben burada iyi niyet görmüyorum.

Ben nedenlerini tam bilmiyorum, 1950’li yıllarda bu Kasım Paşa Camii niçin yıkılmış? İmaret ise başka özel bir örnektir. Aziz Kliment bizim için çok önemli biri. Paha biçilmez bir önemi var. Bu İmaret Camii meselesi bir istisnadır bence. Bu gerçekten aziz bildiğimiz, çok değer verdiğimiz Aziz Kliment için yapıldı ve çok yazılı nedenler vardır. Diğer camilerde böyle bir şey olmayacak buna söz veriyorum. Zaten bizim de gayemiz bunları korumaktır, bunları yıkmak değil. Ben bunun tekrarlanacağına inanmıyorum. Ama İmaret Camii başka bir konu. Bizim için çok önemli. Ruhani yaşamımız için çok önemli.

Ben bu sözlerimi direkt size değil, toptancı bir anlayışa karşı söylüyorum.

Ben sizi anlıyorum, ben de aynı düşüncedeyim. Ben sadece bunu vurguluyorum, bizim için çok önemli olmasaydı bu cami yıkılmazdı.

Struga’daki Mustafa Çelebi Camii’nin Korunması

Tanja Hanım, mesela Struga’daki Mustafa Çelebi Camii’nin korunmasıyla ilgili katkılarınızdan dolayı size saygı duyuyorum.

Onun için ben vurguluyorum; ister Osmanlı döneminde ister başka dönemdeki eserlerin korunmasına taraftarız, bunun için çalışıyoruz. Bütün camilerin resmî olarak bir tapuları yoktu biz onların koruma belgesini veriyoruz.

Struga Mustafa Çelebi Camii

Struga Mustafa Çelebi Camii

Kültür varlığıdır, kültürel koruma altında şeklinde mi?

Evet, tek tek şimdi bu şekilde belgeler veriyoruz.

Mesela diğer eserlerin kiliselerin böyle belgeleri var mıydı Yugoslavya döneminde?

Hepsi için yok. En önemli olanlar için vardı. Şimdi bütün tarihi eserlerin bu şekilde koruma belgesi var.

Struga ve çevre şehirlerde sorumluluk bölgeniz nereler?

Dört belediye Ohri, Struga, Debirtsa ve Vevçani sorumlu olduğumuz bölgemizdir.

Mustafa Çelebi Camii olayını anlatır mısınız? Neler yaşandı Struga'da?

Mustafa Çelebi Camii'nin bütün camilerde olduğu gibi bir koruma belgesi yoktu. Biz bu belgeyi çıkardık ve koruma altına aldık. Ama vakit kısıtlı idi, cami yıkılma tehlikesi altında idi. Zaman kazanmak için önce geçerli bir belge verdik.

Onlar ne yapmak istiyordu?

O dönemdeki Struga Belediye Başkanı Ramiz Merko ile Struga müftüsü bu tarihi camiyi, yeniden iki minareli yapmak üzere tamamen yıkmak istemiş. Birkaç kere uyardık kendisi-

ni, başka bir yer bulun orada yeni cami yapın. Mustafa Çelebi Camii'ni yıkmayın dedik. Yıkılmaya başlandı, Ohri'de Erol Şeh ailesi haber verdi. İyi hatırlıyorum perşembe günü bana yıkmaya başlayacakları haberini vermişlerdi, ben de bu haberi ilettim.

Dün gibi hatırlıyorum, perşembe günü idi saat ikide beni aradılar, yıkılmaya karar verildiği haberini verdiler. Benim çalışanlarımdan bazı kişileri gönderdim. İç işlerine bir ihbarda bulundum. Ancak ertesi gün Türkiye hükûmeti haberdar edildi ve onların müdahalesinden sonra durduruldu.

Bu arada ne yıkılmıştı? Mezarlar mı sadece?

Yeni sonradan eklenen bir bölüm yıkılmıştı. Kubbedeki kiremitlerin bir bölümünü çıkarmaya başladılar. Cami kurşun değildi eski cami kiremitli idi. Eski müftüyle birkaç kez telefon görüşmem olmasına rağmen o yıkımı durdurmadı. Bana böyle bir yetki belediye başkanından verildi, dedi. Nihayet bu haber geldikten sonra Türkiye'nin duruma el koymasıyla yıkım durduruldu. Struga'ya yeni bir müftü tayin edildi. T i K A da müdahale etti. Caminin korunması için bir proje sunuldu. İlk bölümünün yenilenmesi için bir proje yaptık. Projeler birkaç kez yenilendi ve işe başlandı. Ramazan Bayramı'na kadar bütün çalışmalar Struga'da tamamlanacak.

Şu anda durumunu gördünüz mü?

Evet, ara sıra gidiyorum.

İki üç aydır hiçbir şey yapılmıyor diye bir haber geldi bana.

Evet doğrudur. Ancak başka işlerle meşguller, müftülüğün orada bir ofisi var onunla uğraşıyorlar. 15 kişi şimdi çalışıyor. Önce daha az kişi idi. Çalışma hızından ve bu işi yapandan

pek memnun değilim. Bana bu durum hazır geldi. Şardırvan-da olduğu gibi benim yetkimde olmalıydı. Ben ihaleye vermek isterim. Oysa bu T İ K A'dan geldi.

Daha önce konuşmuştuk, Struga'nın Osmanlı döneminde üç Müslüman mahallesi var; Süleymanbey, Mustafaçelebi ve Mustafapaşa Mahallesi. Bu ikisini ben çalışmalarım da tespit ettim. Süleymanbey Mahallesi şu anki Süleyman Arap Camii'nin olduğu yer. Mustafaçelebi Mahallesi zaten caminin olduğu yer. Fakat Mustafapaşa Mahallesi'ni tespit edemiyorum, hiç kimse bilmiyor. 1900'lü yılların başına kadar orada Mustafa Paşa Camii varmış. Struga'dan dün birisi söyledi; "Hâlen Struga Belediye Binası'nın bulunduğu yerde bir cami vardı, Orası Mustafapaşa Mahallesi'ydi. Benim dedemin babası o camide müezzinlik yapıyormuş" şeklinde bir bilgi verdi.

Benim öyle bir bilgim yok.

Biz Struga ve Ohri'deki mahalle isimlerini biliyoruz. Türkiye ve Makedonya devlet arşivlerinde bulunan belgelerde bu isimler var ama mahallelerin günümüzde nerede olduğunu bilmiyoruz. Eski eserleri koruma kurumu olduğundan bütün şahitlerle ve yaşlılarla konuşursanız genel bir belirleme için iyi olur. Kesin sınırları zaten bulunamaz.

Ohri'de biliyoruz ama eski mahalleleri.

Mesela İskender Bey Mahallesi neresidir?

Karabey Mahallesi mi acaba?

Eski Eserleri Koruma Enstitüsü Müdürü Tanja Paskali Buntasheska ile birlikte

Yok, İskender Bey Mahallesi bu tekkenin bulunduğu yerdir. Bu niye önemli, çünkü Osmanlı belgelerinde belgeyi buluyorsun, günümüzle eşleştiremezsen bir işe yaramıyor. Bu yaşlılar ölünce bu bilgileri kimseden alamayacağız. Hatta Ohri'de örnek olarak iki Hristiyan mahallesi aklıma geldi: Vraç (Sv. Vraç) Mahallesi, diğeri Çeline (Çelnitsa). Sadece Müslüman değil Hristiyan mahallelerinin de bilinmesi lazım.

Mahalleler çoğunlukla cami ve kiliselere göre isim almış.

Struga'da bir Hristiyan mahallesi var ben buraya gelmeden önce bu mahalleyi "Kalmet" okudum, buraya geldikten sonra Klimet (Klimetise) olarak okunması gerektiğini öğrendim.

Evet, bu konuda iş birliği yapabiliriz.

Ohri'de Yirmi Eser, Struga'da İse Sadece Üç Eser Koruma Altındadır

Ohri'de Osmanlı dönemine ait kaç esere belge verdiniz?

Ohri'de 20 kadar esere verildi. Struga'da ise sadece üç esere verdik. Mustafa Çelebi Cami, Halveti Hasan Baba Tekkesi ve tarihî hamam. Hamam koruma altında, pek ulaşılamıyor, arsa sahiplerinin eline geçmiş. Devlet elinde ama başka problemler. TİKA'nın da restorasyon konusunda bir niyeti var.

Struga'daki tarihî saat kulesi ne zaman inşa edildi ve ne zaman yıkıldı bir bilginiz var mı?

Saat kulesi hakkında ayrıntılı bilgim yok. Struga belediye başkanının bu konuda bazı çalışmaları var.

Ohri'deki Robev'in evi hakkında neler biliyorsunuz, kim ne zaman inşa etti?

Tüccar bir aile, Manastır'dan gelmişler. 19. yüzyılda yaşamış, Ohri'ye gelince başka bir aileden satın almışlar. Tam olarak orijinal sahibini bilemiyorum.

Yine Makedon bir aile mi?

Arada Türkler de sahip olmuş. İki kardeşin eviymiş. Çift merdivenli bir yer. İki aile için yapılmış bir yer.

Ne zaman müzeye çevrilmiş?

1953-1954'lerde.

Altından araba geçen sokaklar sadece Ohri'de mi var, yoksa Makedonya'da başka yerlerde de var mı?

Eski mimari olan hemen hemen her şehirde altından yol geçen sokaklar var. Köprülü, Kruşevo, Eğripalanka gibi. Ben T i - K A'ya Eğripalanka'nın korunması, içerisinin yenilenmesi için bir proje sundum. Ama henüz cevap gelmedi.

Şimdi bir kelime söyleyeceğim, aklınıza gelen bir veya iki kelime ile cevap verir misiniz? Ohri?

Benim doğduğum şehir.

Ohri Gölü?

Dünyada en güzel yer, evlilikten önce terastan gölü görüyordum. Sarayışte denilen yerde oturuyordum.

Mimarlık?

Yüz sefer yeniden doğsam yine bu mesleği seçerdim.

Makedonya?

Ana vatanım.

Türk?

En iyi dostlarımız.

Türkiye?

Her zaman gitmek istediğim beni büyüleyen bir yer.

Çocuk?

Ebeveynlerin en değerli varlığı.

Anıt?

Bir dönemin, tarihin simgesi.

Tekke?

İslami dönem yapıtı.

Kilise?

Hristiyan dini yapıtı.

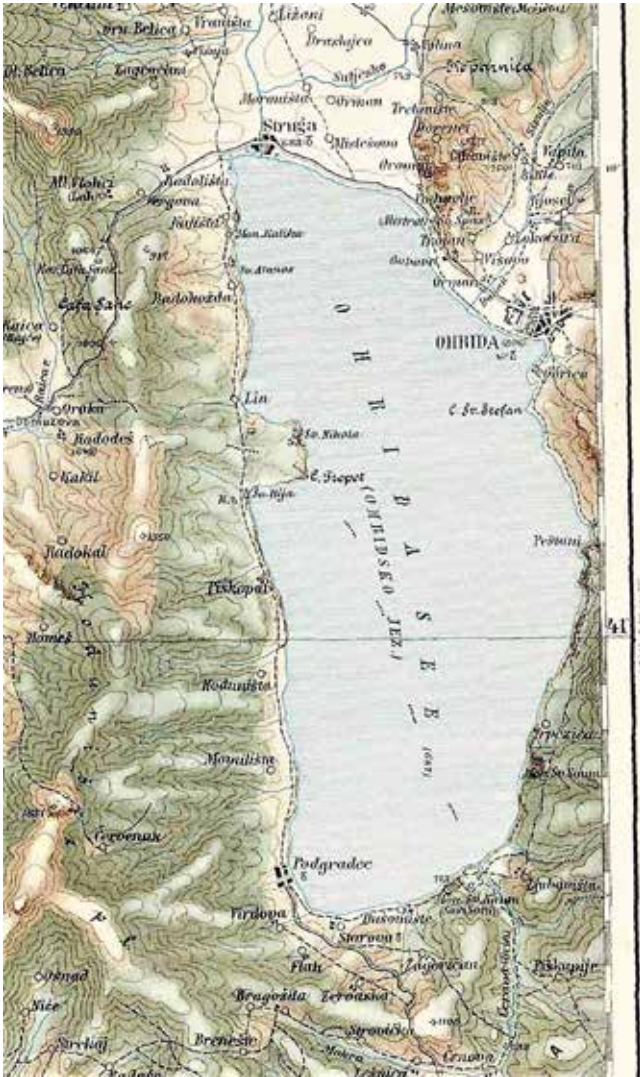
Turizm?

Ohri turizmsiz yapamaz ama Ohri'de kültür turizmini ger-
çekleştirmek gerekiyor.

Cennet?

Huzur olan bir yer.

Çok teşekkür ederiz.

Ohri Gölü ve çevresinin 1898 tarihli Avusturya-Macaristan haritasındaki görünümü. Bu haritanın bizim açımızdan bir başka değeri Sv. Naum'u gösterirken Sarı Saltuk ismiyle birlikte kullanmasıdır.

Ohrili Makedon Milletvekili Tomislav Tuntev

Adı Soyadı: Tomislav Tuntev
Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1967
Mesleği: Milletvekili
Milliyeti: Makedon
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

3.

Ohri Milletvekili Tomislav Tuntev:*Bizim tarih kitaplarında Osmanlıların işgalci gösterilmesini doğru bulmuyorum⁵⁶***Bize kendinizi tanıtır mısınız?**

Ben bu şehirde doğdum. Ohri'liyim, eski kasabalı, bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Zamanımızda bu çok önemlidir. Koçiştä denen bir mahallede doğmuştum. Türk mahallesi sayılıyor. Babam kendisi Türkler arasında, mesela Erol'un ailesi ile büyümüş. Ben 6 yaşındayken Varoş denilen başka bir semte geçtik.

Hangi semt acaba?

Eski Ohri kısmında sahilde tepeye doğru olan evler. Ayasofya. Mahallesi'nin adı Sarayışte "Büyük saray" anlamında. Osmanlı döneminde orası en büyük saraymış.

Sanki Evliya Çelebi yazıyor onu Seyahatname'de.

Evet. İki saray varmış biri büyük, Yukarı saray, kalenin girişinde.

İmaret Mahallesi'nin orada mı?

Biraz yukarıda bu dediğim. Aşağı Saray, orada bir balkan festivali yapılıyor. Ayasofya'nın üstünde. Böyle teras gibi hemen

56 Ohri Çınar Meydanı'nda Milletvekili Tomislav Tuntev ile Yıldırım Ağanoğlu tarafından Nisan 2015'te yapılan röportajdır. Tercüman Linda Şeh Hanımefendidir.

gözüküyor. İşte orası en büyük saray imiş ki ben o mahallede yaşıyorum. Osmanlı zamanında 1736-1740 civarlarında Celadin Bey, Taşula ile evlenmiş, onun için yeni bir saray inşa etmek için büyük sarayı bozmuş, yeni saray Taşula için, yeni saray bir ilköğretim okulu var *orda*, Sveti Kliment İlköğretim Okulu.

Ne işle uğraşırsınız?

Trafik mühendisiyim. Mastırımı Bitola (Manastır), Doktoramı ise Belgrad'da yaptım.

Beni Asıl İlgilendiren Geçmişteki Değerlerin Şimdi Kaybedilmesi

Trafik derken sadece hava trafiği mi yoksa genel mi?

Benim doktoram hava trafiği üzerinedir. Ama bütün, yani bütün trafik konusunda uzmanım. 20 yıldır hava limanında çalışıyorum. Ama hobi olarak merakım başka yerdedir. Ohri'nin eski, tarihini, güzelliklerini keşfetmek istiyorum. O bana nenden, babaannemden kaldı. Bende bu merakı uyandıran ninem ve büyük dedemdi. Beni asıl ilgilendiren geçmişteki değerlerin şimdi kaybedilmesi. Bu değerlere tekrar dönmemiz gerekir. O değerler günümüzde bilinmiyor. Bu nedenle bu değerleri kitaplara aktarmak gerekir, yeni nesiller bunlardan bir şeyler öğrensinsin.

Yayınlanan bir kitabınız var mı?

Aslında o bir romandır, başka kitaplarım da var ama bunlar benim mesleğim ile ilgili, yani "*Havacılığın Tarihi*" diye bir kitabım var. "*Ohri Havaalanının Monografisi*". Birçok mesleki kitabım var. Romanım ise başka bir konudur, Bin yıl boyunca Ohri'de yaşam. Sveti Kliment'den günümüze kadar.

Bin yıllık tarihî romanda, bölümler arasında geçişler mi var, Sveti Kliment'in öyküsünü anlatıp Osmanlı'yı, sonra Yugoslavya ve Makedonya'yı mı anlatıyorsunuz? Romanınızda nasıl bir kurgu yaptınız?

Genelde anlatırım ama esas konu Ohri'dir. Ohri merkezdedir. Ohri ve Ohrililer. Aslında vurgu Ohri ve Ohrililer, farklı farklı dönemlerde Ohri için nasıl savaşmışlar ve korumuşlar. Böyle bir *fikir*len geçtim. Aya Kliment M s 913'te burda savaşçılarından bir takım kurmuş.

O dönemde Bulgarlar buraya öğretmenler gönderirmiş, onları ana dilinde öğretsinler. O zaman eski Slavca konuşulurmuş. Eski Slavca. Bunların adı Kiril ve Metodi. Tarihte Kiril ve Metodi eğitimcilermiş ve onlar bir misyon ile gönderilmiş. İşte Moravya denilen bir bölgede. Onların öğrencisi Sveti Kliment'miş ve o da bir misyon ile buradaymış. Burda o zaman Hristiyanlık büyümüş. 1054'e kadar bir imiş, hiç ayrım yokmuş aralarında. Sonra 1054'ten sonra büyük bir ayrım olur, bölünme. Katolik ve Ortodoks. Sveti Kliment'den sonra Ortodoks demektir. Sveti Kliment dediğimiz dönemde hepsi bir aradaymış, yani bu bölünme henüz gerçekleşmemiş.

Sveti Kliment Neden Önemli?

İznik (Nicea) konsülü henüz yok muydu acaba? İncil'in dörde indirilmesi meselesi. Birçok incil var, İznik konsülü toplanıyor, bu ondan önce mi sonra mı?

İznik'den sonra oluyor. O döneme kadar Sveti Kliment'e kadar başka kişiler dini yayarmışlar. Latince ve Yunanca gerçekleştirmiş bu din ibadetleri. Sveti Kliment neden önemlidir, çünkü o dini yaymağa başlamış, yerli ahalininin anladığı dilde, o dönemde Bulgarca. Eski Slavca. Evet bazı tarihî kaynaklara göre onu Bulgar gibi, devlet olarak o zaman Bulgarmış ama onlar

Bizantistlerden ayrılmışlar. Ama burda eski Slavca var diyebilirim. Çünkü yanlış anlaşılma olmasın, çünkü o dönem milliyetler yokmuş, yani burda eski Slavlar varmış, Bulgarlar başka yerden geliyorlar, onu anlamak gerekir. 1918'den beri milli bir şey. Bulgarlar Slav değil mi, ondan sonra Çar Samuel geliyor. O zaman milliyetler yokmuş. Çar varmış, çarlık.

O dönemde bu bölgede oturan insanların konuştuğu lisanda ibadet etmeyi geliştirmiş bu Sveti Kliment onu anlıyorum.

O aslında 3.500 öğrenci eğitmiş, okulu ve kilisesi Ohri'nin Yukarı İmaret dediğimiz kısmındaymış. O sadece din dersi vermezmiş. Aslında o yazma, okuma, balık avlama, meyve ağaçlarını yetiştirmeyi öğretmiş. Genelde yaşam biçimi ve yaşam becerilerini... O aslında dünyada birinci üniversite sayılabilir ama fizik, matematik gibi dersler verilmediğinden kabul görmemiştir.

Katoliklerce ilk üniversite kabul edilen İtalya'daki Bolonya Üniversitesi'dir. Ancak Bolonya Üniversitesi, Sveti Kliment Üniversitesi'nden 120 yıl sonra inşa edilmiştir.

Ohri'nin tüm tarihi bu Sveti Kliment'e mi dayanıyor?

Ohri'nin tarihi çok daha öncesinden başlar imiş. O Ohri'nin koruyucusu, azizidir. Ohrililer, "*Allah yardım etsin diye bir şey demezler, Sveti Kliment yardımcı olsun*" derler. Osmanlılar ona karşı çok saygı duyuyorlarmış. "*Aya (Aziz) Baba*" gibi isim vermişler.

Osmanlılar tarafından Makedonya bölgesinde fethedilen en son şehir Ohri'ymiş. Son Ohri'dir. 1394'ünde Osmanlılar burayı fethetmeye başlamışlar. Ohri'de birçok kale varmış. Osmanlılar geldiğinde cami inşa ederken onun mezarına,

saygılarından dolayı “*Sveti Kliment’in naaşını alın ve koruyun*” demişler, mezarı yok etmemişler. Naaşları Ohrililere bırakmışlar.

Ohrililer o dönemde Aşağı Kapı denilen yerde Küçük Sveti Kliment diye adlandırılan çok küçük bir kiliseye götürmüşler. Naaşı beş yüz yıl kalmış, o nedenle işte Sveti Bogoraditsa diye adlandırılmış Sveti Kliment. Çünkü naaş *orda* beş yüz yıl boyunca kalmış.

Romanınızda asıl hangi dönemler ağırlıklı olarak yer alıyor?

Benim vurguladığım 913'den 1913'e bin yıl geçti. Bütün konu merkez konu, ana fikir, bunu vurgulamak istedim. Aslında bu kitabımda anlattığım en önemli olay 13-14 Ekim 1944'ünde geçmiştir. Almanlar Ohri'yi işgal etmeğe, bombalamağa gelmişler. Bu sırada Ohrililer bazı Bulgar tutukluları serbest bırakmışlar. Alman kumandanı buna çok kızmış, bütün Ohrilileri belediye binasına toplamış. Her bıraktığınız Bulgar'a karşılık bize yarımşar kilo altın getireceksiniz. 24 kişiyi serbest bıraktınız. 12 kilo altın vereceksiniz. Bu şartı koymuş. Asıl vurgulamak istediğim, o dönemde Ohri'yi kurtaran, Ohri için savaşıyan kişiler varmış ve aslında o savaşçı ruhlu insanlar 913'ten günümüze kadar aileleriyle yaşamaya devam ediyor.

Bir esin kaynağı olmuş.

Ve bu aileler tabii ki Osmanlı döneminden de geçmiştir, detaylı olarak *orda* bir şey yok. Fakat kitabımda detaylı olarak olmamasına rağmen bazı önemli olayları dile getirdim. Aslında İmaret'te olan Sveti Kliment Kilisesi'nin yıkılışını anlatıyorum, kitabımda geçiyor. Sonra onun yerinde bu İmaret Camii'nin inşa edilmesi ve Ohrizade Sinan Çelebi'yi anlattım.

Ohrizadeler diye bir aile var, büyük aile. İlk Müslüman olan ve devletin hizmetine geçen bir aile. Aslında Hristiyan iken sonradan Müslüman olmuşlar.

Yani o iyi biriymiş. Hizmetleri bütün millete ulaşmış, özellikle yoksullara, bir mutfak yapmış.

Bahsettiğiniz konunun Ohri Âsitânesi arşivinde belgesi var. Ohrili Sinan Çelebi'nin vakıfnamesinde ne kadar Hristiyan aileye ekmek verecek, ne kadar Müslüman aileye ekmek verecek, hepsi kayıtlıdır.

Bunun Makedonca kısmı ne zaman olacak? Benim isteğimdir bu bütün bu şeyler ortaya çıksın, Makedonca yayınlansın.

Yalnız Osmanlı Arşivi'ndeki tüm belgelerde burada yaşayan insanlara Bulgar adı veriliyor. Buradaki metropolitlik için Ohri Bulgar Metropolitliği diye antet var belgelerde.

Sveti Kliment başpiskoposmuş. 1768'e kadar Ohri kilisesi bağımsızmış. Sonra sultanın fermanı ile bağımsızlık kaldırılmış.

Kime bağlanmış?

Ohri Başpiskoposluğu Debre'ye bağlı olmuş, sonradan Draç'a bağlı olmuş. Ohri kilisesi'nin maddi sıkıntıları varmış. Aslında Ohri Kilisesi'nin bağımsızlığını kaldırmak isteyen Rumlar olmuş ve sultan bu dileklerini yerine getirmiş. 1768'den 1967'ye kadar bağımsız kilise yokmuş. Buraya Rum, Bulgar, Sırp papazları getirirmişler ve Ohrililer mecbur kalırmışlar bir yere gitsinler ibadetlerini yapmak için. Bazıları Yunanlılara gidermiş, bazıları Bulgar ve Sırlara. Bu tür okullar da varmış, Yunan, Bulgar vb.

O dönemi aslında Bulgarlar kötüye kullanırlar. Devamlı vur-gulamak için, "Siz Bulgarsınız, burası Bulgar Kilisesi'ne bağlı ve burada da yaşayan kişiler" derler.

Tomislav Tuntev ile bir kahve molasında

İgor diye ünlü bir şair 18. yüzyılın birinci bölümünde ünlü şair yazar, eğitimci varmış. İlk önce yazılarını Yunanca başlamış, sonradan kendi millî duygusunu yaşamaya başlamış. 18. yüzyılın ikinci yarısında “aslında biz ayrı bir milletiz” düşüncesini benimsemiş. Bu millî kimliği korumak için o yıllarda gerekli şartlar da yokmuş. Çünkü kilise Sırp veya Yunan veya Bulgar; okullar da öyle. Bir de alfabe çok daha yakın Bulgar alfabesine. Bir de dilde de çok benzerlikler var. Ayrı bir dil olarak Makedonca 1945’te ilan edilmiş. Asıl sebebi budur, biz aslında Bulgar değiliz.

Dedenizin Osmanlı döneminde Türk mahallesinde yaşadığını söylediniz. Osmanlı dönemine dair büyüklerinden dinlediğiniz ne gibi hatıralarınız var?

Sözlü kültür olarak yaşanan bazı hikâyeler var. Mesela cariye Taşula için. Millî kimliğimizi arama, Osmanlı döneminde

1830'lardan sonra en yüksek noktası 1908'de Jöntürkler döneminde gerçekleşmiş. Büyüklerimizden duyduğumuz; Ohri-li Hristiyanlar, Müslümanlarla birlikte yaşamıştır. Daha önce bahsettim. Celadin Bey Sarayışte'de bir büyük sarayı bozmuş, o yeri, ona yakın olan ailelere hediye etmiş. Bazı nl ailelere, Popaste, Panev ve Kanefe ve benzeri ailelere hediye etmiş. Osmanlı'da önemli görevler yapan kişiler, burada çok uyum sağlarlar ve onlarla birleşirler ve güzel yaşarlar. Yani, Make-donya'nın diğer kısımları ile kıyaslarsak Ohrililer biraz daha eğitimlidir. Burada zenginler Robev gibi eski aileler birlikte yaşarmışlar ve Osmanlı ile bir sorunları yokmuş. Burada önemli görev yapanlar Osmanlılar ile i içe güzel bir yaşam srdrrmşler. Birçok hakları, ayrı okulları, mahkemeleri varmış.

Bu dinî özgürlükleri ben biliyorum. Bununla alakalı Osmanlı Arşivi'nde birçok belge var. Bir tek Ohri'de değil bütün Osmanlı Devleti'nde.

Ben bu belgeleri görmek istiyorum. Çünkü bizim tarih kitaplarında Osmanlıları işgalci gibi gösteriyorlar. Ben doğru bulmuyorum. Bu bahsettiğiniz belgeler elimizde ise belki bir şeyleri değiştirebiliriz diye düşünürüm. Farklı farklı literatür okuyorum. Başka lkeleri merak ediyorum. Farklı farklı imparatorlukları araştırıyorum. Aslında diyebilirim ki Avrupa lkeleri bu modeli Osmanlı'dan almışlar daha sonraları.

Gördüğüm bir çelişkiden bahsetmek istiyorum. Makedonya ders kitaplarında Osmanlı dönemi devamlı kötüleniyor. Ohri'yi ve Makedonya'yı tanıtan, broşürlerde ne bir cami var ne de Müslümanlardan bahsediliyor? Üsküp'te Aleksandır Palas Otel'i'ne gidiyoruz. Duvarlarında baştan aşağıya kilise resimleri, bir tane bile cami yok. Ohri'yi tanıtan turistik broşürleri açıyoruz, aynı. Ama dünyada Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın beraberce yaşadığı Kudüs, İstanbul ve Saraybosna 500 yıl boyunca Osmanlı'nın yönetimindedir. Bunlara belki Ohri şehrini de dördüncü olarak ekleyebiliriz. Bu birlikteliğin yaşandığı yıllarda Avrupa'nın ve hatta dünyanın hiçbir şehrinde bu üç din birlikte yaşayamıyor.

Ben aksini düşünüyorum. Bütün broşürlerde hep cami var. Siz bu konuşmayı hükûmetten yapmalısınız. Ben muhalefet milletvekiliyim. Biz muhalefet olarak parlamentoya girmeyi reddediyoruz. Bu sadece benim şahsi düşüncelerimi ifade ediyorum. Bütün Ohri ile ilgili broşürlerde hep birlikte hem kiliseler hem camiler vardır.

Biz Osmanlıları Tam Bir Devlet, İyi Bir Devlet Olarak Görüyoruz

Benim aldığım broşürlerde göremedim. Çarşıda bakıyorum, yok. Turizm bürosundan bugün arkadaşım getirdi, yok.

Benim gördüklerimde birinci sayfada tekke var. Mesela De-birtsa bölgesinden bir aile köyden Ohri'ye inmiş ve Koçışta Mahallesi'nde yerleştirilmiş. Çünkü köyde yaşayan kişiler çok zorluklarla karşılaşıyorlar. Haramiler üç milletten ve asıl amaçları buraya saldırmak, Osmanlı bu aileyi korusun diye getirmiş buraya. Biz Osmanlıları tam bir devlet, iyi bir devlet

olarak görüyoruz. Ohrililerin bir arada sevgi içinde yaşamaları aslında Osmanlı döneminden kaynaklanır. Ohri bu konuda nadir örneklerdendir. Milletler ve dinler arasında güzel bir iletişim olmasına nadir bir örnektir. Her yerde olduğu gibi anlaşmazlıklar olabilir.

Tarih her çeşit yazılabilir ama *aslında güçlü olan, yenen tarihi yazar*. Osmanlı Sultanı buraya bağımsızlık vermek yolundaydı, yani bağımsız bir ülke, otonomi yapacaktı kanısındayım, İlinden [Ayaklanması/1903] olmasaydı. Ama Bulgarlar, Bulgar eteleri buna karşıymış.

Osmanlı döneminde VMRO Santralist, Vrhovist diye ikiye ayrılıyor.

Evet, ayaklanma olmuş dolayısıyla haydi çekilin demişler.

Hangi partiden milletvekilisiniz ve partinizin kaç milletvekili var?

Sosyal Demokratlardanım ve 34 milletvekilimiz var.

İktidardaki VMRO'nun kaç milletvekili var?

Koalisyonla birlikte 61 milletvekili.

Arnavut partisi dâhil mi?

Bütün koalisyon. Yani "ĐUI" Partisini de eklersin. Hem 3 kişi yurtdışından seçilen milletvekilleri var.

Kısaca Makedonya'nın geleceğini nasıl görüyorsunuz?

şu anda müdahalemiz, savaşımız özgürlük ve demokrasi. Eğer bunları biz kazanırsak her şeyin iyiye gideceğine inanıyorum.

Sadece Ohri mi, yoksa Ohri ve çevresinin milletvekili misiniz?

Makedonya'da 6 seçim bölgesi vardır. Ben beşinci bölgenin (Bitola/Manastır, Ohri, Struga, Debırtsa, Resne, Graçani, Morhivo, Plasnitsa) milletvekiliyim.

Türkiye ile Makedonya ilişkilerini nasıl görüyorsunuz?

Şu anda benim şahsi düşüncem, Türkiye'de olayların iyi gittiğini düşünmüyorum, hoşuma gitmiyor. Bu ilişkiler milletlerarası yani Türk ve Makedon milletin arasında bozamaz, bunu politikalar etkileyemez. Mesela Erol benim arkadaşım, beraber okula gittik, Türk, Arnavut arkadaşlarım var, İstanbul'da arkadaşlarım var. Hiçbir zaman, hiçbir politika bizim dostluğumuzu bozamaz. Aslında politikacılar sorunlar üretiyorlar ki onlar görevde kalsınlar. Ama milletler arkadaşlık yapacaklar, dostlukları kuracaklar; özellikle Türkiye ve Makedonya'yı her zaman bir arada görüyorum. Çünkü onların ortak bir tarihini görüyorum. Her zaman, onlar bir dostluk çerçevesinde iletişim kuracaklar.

Bizim için Balkanlar özelinde önemli olan üç kavram var. Birincisi soydaş Türkler, ikincisi Akrabalar (Arnavut ve Boşnaklar) çünkü kız alıp vermişiz ve aynı dine mensubuz ve üçüncüsü de Hristiyan, Musevi komşularımız. Bunlar bizim için çok önemlidir. Ne komşuyu ne akrabayı ne de soydaşımızı kırmayız. Bu Balkanlar'da ve Anadolu'da aynı. Kısacası bizler 500 yıl bir arada yaşama kültürü geliştirmiş insanlarız. Bunu Avrupalılar anlayamazlar, medeni denen Batı asla anlayamaz.

Birkaç yıl önce İstanbul'da aslında Ohri tanıtımını yaptım. Bayrampaşa Belediye Başkanı bir turizm tanıtımı organizasyonu tertip etti. Ben Ohri'yi dünyanın 7 harikası olarak tanıttım. Ohri'nin yedi harikası var.

Neymiş onlar?

Kardeşim turizm fakültesinde çalışıyor öğretmen olarak. O bir tanıtım yaptı Avrupa Birliği'ne, Ohri tanıtımı yaptı. Burda onun çalışması, onun yazısı. Ohri'de yedi harika. Yedinci harika aslında Makedonların ve Türklerin iç içe yaşaması, sevgiyle yaşaması vurgulanmıştır ve bunu vurguladım ben. Ohri'nin yedinci harikası işte bunu. Hristiyanlar ile Müslümanların bir arada yaşayan bir şehir yani. 6 harikayı bir dahaki gelişinizde anlatırım size.

Çok teşekkür ederim.

Teşekkür ederiz size (*Türkçe söylüyor*).

Ohri şehri ve gölü

Struga Belediye Başkanı Ziadin Sela

Adı Soyadı: Ziadin Sela
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1972
Mesleği: Belediye Başkanı
Milliyeti: Arnavut
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

4.

Struga Belediye Başkanı Ziadin Sela:
*Biz Türkiye'yi büyük bir dost olarak
 görüyoruz⁵⁷*

Sayın başkanım röportaja başlarken söyleyeyim, benim annem Üsküplü, babam Priyepolyeli.

Gözlerinizden anlıyorum ki buradansınız.

Eğitiminizden kısaca bahsedebilir misiniz?

Tıp fakültesi mezunuyum. 8 yıl doktor olarak görev yaptım. 2005-2006'da Devlet Sağlık Kurumuna müdür olarak atandım ve 2008'e kadar o görevde kaldım. 2008'den 2011'e kadar ben iç hastalıklarında uzmanlık yaptım.

Osmanlı'dan sonra Struga ile ilgili neler söylemek istersiniz? Struga tarihinde ilk Arnavut belediye başkanı seçilen dönem ve sizin döneminiz dâhil olmak üzere, bir değerlendirme yapmanızı rica ediyorum.

Osmanlılar Birinci Balkan Savaşı'nda buradan ayrıldıktan sonra bugüne kadar süren bir sorunumuz vardır. Osmanlı döneminde Arnavutlar birlik içinde yaşamışlar. Balkan Savaşları'nı sona erdiren Londra Konferansı'ndan sonra Arnavutlar bir bölünme yaşadı. Kosova, Arnavutluk, Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve Makedonya gibi altı ülkeye dağıldı. Arnavutlar

57 Struga Belediye Başkanı Ziadin Sela ile Struga'daki makamında 23 Nisan 2015'te H. Yıldırım Ağanoğlu ile yapılan röportajdır. Arnavutçadan tercüme konusunda Luan Tahiri ve Linda Şeh'e teşekkür ederiz.

günümüze kadar altı ülkede bölünmüş bir şekilde ayrı gayrı yaşamaktadır.

Gelelim Yugoslavya ve Makedonya özelinde Struga'ya.

1913'te burada Sırlara karşı bir ayaklanma gerçekleşmişti. 1913'te Bulgarlarla iş birliği yapan Arnavutlar, Sırlara karşı çıkmışlar ve Ohri ve Struga'yı önce kazanmış sonra kaybetmişlerdi. Neticede Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı idaresi altında yaşamışlardı.

Yugoslavya Krallığı döneminde Arnavut ve Türklere hakları verilmiş mi? Ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Hiç verilmemiş. Mesela eğitim sadece Sırp dilinde gerçekleşiyormuş.

Struga Belediyesi'nin kuruluş tarihi nedir?

Resmî olarak belediyemiz İkinci Dünya Savaşı bittiği yıl olan 1945'ten sonra kurulmuş. Tam olarak tarihçiler daha iyi bilebilir. Struga Belediyesi, Debre bölgesine aitmiş diğer bölge ise Ohri bölgesiyymiş.

1945'ten 1992'deki bağımsızlığa kadar olan dönemde Arnavut belediye başkanı olmuş mu?

Belediye başkanı hiç olmamış, yardımcıları ise olmuştur. Burada köylerle birlikte her zaman çoğunluk Arnavutmuş ama sistem totaliterdi. Aynı durum 1992'de Makedonya'nın bağımsızlığından sonra da devam etti. Yine bir sistem değişikliği yaptılar ki Makedonlar tekrar kazançlı olsunlar. Yani onlar seçim sistemini bölgelere ayırdılar. Bir belediyeden beş belediye ayırdılar ki Struga'yı sadece Makedonlar kazanabilsinler.

Ziadin Sela ile röportaj esnasında

Struga'da İlk Arnavut belediye başkanı 2005'te Seçildi

Bir belediyeyi beşe böldüler. Nedir bunların adları?

Struga, Dologojda, Veleştta, Labuniştta ve Vevçani. 2004'te bize göre daha adil bir sistem uygulandı ve sadece Vevçani tek başına kaldı, diğerleri Struga ile birleşti.

Bu yeni sistem neticesi Struga'yı Arnavutlar kazandı.

2005'te Struga tarihinde ilk kez bir Arnavut belediye başkanı seçildi. Tekrar 2009 ve 2013'te bir Arnavut olarak ben kazandım. Böylece üç dönemdir Struga'da Arnavut belediye başkanını seçilmiş oldu.

Struga'nın en son nüfus sayımında Makedon, Arnavut, Türk ve diğerleri yaklaşık olarak ne kadardır?

%57 Arnavut, %36'sı Makedon, %5 Türk, kalanları Ulah ve diğerleridir.

Önde gelen iki Arnavut partisinin oyları seçimde bölündüğü zaman belediye başkanlığının Makedonlara geçme şansı var mı?

Olmaz çünkü seçimler iki turlu olur. Birinci turda hem Makedon hem Arnavut adayı seçime girer. İkinci turda oylar Arnavut adayda birleşir ve seçilir.

2005'te Arnavut belediye başkanları seçildiğinden itibaren Struga'da uğraştığınız en önemli problem neydi?

300 problem sayabilirim.

Ben de sizin vaktiniz ölçüsünde dinlerim.

Arnavut çoğunluğu olan şehirlerimizin belediyeleri, eğitim ve kültür noktasında hiçbir maddi destek alamıyorlar. Ohri 2 milyon alır biz hiç almayız. Aynısı Ohri, Kalkandelen, Debre için geçerli. Civardaki bazı belediyelerde, bazı köylerde Arnavutça okul talebi olduğu hâlde açılmasına merkez yönetimden izin verilmiyor.

Linda Şeh: *Peki Türkçe okullar açılması talebinde bulunsak?*

Ziadin Sela: Sıkıntımız var, merkezî yönetim Arnavut okulları açmıyor. On yıldır hükûmet tarafından bu konuda hiçbir yatırım yapılmamıştır. İki okulumuzun isminin Arnavutlarla hiçbir alakası yok. Josip Broz Tito İlköğretim Okulu ile Brate Mladinovski Okulu var. Bu isimlerin Arnavutlarla hiçbir milli alakaları yok.

Okul adlarını değiştiremiyor musunuz?

Hayır. *Badinter sisteme* göre azınlıkların hakları korunmuş. Ohri Çerçeve Anlaşması'na göre Badinter prensipleri 2001'de yapıldı. *Badinter sistemi* öyle bir sistem ki dayatılsın, durdurulsun, zor.

Struga Belediye Binası

Makedonlar Bütün Çalışma Yerlerini, Sadece Kendilerine Ait Görüyorlar, Ama Belediyeye Geline Onlar Azınlık Oluyorlar

Genel prensipleri biliyorum ama ayrıntıları bilemem. Ohri Çerçeve Anlaşması'nı genel olarak biliyorum.

Parlamentoda oy verdiklerinde çoğunluk oy verir. 123 kişi oy kullanır. Azınlık hakları korunsun diye ise sadece bazıları oy kullanır. Yani 123 milletvekilinden azınlıklar ile ilgili sorun sadece 60 oy olsa da geçerlidir. 120 gerekmez 60 oy olsa da geçerli.

Struga'da ise Makedonlar azınlıktır onlar oy vermese karar geçerli olamaz. Gülünç olan şey çoğunluk olan Makedonlar bütün çalışma yerlerini, iş yerlerini sadece kendilerine ait

görüyorlar, ama belediyeye gelince onlar azınlık oluyorlar ki sorun çıkartsınlar, bir çözüm bulunamasın diye. Sonuç olarak okullarımız ve caddelerimizde hiçbir Arnavut ismi yok.

Üsküp'te görüyorum caddeler ve sokaklarda Arnavut isimleri var.

Bazı anlaşmalara göre Üsküp'te var. Burada henüz yok. Biraz mantıksız. Bazı eski isimlere Makedonlar alışmışlar ve değişim olmasını istemiyorlar.

Struga Belediye Meclisi'ndeki Makedonlar buna direndiği için bu isimler değiştirilemiyor.

Evet. Biz burada çoğunluk kazanabiliriz ama o sisteme göre ve onlar karşı çıkıyorlar ve bunu engelliyorlar. Mesela okulların, caddelerin isimlerinin değişmesini, yine bir Arnavut bü-yüğünün heykelini dikmek istiyorsak ona da engel oluyorlar.

Siz dediniz iki güçlü Arnavut partisi var. Ben üçüncüsünü de kurdum. Ve diğer iki Arnavut partisini yeneceğim, ben galip çıkacağım. Kazanırsam hükûmet ile bir koalisyona girmeyeceğim.

Badinter sistemde hükûmette bir Arnavut partisi olması zorunluluk değil mi?

Bir siyasî kriz çıkacak ve bu sorunlar çözülene kadar ben hükûmete girmeyeceğim. Azınlığa yapılan haksızlıklar giderilene kadar bu hükûmete katılmayacak, karşı olacağım. Struga'dan toplanan vergilerin %70'i şehrimize gelene kadar kriz çıkaracağım. Şimdi %3'ü bize dönüyor. Sonra bizim bütün paralar kültür vesair için Ohri'ye gidiyor. Başka bir şey eklemek istiyorum. Osmanlı'nın gidişinden sonra Türk-Arnavut ve Makedonlar arasında çatışmalar kalmıştır. Bu günümüzde de devam ediyor. Soğuk savaş gibi devam ediyor. Arnavutla-

rın bölümünü kazanan Türkleri de kazanır, diğer Müslüman ahalisini de kazanır gibi görüyorum. Ohri Çerçeve Anlaşması'nda Arnavutlar'ın kazandığı şeyleri Türkler ve diğerleri de kazandı.

Makedonların amacı millî bir devlet yani sadece onlara ait bir devlet kurmaktır. Çok etnili bir devlet kâğıt üzerindedir. Arnavutlar kazanmazsa Türkleri ve öbürlerini kim koruyacak? Beni en çok üzen şey iki Türk partisinin Makedonlar ile iş birliği yapmalarıdır. Birisi Kenan Hasib'in genel başkan olduğu Türk Demokratik Partisi (ТДР) iktidardaki VMRO partisiyle ittifak yapmaktadır, diğeri Erdoğan Saraç'ın Türk Millî Birlik Hareketi (ТМБН) ise ana muhalefet Sosyal Demokrat Parti ile birlikte hareket etmektedir. Bir de üçüncü Türk partisi Adnan Kahil'in genel başkan olduğu Türk Hareket Partisi (ТНР) var.

Struga'da ise durumlar biraz farklıdır çünkü Türkler her zaman oylarını bir noktaya kadar Arnavutlarla birleştirirler.

Parlamento seçiminde mi yoksa belediye seçimlerinde mi?

Köyden Struga'ya gelenler kendilerine Türk diyorlar burada. Kendileri nasıl isterse... Komünizm döneminde Türk olmak daha iyiydi. Yani Arnavut milletine kıyasla. O dönemdeki sisteme göre Türk olmak daha iyiydi. Onun için Arnavutlar Türk olmayı tercih ederlermiş. Ancak buradaki savaş Arnavutlara karşıdır, artık Türklerle değil. Biz pes etmeyiz.

Kendi fikrimi kısaca söyleyeyim. Burada sorun Yugoslavya komünist döneminde çok derinden uygulanan bir Sırp politikası var; Arnavutlar ile Türklerin arasını açmak ve parçalamak. Benim için Türk de Arnavut da Müslümandır. Aralarında bir fark olmadığından Arnavutlar Türklerden, Türkler Arnavutlardan gelin almıştır. Sırlar için en önemli mesele ise Müslümanların bir araya gelmemesidir. Sırp politikası bunu işledikten sonra özellikle Kosova'da yetişen aşırı milliyetçi akım bence Makedonya'yı da etkilemiştir. Yoksa Makedonya'da daha önce Arnavutlar ile Türkler arasında hiçbir ayırım yoktu. Neyse bunlar ayrı konular girdik mi bunları bitiremeyiz.

Bu konuya değindik şimdi devam edeyim biraz. Size samimi olarak söyleyeyim; Arnavutlar, Türkleri gerçek bir dost gibi görüyorlar. Gerçekten, bunu kalbimden söylüyorum.

Ne zaman siyasete girmeye karar verdiniz?

Ben hekimim ama daha öğrenci iken siyasetteydim. 2011'de ise ilk defa milletvekili seçildim. 5. bölge: Debre, Ohri, Manastır şehirlerini kapsar. Menduh Taçi'nin genel başkanlığını yaptığı Arnavut Demokratik Partisi'nden seçildim.

Ali Ahmeti'nin genel başkanlığını yaptığı diğer Arnavut Partisinin adı neydi?

Birleşik Demokratik Partisi.

Menduh Taçi, Arnavut Demokratik Partisi Genel Başkanlığından Çekilsin

Menduh Taçi ile ilgili neler söylemek isterseniz?

Menduh Taçi, Arnavut Demokratik Partisi genel başkanlığından çekilsin diyorum. Eğer çekilmezse ben üçüncü parti

Yıldırım Ağanoğlu,
Ziadin Sela'nın makamında

kuracağım. İki ayrı kongre düzenledik. Üyelerin %80'i benimdir. Ama o benim kongreme gelmedi, ben de onun kongresine gitmeyeceğim.

Türkiye'de böyle durumlar olduğunda hükûmet komiserleri vardır. Gelir kongrenin hukuki olarak geçerli olup olmadığını rapor eder.

Burada öyle bir şey yok.

Dışarıdan bakan biri olarak kimi haklı göreceğiz, kimin kongresi hukukidir?

Bu durumu mahkemeye götüreceğim, Menduh'u mahkemeye vereceğim. Seçimlerden sonra kim haklıdır göreceksiniz. Makedonların siyasi sistemi Menduh'u destekliyor. Benim desteğim ise parti içinde üyelere dendir. Kararsızlık parlamento seçimlerinden sonra giderilecek.

Takvim olarak ilk parlamenter seçimi ne zaman?

Seçim takvimine göre 2018'de. Ama daha önceden bir seçim olacağına inanıyorum.

Menduh Taçi ile Ali Ahmeti'nin partisinin arasındaki temel yaklaşım farkı nedir? Ben kişileri değil, partilerin temel siyasi farkını soruyorum.

Aslında Menduh Taçi ile Ali Ahmeti'nin partileri arasında hiçbir fark yoktur. Onlar Başbakan Nikola Gruevski ile iş birliği yapmışlar. Menduh kendisini muhalefette gösteriyor ama aslında o hükûmettedir. Siz tanık olacaksınız, Ali Ahmeti ile Menduh Taçi birleşecek. Bir zamanlar birbirlerinin karşısındayken düşman gibi idiler. Sadece siyasi bir oyundur.

Ziadin Bey üçüncü partiyi ne zaman kurmak istiyorsunuz? Bir takvim belirlediniz mi?

Bu biraz mahkemelere bağlı. Mahkemelerin hepsi siyasete karışmıştır. Bütün kontrol Makedonya İstihbaratı'nın başındaki Saşa Mijalkov'un elindedir. Makedonya'da ortaya çıkan ses kayıtlarında Mijalkov'un, Menduh Taçi'den öyle bir söz aldığını duyduk ki hepimiz şaşırdık: Taçi, "*Ben ölümüne kadar size sadık olacağım*" dedi. Buna akıl ermez ve hainliktir.

Hedefim 2018 Yılında Partimin Başına Geçmek

Kendisi bu suçlamayı kabul ediyor mu? Tabii ki kabul etmiyordur.

İnanıyorum ki Menduh Taçi resmî olarak bu mahkemeyi kazanacak çünkü biliyoruz. Çünkü istihbarata böyle kullanacağı adamlar gerekir. Ben partinin ismini değiştirmeyeceğim ve bir kelime ekleyeceğim sadece bu yeni bir parti kurmak için. Hedefim 2018. Ben yarın bile parti kurabilirim. Kongrede 13

bin üyemiz var. Onun 5 bin üyesi bile yoktur. Yeni üyeleri hiç yok. Ali Ahmeti'nin partisinden bazı kişiler bile benim tarafıma geçtiler. Bir parti açmak için 2 bin imza gerekiyor. Benim 13 bin üyem var. Ama amacım, işleri biraz zamana yaymak. Çünkü vakit kazanmak ve birre onun üyelerini bana transfer etmek istiyorum.

Bu dinlemelerden sonra Ziadın Bey sizin konumunuz güçleniyor.

Ben parti kurma düşünceme başladığımda dinlemeleri bilmiyordum. Ama Allah'dan yardım isterseniz işiniz güzel gider. Zaman benim lehime işliyor.

2018'de Arnavut partileri arasında birinci olursanız hükûmete girmeyecek misiniz?

Bizim koyduğumuz şartlar yerine getirilene kadar girmeyeceğim.

Benim tahminim yerine getirmeyecekler.

Ben de aynı düşünüyorum. O zaman biliyor musunuz ne yapacağım? Bütün milletvekillerini toplayacağım yeni bir Arnavut parlamentosu kuracağım.

Bu büyük bir kriz. Çok büyük bir devlet krizi çıkmaz mı?

Makedonya'da Arnavutlar %30'dan, Müslümanlar ise %50'den fazladır. Makedonlar devlet sisteminde çoğunluk değil. Aslında Müslüman Arnavutlar ve Türkler birlikte çoğunluktur. Ben bu sistemin devamına müsaade etmeyeceğim. Sırplar Kosova'da %4 oranındadır ama Makedonya'daki Arnavutlara göre daha çok hakları var.

Bu sylediġiniz Amerika'nın gözetiminde imzalatılan Ohri Çerçeve Anlaşması'nın sonu demektir. Bu konuda Amerika'nın size destek vereceġine inanıyor musunuz?

Ben milletimden destek istiyorum. Amerikalılar, "Millet desteklerse biz destekleriz" diyor. Ben Makedonya'yı federal bir yapıda bölmek istemiyorum.

Ayrı parlamento bu manaya gelmez mi?

Bunu Makedonlar isterler aslında. Benim talebim bütün Makedonya'da resmî dil Arnavutça olsun. Aynen tüm Kosova'da Sırp dilinin resmî dil olduġu gibi.

Arnavutça resmî dil deġil mi Makedonya'da?

Bütün Makedonya çapında diyorum. Arnavutça sadece belediyelerimizde resmî dildir.

Yollarda havaalanlarında Makedoncanın altında Arnavutçayı görüyorum. Eskiden gremezdim.

Kısaca anlatayım. Mesela Doġu Makedonya'ya Kavadar, Negotin'e giderseniz Arnavutça konuşamazsınız. Ben isterim ki Arnavutça bütün Makedonya'da geçerli olsun. Struga'da da bütün tabelalar iki dillidir. Mesela saġlık fonu merkez yönetimden ödenir. Orada sadece Makedonca var. Eġer birliġi korumak istiyorsak, bütün vatandaşlar yasalar önünde herkes eşit olsun diyorsak, bütün vatandaşların hakkı olsun. Ben tahammül edemiyorum. Ohri'de 15 kilometre boyunca Arnavutçayı bir vatandaş resmî dil olarak kullanamaz. Bu nedenle biz Arnavutçayı resmî dil olarak talep ediyoruz. O zaman bu şartlar yerine getirilmezse en iyisi biz Makedonya'yı ikiye bölelim. Bir bölüm sadece Makedonca olsun, diġer bölüm Makedonca ve Arnavutça olsun. Bu daha iyi bir seçenek ve çözümdür. Makedonya baġımsız olmadan önce Yugoslavya döneminde 1974 anayasasında üç dil vardı.

1974 anayasasının daha adil olduğunu mu söylüyorsunuz?

Evet, bugüne göre daha adildi. 1991'de bu haklar kısıldı. Biz geriye gittik, ileriye gidemedik haklar konusunda.

Ziadin Sela partisinin genel başkanı olursa ya da yeni kuracağı partisinin politikalarında Türkiye Cumhuriyeti ne ifade ediyor?

Ben bunu daha öncede ifade ettim. Biz Türkiye'yi büyük bir dost olarak görüyoruz. Arnavutlar Türkler ile birlikte yaşadılar. Türkler aslında Arnavutluk'u savundular. 1997'de Yunanistan Arnavutluk'u işgal etmek istedi, o zaman Tansu Çiller Arnavutluk'a yardımda bulundu. Yine Türkiye'nin Kosova'ya desteğini hiçbir zaman unutmayacağız. Bu nedenlerle Türkiye'yi en yakın dostumuz gibi görüyoruz. Biz her zaman iş birliği için açığız. Makedonya Türklerinin siyasette Makedon partilere değil, Arnavutlara destek vermesi noktasında da Türkiye'den katkı bekliyoruz.

Siyaset konuştuk biraz da halkları konuşalım. Büyükçekmece Belediyesi kardeş belediye olarak yakında Struga'ya gelecek. İki kasaba da göl kenarındadır. Ne düşünüyorsunuz?

Bizim Türk ahalimiz bizim ortak noktamızdır. Ondan ben her zaman açığım ve Türk ahaliye saygılı davranıyorum. Ben Türk haftası uyguladım, benim gelişimde bu ilk kez oldu. Ama maddi sıkıntılarımız var. Benim iki yılım için 1 milyon 200 bin Euro almıştır devlet. Struga'ya hiçbir şey vermemiştir. Yani maddi sıkıntılarımız çok.

Ortak ne gibi projeler olabilir Büyükçekmece Belediyesiyle?

Büyükçekmece Belediyesi büyüktür, adından da onu anlıyorum. Misafir olarak geldiklerinde ortak projelerimizi birlikte konuşacağız. Ortak güzel şeylerin olacağına yürekten inanıyorum.

Evet, vaktiniz sınırlı, sizleri daha fazla meşgul etmek istemiyorum. Teşekkürler.

II. Bölüm

Göç Edenler ve Gurbettekiler

FAZLA
İSTANBUL
TOPRAK VE ENERJİ

ENLEGE

Şişli
Pa. No. 10000

MUHACİR KAĞIDI

Eski adı: Yunus İsm. Soyadı: A. E. A. E. Doğum tarihi: 15/11/1906
 Etnik: Türkçe Ana dil: Türkçe Doğum yeri: İstanbul
 Doğduğu yer: Üsküdar Kağıthane 60 * Sıkışıklık: 2000
 Tabiiyet: İktisadî mülkiyet tarihi: 15/11/1906
 Eski ve hayvan kâğıdına tarihi: * Nüfus: *

Alınan tarih	Ad	Batın adı	Ana adı	Doğum yeri	Doğum tarihi	Doğum yeri	Doğum yeri
	Yunus	Murat	Belgünar	Ustrama	1911	K. A.	Yırtıcı
	Eski	Makbule	Bezir	Ladile	1922	Boyl	Ev. F.
	Kızı	Şuğur	Yunus	Makbule	1945	Bezir	
	Oğlu	Kemal	*	*	1947	*	
	Kızı	Dilek	*	*	1951	*	
	Kızı	Makbule	*	*	1950	*	Ev. E.

altı mutfak

Yukarıda hüviyetleri aynı göçmenler için 2530 Sayılı Kanunun 6 nci maddesinde A fıkrası maddesinde
 6/12/1967 tarihinde kabul edilmiş kâğıdı yerine geçecek üzere Tutanlar göçmenlerinden
 Murat oğlu Yunus alor verilmek ve getirildiği oya
 ve hayvanlarını ve yapıları tahkikata göre 6079. alımla 6/12/1967

ADRES

Bakırköy, Seytinburnu Telsis
 Mahalle si 60/2 Sokak 2. Numaralı
 - İstanbul

İstanbul
 Toprak ve Enerji Bakanlığı

11.11

Struga'nın Türk ğretmenlerinden Belkis Korça

Adı Soyadı: Belkis Korça
Doğum Yeri ve Tarihi: Üsküp, 1932
Mesleği: Emekli ğretmen
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

I.

Belkıs Korça:

Babam Süreyya Efendi, “Kızım göç edeceğiz, bizim yerimiz Türkiye” dedi⁵⁸

Hocam merhaba röportaja başlamadan önce yazdığım Struga ve Ohri Halveti Hayatî Asitanesi kitaplarımı imzalarak size takdim etmek istiyorum. Nasılsınız?

Çok güzel, teşekkür ederim. Ben koşmuşum, uğraşmışım. Bak ben bugün bugüne, oturmayı sevmiyorum. Beni ayakta tutan bu işlerdir. Kendi işimi görüyorum ya, ondan daha iyisi var mı? Ben demiyorum kendime ihtiyar. İhtiyar kime derim, oturur köşesinde bekler versinler yemek. Ben yaparım kendi işlerimi çok şükür.

Kemal Akar: *Sevgili öğretmenim, sen bize öğrettin. Biz de hayattan bir şeyler öğreniyoruz, sizin öğrettiklerinizle beraber. Ne mutlu size; bugün Struga’da Belkıs öğretmen deyince sizi tanımayan, bilmeyen yok. Hayatınıza dair çocuk ve torunlarınıza anlatacak ve anlatılacak bir hikâyenizin olması, bu çok güzel bir şey. Sizin hikâyeniz var.*

Kemal Bey ve ablasının öğrencilik yıllarını hatırlıyor musunuz?

Resmi gördüm hatırladım. Nasıl hatırlamam?

58 Belkıs Korça ile 13 Ağustos 2017’de, İstanbul Fındıkzade’deki evinde Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakattır. Röportaja Kemal Akar ile Belkıs Hanımın büyük kızı Prof. Dr. Güner Karatekin ve eşi Erdoğan Karatekin de zaman zaman iştirak etmişlerdir.

***Kemal Akar:** Ablamı daha iyi hatırlarsınız öğretmenim. Ben prego okudum. Sonra 3 sene Türkçe okudum ve Türkiye'ye kaçtık. Sizden ilk başta okuduk. Biz Belkis Öğretmen deyince çok korkardık. Sizden sonra Müfide Öğretmen girdi derslerime.*

Melamî Şeyh Hacı Rauf Efendi'nin torunuyum

Hocam sizi ve aile köklerinizi tanıyalım biraz.

Ben Üsküp kızıyım, Melamilerden Hacı Rauf Efendi'nin torunuyum. O ve onun babası Hacı Ethem Efendi de Üsküp doğumlu. Hepsi Üsküp'te şeyh ailesi. Onlar Osmanlı zamanında Sinop'tan gelmişler Üsküp'e.

Babam Süreyya Efendi idi. Hem hafız hem şeyh idi. Hem de size Kuran-ı Kerim'in manasını anlatsın. Çok mütevazı ama çok bilgiliydi. Benim ailem insan değeri bilen, çok bilgisi olan bir ailedir. Hem çağdaş hem din bakımından. Babam evliya gibi bir adam idi. O kadar bilgisi vardı. Çünkü onu babası yetiştirmiş, hem ne yetiştirmek! Dedem Hacı Rauf Efendi daha Osmanlı zamanında eşi ölünce 8 yaşında oğlu olan babam Süreyya Efendi'yi alıp İstanbul'a geliyor. Dedemin dört oğlundan en küçüğü babam imiş. Onun için hiç yanından ayırmazmış. Onu hafız yetiştirmiş. Sorardım babama, İstanbul'da nerelerde kaldınız? Dergâhlarda, tekkelerde kaldık kızım, derdi. Hatta Fatih Sertürbedarı Ahmed Amiş Efendi hazretlerinin yanına gitmiş dedem. Babam da Amiş Efendi'den dersler almış.

Belkıs Korça'nın dedesi Hacı Rauf
Efendi (öl. 1925)

Belkıs Korça'nın babası Şeyh Süreyya
Şar (öl. 1976)

Ne tevafuk, Şehir ve Kültür Dergisinde yayımlanan Banja Luka'da Şefkat Duyulan Taşlar başlıklı yazımda Ahmed Amiş Efendi hazretlerinin "...taş taş olmuş yere yatmış, onun kaderinde basılmak var. Sen sen ol yolda bir taş gördüğün zaman sakın onu ayağınla itme! Elinle bir kenara bırak" sözünü alıntılamıştım. Babanız Süreyya Efendi İstanbul'a geldikten sonra yerine birini yetiştirdi mi?

Evet, babam yanımdan Mahmut Dipşar'ı hiç ayırmazdı. Babamla lise yıllarından beri beraberdiler. Babamın vefatından sonra yerine, Mahmut Dipşar sohbetlerine devam ediyor.

Annem ise Zehra Hanım'dır. Annemin ayriyeten bir tarihi var. Zehra Hanım, Manisa Ahmetli'de doğmuş. Babası gelmiş Üsküp'ten evlenmiş ama annem Türkiye'de doğmuş. Sonra anne babası, annem daha 4, 5 yaşında iken göç ediyorlar bu dünyadan. Annem anneannesi ile kalıyor. Sonra annemi, amcası ve halaları Üsküp'te büyütüyor, kıymetli bir yeğenleri olarak. Sonra anne babamın beş erkek üç kızları oluyor. Sırasıyla en büyük abim Abdullah (*arada iki vefat eden bebek var*) Sonra Ali, Belkıs, İclal, Muhammed Bakır, Güler, Abdülahad (*ki babamın amcasının adıdır*) geliyor. Babamın Amcası Abdülahad'ın ismi Abdülbaki Gölpınarlı'nın hazırladığı Melamîler kitabında geçiyor. Atatürk bizler için dermiş ki, "Bunlar göç etmediler. Bu insanlar bizim oralardaki topraklarımızın emanetidirler." Bizlere orada Türk derlerdi. Aile geçmişimiz öyle. Ancak Türkiye'ye gelince bize herkes Arnavut diyor. Biz Arnavut değiliz.

Ben çok çalışırdım. Sonra 12 yaşındayken Üsküp Saat Mahallesi'nin altında Ferizat Hocahanım'ın okuluna gittim. Orada *hatım* indirdim. Bizim evimizin bulunduğu caddeye 26 *Juli* diyorlar. Bizim evimiz, Demirköprü'ye, pazara gitmeden orada idi. Sonra mahalle mektepleri komünizm ile birlikte kapatıldı. Ondan sonra ben 13, 14 yaşındayken Şefkat Kız Sanat Okulu'na gittim. 1944-45'ten itibaren öğretmen yetiştirme için kurslar açıldı. Dört sene sürüyordu. Ben de o kurslara yazıldım. Ama nasıl okuyorduk? Ben yaz tatilinde üç ay okuyor, şahadetname alıyordum. Sonra sınıfımızdaki öğrencileri okutuyorduk. İkinci sene yazın gene üç ay okuduk. Sonra yine okuttuk. Bu 1951 yılında dördüncü sınıfa kadar böyle devam etti ve öğretmen okulu diplomasını aldım. Böylece 1947'den 1953'e kadar Üsküp Saat Kulesi'nin yanındaki İrfan Okulu'nda 6 sene talebe okuttum.

Struga'ya Gelin Gittim, Eşim Struga Tekkesi'ni Açan Şeyh Hasan Baba'nın Soyundandır

Saat Kulesi'nin yanındaki bina Yahya Kemal Beyatlı'nın da okuduğu mektepti. Şimdi izi bile yok. Hocam evlilik yıllarınız ve eşinizin ailesini tanıyalım biraz.

Sonra 1953'te Struga'dan evlendim ve oraya gelin gittim. Kayınvalidem, eşimin tarafı ise onlar Konya Karaman'dan geldiler. Ama ben o Struga hayatını unutamam. Struga'da hayatımın en güzel 14 senesi geçti. Yalnız bir şey söylemek isterim. Allah gönlüme göre verdi. Nasıl bir ailede yetiştim, öyle bir aileye gelin gittim.

Kayınvalidem Hacer Hanko, nur içinde yatsın, eski yazıyı okurdu. Hacer Hanko'nun babasının ismi de "Ata" idi. Bak bu resimde (*resmi gösteriyor*) kayınvalidem Struga Tekkesi'ni kuran Hasan Baba'nın kendi el yazısıyla 1821 Şubatında istinsah ettiği "*Muhammediyye*" adlı eserini okurken çıkmış. Okumayı çok severdi. Hasan Baba'nın soyundan gelen bir insandı. Kayınpederime Raşit Aco derlerdi. 97 yaşında vefat etti. Bu aslı bizde olan *Muhammediye* kitabının bir fotokopisini eşim Struga'da Şeyh Arif Efendi'ye vermişti. Şimdi oğlu Şeyh İlhan Efendi'de duruyor.

Eşim Mücahit Korça ile öğretmen kurslarında tanıştık ve evlendik. İkimiz de anne babalarımıza söyledik, münasip gördüler ve öyle evlendik. Her iki aile de şeyh ailesi: Benim Melamî ve eşimin Halvetî Hayatî. Eşimin kökeni, Struga Tekkesi'ni kuran Hasan Baba'nın sülalesinden gelmektedir.

Eşim ve ailesi evde Türkçe konuşurlardı. Aslında onların ailesi de Konya'dan gelmedir. II. Dünya Savaşı'nda Arnavutluk, Struga'yı işgal edince Arnavutça okulları açılmış. Eşim orada okuduğundan, bitirince olmuş Arnavutça öğretmeni. Türk

Belkıs Korça'nın kayınvalidesi Hacer Hanko Muhammediyye'yi okurken

okulları ise daha sonra açıldı Struga'da. Mücahit ile gitmiştik Struga'ya bir kitabı çıkmıştı. Orada bir kazada öldü. Eşimin vardır on-on beş kitabı. En son ne *gitmişik* Struga'da eşimin akrabası Abdülhalık Şeh bizi gezdirmişti her yeri, sanki veda ettik.

Neyse, evlendim Struga'ya gittim, işe başladık. Yetiştirdiğim ilk *generasyon* arasında hatırladığım Cavide, Hüseyin Çane'ler, Hüseyin, Necat Kabakçı var. Ama maalesef biz hep birleşik sınıflar ile çalıştık. Birinci sınıf üçüncü sınıfla, ikinci sınıf dördüncü sınıfla birleştirilirdi hep. Çok zordur bu. Hâlâ da öyledir. Gelgelelim Arnavut öğrencilerde sayı yeterli olmasa, on talebe olsa bile bir sınıfta okuturlar. Onlarda birleşik sınıf olmaz. Biz ise yirmi talebe olsa da iki sınıf bir arada okutmak zorundayız. *Kombinare* (birleşik) sınıflarda talebe okutmak çok ustalık ister. Birbirlerine mâni olmayacak şekilde ders işlemek zorundasınız.

Belkis Korça ve eşi Mücahit Korça

Ben 1983'te, eşim 1985'te emekli oldu. Kızlarım göç ettikten sonra biz de göç ettik. Benim iki kızım üç de torunum var. Büyük kızım Prof. Dr. Güner Karatekin yenidoğan yoğun bakım uzmanıdır, Küçük kızım Perver Baran ise İTÜ Mimarlık'ta profesördü. Ankara'dan evlendi. Şimdi Amerika'dadır. Kızlarım çok *bilimli* ama çok mütevazı.

(Arada Belkıs Hanım misafirlerine evde yaptığı ballı limonatayı ikram ediyor ve çayı demlediğini ayrıca elleriyle yaptığı ıspanaklı böreği yemeden bırakmayacağını söylerken kızı Güner Hanım ve damadı Erdoğan Bey eve geliyor)

Belkıs Hocam, biraz babanızdan bahsedelim. Kendisi İstanbul'a ne zaman göç etti?

Babam çok derya bir adamdı. Üsküp'te çok mutlu bir hayat geçirdim. Bir taş sokaktan girdik evimize. Babam ve dört kardeşinin evleri vardı. Çevre komşulara bahçelerine kapıcıklarla bağlanırdık. Üsküp'te *kapıcık* vardır. Girersin bir bahçeden kapıcık, kapıcık çıkarsın taa öbür sokaktan. Kadınlar ve çocuklar için büyük kolaylık. Ama Struga'da *kapıcık* pek hatırlamıyorum.

Babam, esasında gönlü zengin bir adamdı. Çocukları çok severdi. Çarşıdan bir şey alsa yolda hemen çıkarır, çocuklara dağıtırdı. Tabii bu alışkanlık aileden geliyor. Benim dedem, ne zaman evlendiriyor anne babamı, yüz fakir çocuğu sünnet yaptırıyor ve hepsine altın takıyor. Dedem zenginmiş ama kendisi öyle şallarla geziyormuş. Kurban bayramlarında yüz kurban kesip fakir fukaraya dağıtırmış. Kendi çok zengin ama öyle paraya pula hiç düşkün değil fakir fukaraya ise çok düşkün. İstanbul'a geldiğinde Beyazıt Camii'nde vaaz *tutuyor* ve sonrasında zikir yapıyormuş. Babam, İstanbul'a Mart 1956'da göç etti. 1976'da vefat etti. Benim hatırladığıma göre

babam da her Kurban Bayramı 4-5 kurban keserdi ve *dağıtırırdı*. Şimdi bakıyorum insanlar kurban kesiyorlar, hepsini buzluklarına koyuyorlar.

Babam Üsküp'te iken tekkede değil evinde toplardı şeyhleri, dervişleri. Perşembeyi cumaya bağlayan gece. Başka evlerde de toplanırdı ama hep bizim evimizde ziyafet verirdi. Zikirler, *Kuranler*, ilahiler, muhabbet. Hatta bana derdi; “Ben annene çok eziyet vermişim sık sık ziyafet vermekle” derdi. Ne zaman yapardılar kalbî zikir, böyle dili damağına vurarak “*Hû*” veya “*Allah*” derdiler. Makedon bir kız komşumuz vardı. O da *duyardı* ve söylerdi. Babamın kadın dervişleri de var idi, *gelirdilar*. Bir dervişi vardı Banu Hanım “*Efendi Baba*, Efendi Baba” derdi. Bana da o gün diyor “*sen cennet kokusu.*” Anneme de “*Valide Anne*” *derdilar*. Bana da herkes abla derdi, hatta yaşlı kişiler bile abla derdi.

El öptürmezdi babam, hoşlanmazdı. Hep diz üstü otururdu, “*Hoş gelmişiniz.*” derdi kapıda misafirlere, hem zikirler. Babam *anlatırırdı* Osmanlı terbiyesiyle, usulüyle. Bugün bugüne o insanlar bana çok saygı gösterirler hâlâ. Babamın Üsküp'te belki 50-60 kadar dervişi vardı. İstanbul'da da devam etti. Babama, Gureba Hastanesi'nden Prof. Asaf Bey gelirdi, paşalar gelirdi. Değil sadece Melamîler, Kadirîler, Cerrahîler, hep *gelirdilar*. Hâlâ her seneidevriyesini yaparlar sevenleri.

Babam İstanbul'da daha resmî adamlarla tanıştı. Beşiktaş'ta bir parkta toplanırdı dervişleriyle. Bizi de kız kardeşimle götürürdü bazen tekkelere, camilere. Bir gün kız kardeşim anlatıyor; abla *göresin*, bütün paşalar babamın ağzına bakıyor. Yani boş değildi babam. Babasından da görmüş, etrafından da görmüş.

Daima mektuplarında; “*Kızım neşeli ol, bol nefes al, kendi işine bak. Bakma başka işlere*” derdi. “*Dedikodu yapma. Girme baş-*

ka tarikata. Bu Melami tarikati en yetişmiş bir tarikattır” diye yazardı. Babam geçim için uğraşmazdı, insanları irşat ederdi. Bir doktor gelmiş sormuş babama, efendim ne iş yaparsınız. Evladım ben hamalım, dermiş.

Bana derdi kızım çok değerli eserler var, öğren biraz bu Osmanlıcayı. Ama yapamadım 21 yaşında gelin gittim Struga'ya öğrenemedim maalesef. Burada babamın büyük bir kütüphanesi ve çok değerli eserleri var. Çıkardı Beyazıt'a, ne görürse iyi bir kitaptır, cebindeki son para bile olsa onu alırdı. Kütüphanesi Odabaşı'nda kardeşim Hüseyin Şar'ın evinin üstünde kilitli duruyor. O da bilmiyor okusun. Babam derdi bize, kitaplarımı kimseye vermeyeceksiniz.

Struga'da Birleşik Sınıflarda Türkçe Öğretmeni Olmanın Zorluğu

Üsküp'teki İrfan Okulu'ndan sonra Struga'ya gittiniz öğretmen olarak oradan devam edelim.

Evet, Struga'da Brake Mladinovsi Kardeşler Okulu'nda göreve başladım. 14 sene öğretmenlik yaptım Struga'da. Büyük kızım Güner, Ohri'de yedinci sınıfta okuyordu, küçük kızım Perver dördüncü sınıftaydı. Struga'dayken küçük kızımın öğretmeni oldum. Struga'da öğretmen iken çok zorluk çektik. Birleşik sınıflar büyük zorluk idi. 5. sınıf açmak istedik, öğrenci yok diye kapattırmak istediler. Yetmezmiş gibi 1. sınıf, 3. sınıf ve 5. sınıf olur mu aynı anda üç sınıf bir arada. Bu konuda daha çok Arnavutlar baskı *yapardılar*, Makedonlar yok. Bizim Türk çocukları beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar okumak için Ohri'ye gidiyordu. Onlar vermesinler otobüs ücreti diye belediyede çok uğraştım. Eşimle uğraştık, kararı çıkardık belediyeden ki çocuklar bilet parası vermesinler. Verdim ellerine kartlarını hem öyle gittik Üsküp'e.

11 Ekim 1967'de Üsküp'e geldik. Kızlarım daha rahat *tahsil-lerina* devam etsinler. Ben Üsküp'te Birlik Kardeşlik Anaokulu'nda öğretmenlik yaptım. Orada Makedonca, Arnavutça ve Türkçe vardı. Vardı bir Türk öğretmen arkadaşım, o hemen seçti Türkçe bilen çocukları. Bana kaldı 28 çocuk Arnavutça ve Makedonca konuşan çocuklar, çok az bilirlerdi Türkçe. Ama isterlerdi Türkçe okusunlar. Ondan sonra 29 Kasım ve 8 Mart'ta müsamere veriyoruz. Şarkılar, folklor, tiyatrolar. Çok çalıştım, büyük hevesle, sebatlı bir çalışmak. Buna rağmen hep düşündüm. Acaba hak ediyor muyum kazandığım parayı?

Eşiniz Mücahit Bey nasıl bir insandı?

1929 Struga doğumludur. Eşim *da* hep Struga'nın Arnavut köylerinde çalışmış. İlk Dobovyani köyüne gidiyor. Köyde okul diye bir şey yok. Ne sandalye ne yazı tahtası ne soba hiçbir şey yok. Eşim köylülerle beraber kuruyor her şeyi. Struga'da Mücahit'i tanımayan yok. İnsanlara ve de öğrencilerine karşı çok yardımseverdi. Eşimin ailesi Struga Türklerinden aslen Konya Karaman'dan, ilk Manastır'a gelmişler. Osmanlı zamanında Korça (Görice) ticaret merkezi imiş. Oraya gidiyorlar, bir müddet sonra Struga'ya geliyorlar ve oraya yerleşiyorlar.

Eşimi size nasıl anlatayım? Bilim adamı, ne sorarsanız bilir ve cevap verir. İsterseniz dinî mevzuları sorunuz, isterseniz fizik, matematik. Eşim de 1985'te emekliye ayrıldı. Emekliye ayrılmadan da birçok kitap yazdı. 1998'de *Makedonlar için Öğretmensiz Türkçe Öğrenelim*. Sonra *Türkçe-Makedonca Sözlük* yazdı. Sonra diğer eserlerinin arkası geldi.

Eşim dedikoduyu hiç sevmezdi. Çok çalışkandı. Bana çok *saygı sayardı*. Otururdu bilgisayarının başına gece geç saatlere kadar çalışırdı. Arnavutçayı çok güzel konuşurdu. Çünkü o okulunda öğrendi Arnavutçayı. İşte sonra *Arnavutça-Türkçe*

Üsküp'te İrfan Mektebi'nde Belkıs Hocahanım öğrencileriyle (1953)

sözlük de yazdı. Üsküp'te değişik sınıfların fizik kitaplarını Makedoncadan Türkçeye çevirmiştir.

Eşim Struga'dan sonra Üsküp Tefeyyüz Okulu'nda fizik dersi de verdi, 10 sene müdürlük yaptı. Kimsenin gönlünü kırmazdı, yardımseverdi. Her şeyi de sorardı, hanım nasıl yapalım? Bir kitabı basılmış, fuara gitti kitabı için, 13 Nisan 2011'de Üsküp'te vefat etti. Eşim vefat etmeden birkaç ay önce bana dedi, "Hanım gel biz Struga'da İbrahim Temo Lisesi'nde senin ve benim adıma bir kütüphane yapalım."Yaptı sağ olsun, kitapları çarşıdan seçtim, aldım ve götürdük. Kütüphanenin resmî açılışına katıldık. Cehdi Şeh sağ olsun Struga'da yardımcı oldu, ben masraflarını karşıladım, o da koşturdu sağ olsun.

Güner Karatekin: Babam 68 yaşından sonra bilgisayar öğrendi. Oturur çevirirdi o sözlükleri, hep düzenlidir, titizdir çalışmaları. Ben hâlâ saklarım disketleri. Sonra aktardım bilgisayarıma. Kitabın her şeyini hazırlardı, önceleri daktiloda yazardı, ta matbaa aşamasına kadar.

Mucahit Korça'nın yazdığı eserlerden Makedonca ve Arnavutça sözlükler

Güner Hanım siz tıp okumaya nasıl karar verdiniz? Çünkü Türklerin tıp okuması çok zor. Herkese bu imkânı vermezlerdi eski Yugoslavya'da?

Güner Karatekin: Genlerden gelen bir istek herhâlde. Ben dört yıl Struga'da iki yıl Ohri'de, 5, 6 ve 7. sınıfları ise Üsküp Tefeyyüz'de okudum. Tefeyyüz'ü birincilik ile bitirdim. Liseyi ise Makedonca okudum. Yirmi sekiz arkadaşım arasındaki tek Türk bendim. Önceleri Makedoncam çok iyi değildi. Arkadaşlar gülerlerdi bana. Ama her hafta dünya klasiklerinden 500 sayfalık roman okuyarak Makedoncamı geliştirdim. Liseyi bitirdiğimde artık Makedonca konuşurken Türk olduğumu kimse anlayamazdı. Liseyi üçüncülük ile bitirdim.

Üsküp'te 1973-1979 arasında tıp fakültesini okudum. O zaman tıp fakültesi için yapılan sınava 1.200 başvuru oldu. 300 kişi kabul oldu. Onlardan biri de bendim. Üniversite imtihanlarında sadece tıp, dişçilik ve eczacılık bölümlerine imtihan yapılırdı. Diğer üniversite bölümleri için not ortalamasına göre talebeler alınırdı.

Eşimle Makedonya'da evlendikten sonra Karaçanak soyadını kullanırdık. Eşim Erdoğan Bey'in amcası Türkiye'de Karatekin soyadını kullanınca biz de Türkiye'ye göç ettikten sonra Karatekin olduk. İki oğlum var İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdiler. Amerika'da MIT (Massachusetts Institute of Technology)'de okudular. Şimdi biri Amerika, biri Türkiye'de. Bilgisayar üzerine çalışıyorlar. Ben Türkiye'ye göç ettikten sonra İstanbul Tıp Fakültesi'nde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları'nda ihtisasımı yaptım. 2 yıl Çapa Yenidoğan'da, 11 yıl da Şişli Etfal Yenidoğan Kliniği'nde çalıştım ve 2003'te doçent oldum. Devlet hastanesinde doçent olan ilklerdenim. 2003-2007'de Yenidoğan yan dal yaptım. Samsun'da mecburi hizmetten sonra Zeynep Kâmil Hastanesi'ne klinik şefi olarak atandım. İstanbul'da Sağlık Bilimleri Üniversitesi kuruldu, hâlen profesör olarak oranın kadrosundayım.

Bu arada ben önümüzdeki hafta Makedonya'ya gideceğim. TİKA tarafından davet edildim. Yenidoğan yoğun bakım servisi yenilenmesi için gereken alet edevat ve şartnameler konusunda bilirkişi olarak ve de Makedonca dilini bildiğimden dolayı çağrıldım. Çalışmalarımıza devam ediyoruz.

Ne güzel çalışmalar. Erdoğan Bey, sizin soyadı nereden geliyor, siz nerelisiniz, sizi tanıyalım?

Erdoğan Karatekin: *Biz ailece İştîp'liyiz. 1951 İştîp doğumluyum. Dedem bir düğüne gitmiş orada lakap olarak Karaçanak, arkadaşına da Kız Dalip demişler. Ondan sonra böyle anılır olmuşuz. Elimizde yazılı belge yok. Dedemin rivayetine göre baba tarafım Osmanlı zamanında Kafkaslar'dan, anne tarafım ise Konya Karaman'dan gelmiş. Büyük amcam 1937'te göç etmiş Türkiye'ye, diğer amcam 1954'te İzmir'e gelmiş. Amcam Çağaloğlu'nda Tekin Yayınevi'ni kurmuş. Ben makine mühendisiyim. Makedonya'da 6 yıl çalıştıktan sonra 1984'te göç ettik. Türkiye'de Pimaş Plastik ve Kale Kilit'te çalıştım ve oradan emekli oldum.*

Erdoğan Bey siz İştîp'teki Halvetî Hayatî Tekkesi'ni ve İzmir'e göç eden son şeyh efendiyi hatırlıyor musunuz?

E.K: İştîp'in %80'i Türktü. Göçler genelde 1953-56 arasında oldu. Hayatî Tekkesi hastaneye yakındı, onu hatırlıyorum. Bir de Abdürrahim Efendi var idi Melamî şeyhi. Onun evinin avlusunda toplanırlardı. Camiye yakındı. Şimdi hepsi yıkıldı. İştîp'te tepede çok güzel mimari açıdan çok değerli bir Osmanlı eseri var, Hüsamettin Paşa Cami, şimdi perişan durumda. Makedonlar altında kilise var diye tamirine izin vermiyorlar.

Babam Göç Ettiğinde İstasyona Gidemedim, O Yükü Çekemezdim

Belkıs Hocam babanız veya diğer tanıdıklarınız göç ettiğinde neler hissettiniz?

Babam göç ettiğinde ben Struga'daydım. Ben gitmedim Üsküp'e istasyona. Çünkü o yükü çekemezdim. Annem babam, kardeşlerim hepsi giderken ben nasıl dayanabilirdim buna? Babam göçten önce Struga'ya gelmişti ve dedi ki “kızım göç edeceğiz, bizim yerimiz Türkiye”. Bizim niyetimiz yok dedim. O dedi siz *da* geleceksiniz, herkes gelecek. Ama sen *da* acele etme, geleceksin, ama kızlara tahsil istiyorum, doktor, mühendis olsunlar. Bana yazdığı mektuplarda hep öyle yazardı. Hâlâ duruyor mektuplar. *Tahsil istiyorum, evlendirmeye de bakma. Bu kâinata da onlara hak ettikleri bir kısmet çıkacak*, derdi.

Babam, tüm kardeşlerim, amcalarım hep birden göç ettiler. 1936'da en büyük amcam göç etmiş Ankara'ya. Hasretlik çok zor. Mesela annem 1971'de İstanbul'da vefat etti. Ben Üsküp'teydim, onu da göremedim. Göç esnasında sadece iki abim Abdullah ve Ali evliyidiler. Ben hariç, babam bütün çocuk ve torunlarıyla göç etti İstanbul'a. Babam, kardeşlerim göç ettikten sonra dört sene Türkiye'ye gelemedim hiç.

Belkıs Korça, kızı Güner ve damadı Erdoğan Bey ile Kemal Akar sohbet ederken

Siz Türkiye'ye göç etmeye nasıl karar verdiniz?

Ben 1983'te, eşim 1985'te emekliye ayrıldık. İki kızım ise 1984'te göç etti. Kardeşlerim yok, yakın akrabam yok, herkes göç etmiş. Ben Struga'da kaldım bir tek tekke insanlarıyla. Oradaki birçok çocuğu okuttum. Rahmetli Şeyh Arif Efendi'yi okuttum, öyle bir güzel matematik bilirdi Arif, nur içinde yatsın. Abdülhalik Şeh'i, Talat'ı okutmuşum. İşte ondan sonra da biz en son göç ettik.

Biz trenle geldik Sirkeci'ye. Kardeşlerim taksicilik yapıyorlardı. Geldiler, karşıladılar. Biraz ağladık, biraz güldük. Rahmetli annem hiç sevmezdi öyle üzüntülü duralım. Bana derdi, kızım nerede gönlün ferah olur, eğlenirsin, oraya git. Bir yerde canın sıkılırsa oraya gitme, çünkü bazısı çok sever şikâyet etsin. Hastayım, fakirim yok. Sevmem ben de öyle şikâyetleri. Ben açarım Kuran hatmimi, açarım diğer kitaplarımı okurum. *(Bu arada elleriyle yaptığı ıspanaklı böreği ikram ediyor. Sadece bir*

parça yiyince, nezaketle, eh o zaman biraz da hanımınıza gönderceğim diyor) Siz evli misiniz çocuk çocuk var mı?

Evet, evliyim ve 4 çocuğum var. Hanım hafızdır. İstanbul doğumlu ama annesi Priştine, babası Kumanova'lıdır.

Ooh Maşallah. Çok güzel. Siz en mutlu bir aileymişsiniz. Ben diyorum gençlere en az üç çocuğunuz olsun. Keşke bir kızım daha olsa belki daha genç olur yanımda olurdu. Kader bu işler.

Güner Hanım babanız Mücahit Korça'nın bir yazma eseri Türkçeye çevirip yayına hazırlamış. Destanı Ustruga Gölünün. O konuda neler söyleyeceksiniz?

Güner Karatekin: *Babaannem Hacer Hanco bu destanı evinde olduğu için bulup komşularına okurdu. Kimin yazdığı belli olmayan bu yazma 84 mısralık manzum bir eserdir. Kasabada 5 gün süren sel felaketini manzum bir dille anlatır. 1963'te Struga'da Drim taşı çok büyük bir sel oldu. İnsanlar demişlerdi bu ilk defa oluyor. Sonra babaannem, bu Struga'da 1838'de yaşanan sel felaketini manzum şekilde anlatan eseri okuyunca Makedon gazetesi bunu haber yapmıştı. Babam da daha sonra bunu günümüz Türkçesi'ne çevirip kendi imkânlarıyla bastırıp dağıtmıştır. Kitabın sonunda da aile soy ağacımızı kaydetmiş.*

Ben bugün sizleri tanımaktan çok mutlu oldum. Günler boyu röportaj yapsak bitmez. Belkis Hocam size naçizane bir tavsiyem olacak. Hatıralarınızı her gün bir sayfa, bir satır da olsa yazınız. Karışık yazsanız da birisi çıkar sistematize eder, kitap hâline getirir. Bunu yapmazsanız çok büyük bir kayıp olur. Yakın tarihimizde çok önemli Balkan Türklüğü, Balkan tasavvufu, Makedonya'da Melamîler, Makedonya Türklerinin eğitim sorunları ve benzeri o kadar çok başlık var ki. Bu başlıkları tespit edince aklınıza geldikçe altlarını doldurursunuz. Benim vaktim olsa da günlerce gelip sizin ses kaydınızı alıp sonra kitap hâline getirebilsem. Ancak yetişemiyorum, yaşıam 50'ye geldi.

Belkis Korça: Ooo siz çok ihtiyarlamışsınız (Gülüyor). İhtiyarlık yok, ben size konuşmamın başında ihtiyar ne demektir anlattım. Kemal Bey size de çok teşekkür ederim, bizi böyle bir değerli insanla tanıştırdınız.

Estağfirullah efendim.

Kemal Akar: Biz size teşekkür ederiz hocam, ne demek.

Struga'dan bir görünüm.

Struga Tekkesi'nin hayatta olan en yaşılv dervişisi Sami Kabakçı

Adı Soyadı: Sami Kabakçı
Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1935
Mesleği: Serbest meslek
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

2.

Sami Kabakçı:
Struga Tekkesi'nin
*hayatta kalan en yaşlı dervişiyim*⁵⁹

Sami Bey merhaba, ABD'deki numaranızı Kemal Bey'den aldım. Telefon aracılığıyla şimdi size bazı sorularımız olacak acaba onları cevaplayabilir misiniz?

Olur. Ne aklımıza gelir, onları konuşabiliriz. Biz olduk 82 yaşında, yaşlandık.

Ama sesiniz 18 yaşında gibi geliyor. Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Biz *dogmuşuk* Struga'da 1935'inde. Babam Eyüp Kabakçı, an-nem Fatime Kabakçı. Biz 5 *kardaşız*, iki *kızkardaş* üç erkek *kardaş*.

Siz Türklerden mi Arnavutlardan mısınız?

Biz evvelki zamandan beri Türk olarak geçeriz. Şimdi karış-mışız, kız *almışık*, kız vermişiz. Ama evde Türkçe konuşuruz.

Evli misiniz, çocuk var mı?

Var şükür, evliyiz. Dört tane çocuk, iki kız, iki erkek. Hepsi Struga'da doğmuşlar ama şimdi Amerika'da yaşıyorlar. Hep-sini Amerika'ya almışım. Maşallah 11 tane torunumuz var.

59 ABD'de yaşayan Sami Kabakçı ile 6.12.2016'da telefonla, H. Yıldırım Ağ-a-noğlu tarafından yapılan mülakattır.

Çocukluğumuzda Çok Sormazdık, Dinlerdik Yaşlı Adamları

**Sami Bey bana biraz çocukluk, gençlik yılları hatıralarını-
zı anlatabilir misiniz?**

Onu ne *bilirik anlatırabiliriz*. Struga'da biz çiftçilik çalışırdık. Babam çok genç vefat etti. 49 yaşında idi. Ben idim 21-22 yaşlarındaydım *oyle*. *Kardeşlarım* çok küçük idi, ben daha yaşlıydım *hepisodesinden*. İşte çalışırdık kendi malımız var idi.

Dedem balıkçıydı. Çiftçilik ve kışın da balıkçılık yapardılar Ohri Gölü'nde. Kemal Beyin dedeleriyle bizim dedelerimiz çok yakındılar. Akrabalığımız yok idi, ama çok yakındık. Onların Drim kenarındaki evi ile bizim evimiz arası, bir elli metre var idi.

Çocukluk yaşlarımda çok oyunlar oynardık, ama *oyle* çok sormazdık, dinlerdik yaşlı adamları. Drim'de yüzerdik, *küprüden* atlardık Kara Drim'de *arkadaşlarımızla* oynardık. Aynı yaşlarda olan beş altı arkadaştan iki kişi kalmışık, hepsi vefat etti. Arkadaşlarım *hepsi* Türk idi. Arnavut var idi iki üç tane. Slavlar ile "*Merhaba, Merhaba*" derdik ama iyi *geçinirdik*.

Kristiyanlar Drim'in sol tarafında yaşarlardı. Ama biz sağ tarafında yaşardık. Çarşı sol tarafında idi. Birbirlerimizle anlaşmalarımız var idi çok. Makedonlar ile bir problem yaşamadık, bir *kütülük* görmedik. Ne onlar bizden ne biz onlardan. Çünkü bizim dedelerimiz, Osmanlı *zamanında* iyi tutmuşlardır *kristiyanları*. İyi geçinmiştirler.

Osmanlı zamanına dair büyükleriniz size neler anlatırdı?

Osmanlı zamanında *anlatırırlar* Struga'da çok güzel *geçinmişler*, ama fakirlik var idi, ama yakınlık da var idi. Bugünkü hayat o zamanda yok *imıştır*. Dedem Osmanlı askeri yapmış,

Türkiye’de Yunanistan tarafında bir tarafa gitmiş. Dedemin kardeşini Yemen’e askere almışlar. Ben dedem öldüğünde 14 yaşındaydım. *Anlatıyordu* bir şeyler ama biz fazla kulak vermezdik, gençlik. Babam ise Sırp zamanında asker olmuş.

İkinci Dünya Savaşı yıllarına dair neler hatırlarsınız?

Az biraz hatırlarım. Çünkü ben 1935’de *doğuk*. 44-45’te Ohri’ye kaçtık beş on gün için. Struga’da *German* askerleriyle çok savaş *olurdu*. Daha korunmak için için gittik. Ohri’de dayılarım, akrabalarım var idi.

Struga’da ise var idi İtalyan askerleri. Ama onlar bize iyi *davranırlardı*, çok yakınlık gösterirlerdi. Alman askerleri ise bize hiç yakınlık göstermedi. Onlar kendi işlerine bakardı. Dostluk etmediler kimseyle. Onlar daha disiplinli idiler, başka idiler. İtalya zamanında bize çok hürlük verdiler. İtalya’dan çok fazla mal, eşya gelirdi çünkü bizde fabrikalar yok idi. Bolluk var idi Struga’da yemek içmek için. Ohri’de zahmet çekerdiler çünkü Bulgaristan gelmişti oraya.

Partizanlar ne zaman geldi, iyi davrandılar. Çünkü bizim millet idi. Türk, Arnavut, *Kristiyan* var idi içlerinde. Hepsi karışık idi. *Bildiginiz* gibi *Komünizma* ne zaman *bastı*, biraz daha zor oldu. Ama Tito *oldi*, 1952’ye kadar fakirlik çektik, yemek için, başka şeyler için. 1952’den sonra oldu serbest. Ama 1948’de Yugoslavya Rusya’dan ayrıldı *komünizmadan*, oldu Sosyalist Yugoslavya.

Struga’daki Türkler hayatlarını en rahat hangi dönemde sürdürdüler?

Sırp ne zaman gelmiştir? Biraz zarar yapmıştır Türklere ve Müslümanlara ilk birkaç sene. Adamları kaybetmiştir, sürmüştür. Ama sonradan biraz daha rahat olmuştur. Sosyalist dönemi iyi geçmiştir.

1948'de Yücel Teşkilatı üyeleri Üsküp'te yakalandı, idam edildiler. Onlarla ilgili neler söylersiniz? Struga'da ya da Ohri'de var mıydı Yücel üyesi?

Evet, o zamanlar yaptılar *birangi* zarar Üsküp'teki Türklerle, çok zarar *yaptılar*. Struga'da var idi ama çok aklımızda tutamayız yaşlılıktan.

Struga'da ne işlerle uğraştınız?

Çiftçilik ederdik. Balıkçılık yapmadım fazla. Babamın, dedemin zanaatını almadım. Çünkü kim balıkçı olursa Ohri gölü bir nevi devlet şirketi oldu. Ya bırakırsın balıkçılığı ya da çiftçiliği. 1948'inde getirdiler bu kanunu. Biz mallarımızı bırakmak istemedik, kaldık çiftçi. Balıkçı olursak verecektik mallarımızı.

Struga'da 1963'te Derviş Oldum, 1975'de ABD'ye Geldik Gurbete

Amerika'ya ne zaman geldiniz ve ne gibi işler yaptınız?

1975'te geldik Amerika'ya. New York Manhattan'da çalıştık binalarda temizlik ve saire işlerde 19 sene hem gece hem gündüz çalışmışım.

Struga Tekkesi'nde derviş olduğunuzu duydum Kemal Bey'den. Dervişlik hayatınızdan bahseder misiniz?

Evet, tekkemizin *dervişiyim*. Dedem *imiştir*, babam *imiştir* hem ben. Nasıl deyim ben, bizim sülale ta Osmanlı zamanından beri bizim sülalelenin alakası var *imiştir* tekkeylen.

Struga'da tekkeyi kuran Şeyh Hasan Baba zamanından beri alakamız vardır *dervişliklen* her bir zamanda. Tekkede ben *inabeli* oldum derviş 1963'ünde, Şeyh Mustafa Efendi zamanında. Sonra Ohri'ye gitti, çünkü damat idi Ohri'ye. Şerafet

Hanım ile evliydi. Oğlu Kadri Efendi, Muammer var idi. Bizim sülale onlarla çok iyi *geçinmişik*. Hem gün bugün hâlâ unutamayız. 1975'te Amerika'ya gidene kadar Struga Tekkemize devamlı giderdim.

Tekkede neler yapardınız? Dervişliğe girişiniz sizin isteğinizle mi oldu, bir rüya ile mi gerçekleşti?

Tekkede beş vakit namaz kılınır. Namaz kılındıktan sonra zikir vardır. Sabah usulünde vardır, ikindide kısadır. Cuma'dan sonra zikir yaparız. Siz gördüyseniz zikri, aynı devam ederdik. Rüya ile mana ile girilir. Birinci esmadan, yedinci esmaya kadar gelinir. Biz dördüncü esmaya kadar gelebildik. Daha ötesi gidemedik çünkü Amerika'ya gittik. Eğer dördüncü esmadan sonra devamlı gelirsen, *kûlahlı derviş* olurdu.

Dervişliğe girişim *mana* iledir. İlk rüyamda kendimi Ohri'de görmüşüm. Ohri'de göl kenarında Kasım Paşa *Camisinde* gördüm kendimi ezan okumuşum. Şimdi yıkılmıştır o camiyi. Şeyh Mustafa Efendi'ye anlattım rüyamı, "*buyurasın Cuma namazında inabe vereceğiz*" dedi. Mustafa Efendi o zaman Struga'daydı.

Amerika'da Türk olmak nasıl bir duygu, neler hissettiniz bu gurbet yıllarında?

Vaktimi fazla Türklerle geçirdim. Burada birtakım *Süleymanlılar* tanıştık. Onlar Newyork şehrinde bir cami binası satın aldılar. Biz biraz destek olduk o camiye. Gün bugün cumaları orada kılarız. Çünkü beş vakit kılamayız, uzağız camiye. Ama Cumaları mutlaka devam ederiz camimize.

Brooklyn'de yaşarız biz. Ama Manhattan ve çevrede 60-70 hane Strugali, Ohri'li yaşarız. Bayramlarda veya *birangi düğünde* hepimiz bir araya geliriz. Dokuz sene Amerika'da yal-

nız yaşadım. Dokuz seneden sonra onları yanıma aldım, çok rahatlandım şimdi. Allah bu günümüzü aratmasın. Emekli olmuşum var onsekiz sene. Oğullarım hâlâ çalışır, biz 1979'unda aldık dört ortakla 100 haneli büyük bir bina. Hepimiz iyiyiz şükür çocuklarım işletirler o binayı, binanın yönetimini yürütürler. Oğlum Yüksel yanımdadır şimdi.

Yüksel Kabakçı: *Biz ne zaman Amerika'ya geldik. Babamın yüz haneli apartmanı vardı. Apartman dairelerini kiraya verme, elektriği, gazı, işçilerin idaresini yürütürüz. Yani apartman işletmeciliği, yöneticiliği yaparız. Diğer kardeşlerim de dayılarımız da hepimiz bir yerdeyiz, aynı işleri yaparız. Kardeşler sırasıyla Melahat, Zümrüt, Yüksel ve en ufağım Mürsel Kabakçı. Hepimiz Newyork'ta yaşıyoruz.*

Hâlâ Rüyalarımı Ohri Gölü'nde Görürüm

Sami Bey, röportajımızın bu bölümünde size bir kelime söyleyeceğim. Sizin aklınıza gelen kısa cevapları alacağım.

Ohri Gölü?

Ben gün bugün, hâlâ rüyalarımı Ohri Gölü'nde görürüm, burada göremem kendimi.

Struga?

Ruhum Struga'dadır. Doğuş yeri. Dedem, babam orada vefat etmiştir. Emekli olduktan sonra her sene üç-dört ay Struga'ya giderim.

Makedonya?

Yüz senelik, iki yüz senelik komşularım aklıma gelir.

Türkiye?

İnsanlarım, akrabalarım halamın çocukları, annemin dayıoğulları orada, 35-40 hane insanlarım Ankara, İzmir, İstanbul'da yaşarlar.

Tito?

Tito ile işim olmamıştır.

Kiro Gligorov?

Konuşulurdu *birangi* şeyler, ama artık alakam yok siyasetle.

İslamiyet?

Elhamdülillah çok şükür Allah'a. İşte çalışırken bile beş vakit namazımı bırakmamışım. Zikirlerime sabah usulü, akşam her bir şeyine devam ederim.

Sizden başka Struga kökenli derviş var mıdır Newyork'ta?

Vardır Ekrem Luşo, *külahlı derviştir*. Fuat Talha vardır, birkaç tane daha genç derviş vardır. Ama bize uzak bir yerde otururlar.

Struga Tekkesi?

Unutamam hiçbir zaman. Struga'da bir saygı bırakmışım. Çünkü hâlen en yaşlı derviş benim şimdi orada.

Pir Hayâtî hazretlerine dair neler bilirsiniz?

O zamanlar çok fazla giderdik ziyarete, Cuma namazı kılmaya. O zaman gurbetçi değildik. Daha sık giderdik Ohri'ye.

Struga Tekkesi'ni kuran Şeyh Hasan Baba ile ilgili neler anlatırsınız?

Hasan Baba'nın kurduğu tekke Ohri'nin bir koludur. Ne zaman gelmiştir Pir Hayâtî Ohri'ye, halifeleri vasıtasıyla Struga ve Kırçova tekkeleri kurulmuştur.

Teşekkür ederim, sizi yordum.

Ben teşekkür ederim ne ki sordunuz. İnşallah Amerika'ya gelirsiniz beni ararsınız. Staten Island'dayım, buyurun *hoş gelirsiniz.*

Hayırlı akşamlar dilerim ellerinizden öperim.

Makedonyalı Türk ğretmen
Vedat Saraçoğlu

Adı Soyadı: Vedat Saraçoğlu
Doğum Yeri ve Tarihi: Ohri, 1944

Mesleği: Emekli ğretmen

Milliyeti: Türk

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti/Makedonya Cumhuriyeti (ifte vatandaş)

3.

Vedat Saraçoğlu:

*Makedonlar'a derim, Osmanlı olmasa,
bugün siz ne Makedon idiniz ne hristiyan
idiniz. Osmanlı kurtardı sizi* ⁶⁰

Hocam sizi tanıyarak başlayalım. Vedat Saraçoğlu kimdir?

Ben Türkiye'ye göç ettiğimde Vedat Saraçoğlu oldum. Makedonya'da iken Vedat Hasan idim. Makedonya'da soyadları dedeye göre idi. Benim dedemin ismi Hasan. Hatta o Debre'den gelmiş, bana Debreli Hasan'ın torunu diyorlar. Ohri'de doğdum. Kendimi yedi yaşından sonra hatırlarım evvelini hatırlamıyorum. Yugoslavya'nın kuruluşu 15 Mayıs 1945'tir. Ohri'nin kurtuluş günü ise 7 Kasım 1944. Ben 23 Kasım'da Ohri'nin Almanlardan kurtuluşundan sonra *doğumluyum*.

Savaşın başında mı Bulgarlar vardı?

Savaşın başında Bulgarlar gelmişler. Ta 1943-44 yıllarına kadar. Sonra Almanlar idare ediyorlar.

Bulgar askeri varken Alman askeri de var mıymış?

İki üç asker varmış Alman, onlar idare ederlermiş. Üç Alman bir kasaba için yeterdi. 7 Kasım 1944 yılında Ohri'de 33 şehit düşmüştür. Tam kurtuluş gününde. Şehitlerin fazlası Makedon ama Ohri'li değildi. Hepsi Pirlepe, Manastır Resne köylerinden idi.

60 Vedat Saraçoğlu ile 15 Mayıs 2015'te, İstanbul Fatih'teki evinde Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakattır.

Türk var mı arasında?

Müslüman var idi galiba bir tane. Onların Soğuksu'da anıtları var. Mezar yaptılar bir de taşlar koyup, isimlerini yazdılar. Ad soyad ve nereden oldukları doğum ve ölüm tarihli yazılı. Önce mezarlıklar yanında idiler. Sonra 1977'de mezarları taşıyıp bir anıt yeri yaptılar.

Baba Tarafım Osmanlı Zamanında Asker Sülalesi

Aile kökeninizden devam edelim.

Babam Enver, annem Mediha, dedem Hasan. Annemin babasının ismi Demirşah, soyadları Emin. Babamın dedesi Selim. Onları rahmetli babaannem anlattı bana. Debre'den gelmişler. Babaannemin dedesi İştîp'te paşa imiş, emekli olduğu zaman ona altın vermişler, bir teneke altın. Emekli hayatını geçirmesi için. 1914'te Debre'ye gelmişler Sırplar, bunlar Debre'den Tiran'a kaçmışlar. Döndüklerinde evlerini yıkılmış bulmuşlar. Dedemin iki paşa elbisesi vardı. Çivit ve kırmızı renkte püsküllü. Bunları bulamayınca babaannem çok üzölmüş. Bir de kılıç varmış, emekli olunca verilmiş, Osmanlıca yazılar varmış, onu Sırplar almışlar.

Yaklaşık tarih nedir?

1914-15 Birinci Dünya Savaşı'nda. Dedem 1955-56'larda vefat etti. 1886 doğumlu imiş. Babaannemin dedesi paşa imiş, dedemin dedesi Koçana'da albaymış. Demek ki baba tarafı asker sülalesi. Belki ondan dolayı bizde biraz disiplin var. Biz iki erkek kardeşiz. Kardeşim Ohri'de yaşıyor. Mesleği kaynakçıdır.

Öğretmenlikten ne zaman emekli oldunuz?

Ben iki kere emekli oldum. Bir burada Türkiye'de 14 yıl evvel emekli oldum. Yaşlılık emekli maaşı aldım 50 yaşını doldu-

Ohrili Vedat Saraçoğlu

runca. Bir de 7 yıl evvel Makedonya'da emekli oldum. Çünkü orada 29 yıl çalıştım sigortalı olarak. Yaşı doldurduktan sonra emekli oldum. Maaşımı buraya aktarmadan oradan alıyorum, çünkü aktarırlarsa kesinti yapıyor. Emekli olunca orada banka hesabı açtım paramı oraya yatırıyorlar. 6 ay İstanbul'da 6 ay Ohri'de yaşıyorum. Oraya gittiğimde oradaki paramı harcıyorum. Bereketli para, 240-250 Euro.

Orada öğretmenliğe başlamanız hangi yıldır?

1963 yılı idi. Ama öğrencilik hayatımda ilkokulu bitirdiğim, Kardeşlik Birlik İlkokulu'nun, 1951'de okurken adı Mareşal Tito Okulu idi. 1959'da okulu bitirdiğimde *Kardeşlik Birlik İlkokulu* oldu. Sonra dört sene yine Ohri'de öğretmen okuluna gittim. Orada Makedonca okudum. Zaten o okula en çok da Makedon dili için teşekkür ederim. Birçok kitaplar okudum. Rusça, Bulgarca, Hırvatça, Sırpça, Arnavutça ne buldu isem okudum.

Bütün bu lisanları biliyor musunuz?

Bulgarca ve Rusça'yı anlıyorum. Bulgarla karşı karşıya rahatça konuşabilirim. Rusça da anlaşabilirim. Sırpça, Hırvatça, Arna-

vutçayı ana dil gibi bilirim. Ama en güzel Makedonca konuşurum. Çünkü Makedonca'yı okulda öğrendim, yolda öğrenmedim. Benim Makedon dili hocam vardı, mezuniyet sınavında herkes kendi konusunu anlatırdı. Hocalar dizilmiş sorarlardı, bu nedir, nasıldır? Hatta Makedonca hocası herkesin dilini düzeltirdi. Ben konuştuğum zaman beni düzeltmezdi. Ben de Türk olduğum için beni düzeltmiyor diye düşünürdüm. Hocam; *"Bakın utanın, Türk sizden çok daha güzel konuştu."* derdi.

Bizim mahallede Makedon yoktu, Makedonca'yı ben okulda öğrendim dedim. *"Belli belli"* dedi hocam. Üç tane Makedon dili hocası, biri müdür muavini idi, birden dörde kadar 12 sınıf vardı. Öğretmenler yetmezdi, Makedon dili haftada 4 ders idi.

Kiminle evlisiniz, çocuklar torunlar kaç tane?

Allaha şükür, Refiye Hanım ile evliyim. Struga'dan annesi tarafından sülalesi Şateler'dir ve tanınmıştır. Burada da var onların akrabaları, İzmir'de Şatiroğulları. Rahmetli kaynam Struga'ya Elbasan'dan gelmiş. Osmanlı zamanında onun ataları Elbasan'a yerleşmiş. Babasının annesi Zirkan Tekkesi'nden. Arnavutlukta bir köy imiş, Küçük Debre'ye (Peşkopi) yakın bir köydür. Eşimin dedeleri Elbasan'dan Struga'ya gelmiş. Struga'da tanınmış ailelerden birisi imiş.

Osmanlı zamanında Struga'ya ne derlermiş? Osmanlı dilinde iki imla var, birisinde vav harfini bazen koyuyor bazen koymuyor; Usturuga, Usturga.

Makedonlar Struga diyor, bizlerden ise eskiden kimin nasıl gelmiş öyle söylemiş hem Usturuga hem Usturga.

Babanızın ve dedenizin Osmanlı'ya dair, Ohri'deki veya Struga'daki Osmanlı'ya dair anlattığı ne gibi hatıralar var?

Benim dedem 1956'da 80 yaşında vefat etti. 11-12 yaşlarında idim. Hatta benim yanımda rahmetli oldu. Çok şeyler anlatırdı. Osmanlı zamanında o da babasının yanında çalışmış. Çiftliği idare edermiş. Sonra çiftlikten Debre'ye gelmişler. Debre'de dedem kahvehane çalıştırır ve akordiyon çalarmış. Dedeme akordiyonu Hindistan'dan getirmişler. Elle körükle çalarmış. Ramazan günlerinde teravihten sonra Debre'de sohbetler varmış. Onlar *sıhbet* derlermiş sohbet eder eğlenirmişler. Dedemi akordiyon *çalmağa* çağırırmışlar. Dedem iki ay önceden liste yaparmış, hangi gece hangi eve gideceğini listeye yazarmış. Dedem yalnız çalarmış. Teravihten sonra sahura kadar. Çok arandığı için liste yaparmış. Ücretli değil, zevk için çalarmış.

Dedeniz Türk mü Arnavut mu?

Türk idi. Bende hâlen durur, kimliğinde Türk yazar. Dedem akordiyonu epey zaman çalmış, sonra dedemin 14 çocuğu olmuş ama hayatta 5'i kalmış, 4 erkek 1 kız. Dedemin 11 yaşında bir oğlu rahmetli olmuş akordiyonu bırakmış ve halasının oğluna vermiş. O da Fate Krayka, 1946'dan sonra Arnavutluk'a gitmiş, Tiran radyosunda çalarmış akordiyon.

Fate bir Arnavut ismi mi?

Arnavutlar kısa kısa söylemiş isimleri, babam Enver ona Reli derlermiş? Bana da Bosna'da lakap taktılar, Vedo derlerdi.

Ne yaptınız Bosna'da?

Ben burada 1997'den 2001'e kadar Bosna gaziler temsilcisi idim. O zaman 60 milyon marklık yardım verilmişti, oradan 2 milyon dolarını Bosna malul ve gazilerine verilmişti. Onla-

rın temsilcisi idim. Onlara para vermediler mal verdiler. Bosna'dan bir gazi geldiğinde mesela marangoz atölyesi kuracak, Bursa'ya giderdik atölye için gerekli siparişleri verip malları gönderirdik. Ben organize ederdim.

Yaklaşık kaç tane Boşnak gaziye yardım edildi?

8 tane marangoz doğramacı atölyesi, 3 tane optik, 2 tane birisi çok büyük olmak üzere konfeksiyon, daha başkaları da vardı. Onlara 2 milyona kadar mal alındı.

Dedenizin Osmanlı'ya dair anlattıklarından devam edelim.

Onun dedesi albaymış, Osmanlı'da çok rahat hayat yaşardık, bolluk, zenginlik vardı, fakirlik diye bir şey yok idi diye anlatırdı. Debre'de 7 cami varmış. Arnavutça bir sözde, "*Yedi Minareli Büyük Debre*" derlerdi. şimdi savaştan sonra on, on-beş sene önceye kadar 4-5 tane minare vardı, şimdi 8 tane olmuştur.

Ohri'de Hacı Kasım Camii'ni 1951'de Yıktilar

Sizin ocukluğunuzda Ohri'de kaç minare vardı?

Açık olan cami sayısı 10 tane idi, şu anda hâlâ durur. Benim ocukluğumda göl kenarında meydandaki, Hacı Kasım Camisi'ni yıktılar. Ben duvarlarını yıkıldıktan sonra gördüm. 1951-52 diye hatırlıyorum.

Niçin yıkmışlar, ne bahane göstermişler?

Böyle bir cami olur mu Hristiyan merkezinde.

Altında bir kilise mi bulmuşlar, ne yalan uydurmuşlar?

Sarı Saltuk'ta bir saat kulesi varmış, şimdi yeniden yapıldı. Sarı Saltuk'ta (Sv. Naum) saat kulesini burada da Hacı Kasım

Ohri Gölü kenarında Hacı Kasım Camii (1950'li yıllarda yıktırılmıştır)

Camisi'ni Makedonlar yıkmışlar. Demeyin ki sadece İslam eserlerini yıkarız, bak Hristiyan eserlerini de yıkarız.

Hacı Kasım Camii'nin ben resmini gördüm çok güzel cami imiş. Sen imaretin duvarlarını hatırlar mısın?

Hatırlarım, minaresinin bir kısmını hatırlarım. Duvarlarına çıkardım, badem bahçeliği vardı orada. Oralar Müslümanların idi. İmaret idi. Orada Müslümanlar yaşırdı. Mahalleyi değil ama evlerin yıkık duvarlarını hatırlarım.

Oralarını milli park yapmışlar şimdi. O İmaret Mahallesi'ni boşaltmışlar.

Orada temel açarken eski eserler basilika bulmuşlar Bizans zamanına ait. Milattan 4 asır öncesine ait. Aşağıda Aziz Kliment'in kemiklerini sakladarmış. İmaret Camii'nin temellerinde Plaoşnik adlı bir kilise yaptılar. Zaten gördünüz belki,

demir ve kurşun eritmişler ve kilisenin bir kısmını öyle yapmışlar. Kilisenin bir kısmı İmaret Camii'nin duvarlarındadır. İmaret Camii temelleri ile kilisenin temellerini kurşun dökecek birbirine bağladılar. Kurşun ile tuğlaları bağladılar. Caminin duvar kalıntıları görülür, kurşunun altı caminin; üstü kilisenin duvarı.

Sinan Çelebi kimdir?

Sinan Çelebi ile Mustafa Çelebi iki kardeş imiş. Struga'da Mustafa Çelebi Camii'ni yaptırmışlar. Bunlar iki kardeş.

İmaret Camii'ni yaptıranlar onların ataları.

Evet. Fatih Sultan Mehmet Cami imiş. Fatih 3 gün bulunmuş Ohri'de. Onun adına camiye yapmışlar. O öldükten sonra cami bitirilmiştir.

Ohri'de Herkes Kendine Türk Dermiş. Şimdi Siyasetten Dolayı Bazıları Arnavut Oldu

1913'ten sonra Makedonya toprakları Sırbistan Krallığı, sonra Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, 1929'da Yugoslavya Krallığı adını alıyor. Peki, Osmanlı'nın elinden çıkışından İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan krallık döneminde Ohri'de hayat genelde Müslümanlar için, özelde Türkler için nasıldı?

Müslümanlar için çok zorluk yokmuş o zaman. Ticaret serbestmiş. Bizimkiler daha fazla tarımla uğraşırlarmış. Ohri'de herkes kendine Türk dermiş. Şimdi oldu siyasetten dolayı bazıları kendilerine Arnavut diyor. Benim kayınlarım iki kardeş, biri Arnavut'um biri de Türk'üm diyor.

Türklerden krallık zamanında Ohri'den hiç milletvekili çıkmış mı?

Bilmiyorum ama 1932 yıllarında benim Fransızca hocamın eşi Sami Barutçu vardı. İstanbul'a göç edip Ataköy'e yerleştiler. Sırp lar zamanında Ohri'de belediye başkan yardımcısı imiş.

Türklerin gelebildiği en yüksek yer başkan yardımcılığı olmuş. Bildiğiniz kadarıyla krallık zamanında Türkler ve Makedonların nüfusu ne kadarmış?

Ohri'de eşitmiş. 1952 yılında 6 bin Türk, 6 bin Makedon varmış.

Ohri'de Robev'in evinin bulunduğu mahalleye kadar olan yerin hepsi Hristiyan mıydı?

Evet, 250 ev varmış hepsi Hristiyan. İmaretin yukarısı ise Müslüman Mahallesi. İmaret'te 52-53 hane varmış. Daha sonra İmaret'ten Ohri'ye inmiş olan benim tanıdıklarım var. Birisi geçen sene rahmetli olan Kunduracı Nebi idi. Ama Iskender hayattadır, hâlen 75-76 yaşlarında. Çocukluğunu hatırlıyor, İmaret'ten hayatta olanlardan biri İstanbul Kartal'da oturuyor. O da 75 yaşlarında. 4-5 yaş büyük benden. Çocukluğunu orada geçirmiş. İmaretin tamamı Müslümandır. Aşağı kısmında Hristiyanlar varmış hepsi Türkçe konuşurmuş, benim çalıştığım okulda müzik hocası Makedon, onunla Türkçe konuşurduk. Çünkü İmaret'e yakın otururmuş.

Ohri'nin Eski Mahalleleri

Osmanlı zamanında birçok mahalle isimleri var Ohri'de, ama şimdi gençler bunları bilmiyor. Siz Ohri'deki Osmanlı mahallelerini biliyor musunuz?

Bir kısmını biliyorum. Mesela İskender Bey Mahallesi merkez, tekkenin olduğu yer. Ali Paşa ile Çınar arasında İskender Paşa Camii de varmış. Tekkenin kabirleri havuza kadar idi. Şimdi küçülttüler.

Başka hangi mahalleler vardı, mesela Kuloğlu Mahallesi?

Kuloğlu Mahallesi, Topaltı, Sazlık, Vlahlık, Keşan Mahallesi vardı. Keşanlı bir subay atla oradan geçerken at ayağını kırmış, burada bir cami yapacağım demiş. Ayrıca Sürgün Mahallesi vardı. Oradan sürgüne götürmüşler Diyarbakır'a. İkinci Çınar vardır, oradan kuzeye doğru giden yerde. Şimdi caddenin adı Abbas Emin'dir. Oradaki caminin adı ise Hacı Hamza'dır.

Hacı Kasım Mahallesi, Debbağhane yakınında diye geçiyor belgelerde. Debbağhane neredeymiş?

Göl kenarında birkaç yerde su akardı.

Ömer Bey Mahallesi'ni duydun mu, Hristiyan olarak Bandanos Mahallesi, Hacı Çelebi Mahallesi, Hacı Turgut Mahallesi?

Hacı Turgut bizim okulun yeri.

Süleyman Bey Mahallesi kim bilir nerede?

Süleyman Bey olabilir, Süleyman Tekkesi varmış. Şimdiki Ohri Hayâtî Tekkesi'nden Manastır yoluna giderken, kuzeye giden yol, meydandan kuzeye doğru giden cadde üzerinde. Büyük bir ticaret merkezi var, onun ile tekke arasında bir cadde var yukarı doğru Manastır'a giden. Hacı Turgut'a giderken

orada bir türbe var, Akbaba türbesi. Karabey Mahallesi tekkenin doğusunda, tekleden doğuya giden bir sokak var, Ohri Arşivi'ne doğru giderken, şimdi Karabey Mahallesi'ni ikiye ayırdılar, yarısı Dame Gruev oldu yarısı aynı kaldı.

İnebey Mahallesi var mı?

Bilmiyorum, Ohri'de olabilir. Ama Emin Mahmud Mahallesi varmış, Aziz Vrač kilisesinin olduğu yere Osmanlı, Vrač Mahallesi dermiş. Kuloğlu Mahallesi Voska'da. Struga'dan gelirken girişte. Bunlar arşivde vardır ama ben göremedim.

Ben arşivi inceledim ama Ohri'nin bir planını bulamadım. Arşiv müdürü İlinka Hanım'a sordum, bilmiyor. Bize bir defter çıkardı, krallık döneminde imamlar bir defterde ölüm kayıtlarını tutmuşlar. Mahallelerin isimlerinin devam ettiğini gördük. Mesela Mehmed Bey Mahallesi, Pandanos Mahallesi (gâvur mahallesi), Koçi Bey Mahallesi, Ömer Bey Mahallesi varmış. Ragıb Bey Mahallesi varmış... Şimdi savaş döneminde babanızın saraç dükkânı var dediniz. Oradan devam edelim.

Koşışta derlerdi bizim mahalleye. *Köfincüler* (Küfe), Make-donlar Koş derler. Küfelik yeri demektir. Babam her gün bisikletle Struga'ya gidip gelirmiş. Geçiş belgesi varmış.

Hangi tarafta ekonomi, rahatlık, açlık daha ağırlıklı imiş?

Arnavutluk işgalindeki Struga'da daha büyük zenginlik varmış, fazla mal varmış. Babam *anlatırdı*, Ohri'den çok siparişler verirmişler, Struga'dan mal getirmek için. Birkaç metre kumaş, tütün, hiç boş gelmezmiş.

Ohri'de neden yokluk varmış? Ohri'nin tarım arazisi mi az acaba Struga'ya göre, eserlerden başka aklınıza gelen var mı?

Ohri'de Bulgarlar hâkimmiş. Evet, tarım arazisi daha azdır. Bazen kar yağarken de giderdim, diye babam anlatırdı. Bulgaristan Sofya'dan lokum getirmiş, Arnavutluk Tiran'dan un, tütün, yağ getirmiş. Dedem savaştan sonra çarşıdaki hamamı çalıştırmış. Vakıf malıydı. Hamam binası duruyor ama şimdi kafeterya yapmışlar. Ohri'de üç hamam varmış, ben iki tanesini biliyorum. İmaret'e gittiğimizde hamam duvarı gibi bir yerler vardı. Ben şimdi bulamıyorum. Ohri'deki üçüncü hamam İmaret'te imiş. O hamam 1957 yıllarına kadar faaliyette imiş, dedem çalıştırmış. Sonra satılmış, satışında Türklerin de kabahati var, vakfı çalıştıranların. Biraz para verip imzalatmışlar. Nasıl ne zaman sattılar bilmiyorum, ama biliyorum ki devlete geçti.

Savaş yıllarında Ohrililer açlık çekmişler mi?

Ohri'de pek açlık çekilmemiş, pek savaş olmamış. Ohri'de Hristiyanlardan Dukof, Nadafileva iki üç Hristiyan şehit düşmüş, *partizan* Türklerden 7-8 tane şehit var. Abbas Emin, Mahmut Rifat, Mustafa Halid vb.

Savaştan sonra sosyalizm nasıl geldi?

Savaştan sonra sosyalizm, siyasetle ne kadar Türk o kadar Makedon uğraş verdi. Mesela Sosyalist birliği vardı. Her bir mahallede muhtarlık gibi vardı. Birini muhtar gibi seçerler. *Frog* derlerdi. Bina yaptılar o binayı yaparken babam rahmetli Sami nalbant, Abdi Kepo, Şükrü Sako gönüllü çalışıp yaparlardı. Babam yönetim kurulundaydı, Makedonlar da vardı, Lazo, Naumçe, Buşi vardı. O imiş başkanı organizatör *frogda*.

Yücel Hareketinde Ohri'den de İnsanlar Vardı

Sosyalist Yugoslavya döneminde Üsküp'te Yücel hareketi vardı.

Yücel hareketinde Ohri'den de insanlar vardı. Bir Abdülkerim'i biliyorum. Öğretmen idi, Ohri'de yaşırdı. Sonra Ankara'ya gitmiş. Başka da varmış ama ben duymadım. Demek ki gizli tutmuşlar ki ortaya çıkmamış diğerleri hem mahkemeye düşmemişler. Abdülkerim'i çok uğraşmışlar tutuklamak için bir sebep bulamamışlar. Ama sonra 1950 yıllarında göç serbest bırakılınca birinciler arasında Ankara'ya göndermişler. Hayatta ise 90 yaşlarındadır.

Onun dışında Ohri'de Türklere bir baskı oldu mu 1945'ten 1950'ye kadar?

Baskı hakkında bir şey diyemem, çünkü beraber yaşırdık, çocuktuk. O zaman aramızda bir geçinme vardı. Harp esnasında biraz kıskırtmalar olmuş, Bulgarlar demişler şimdi biz Türkleri keseceğiz filan demişler. Ohri Makedonları Varoş tarafindakiler. Ama savaştan sonra onlar da normale dönmüşler.

Savaş esnasında birbirlerini öldürme olmuş mu?

Hayır olmamış. Makedonlardan daha çok Türklerden *partizan* vardı. Türkler Ohri'den Karaorman'a dağa gittiler. Karaorman'daki *partizanlar*, orada yaşayan köylülerdi. Ohri'den 5-6 hristiyan *partizan* varmış.

Belgrad'da 27 Mart gösterileri yapılmış, 6 Nisan'da Yugoslavya, 6 gün içinde teslim oldu Almanlara. 1945 yılında Srem cephesinde çok Müslüman şehit oldu. Srem şehri Sava nehri kuzeyinde, Voyvodina'dadır. Orada Almanlara karşı savaşan çok Müslümanlar şehit olmuştur. Almanlara karşı 1945'te savaşın sonunda bu olay gerçekleşmiştir.

Zaten Ohri'de 33 Şehit dŕmŕ. Almanlar Selanik'ten Durres (Draç)'a doğru çekilirmiş ki Amerika'ya teslim olsunlar, Rusya'ya teslim olmasınlar. Bunlar görüyor ki Almanlar geçiyor, Almanlara ateŕ ediyorlar. Alman motorların yanında taramalı tüfekle 33 kiŕiyi Şehit ediyorlar. Hücum etmeseler bu durum olmazdı.

Hatta anlatırlar ki, o zaman *birangi* Alman askeri vurmuşlar. Alman, Ohri'yi yakmak istemiş. Bu kadar altın toplayıp kutuyu doldurursanız, yakmayız demiŕ. Bütün altınları toplamışlar en son papazın bir saati varmış onu da alınca kutu dolmuş. Alman subayı o zaman tamam affettik demiŕ. Hep bu altınları sahiple-rine verin yalnız bu saati müsaade edersen hatıra olarak alacağım demiŕ papaza.

Sosyalist Yugoslavya'da Türkler

Türkler sonra sosyalist Yugoslavya döneminde, iŕ yerlerinde devlet idaresinde, nüfusları ölçüsünde haklarını adil bir Şekilde aldılar mı?

Aldılar ama bazıları ikiyezllk etti. Onlar biraz daha ne geçermiş. Anlattıklarına göre ben çocuktum yüzde 90-95'i drstmŕ, Türklerden emniyet, polis, askeriyede çalıŕan varmış.

O zaman Şimdiki Makedonya dönemine göre daha mı adaletli davranılıyordu?

Türkler o zaman haklarını alıyordu, daha iyiydi. Tito o zaman ayırmazdı. Bizimkiler haksızlıkları kendi aralarında yapardı. Arada *ispiyonluk* yaparlardı. Ben okulda iken Hristiyanlardan o kadar zor görmezdim, *ne ka* bizimkilerden görürdüm. Bizimkiler gider, "Vedat oruç tutar" derlerdi. Yapmadığım ŕeyleri yaptı gösterirlerdi.

Ben o zaman parti üyesiydim, müdür muavini idim. Beni parti üyesi yaptılar. Daha ilkokul öğrencisi iken etkinliklere giderdim. Öğretmen okulunda gençlik organizasyonlarında bulunurdum. Öğretmen okulunu ve yüksek tahsilimi bitirdikten sonra Ohri'de gençlik organizasyonu yönetim kurulunda idim. Sosyalist birliği başkanlık kurulundaydım. Kızılhaç'ta yine ben yönetim kurulunda idim. Okul dışında 17 faaliyetim vardı. Okul içinde de faaliyetlerim vardı.

Yüksek yerlere ulaşmak için içlerinde olmak gerekiyordu herhâlde.

Evet, müdür olmak için gerekiyordu. İster istemez oralara gittim ben. Gençlik organizasyonunda gönüllü eylemler başkanı idim. Gönüllü faaliyetlere gittim. Faaliyetlere inanarak giderdim.

Sosyalizme inandığınız için mi gittiniz?

Evet, ben sosyalizme inanırdım. Şimdi de inanıyorum. Ama hangi sosyalizme, doğru sosyalizme. Şimdi de var, diyorlar sosyalistiz ama ikiyüzlü sosyalizm değil. Sosyalist olmak için önce dindar olacaksın, Allah'a, dine inanacaksın. Bir yerde yazmazdı ki Allah'a inanmayacaksın, onlar kendi aralarında uydururdu.

Ama siz oruç tuttuğunuz için zor durumda kalmışsınız.

Kim beni zorluyordu, bizimkiler, Makedonlar'dan bir şey duymadım. Bir olay anlatayım. Benim beden eğitimi hocam, öğretmen olduğum zaman o Milli Eğitim Bakanlığı İlçe Eğitim Müdürü idi. Okula onunla birlikte müfettişler geldi. Bizim müdür onlara Ramazan günü masaları kurdu; bal, kashar, peynir zeytin, pideler, içecekler koydu. Ben kenarda odun sobasının yanında oturdum. O Milli Eğitim Müdürü geldi; "Vedat haydi buyur" dedi. Afedersiniz ben oruç tutarım dedim.

Benim de ilkokul öğretmenimdi, bizim Türk müdür: “*O salaktır o oruç tutar*” dedi. O öyle söyleyince Makedon; “*Vedat kusura bakma affet beni*” dedi. Onunla yirmi sene sonra görüştüm. “*Ben sana karşı büyük bir mahcubiyet yaşadım.*” Sana o zaman Ramazan’da buyurun ye demiştim, onu unutamam” dedi.

Siz ne hocası idiniz?

Fizik, biyoloji hocası idim. Ben Struga’ya giderdim Türk sınıflarına, ilkokula buradaki fen dersleri gibi, ama orada ayrı idi fizik kimya dersleri. Sabah Ohri’de daha sonra Struga’da derslere girerdim.

Komünist partisi vardı, sosyalizm partisi değildi değil mi?

Sosyalizm sisteminde komünist partisi vardı. Sistem sosyalist idi.

Bağımsızlığı Yugoslavya’dan Almışlar, Osmanlı Karşısı Türkü Söylüyorlar

Makedonya Cumhuriyeti dönemini biraz anlatır mısınız?

Ben 3 sene orada idim 1994’e kadar kaldım. Makedonya bağımsız olunca fakirleşti. Makedonya kendi özgürlüğünü 8 Eylül 1991 senesinde ilan etti. Bazen kızıyorum ben. Tam bağımsızlığı ilan gününde, Üsküb’te meydanda izlerdim, özgürlük için türküler söylenirdi. Ama hangi türküyü söylediler? Osmanlı’ya karşı bir türkü söylüyorlardı. Bağımsızlığı Yugoslavya’dan almışlar, söyledikleri türkülere bak. Hâlen Makedonlar’a derim, Osmanlı olmasa, bugün siz ne Makedon idiniz ne Hristiyan idiniz. Osmanlı kurtardı sizi. Siz ya Yunan ya Bulgar olacaktınız.

Osmanlı zamanında günümüz Makedonları hep Bulgar diye geçiyor. Hiç Makedon diye belgelerde kayıtlı değil. Herhâlde 1944'e kadar Makedon kimliği tanınmadı. Tito Makedonlara bu hakkı verdi.

29 Kasım 1943 yılında Yayçe'de Yugoslavya kuruldu. Makedonya heyeti gitmemiş. Tito o toplantıda *"Makedonya heyeti gelememi, hava koşulları nedeniyle gelemezler yollar karlı"*. Hâl-buki yaşlılar anlatırdı bizlere, Bulgarlar izin vermedikleri için gitmediler. Sonra Tito tanıdı Makedon milletini.

Siz Makedon milleti hakkında ne diyeceksiniz?

Makedon milleti bölgeye göre isim almıştır. Ben okulda çalışırken Makedon tarih hocasına sorardım, siz hangi Makedonlardansınız, Filip'in, Büyük İskender'in Makedonlarından mı, yoksa Karpatlardan gelen Slavlardan mı? Karpatlar'dan derdi.

Bir komedyen vardı Makedonya'da; fesler, şapkalar giyer tiyatro oynardı. Sırp, Bulgar, Türk, Arnavut fesi, peçe vesaire takarmış. Hangi asker geliyor? Arnavut askeri, o zaman Arnavut fesi koyar, Arnavutça birşeyler konuşur. Sırp askeri geliyor, Sırp şapkası takarmış. Otuz-otuz beş sene evvel Yugoslavya zamanında televizyonda oynardı. Belki onun kaydı vardır televizyonda.

Ohri'nin Makedoncası, Bulgaristan Bulgarcası birbirine yakın mıdır?

Aynı Bulgarca ile Sırpça arasında köprü gibidir, Makedonca.

Şimdi konuşmanın sonuna geliyoruz. Ekleme istediğiniz birkaç konu var mı?

Aklıma gelmişken çalıştığım okul önceden Türk mezarlığı imiş. Hacı Turgut Camii'nin mezarlığı imiş. Mesela Ohri'de

de Hacı Hamza Camii'nde de büyük mezarlık var imiş.

Biz ilkokul birinci sınıfta 93 Türk öğrenci idik. Buradaki Türklerin göçünden sonra 14 kişi kaldık. O 14 kişiden 3 tane bizden önce sınıfı tekrarlamışlar vardı, yani aslında 10 kişi kalmış olduk. Anlatacak çok şey var ama.

Ancak zaman ve kitapta ayıracağımız yer kısıtlı. Çok teşekkür ederiz.

Ohri Ġmaret Camii yıkılmadan önce

Kemal Akar İstanbul'daki bürosunda

Adı Soyadı: Kemal Akar

TC'ye Göç Etmeden Önceki Soyadı: Gavaz (Aile lakabı Karamurat)

Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1947

Mesleği: Serbest meslek

Milliyeti: Türk

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

4.

Kemal Akar:

*Biz Türkiye’de yaşıyor olmaktan dolayı
Rumeli’deki insanlardan on kat daha
özgür, daha zenginiz⁶¹*

Kemal Akar’ın İstanbul’daki bürosundayız. Yapacağımız mülakat Struga ile ilgili. Ama öncelikle Kemal Bey’den, Karamuratlar ve Akar ailesiyle ilgili bilgiler alacağız. Kemal Bey bize kendinizi tanıtır mısınız?

1947’de Struga’da doğdum, 1956 Kasımında Türkiye’ye göç ettik. Babam, annem ve 4 kız 1 erkek kardeş olarak Türkiye’ye geldik. En büyüğümüz Münevver, sırasıyla Mahide, Rüşdiye, Kemal ve benim küçüğüm Didar. Münevver Ablam daha önce Struga’dan Ohri’ye gelin gittiği için bizden iki yıl evvel Türkiye’ye göç etmişlerdi. Mahide, Rüşdiye ve Münevver ablamlar vefat etti. Şu anda ben ve küçük kız kardeşim Didar hayattayız.

Annenizden biraz bahseder misiniz?

Annem Makedonya’nın Kocacık köyünde doğmuş, ismi Makbule, soyadı Kocacık. Çünkü onların bütün aile Kocacık’tan. Annemlerin sülalesi hepsi Ankara’ya göç etti. 1920’li yıllarda Behçet amcası göç etti. Ondan sonra erkek kardeşi Malik. Sonra bir ablası, bir kız kardeşi Cemile ve Emine Tey-

61 Kemal Akar’ın İstanbul’daki bürosunda 9 Kasım 2017’de Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakat. Not: Kemal Akar Beyefendi, 5 Mart 2020’de vefat etti ve 7 Mart 2020’de kılınan cenaze namazından sonra Zincirlikuyu Kabristanı’nda defnedildi.

zem. Onların hepsi Ankara'ya göç ettiler. Mamak ağırlıklı. Mamak'a yerleşmelerinin de nedeni şudur. Amcaları Behçet, Mamak'a yerleşmiş. Behçet Amca'nın yedi erkek bir kızı vardı. Çok meşhurdur orada Kocacıklar.

Anneniz Kocacık'tan Struga'ya çocukken mi sonradan mı gelmiş?

1911'de Kocacık'da doğmuş, sonra babalarıyla beraber çocukken Struga'ya gelmiş. Kocacık, hayvancılığın dışında hiçbir şey ifade etmeyen dağlık bir yer. En son Struga'ya gittiğimde Kocacık'ı da ziyaret ettim. *Orda* biraz araştırma *yapmağa* çalıştım. Ancak geçmişe doğru bir bilgiler bulma şansım olmadı. Çünkü Kocacık, Struga ve Ohri gibi kalabalık değil. Çok sınırlı bir nüfusa sahip olan bir yer. Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi'nin doğduğu evi ziyaret ettik. Bu arada yeri gelmişken Atatürk'ün çok sevdiğim bir sözünü de paylaşmak isterim; *"Muhacirler, kaybedilmiş toprakların aziz hatıralarıdır."*

Evet devam edeyim. Ankara'ya göç eden Cemile Teyzem o akrabaları bulma noktasında çok becerikliydi. Hatta eski deniz kuvvetleri komutanı Necdet Uran Kocacık'ı bulmuştu. Bu annemlerle hala, dayı çocukları filan olurmuş. Onları bulmuştu Cemile teyzem.

Anne tarafından Struga'da Kocacıklılar olarak hâlen yaşıyan var mı?

Yok. Struga'da o dönem çocukken bildiğim sadece annemin halası vardı. Halasının kocası ve çocukları vardı. Diğer akrabaların hepsi Türkiye'ye gitmiş. Kimisi 1954- 55, kimisi 56-57'de, böyle iki üç sene içinde. Annemle babam ise Aralık 1932'de evlenmişler.

Kemal Akar'ın büyük dedesi ve aileye Karamurat lakabı veren kişi Murat Gavaz

Şimdi baba tarafınızı irdeleyelim. Babanızın adı nedir?

Babamın adı Yunus, 1911 doğumlu. Makedonya'da *Yonus* diyorlar. Babamın babasının adı Murat. Kara Murat. Bizim oradaki lakabımız Karamurat, soyadımız da Gavaz. Bizim Karamuratlar büyük bir aile. Beş erkek bir kız. Sanıyorum benim edindiğim bilgiler çerçevesinde Karamurat ve öncesinde Karamurat'ın geçmişinden başlayan orada güçlü ve büyük bir aile olarak ifade ediliyor. Bizim aileye pek dokunulmaz, çekinirlermiş. Kalabalık olmasından kaynaklanan, bir de bileği güçlü insanlarmış.

Struga'daki tarihi köprünün eski ahşap hâli

Babanız Yunus kaç kardeşmiş?

Beş erkek bir kız. En büyükleri Arif, ikincisi Muharrem, üçüncüsü Raif, dördüncüsü Faik, beşincisi babam Yunus. Kız-kardeşinin ismi ise Hürremşah.

Babanız mesleği neydi, nasıl bir hayatı vardı?

Ailemiz ağırlıklı balıkçı, Babam da balıkçıydı. Şimdiki Drim Otel'in bulunduğu yerde beş tane ev vardı. Bizim ailemizin tamamı *ordaydı*. Arkaya doğru komşumuz Kabakçılar vardı, şimdi Sabrilerin oturduğu alana doğru. Benim hatırladığım, Kaliştalıları vardı. Ama bizim sokak müstakil. Arkada da bahçelerimiz vardı bizim. Biz Drim'in kenarındaydık. Drim ile ev arasında on metre vardı. İki amcamın evi. Bir tarafta sokak, Muharrem Amcamın önde, Arif amcamın arkada. Raif amcamın önde biz arkada. Bir de arkada yine Faik amcamın evi. Beş erkek kardeşin evi iç içeydi. Bir de dut ağacı vardı benim hatırladığım.

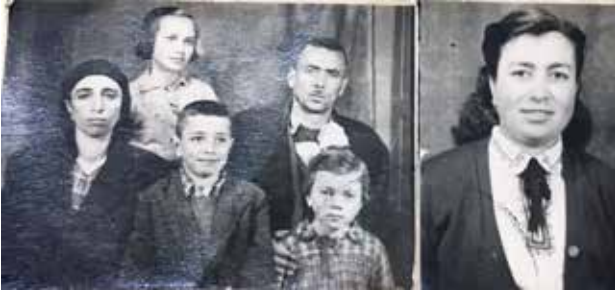
Dar bir sokak. Sokağın içinde iki tarafında amcalarım, bir tarafında da bizim evimiz. Hatta hatırlıyorum bir dibek vardı

ortada. Keşkek vesaire yaparlar ortak kullanılırdı. Yine balıktan geldiklerinde balıkçı ağlarını ortada *mrece* ederlerdi, yani serilir, kurutulur, bakımı yapılırdı. Sonra komünizm ile birlikte evlerimizden çıkarıldık, arsalarımız devletleştirildi. Bize de arkalarda bazı yerler gösterdiler yerleşmek için. Ama tabii ki aynı güzellikte ve değerde değil.

Babam, II. Dünya Savaşı'nda *partizanlık* yapmış Almanlara karşı savaşmış, adam taşımış, kayıkla vesaire. Hatta Almanlar yakalamış, kurşuna dizileceği zaman annem gitmiş *orda* bir Alman dostları varmış. Ben çocukken hatırlıyorum savaş sonrası bize gelip kalıyordu. O kurşuna dizilirken almış babamı kurtarmış. Sonraki yıllarda eşiyle beraber bize geldi. Sonra babam bir dönem Struga'da belediye başkanlığı yaptı.

Babanız Almanlara karşı, Makedonlarla aynı safta çarpışıyor. Yeni bir devlet kuruluyor; Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti. Partizan olarak savaşanların toplumda belli bir yeri ve önemi var. Bu belediye başkanlığı yapmasıyla neticeleniyor. Peki, babanız Türklerden ilk belediye başkanı mı yoksa daha önce var mıydı?

Evet, Osmanlı döneminden sonra Türklerden ilk belediye başkanı. 1945 veya 46 yılı O dönem babamın önemli tezlerinden bir tanesi her dilde eğitim. Türkçe okullarının açılması konusunda ısrarcı oluyor. Açılmıyor, bunun üzerine Münevver ve Mahide Ablamı okula göndermiyor. Genelde bu tepkiyi koyuyor. Ancak ondan sonra Türkçe okullar açılınca 1952 yılında Türklerden ilk giden nesil biziz, Rüştîye Ablamla ben Türkçe okula gittik.

Akar Ailesi'nin Türkiye'ye göç ederken evraklara yapıştırdıkları fotoğraf

Struga Tekkesi'ni Her Cuma Babam ve Kız Kardeşlerimle Temizlerdik

Babanız nasıl bir insandı? Sizin aklınızda kalan özellikleri itibarıyla. Sinirli, uysal, sevecen, yardımsever ve benzeri nasıl tanımlarsınız?

Babamlar beş erkek kardeştiler. İki dervişti ancak babam derviş değildi. Fakat babam her cuma sabahı Struga'daki Hasan Baba Tekkesi'ne gitmek için bizleri toplardı. Ben, ablamlar gider oranın temizliğini yapardık muntazaman. Ama bu hiç aksamazdı, her cuma günü tekkenin bahçesi süpürülür, temizlenir; o hizmeti çocuklarıyla babam verirdi.

Peki diğer dervişler varken niye babanız yapıyordu? Babanız derviş değildi.

Babam gönüllü idi. O konuda itikadı vardı. Mesela babam alkol alırdı ama cuma akşamları kesinlikle masasına alkol koymaz, Ramazanda kesinlikle alkol almaz, bayramın birinci günü almaz. Yani böyle kuralları vardı.

Babamın biraz savaştan da geçmişten de gelen tavrı, dışa dönüktü. Diğer amcalarım hep aile içine bakarlardı, dışa kapalıydılar. Babam mücadeleci bir adamdı. Kimseye boyun eğmi-

yordu. Benim gibi boylu posluydu. Faik Amcam hariç bütün kardeşleri iri yarıydı.

Zaten balıkçılıkla uğraştığı için sandal demek, kol gücü demek, kas demek?

Babam çok didişirdi Makedonlarla. Mesela kavga ederdi Makedonlarla ama boyun eğmezdi. Savaş öncesi bizim Türklere yönelik çok fazla baskı olmadı. Ama savaştan sonra artık buralar bizim, şeklinde bir mantıkla yaşamaya başladılar. Babam da buna karşı direnen, biz buralıyız diyen biriydi. O direnci hem kendisi hem de ailesi için gösterebilen bir insandı. Bütün sülalesine kol kanat germiştii. Makedonlar daha sonra babamı izinsiz gölden saz kesti gerekçesiyle hapse attılar.

Büyük bir suç muydu Ohri Gölü'nde saz kesmek?

O zaman Struga'da duvar yerine sazlardan örülüydü bahçeler. Büyük iri sazlar vardı. Bahane işte. Annem kanaat getirdi ki burada biraz daha durursak başımız daha çok derde girecek. Annem rahmetli, olayları çok güzel yorumlayabilen müthiş anaç bir kadındı. O zaman annemin halası kızı Eyüp'te Fatime Hala. Onların yardımıyla biz göç ettik. Babam da Manastır'da hapisten çıktığı gün onu da alıp öyle trenle Türkiye'ye hareket ettik. Tek babam göç etti, diğer amcalarım göç etmediler. Hepsii derviş, kaderci, kaderine rıza gösteren kişilerdi. Kimseye sataşma, bulaşma derlerdi. O çerçevede.

1956'da Hiçbir Şeysiz Türkiye'ye Göç Ettik

Ne zaman göç ettiniz Kemal Bey?

1956 Kasım'da serbest muhacir olarak hiçbir şeysiz trenle geldik. Bazı eşyalarımızı trene yüklememize amcamlar da yardım etti. Manastır'dan bindik ve Yunanistan üzerinden trenle

geldik. Trene bildiğiniz ev eşyası yatak, yorganımızı yükledik. Şimdiki gibi buzdolabı vesaire eşyalar yoktu. Sanıyorum yolculuk iki gün sürdü.

O tarihlerde bazı göçmenler gelirken para getirmelerine müsaade edilmediğinden mal getirirlermiş. Mesela siz radyo, fırın ve benzeri bu tür şeyler getirdiniz mi?

Hayır yok. Biz buraya geldiğimizde, babamla eniştemle beraber, Münevver Ablamın eşiyle beraber bu Muhacirhane'nin oraya Zeytinburnu'na gelirdi. *Orda* eşyalarını getirenlerin eşyalarını satın alırlardı. Sonra satışını yapardı. Kadife, buzdolabı, *şporet* dediğimiz o fırınlar. Ağırıklı olarak bunlar getirilirdi. Ama biz getirmedik. Para da getiremedik, çünkü evimizi bile biz doğru dürüst satamadık. Alıcı da çıkmadı. İşte o ara istimlak olayı vardı, lafları vardı.

Fatime Hala, Recep Enişte, oğlu Sabri; soyadları Yıldızacı. Hem *vesika* (muhacir kâğıdı) gönderdiler bizim buraya gelmemiz için, hem de parasal katkı da sağladılar. Ondan sonra da böyle bir yaşama devam ettik. Aslında sıfırdan başladık denebilir

Babanız buraya gelir gelmez ne iş yaptı?

Bir nevi ticaret. Eniştemle beraber Muhacirhane'de topladığı malları İstanbul'da satıyordu. 1960'lı yılların başlarına kadar. Babam sonra pek bir şey yapmadı. Sonra bir fabrikada güvenlik görevlisi olarak çalıştı. 1965 filan. Sonra emekli oldu. Annem 1973'de, babam ise 1979'da rahmetli oldu. Kazlıçeşme'de ev tuttuk, 1960 yılına kadar oturduk. Deri fabrikalarından uzaktık biz. Ermeni bahçesi derdik biz. Ermeni Hastanesi'nin arkası, Santral Mensucat'ın bitişiği. Yedikule'ye çok uzak değildik ama Yedikule'nin bitişiğinde de değildik. İstasyonun arkasıydı. Biz çocuklar top oynardık Ermeni bahçesi dedikleri

Kemal Akar ve ailesine ait Muhacir Kâğıdı

verde. O dönemde rahmetli annem terzilik yapardı kendine göre. Ama idare edip gidiyorduk.

Sonra Paşabahçe'de bir yıl kirada kaldık. Oraya kiraya gittik. Bir sene sonra Sağmalcılar'da Ece makarna fabrikasının üst sokağı, Mimar Sinan Sokak'ta iki katlı ev yaptırdı babam. Alt katta Mahide Ablam oturuyordu, üstte biz. Bahçede kuyumuz vardı. 1974 yılına kadar, Sağmalcılar'da oturduk. Biz gittiğimizde Sağmalcılar'ın 1.200-1.300 nüfusu vardı. Bir tek muhtarı vardı, Şeref Muhtar.

1.200 nüfus demek 300 ev, neredeyse nüfus yok demektir.

Ben size söyleyeyim. Caminin olduğu yerde Orta Mahalle vardı. Bayrampaşa Cami diye geçer. Orta mahalle, bizim Ye-

nidoğan Mahallesi; sonradan mahalle oldu. Vatan Mahallesi'nde az bir insan. Bir tek muhtar vardı o zaman. Sağmalcılar köy statusünde idi. Daha sonra Yugoslavya muhacirleri çoğaldı. Bizim gelişimimizle Rumelili sayısı artmaya başladı.

Yunanistan muhaciri çok az. Bulgaristan muhaciri vardı ama daha çok Yugoslavya göçmeniydi. Bizim sokak olduğu gibi Yugoslavya'dan Üsküplü, Manastırlı, Kırçovalı. O dönemler çok güzeldi çünkü o sokakta yaşayanlar teyzemizdi, ablamızdı. Bizim geleneklerimizde akrabadan ve komşudan kız alınmaz. Mesela biz komşu kızına kardeş gözüyle bakarız.

Bayrampaşa'dan ayrılmanız 1974'te mi? Buradaki eğitim hayatınızdan başlayalım.

1974'de Levent Akatlar'a geldik artık. Burada ben ortaokula kadar okudum. Ailenin ekonomik sorumluluğu bana düşüncce, tek erkek çocuğum, zor tabii. İşte gazete bayiliği, bayan çantası gibi işlerde ve Hilton Oteli'nde çalıştım. 26 yaşında Hilton Oteli'nde çalışırken sendikacı oldum. Biraz da, babamın genlerini taşıdığım için, haksızlığa karşı çıkmak gibi düşüncelerle 1973-1980 arasında sendikacılık yaptım.

Sendikacılık ne demektir biraz bunu irdeleyelim. Profesyonel olarak bir maaşı olan sendika başkanlığı mıdır ya da daha alt kadrolar mıdır? Biraz bunlardan bahsedelim. Nereden başladınız nereye kadar devam ettiniz?

Sendikacılıkta Hilton Oteli'nde önce işçi temsilciliği görevine geldim, sonra sendikanın kongresi oldu. DİSK'e bağlı OLEYİS (Otel Lokanta Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası) sendikasının kongresi oldu.

Orada işçi temsilcisiyken aynı zamanda çalışmaya devam ediyor muydunuz?

Tabii çalışmaya devam ediyordum. Haftada muayyen zamanlarda izinli oluyorsunuz. Onun dışında problemler olduğunda işverenle görüşüyorsunuz. Sendikaya bildiriyorsunuz. Daha sonra ise 1973 yılında profesyonel sendikacılık dönemi başladı. OLEYİS’de mali sekreterdim. Onun bir maaşı var. İcra kurulu dedikleri bir kurulun üyesisiniz. Üç kişiden oluşuyordu; başkan, şube sekreteri, mali sekreter.

Rumeli Âdetinde Erkek Çocuk Anne Babayı Bırakmaz

Siz ne zaman evlendiniz?

Ben 1970 yılında evlendim. Hilton’da çalışıyordum evlendiğimde, restoran bölümünde servis sorumlusu idim. O zaman biz Hilton’da iyi para da kazanıyorduk. Hilton’da çalışırken cebime 2.500-3.000 lira para giriyordu. Anlatayım asgari ücret 500 liraydı ve aldığım para tüm aileme yetiyordu. Akatlar’a kiralık eve geldik. 1978’de benim bir kooperatif evim vardı. Sulukule’nin altında, sendikanın kurmuş olduğu bir kooperatif evi vardı onu sattım. Gazeteciler Sitesi’nde bir ev aldık. O da Akatlar’da Şişli-Terakki’nin arkası. Onu aldık. Anne babamla beraber oturuyorduk. Rumeli âdetinde erkek çocuk anne babayı bırakmaz.

Vefat edene kadar hep beraber oturdunuz. Eşiniz hanımefendiden devam edelim.

Eşim Gülten Hanım Ohrlidir. Bayrampaşa’da oturuyorlardı. Görücü usulüyle evlendik. Ablam çok beğenmiş, çok iyi kız bulduk demişti. 1973 yılında ilk oğlum Cemal, 1976’da ikinci oğlum Gökhan doğdu.

Kemal Akar ile ilk kez Ohri'ye
gittiğimizde (2013)

Evde birlikte oturmak günümüzde düşünülmeyen bir şey oluyor ama eskiden Rumeli âdetleri evde birlikte oturmayı gerektirirdi. Evdeki yaşam nasıldı?

Birlikte olmanın bize getirdiği bir engel yoktu. Aksine rahatlatıcı kolaylıklar olurdu. Şimdi annem sağ iken, (gerçi, biz evlendikten sonra üç yıl yaşadı) evin ihtiyaçlarının çözülmesi, ev işlerinde artık gelin ile kaynana, bir ana kız gibi oluyordu. Aralarında hiçbir bir problem olmadı. Benim eşim benden daha çok geçinir kız kardeşlerimle, hâlâ çok güzel bir iletişimleri vardır. Eşimden son derece memnunum. Yani mesela annem vefat ettikten sonra babamın tırnaklarının kesilmesine varıncaya kadar o hizmetleri hep vermiştir.

Bir Rumeli gelini, o hizmetleri zaten hep verirdi.

Benim evde, hanımla anne babam arasında sorunlar çıkar diye hiçbir tasam olmadı. İşte kız kardeşlerim, yeğenlerim, teyzemler, Makedonya'daki akrabalar devamlı gelip giderlerdi. O iletişim hep sürmüştür.

Akatlar'da nasıl bir hayat başladı ve kaç yılına kadar devam etti?

Münevver Ablam, Akatlar'da oturuyordu. Bayrampaşa'dan taşındıktan sonra, benim sendikacılıkta çok sık seyahatim olurdu. Tabii iki çocuk babam ve eşim yalnız kalmasınlar diye, ablama yakın bir yere taşındık. Çünkü sonuçta bir akrabaya, bir yakınınıza yakın oturtmak her zaman için emniyet sibobudur, güvencedir. Sonra Gazeteciler Sitesi'ne taşındık. Orası da bir kooperatif eviydi.

1980 İhtilali ve Zor Yıllarım

Sonra 1980 ihtilali gerçekleşti. Hayatınızdaki zor yıllar başladı. Neler oldu?

Ben o zaman sendikanın bölge başkanıyım. Disk yönetim kurulu üyesiydim. Disk yönetim kurulu sanırım 24 kişi olması lazım. 1980 yılında ben hapse girdim. Bu 12 Eylül darbesi olunca Disk ve bağlı sendikacıların tüm yöneticilerini içeri aldılar. 12 Eylül'de aşağı yukarı üç yıla yakın ben Davutpaşa ve Metris'de hapiste kaldım. Isnat edilen suç, şiddet yoluyla mevcut düzeni yıkmak, dolayısıyla 146/1'le, idamla yargılandık. Sonra 141. madde

Üç senede nasıl çıktınız, af mı oldu? Yoksa cezanız indirildi mi? İdamla yargılanıp üç senede çıkmak nasıl oluyor?

Suçlamalar haksız ve düzmeceydi. Çok haksız bir isnattı. Bu bir darbe yargılamasıydı. Duruşmalar devam ederken 146/1'i,

141. madde gizli örgüt kurmaya çevirdiler. Gizli örgüt kuru-
cusundan, bu defa üyesi olmaya çevrildi. 142. Madde önce
idam, sonra 15 yıl, azami 5 yıla kadar geldik. Sonra rahmetli
Özal iktidara gelince 1984'de yasalar değişince bütün davalar
ortadan kalkmış oldu. Biz de tahliye olduk.

**O zamanın tabiri ile CHP'li ve MHP'li diye tam kategorize
etmek doğru olmayabilir ama yaklaşık böyle söyleyelim.
Birbirinizi daha yakından tanıma imkânı buldunuz mu?**

Şöyle bir anımı aktarayım. Biz Metris'de iken, o zaman adı
gözaltı değil de güvence dedikleri dönemde, MHP'li sendi-
kacılarla aynı binada tutuluyorduk. Bunlar Disk'li gelir, bize
kötülük edebilirler diye bir baktım nöbet tutuyorlar birbirle-
rinin başında uyurken. Onları çağırdım, “*Bak kardeşim bizim
kaderimiz ortak.*” dedim. Sonra ihtiyaçlarımızı beraber alıyo-
ruz salata yapıyor, yemek yeniliyor. Sonra aramızda hiçbir
şey olmadan 15-20 gün devam ettik, sohbet ettik.

Bu arada çok ilginçtir. Bizim cezaevinde Emin Yüzbaşı diye
MHP tandanslı bir subay vardı. Çocuklarla görüştürülmem
vesair zamanlarda en büyük toleransı bize o gösteriyordu.
Davutpaşa'da Disk'liler koğuşı diye bir koridor vardı. Bir
Ramazan günü askerler bastı, slogan atmayın diye. Hâlbuki
bir baktılar, bizim Disk'liler oruç tutmuş, namaz kılıyor. Biz
dua okurken onlar slogan diye algılıyorlar. Yani bizzat yaşadım.
Çok değişik bir süreçti.

**Bu da enteresan bir hatıra. Yenge ve çocukların, açık gö-
rüş, kapalı görüş ne kadar hakları vardı?**

Haftada bir, bir de duruşmalar olunca telin arkasında. Bu ara-
da açık görüş nadiren bayramlarda olurdu. Bir de duruşmalar
haftada iki gün oluyordu. Ailem o duruşmalara gelirdi. Du-
ruşmalara geldiklerinde Emin Yüzbaşı'nın, çocuklarla oturup

bahçede birlikte beraber yemek yemek, sohbet etmeme kolaylık gösteriyordu. Çocuklar beni hiç kelepçeli görmedi. Zaten o noktada biz çocukları getirtmiyorduk ama Emin Yüzbaşı bizlere bu fırsatı veriyordu.

Bu sürecin, gözlemleyebildiğiniz kadarıyla çocuklar üzerinde bir travmatik etkisi oldu mu?

1984 yılında tahliye oldum. Cemal 11 yaşında, Gökhan 8 yaşındaydı. Sünnet düğünlerini o yıl yaptık. Cemal ilkokulu bitiriyordu son sene düşünün. Öğretmenlerin 4-5 yıl bu konuda müspet katkıları oldu. Mahide Öğretmen, Münir Öğretmen çocuklarıma ücret almaksızın özel ders veriyordu. Bizi rahatlatan en büyük şey kamuoyu nezdinde biz suçlu değildik. Bir çocuğun babasız yaşaması önemli bir eksiklik. Çoğu zaman eşimin annesi, babası falan, zor yıllardı bunlar.

Bir işkence gördünüz mü?

Çok gören oldu. Manevi işkenceler yaşadık. Fiili işkence gören arkadaşlarımız oldu. Sonra bir baktık insanın içinde bir kin kalmıyor bir müddet sonra.

Nasıl oluyor bu Kemal Bey, bu hisse ne zaman kapıldınız? “İnsanın içinde bir kin kalmıyor” lafını ne zaman söylediniz? Çıktıktan ne kadar sonra?

Bilmiyorum, çok ilginç bir şey söyleyeyim. Disk yeniden açıldığında sanıyorum 1985 veya 86, biz Sakarya Caddesi’nde sendikacılar olarak Ankara’da toplandık. O ara tekrar bizi yargılayan hâkim geçiyordu. Çağırdık, sohbet ettik. Sen niye böyle yaptın, şunu ne yaptın diye konuşmak yok yani.

DİSK tekrar açılınca siz profesyonel sendikacılığa devam ettiniz mi? Belediyecilik ne zaman başladı?

Hayır, katkı sundum, danışmanlık yaptım dostlara. Bu defa 1989'da siyasette, belediyecilik yaşamım başladı. Beşiktaş Belediyesi'nde Ayfer Atay başkanlı. Ben de koordinatör başkan yardımcısıydım beş başkan yardımcısı arasında. Birinci öncelikli başkan yardımcısıydım. Sonuçta Ayfer Bey bir kalp rahatsızlığı geçirmişti. Yaklaşık 20 ay vekâleten başkanlık yaptım. Mümkün olduğu kadar Ayfer Bey'i yormadan gelen insanlar benimle temas ediyordu. Ayfer Bey benim çok sevdiğim insandı. İstanbul Büyükşehir'de de grup sözcülüğü görevim vardı. 1989'da CHP'den meclis üyesi seçilmiştim.

Bu belediyecilik süreci ne zamana kadar devam etti?

1989'dan 1994'e kadar devam etti. 1994'de seçimlere katılmadım. Bir ara ticaretle uğraşmaya başladık. Bir porselen fabrikası kuruluşu gerçekleştirdik Kartal'da. Adı Pormar'dı. Sonra yaşanan ekonomik kriz, 1999 depremi filan, bizi tükenme noktasına getirdi. 2000'li yılların başında ticareti bıraktık. Sonra benim ufak tefek inşaat faaliyetlerim oldu. Oğlum Cemal büyüdü, kardeşiyle beraber onlar bir yapı oluşturdu. Sonra onların o şirketleri gelişince ben daha bir rahat etmeye başladım. Ekonomik kaygılardan uzak olarak.

Önemli Olan Haklı Olabilmenin Yanında Haklı Kalabilmektir

Sendikacılıkla belediyecilik arasında paralel veya ayrı düşün noktalar var mıdır?

Ben üniversite bitirmedim. Ama hayat mektebini bitirdim. Hem sendikacılığın hem de hapishanenin insana sağladığı çok büyük avantajlar var. Hayata bakış açısını değiştiriyor.

Bir defa insanlar bir başkası tarafından haksızlığa uğrayabilir. Önemli olan haklı olmak değil, haklı olabilmenin yanında haklı kalabilmektir.

Bir de insan ilişkilerinde insanları daha iyi tanımak. İşte şu insan kötüdür, şu insan iyidir şeklinde tasnif *etmeğe* gerek yok. Benim ofiste, çok şükür hayatın içinde sağladığım çevre ile insanların sorunlarına katkı sunabiliyorum. Doktorla derdi oluyor, başka bir derdi oluyor, gidiyorsunuz. İnsana ön yargıyla *hadi git kardeşim* demek doğru değil. Derdi olmayan insan derman aramaz. Size haksızlık etmiş olsa dahi o insana yardım etme imkânınız varsa edin. Ben bundan hiç kaçınmadım. İkincisi insanları tasnif etmenin bir anlamı yok. Kendi siyasi görüşlerine göre, inançlarına göre ayrımcılık, dışlamak doğru bir şey değil. Her insanın müşterek bir yanı vardır. Biz birbirimizden ne kadar farklı olduğumuzu söylesek bile mutlak müşterek yanımız vardır bizim.

Ben futbol maçına giderim ama fanatizmden yana değilim. Aşırı bir taraftarlık, fanatik bir karşıtlık asla. Bugün toplumda eksik olan önemli bir şey insanların birbirini dinlememesi ve ne anlattığını anlamamasıdır. İnsanlardaki en büyük zaa-
fiyet kendi görüşlerini bir başkasına dayatmak, direktmek, illa bu doğrudur bunu kabul edeceksin iddiasında bulunmasıdır. Bundan daha büyük yanlış bir şey olmaz. Bir de konuşmadan hiçbir şey hallolmaz.

Orada nerde durmak lazım, farklı fikri dayatmak ile kendi inandığınızı söyleme noktasındaki sınır nedir?

Herkesin bir doğrusu vardır. Önemli olan doğruların toplamında hareket etmektir. Ben siyasetçilere bakıyorum o onu dinlemiyor, bu onu dinlemiyor. Ee dinlemeden, konuşmadan bu sorunları nasıl halledeceksiniz?

2004-2009'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde grup başkan vekilliği yaptınız. Çevreniz, İBB Meclisi'nde yapı nasıldı? Farklı görüşler arasında siz nasıl bir köprü kurabiliyordunuz?

Hem konuşuyor hem dinliyorduk. Hiçbir zaman eleştiriyi bir saygısızlık noktasına getirmedik.

Grubunuza sahip çıkabildiniz mi? Çünkü sizin belli kriterleri savunabilmeniz, aynı anda diğer grup üyelerinin de aynı kalitede olduğunu göstermez.

Öncelikle şunu ifade etmek isterim ki, bir iki kişi dışında çok nitelikli bir grubumuz vardı. Tabii, benim izlediğim politik tavrımla eleştiriler aldım. Kimileri "*light politikacısın*" dediler. Zaman zaman basında da eleştiriler aldım. Eleştirilerin başında "*kürsüye çıkıp niye Kadir Topbaş'a hırsız demiyorsun*" sorusu yer alıyordu.

Ben sosyal demokrat bir kişiyim. İnandığım ve savunduğum temel değerler var. Bir kişiyi suçlarken elinizde kanıt ve yargı kararı olması lazım. Bir kişiye, hele İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'na elinizde hiçbir kanıt ve yargı kararı olmadan 'hırsızsın' demek ahlaki değildir. İnsani ve vicdani hiç değildir.

Ben hiç kimsenin namusuna saldırarak siyaset yapamam. Bu koşullarda ben namuslu bir adam olarak görüyorsam, kimse bana Kadir Topbaş'a hırsız dedirtemez. Adamın namusuna saldıramam, namussuz demem, diyemem. Haa ben onun siyasi görüşlerini beğenmeyebilirim. Karşı görüşlerimizle sonuna kadar muhalefetimizi sürdürürüz ki böyle yaptık. Ama hiçbir zaman saygısızlık etmedik. Bizim çalışmalarımız hep bu çerçevede olmuştur. Kardeşim, sen muhalefetsin doğru da olsa her şeye muhalefet et, yok böyle bir anlayış. 2004-2009 yılları İBB'de СНР'nin etkili muhalefet yaptığı, saygı ve diyalogdan

ödün vermediği bir dönemdir. Bu dönem hem İstanbullular hem CHP'liler hem de AK Partililer tarafından takdir edilen kaliteli bir dönemdir.

Çünkü biz kaliteyi yüksek tuttuk. Birbirimizi dinliyorduk. Ben konuştuğum zaman bütün salon ayrılmazdı, dinlerdi. Kadir Bey, şunu söylerdi: “*Kemal Bey konuştuğu zaman ben giderim, dinlerim, düşünürüm, doğru olan varsa onları yapmağa çalışırım.*”

Bunlar bizim siyasette görmediğimiz ve duymadığımız şeyler. İBB meclis toplantılarını, halk olarak biz bilemeyiz. Biz genelde Türkiye’de parlamento siyasetini görüyoruz.

Belediye meclis üyelerine hep şunu söyledim: “*Bu meclis âdetâ Türkiye’nin ikinci parlamentosudur. Siz de bu parlamentonun üyelerisiniz. Bir defâ burada İBB meclisine layık, o kaliteye uygun davranışlar sergilemek zorundasınız. Kravatsız toplantıya gelmeyeceksiniz, konuşurken personel size gülmeyecek, bu adam nerden gelmiş, bu da meclis üyesi olmuş demeyecek. Bu konuda madem böyle bir parlamentonun parçasısınız ona uygun davranışları sergilemek zorundasınız.*”

Bu vesileyle o dönemde birlikte görev yaptığım tüm meclis üyesi arkadaşlarımı sevgi ve saygı ile anıyorum.

2004-2009’da kaç üyesi vardı belediye meclisinin?

Değişik sayılardaydı, en son üç yüze ulaştı. Biz CHP 70 civarındaydık. AK Parti 200’ün üzerindeydi. Daha sonra diğerleri. Biz hiçbir zaman iletişimi kaybetmedik, grup başkanları olarak bir araya gelirdik, konuşurduk. Gazeteciler gelir sorardı “*yahu siz hiç kavga etmiyorsunuz*”. Derdim ki, siyaset sadece mecliste yapılan çalışma değildir. Bunun öncesinde biz bir

araya geliriz Meclis açılmadan gruplar olarak görüşürüz. Deriz ki bu yanlışır, kimi zaman yanlış dediğimizde, AK Parti grubu geri çekerci dosyayı. Yani biz ille kavga ettiğimiz zaman mı mutlu olacaksınız?

Önemli bir nokta ortaya çıktı. Belki de İstanbul halkı olarak bizim sizden haberdar olmamamızın sebebi kavga etmemenizdir. Çünkü basın bir yerde kavga veya sorun varsa onu yansıtır. Basında şöyle bir haber hiç görmedim, ‘Belediye meclisinde AK parti ile CHP birlikte güzel işler yapıyor!’

Ben o anlamda çok eleştirildim. Uzlaşmacı, bilmem ne. Ben bunları hiç umursamadım. Ben bildiğim şeye inanıyorsam, toplum bana bir görev vermişse topluma uygun o görevi yapmak zorundayım. Bir başkası, mahalle baskısıyla ne diyecek endişesiyle görev anlayışından sapmadan yapmak zorundayım Çünkü ben *ordayım*, o görevin sorumlusu benim. O görevi hakkıyla yapmışım. Kemal Akar olarak ne CHP’li belediye başkanlarından, ne AK Partili belediye başkanlarından ne büyükşehir belediye başkanından şahsıma ait, çocuklarıma ait benim hiçbir bir talebim olmadı. Kimin için talebim oldu, insanların bir derdi vardır gitmişimdir, söylemişimdir. Şimdi hep bunlar diyalogla, hâlâ bu diyaloglarının sürmesinin nedeni o gün taşıdığımız sorumluluğun gereğidir. Biz bugün sarılır öpüşürüz birbirimizle.

Aslında şu konuyu biraz açalım, 2009’da siyaseti niye bıraktınız? Ayırılma kararı mı verdiniz?

Ara sıra siyasete küserim. 2009’da küsme nedenim, çok yakın arkadaşlarımla ve yıllarca Deniz Baykal ile politika yaptım. Bir insanın anlaşılmamış olması küstürür insanı. Bana devamlı muhalefet ettiler. Ben de hep gittim grup seçimlerini

kazandım. Vay niye böyle davranıyorsun? Gittim dedim ki siz beni dinlesenize. Özgürlüğüme düşkün bir insanım. *Bütçeye hayır deyin*, diyorlar. Bütçeye hayır demek mümkün değil, yanlış bir şeydir. Ben inanmadığım şeye evet demem. Bizden sonra ne oldu? Bizi eleştirenler, bütçe oylamalarındaki tavrımızı devam ettirdiler.

Bu süreç 2004-2009 sizin biraz özgürlüğünüzü, kendinize ya da ailenize vakit ayırmanızı engelledi mi? Yoksa daha uzun bir süreçten mi bahsediyorsunuz?

Tabii. Sonuçta daha bir özgür bir çalışma ortamı, daha iyi değerlendirme, bütün bunlar; bir de koşarak yaşıyorsunuz o süreçleri. Aman o gazeteci arıyor, o onu dedi, bu şunu söyledi, o şunu söyledi, televizyonda şu var, o var vesaire bir bakıyorsunuz farkında olmadan girdabın içerisine giriyorsunuz.

Göç Ettikten 56 Yıl Sonra İlk Kez Struga'dayım

2012'de ilk defa doğduğunuz topraklara Struga'ya çocuklarınızla yolculuk ettiniz. Bir kış günüydü ve çok kısa süre kaldığınızı hatırlıyorum.

Benim Makedonya ile haşır neşir olmamın önemli faktörlerinden bir tanesi belediye meclis üyesi AK partili Erhan Şenol'dur. Bana bir gün Struga'dan telefon etti: "*Hemşerim kimin yanındayım, biliyormusun? Amcaoğlun Sabri'nin yanındayım. Senin adına söz veriyorum seni getireceğim Struga'ya.*" dedi. Sonra bir baktık 2012'de Erhan Şenol, oğlu Burhan, ben, Cemal, Gökhan hep beraber kalktık gittik. Daha sonra bu Struga kitap çalışmamızda; İsmet Yıldırım, beni Önder Bey'le tanıştırmamış olsaydı biz bu çalışmaları yapamazdık. Şimdi Erhan Şenol, beni Makedonya, Struga, Ohri ile haşır neşir eder oldu. Bu kitap konusunda yolu açan da İsmet Yıl-

Kemal Akar Struga'da Şenol Volina'nın evinde dost ve akrabalarıyla

dırım'dır. Ben İsmet Yıldırım ile dost olmasaydım, Önder Bey ile sonra da sizinle tanışabilir miydim?

Struga'da iki saat kaldık, Üsküp'te ise iki gece kaldık. Biz Cumartesi sabahı Üsküp'e gittik. O gün dedik Üsküp'ü gezelim. Pazar günü de Struga'ya gidelim. Bende Sabri'ye telefon ettim dedim ki, *"Bak biz geliyoruz bütün akrabaları toplarsın"*. Fakat ocak ayıydı, o gece nasıl bir kar yağıyor. Ortodoksların *Bojik* dedikleri gün. Erhan Şenol dedi ki bak sabah yola çıkıyoruz. Straja diye en yüksek bir mevki, geçit ve mola yeri var, orayı geçmeden Sabri'yi arama dedi. Oradan geri dönebiliriz. Çünkü karın en çok biriktiği, yolu kapayabileceği dağlık bir yer. Arabayla çıkıyoruz, Straja'yı geçtik, şimdi ara, dedi. Aradım. Sabri'nin evinin yanında Eyüp'ün kahvesi var orada buluştuk. Gece korkuyoruz kar buz. Sabah uçağımız var bizim. Orada çay, kahve içtik iki saat. Gelenler kim varsa görüştük.

Ama siz onların bir kısmıyla zaman zaman İstanbul'da görüşüyordunuz.

Görüşüyorduk ama hepsiyle değil. Görmediğim birçok akrabamla orada görüştük. Gelenlerin içerisinde Amerika'da

yaşayan Mücella, kızı Mevla ve eşi de vardı. Mevla'yı ben ilk defa görüyorum orada, sarıldık, koklaştık. Tabii oraya gidince böyle gözlerimde bir buğulanma oldu, çok duygulandım. Sonra kartlar verildi, telefonlar alındı. İletişim daha da arttı. Baktım bir gün bana Mücella'nın kızı Mevla telefon ediyor. Biz annemle Türkiye'ye geleceğiz, sizi daha yakından tanımak isteriz. Bizi kabul eder misiniz?

Dedim kızım biz buradayız. Sonra bunlar 8-10 gün kaldılar. Ben Mevla'yı çok severim 23-24 yaşlarındadır. Kız evladım da olmadığı için, kızım gibi severim. Herkes bana diyor ki senin kızın mı? Sonra onlarla beraber o sene biz Makedonya'ya gittik. Sonra 2012-2013'te bir hafta, on gün kaldık. Çok güzel geçti.

Çocukluğunuzun şehriyle yıllar sonra gördüğünüz Struga arasında ne fark vardı?

Çok fazla değişiklik yok olmasa da bazı açılardan var. Bizim çocukluğumuzun evleri şimdi yok. Ben gidip dostlarla konuşunca herkes hayret ediyordu, buralarda şu oturuyordu diyordum. Doğru diyorlar. Bir de akrabalarla müthiş bir beraberlik yaşadık. Sabah, öğlen, akşam hep beraber çok keyifli günler oldu. İşte oradan başlayarak benim kafamda, *benim buraya bir borcum var*, dedim. Ben buradan ev almayacağım, çünkü bütün evler benim. Buraya bir hizmet götüreceğim. İşte ondan sonraki süreci siz biliyorsunuz?

Birkaç satırla aktaralım. Önce sizin aile kayıtlarınızı aramanızla başlayan ve sonrasında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden Struga nüfus defterleriyle devam etti. Sizinle tanışmamız 2014 Ocak'ı gibidir. Bir karar verdik. Sadece aile bilgileri değil, Struga kitabının yazılması fikri ortaya çıktı. Mart 2014'teki birlikte yaptığımız üç günlük Struga ziya-

retimiz, bir nevi ön incelemeydi. İkinci gidişimiz 2014'ün Ekim sonu, Kasım başındaydı. Bu arada görüşmelerimiz devam etti. Osmanlı Arşivi'ndeki Struga ile ilgili tüm belgeleri bulduk. Yine Ohri Devlet Arşivi'nde ve Halvetî Hayâtî Tekkesi arşivindeki belgelerden, kitabımızda yer alan kısımlar böyle ortaya çıktı. Bu röportajın yapıldığı tarihten yaklaşık 4-5 gün sonra da tekrar üçüncü Ohri ve Struga inceleme gezimizi yapacağız. İnşallah ondan sonra kitabın basıldığı günü göreceğiz. Böylece özetleyebiliriz.

Artık, Struga'ya ilk gittiğimde beni tanıtırıyorlar: Karamuratlar'dan Yunus Aga'nın oğlu Kemal. Şimdi ben herkesle tanışır oldum, çevrem oldu. Artık rahatlıkla dolaşabiliyorum. Ben şimdi yavaş yavaş oralı olmaya başladım.

Pişman mısınız bu kadar uzun süre sonra gittiğinize?

Pişmanım. Ama daha erken gitseydim belki bu işin büyüğü bozulurdu. Her şeyde bir hayır vardır derler ya. Bu süreç belki doğru bir süreç.

Yanı başındakini göremez insan. İşte anne, babamızı ya da dedelerimizi videoya kaydetmediğimiz gibi. Hep yanı- mızdadırlar ama aklımıza gelmez. Peki bundan sonrası için Struga'ya ve Makedonya'ya dair planlarınız var mı?

Öncelikle sizin usta ellerinizden bu kitabın bir defa sonuçlan- ması. Belki yapmayı amaçladığımız, olmasını istediğimiz bir dolu sonucun yüzde ellisidir bu yapacağımız çalışma. Ama Struga ve Ohri ile ilgili önemli bir belge niteliği taşıyacaktır.

Kalıcı olacak, kuşaklara intikal edecek.

Buna vesile olmamdan dolayı; ben sadece bir vesileyim, ken- di adıma bir mutluluk yaşıyorum. Mutlak sizin usta elleriniz, dostların katkısı, bundan sonra oraya ben nasıl katkı sağla-

rim diye düşünüyorum hep. Mesela T H Y ile Ohri'ye seferler düzenlenmesine çalışıyorum ki muvaffak olacağız. Gittim T H Y ile görüştüm, üst düzey yetkililerle. Hamdi Topçu'nun talimatı var. Bu gidişimde, bir günlüğüne Üsküp'e geleceğim. T H Y'nin Üsküp bölge müdürüyle görüşeceğim. Bir Türk bakan var Furkan Çako, onunla görüşeceğim. Bu kitap çıktıktan sonra tanıtım aşamasında torunları da alıp hep beraber çocuklarla beraber orada bulunacağız. Bu çalışmalar bir katkı sunacaktır. Ben mutlu oluyorum. İnsanın keyif aldığı, mutlu olduğu şeyler vardır. Bunlar beni mutlu ediyor.

Doğduğunuz topraklar Struga, doğduğunuz topraklar İstanbul. Bunları nasıl tanımlarsınız birkaç kelime ile? Gönünüzdeki yerleri nedir buraların? Struga ve İstanbul'daki farkı, birliktelikleri nasıl açıklamak istersiniz?

Şimdi şöyle söyleyeyim. Tabii biz hep ailemizle beraber büyüdükümüz için doğduğumuz topraklardan çok kopuk yaşamadık, gittiğimiz semtler itibarıyla. İstanbul çok farklı bir şehirdir. Örneğin ben İstanbul değil de Ankara'da yaşasaydım, belki daha farklı bir şey olacaktı. Muhtemelen daha kapalı bir Kemal Akar olacaktı. Benim yaşadığım hayat biçimi, bu konuda olaylara bakış açım, istemlerim, heveslerim, gönüllerim farklılaştı. İstanbul müthiş bir şehir. İstanbul'un en büyük zenginliği yer altı değil yer üstü zenginliği. Müthiş bir insan potansiyeli var.

Siz 2012'de Struga'ya ilk defa gittiniz ama Strugalılar ve diğer akrabalar 1952'den 2012'ye kadar değişik yıllarda hep geldiler. Köprü olmaya devam ettiniz. Tedavi, ticaret, ziyaret amaçlı evinizi açtınız, akrabalarla ilişkiler devam etti, insanlar buraya gelip sizi buldular hemşehri olarak, yani gidemediğiniz orayı unuttuğunuz manasına gelmez. Hep hatırladınız yani.

İnsanın sırtında başka yükler olduğu zaman ehemmi mühime tercih ediyor. Bir bakıyorsunuz hayattaki öncelikleriniz farklı oluyor. Akrabalık, misafirperverlik benim için çok önemli.

Bu arada sizin bir Galatasaraylı yanınız var. Ne zaman başladı bu sevdâ?

Kazlıçeşme'de istasyonun yanında bir pastahane vardı. Basri diye bir pastacı bize dondurma verirdi. Beni böylece Galatasaraylı yaptı. Mesela şimdi benim torunum Galatasaraylı, 9 yaşında. Bizim ailede diyorum demokrasi vardır, herkes düşüncesi söyler ama sonuçta benim dediğim olur. Çünkü bizim erkek torun doğduğunda onun dayısı fanatik Fenerli. Dedim bak Arda çocuğa dokunma, diğer dedesi de Beşiktaşlı, dedim Kaan bana ait, sakın ha dedim bulaşmayın. Tabii ben Galatasaray'ın kongre üyesiyim. İki oğlum da kongre üyesi. Hâlen maçlara gidiyoruz.

İlk maça ne zaman gittiğinizi hatırlıyor musunuz?

O zaman bütün maçlar İnönü Stadı'nda olurdu. 1959'da ilk defa gittim. Duhuliyeye giderdik, en ucuz yer orasıydı. Yukarıda açık tribün, kapalı tribün ise bizim için pahalıydı. Ancak demir parmaklıklardan göğüs hizasından yukarıda duhuliyede izlerdik. Kendim de amatör ligde top oynuyordum.

Ohri'de Sabri Gavaz, Kemal Akar, Yıldırım Ağanoglu ve Abdülhalik Şeh ile beraber

Rumeli'den Gelen İnsanlar Hep Muhacir Muamelesi Görmüş

Kemal Bey başka eklemek istediğiniz bir konu var mı?

Rumeli'den gelen insanlar sonuçta hep muhacir muamelesi görmüş.

Muhacir muamelesi derken?

Biz okula başladığımızda bana çocukluk arkadaşlarım Tito diye seslenirdi. Ben dokuz yaşında geldim, 59 yıl sonra olanları daha iyi anlıyorum. Türkiye'deki bir insanın hayata tutunması ile bizim tutunmamız aynı değil. Tabiri caizse biz kazandıklarımızı, tırnaklarımızla kazıyarak elde ettik. Oradan gelen insanlar hep kapalı toplum oldular. Biz dışarıya kız vermezdik. Akrobalar, komşular arasında kesinlikle evlilik yok.

Burada da dışarıya kız vermezdik. *Çünkü bir kültür yabancılaştırması vardı. Geçmiş yıllara kıyasla şimdi nisbeten biraz daha Rumeli kökenliler atak olmaya başladı. Tabii Rumeli'de yaşayan insanların yaşadığı dönemlerde orada gördüğü baskılar var. Devletin koyduğu kurallara uymak gibi bir alışkanlık, dışına çıkmamak gibi bir düşünce var. O kurallarla çevrili olduğu zaman Türkiye'ye geldiğinde de o kurallara azami riayet eder. Aman suç işlemeyeyim, karakola çağrılmayayım endişesi vardır. Çünkü bir polisin kapıya dayanması kadar zor bir şey yoktur bir Rumelili için. Kavgaya da bulaşmaz.*

Şurası kesin; emniyet müdürü, avukat arkadaşlarımız var. Suça karışma oranına bakıldığında Rumeliler en alt sıralardalar. Bizim yaptığımız bir reklam değil istatistiksel olarak böyle.

Türkiye'de daha yeni yeni Balkanlara yönelik bir örgütlenme başladı. Bunu kendi aramızdaki sohbetlerde gözlemledim.

Şimdi bir bakıyorsunuz, Sivas'ın *her köyünün bir derneği var*. Hangi ilden olursa insanlar bu konuda kendi köyüne bir katkıda bulunayım diye o derneklerde müthiş faaliyet gösteriyorlar. Balkan kökenli dediğimizde, eski Yugoslavya, Bulgaristan, Yunanistan hatta Romanya'dan gelen insanlar daha değişik biçimde bir örgütlenme içinde. Bu örgütlenmede, kendi taleplerini haykırmakta yeteri kadar güçlü olamadılar.

Yani geç örgütlendiler.

Taleplerini doğru gündeme getiremediler, doğru bir örgütlenme yapısı ortaya koyamadılar. Ben şuna karşıyım, biz bir dernek, bir vakıf kurduk. Kardeşim işlevin ne? Bu dernekle vakıfla ne elde etmek istiyorsun? Bir dernek kurmak kolay ama bu derneğin fonksiyonlarının olması gerekir. Ben şovenliğe kesinlikle karşıyım. Nasıl Sivas'ın, Erzurum'un köylü derneğinin kendine göre bir kültürü varsa, bu dernekler de oranın şarkısını türküsünü, oradan gelip gidenleri, orada yaşayanların dertlerini paylaşmaları gereklidir. Ben şuna karşıyım; üç paket yağ gönderiyorum, kurbanımı oraya gönderiyorum, olması gereken bir şey ama sorunlarını temelde çözecek argümanları ortaya koymak önemlidir. Bunu yapabilecek insanlar var. Orada yaşayan insanların sıkıntıları biliniyor.

Biz Türkiye'de yaşıyor olmaktan dolayı Rumeli'deki insanlardan on kat daha özgürüz. En yoksulumuz oranın insanına göre kıyasla daha zengin, daha iyi durumda. Çünkü orada insanlar tüketim toplumuna adapte olmamış. İşsizlik diz boyu. Zaten oradaki insan göç vermiş, gurbette çalışanı var. Gelecek göremiyor. Rumeli insanı Türkiye'ye çalışmak üzere geldiğinde evlad-ı fatihan deniyor, ama hak ettiği ilgi ve kolaylığı görmüyor. Oysa biraz çalışma kolaylığı gösterilse, onlar daha zenginleşecek. Yani ha Fransa'dan gelmiş, ha Makedonya'dan gelmiş, ikisine aynı davranamayız. Ekonomik açıdan eşit de-

ğiller çünkü. Bunları düzenlemek için ortak bir aklın ortaya çıkması lazım.

Nasıl çıkacak bu ortak akıl?

Şunu söyleyeyim. Sizin önderliğinizde yürüttüğümüz bu faaliyetler zincirinin çok yararlı olacağını, bir temel atacağını düşünüyorum.

Biz bir kitap hedefledik, şimdi dört kitaba çıktı. Ohri Arşivi'ni tasnif edip kataloğunu Makedon meslektaşlarımızla teslim ettik. Yetmedi, Pir Mehmed Hayâtî Tekkesi'nin evrakını tasnif ettik. Şimdi belki Manastır'a, Prizren'e ve benzerine gel diyecekler. Bizim için çok güzel de. Yıllık izinlerimizle oralara gidiyoruz. Sizin gibi gönüllülerle yılın altı ayını orada geçirmemiz lazım. Bu işe bir önem verildiği gösterilirse, yeni yeni insanlar, hocalar, doktora talebeleri ile bu ideal hedefler devam eder.

Galatasaray Kongresi'ne katılacaklar arasında Strugalı İttihatçı İbrahim Temo'nun torunu Cenani Temo Bey'i tanıdım. Aslında Cenani imiş, kayıtlara Canani diye geçmiş. Çok mutlu olduk. Benim amcaoğlu var, Fikri Soylu, onun kızı Canani Soylu Şişli Terakki Lisesi'nde Türkçe öğretmeniymiş. Fikri Soylu beni aradı, bir Tekin Abi var beni arıyor, ya abi Ohri-Struga-Resne Derneği'nin başına geç diyor.

Avukat Nurten Hanım kurdu o derneği.

O yöremizden böyle tanımadığımız çok insanlar var. Mesela *Hürriyet*'ten Sedat Ergin, Ohri kökenli. Belli insanları bu sürecin içine kattığımızda sesimiz biraz daha etkili ve gür çıkacaktır. Benim oradaki niyetim siyasetin dışında. Ama siyaset üzerinde de etkili olabilecek bir baskı grubu olarak buradaki insanların taleplerini dikkate alıracak bir ciddiyet ve bir

çoğunluk olması gerekiyor. Sanıyorum bu *süreç başlamıştır. O sürece katılacak* başka değerli insanlar da vardır. Daha da genişleyecektir.

Çok teşekkür ederiz, güzel bir sohbeti.

Emir Volina

Adı Soyadı: Emir Volina

Doğum Yeri ve Tarihi: Struga, 1990

Mesleği: Doktor

Milliyeti: Türk

Uyruğu: Makedonya Cumhuriyeti

5.

Dr. Emir Volina:

*Türkçeyi nereden öğrendin,
Balkanlar'da hâlen Türkler yaşıyor mu?
Beni en çok sinirlendiren sorular⁶²*

Emir Bey siz benim için farklı bir açıdan önemlisiniz. Çünkü Struga ve Ohri'de yaşayan Türk gençleri arasında, en üst seviyede tıp eğitiminizi bitirip ora Türklerinin aydın kesiminden biri olmayı başarmış birisiniz. Biliyorsunuz bu kitap için Struga ve Ohri'den ev hanımından öğretmene, şoföründen milletvekiline çok çeşitli meslek ve eğitim gruplarından insanlarla röportajlar yaptık. Strugalı bir Türk doktor olarak sizi de tanımak isteriz.

Emir Volina: Struga Türklerindim. 26 yaşındayım. İlk, orta ve lise hayatım hep Struga'da geçti. Miladinovski Kardeşler İlköğretim Okulu'nu bitirdim. Hatta ilkokul öğretmenim anem Nagihan Volina'dır.

Annenizin öğretmen olması bir öğrenci açısından zor mu yoksa kolay mıdır?

Daha zor. Mesela arkadaşlar arasında bazı zorluklar yaşadım. “Annen sana kolaylıklar sağlıyordu, soruları sana veriyordu” diye sözler duyuyordum. Ama öyle olmuyor. Arkadaşımdan çok daha fazla çalışmak zorunda kalıyordum. Liseyi bitirdikten sonra 2008'de Ankara'da Gülhane Askerî Tıp Akademisi'ne (GATA) kabul edildim.

62 Strugalı Emir Volina ile 3 Ocak 2017'de İstanbul'da H. Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılan mülakattır.

O süreç nasıl gerçekleşti? Nasıl kabul edildiniz?

Halamın oğlu Valdirin Abdullah, GATA'da okuyordu. Sınavlarına girmiş ve kazanmıştı. Lise hayatımızda aramız çok iyiydi. Doktor olmaya hatta askerî doktor olmaya karar verdim. Onun da yönlendirmesiyle sınavlara girdim. GATA'nın imtihanı Türkiye'de okumak isteyen yabancı öğrencilerin girdiği diğer üniversite imtihanlarından farklıdır. Bu imtihanı, Üsküp'te TC Büyükelçiliği'ndeki askerî ataşelik yapmıştı. Yazılı ve spor imtihanları gibi dört beş imtihandan geçtim ve kazandım.

Ad olarak yabancı bir ülkeden Makedonya'dan Ankara'ya geldiniz. Ancak Türksünüz ve isminiz de Türkçe. Neler yaşadınız, Türkiye'den arkadaşlar sizi nasıl karşıladılar?

Ankara'ya ilk gittiğimizde bizi Türkçe yeterlilik imtihanına aldılar. Tabii ki anadilim Türkçe olduğu için ben direkt geçtim. Kendimi çok iyi hissettim bu sınavı geçtikten sonra. Hocalarım da dış ülkeden gelen ve Türkçesi bu kadar iyi olan birini gördükleri için çok sevindiler. Sınıfımız ilk başladığımızda 90 civarıydı. Bunların yaklaşık 10-15 kişi yabancı uyrukluydu. O dönemde Balkanlar'dan Türk olarak bir tek ben vardım ve Arnavutluk'tan da bir öğrenci vardı. Diğer yabancı uyruklular arasında Ürdün, Azerbaycan vesaire ülkelerden gelenler vardı.

Arkadaşlarının sana yaklaşımları nasıldı? Çünkü Türkiye'de, Rumeli'de hâlen Türklerin yaşadığından habersiz binlerce insan var. "Türkçeyi nerede öğrendin? Balkanlar'da hâlen Türkler yaşıyor mu?" soruları soruldu mu size?

Çok soruluyor zaten. En çok karşılaştığımız ve beni sinirlendiren sorulardır bunlar. Fakat Türkçe konuştuktan sonra karşımdaki de mutlu oluyordu kendim de mutlu oluyordum.

Bunu neye bağlıyor, bu tür sorularla karşılaşmayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Rumeli'yi tam olarak bilmemelerine bağlıyorum. Tarih ve kültürümüzden tam olarak haberdar olmamalarına bağlıyorum. Bu tür sorularla karşılaştığımda kendimi çok kötü hissediyordum. Ancak sonra onlarla sohbet ettiğimde orada Türklerin hâlen yaşadığı, Osmanlı'nın bıraktığı eserlerin ve insanların orada bulunduğundan arkadaşlarımı haberdar etmekten çok memnun oluyordum.

GATA'da Türkiyeli Türk arkadaşlarından hiç Struga'ya davet ettiğiniz oldu mu?

Evet oldu. Onlara gölümüz çok büyük ve çok temiz diye söyledim. Onlar da “*göl o kadar büyük olur mu, deniziniz yok diye hava atıyorsun*” der, şakalaşırdık. Geldiklerinde o manzarayla karşılaştıklarında en çok şaşırdıkları, Ohri Gölü'nün eşsiz güzelliği, büyüklüğü ve temizliği olmuştu.

1992'de Makedonya'nın bağımsızlığı kazanmasından sonra kaç Makedonya vatandaşı GATA'dan mezun oldu?

Makedonya Cumhuriyeti'nden 2 Makedon, 3 Arnavut ve 3 Türk GATA'da okuyup mezun olmuştur. Bunlardan hâlen 2 kişi askeri doktor olarak Makedonya'da hizmet veriyorlar. Diğerleri imkân sağlanamadığı için serbest olarak çalışıyorlar.

Strugalı bir Türk olarak size sormak istiyorum. Türkiye'den gelen turistleri gözlemlediğiniz zaman onları nasıl değerlendiriyorsunuz, en çok nelerden etkileniyorlar?

Biliyorsunuz Ohri ve Struga'da iki tane tekkemiz var. O tekeler ve Osmanlı'dan kalan eserlerin hâlâ aralıksız devam etmesini, gölün temiz ve doğal güzelliklerini gördüklerinde etkileniyorlar. Tabii en çok Türklerin yaşadığını görünce

şşıyorlar. Çünkü bu topraklarda Türklerin var olduğunu çoğu bilmiyor. Ama bir restoran ya da mağazaya girdiklerinde Türkçe konuşulunca mutlu oluyorlar.

Türkiye ile Makedonya arasında geliş gidişlerin artmasından ne tür somut faydalar elde edilebilir?

Kesinlikle çok faydalı buluyorum. Mesela 2014 yılında Struga ile Büyükçekmece Belediyesi'nin kardeş belediye olması çok önemlidir. 3.000 öğrenciye kardeş belediyemizce eğitim yardımı yapılması bizim için çok büyük bir mutluluk. Büyükçekmece Belediyesi bizim için okul binası inşa ediyor. Struga küçük bir kasaba ve Ohri'ye nazaran Müslümanların daha fazla yaşadığı bir yer olduğu için bu tür faaliyetlerin şehrimizde yapılması çok büyük önem taşıyor.

Bu yardım ve etkinliklerin yapılması Struga Türklerinin varlığı ve onlara Türkiye tarafından sahip çıkıldığını göstermesi bakımından da orada yaşayan halkı gerçekten çok sevindirdi.

Makedonya Türklerinin Sorunları

Makedonya Türklerinin karşılaştıkları en önemli sorunlar nelerdir, biraz bahsedebilir misiniz?

En önemli birinci sorunumuz işsizlik. Ekonomik sıkıntılardan ötürü birbirimize yeterince sahip çıkamıyoruz. Babaların ya da erkeklerin çoğu yurt dışında çalıştığından çekilen hasret, en önemli problemlerimiz arasında yer alıyor. Çok sıkıntılar var, nasıl anlatayım? Mesela Türklerin üç siyasî partiye bölünmesi bizim için bir problem. Birbirimize sahip çıkamıyoruz. Daha güçlü olacağımıza enerjimiz ve kuvvetimiz bölünüyor. Türkleri yeterince temsil edip koruyamıyor, onlara yeterince hizmet edemiyorlar. Bu yüzden Türklerin çoğunluğunun da o partilere oy verdiğini düşünmüyorum.

Struga Türklerinin eğitim hayatı ve Türkçe eğitim görmeleri bir sıkıntı meydana getiriyor mu?

Annem bir Türk sınıfı öğretmeni olduğu için yıllardır bu sıkıntıyı çekiyor. Keza Türkçe okuyan diğer arkadaşlarım da. Annem hâlâ ilkokulda karma sınıflarla çalışmak zorunda. Yani 1. ve 3. ya da 2. ve 4. sınıflar aynı yerde birleştirilmiş olarak eğitim görüyorlar. Üniversite okurken bu onlara bir engel gibi gözükse de üstün gayretleriyle üniversite okumada gerçekten başarılılar.

Makedonya Cumhuriyeti'nin en büyük zorlukları nelerdir? Siyasi, ekonomik ve kültürel noktada neler yaşanıyor?

Siyasetin içinde değilim ama yakında seçimler oldu hâlâ hükûmet kurulamadı. VMRO bir milletvekili farkla seçimi kazandı. Ancak bir Arnavut partisi ile hükûmet kurabilecek. (*Badinter sistemi= Bu sistemde Bir Makedon partisi mutlaka ülkenin en büyük Arnavut partisi ile koalisyon yapmak zorundadır*). Bu sayede Arnavutlar, Türkler'den sayıca çok fazla olduğundan devlette daha çok temsil edilip iş bulma imkânına sahip olabiliyorlar.

Bence devletin en büyük sorunu dışarıya göç vermesi. Sadece Türk ve Arnavutlar değil, Makedonlar da göç etmeye başladılar. Bunun temel sebebi de ekonomik problemlerdir.

Strugalı Türk olarak bir avantajınız var. Türkçe, Arnavutça ve Makedonca'yı biliyorsunuz. Bir de buna bir batı dili ilave olunca bir anda 4-5 dil biliyorsunuz.

Evet, hem de doğuştan. Ayrıca Sırpça, Boşnakça da konuşabilirim. Ankara'ya geldiğimde arkadaşlarımla, "*Kaç dil biliyor-sun*" diye bu mevzularda devamlı konuşurduk. Onlara, 5-6 dil biliyorum deyince şaşırırlardı.

Bir Makedonla konuştuğunda Makedonca mı, Türkçe mi düşünüyorsun? Yine Türkiye’de bizlerin yabancı dil problemi var, biz öğrenemiyoruz. Siz bunu nasıl başarıyorsunuz?

Türkçe düşünüp, Makedonca cevap veriyorum (*gülüyor*). Doğar doğmaz öğrendiğimizden bunu başarabiliyoruz. Struga nüfusu Makedon, Arnavut ve Türklerden oluştuğu için belki de hiç gayret sarfetmeden öğreniyoruz. Ancak genç Makedonlar mesela Arnavutça ve Türkçe bilmez.

Arnavutlar’ın köyden Struga’ya yerleşenleri Türkçeyi bilmez, kasabalı Strugalı olanlar özellikle yaşlılar ise bilir. İhtiyar Strugalı Makedonların da çoğu Türkçe bilir. Çünkü 1980’li yıllara kadar Türkçe çarşıda yaşayan bir dil imiş. Dedemin Makedon arkadaşları bize gelir Türkçe konuşurlardı. O da güzel bir duyguydu.

Askerî Doktorum Ama Makedonya’da İşe Başlatılmadım

GATA’da Makedonya askerî üniformasıyla okudunuz, 2014’te doktor teğmen olarak mezun oldunuz. Rütbenizi taktınız ancak memleketinizde size bir iş verilmemiş, aranıp sorulmamışınız. Türkiye’de bazen maaşınız işler ama göreve atanamayabilirsiniz. Ama bu sizde böyle değil. Siz niye göreve başlatılmadınız?

Çok farklı bir durum. Mezun olduğumdan Ankara’daki Makedonya Askerî Ataşeliği’nin bilgisi var. Okulumu bitirip Struga’daki evime geldim. Birkaç yere başvurdum ama işe başlatılmadım ve maaş alamadım. Bir, birbuçuk sene bekledim, birisi arar “gel burada başla” diye. Neticede Makedonya Savunma Bakanlığı’na bağlıyız. Bildiğim kadarıyla askerî doktor açığı da var. Ancak Makedonya seçimleri dolayısıyla

ortalık biraz karışık. Herkes seçim sonucuna odaklanmış durumdaydı son 1,5 senedir. Sırf ben değil arkadaşlar da benim gibi göreve başlatılmadı. Bu çok kötü bir durum.

Makedonya’da sivil doktor olarak çalışmanız mümkün değil miydi? Bundan sonra ne yapacaksınız?

Mümkündü ama çok zor bir süreç. Ya Makedonya’da bir partiye üye olacaksınız, ya da ailenizden biri yüksek ve etkili yerlerde olacak. Ülkemizde sistem ancak böyle işleyebiliyor. Üstelik Makedonya’da doktor açığı olmasına rağmen, bu böyle. Ben de ailemle oturup konuştum. Annem babam gördüler çektiğim sıkıntıyı ve Türkiye’ye gitmeme rıza gösterdiler. Zaten Nusret Babaannemin abisi ve ailesi Ankara’ya göç etmişler. Nazif Dedemin tarafı ise Bursa’ya yerleşmiş. Türkiye ile bu yüzden çok yakınız. Böylece mecburen Türkiye’ye geldim ve T.C. Sağlık Bakanlığı’na çalışma için başvurdum. Kabul edildim, aile hekimi olarak İstanbul Çeliktepe’de görevime yakında başlayacağım.

Nazif Deden ile de bir röportaj yapmıştım iki sene evvel. O, sana olan özlemini “...bende burda evlatsız gideceğim anladın mı? Torunların hasreti ile yaşayacağım. İşte benim her gün aglar yüregim. Sevinirim gelecek, sevinmem nereye gidecek...” diye ifade etmişti. O zaman siz mezun olmamıştınız, sırf gurbette okuduğunuzdan bunu söylüyordu. Şimdi görüyorum ki haklı çıktı. Siz okulu bitirseniz de yine onlardan uzakta çalışmak zorunda kalacaksınız, o da dede olarak bu hasreti yaşayacak.

Dedem ve babaannem açısından öyle. Ama tabii Türkiye ile uçak veya karayoluyla memleketime ulaşım kolay olduğundan ailem bu konuda en azından biraz daha rahat. Özlerlerse gelirler, biz de gideriz.

Türkiye’deki Rumeli derneklerinde uzun süreler çalıştım, gözlemlerde bulundum. Balkan ülkelerinden gelen öğrencilere burs veren komisyonlarda çalıştım. Aslında bu durum bir açıdan gizli göç dediğimiz neticeye sebep oluyor. Bu neden kaynaklanıyor, Türkiye’de okuyan talebeler niye ülkelerinde değil de burada çalışıyorlar?

Makedonya’da işsizlik belki de birinci sorunumuz. Sadece Türkler değil Arnavutlar’ın da çoğunluğu yurt dışında çalışıyor. İşsizlik bizi çok etkiliyor. Bu mecburiyetten kaynaklanı-

yor. Türkiye'nin yatırımlarıyla oraya el atması belki bunu biraz durdurabilir.

Bundan sonraki planlarınız nedir, ihtisas yapacak mısınız?

Evet, ihtisas yapmayı düşünüyorum. Yılda iki kez imtihanlar oluyor. Birine girdim, ancak olmadı. İkincisine hazırlanıyorum. İnşallah uzmanlığı kazanıp, insanlığa hayırlı bir doktor olmayı planlanıyorum.

Cemal Akar

Adı Soyadı: Cemal Akar
Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 1973
Mesleği: Endüstri mühendisi
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

6.

Cemal Akar:

Göç etmek, bildiğiniz ortamdaki her şeyinizi terk etmek demek⁶³

Bizim projemiz Kemal Akar Bey’le başladığı için onunla yaptığımız röportajda kendisini tanıdık. Onun hayatından detayları öğrenme şansı bulduk. Siz de bu hayatın içinde, onun evladı olarak bir güürsünüz. Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Cemal Akar, 1973 İstanbul doğumluyum, 1996 senesinde İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği’nden mezun oldum. Biri dokuz biri beş yaşında iki kızım var. Yaklaşık 13 yıldır, 2002 yılından beri kendi kardeşimle iki ortağımızla ortak girişimimiz olan Tempo Şirketler Grubu’nda yönetici olarak çalışıyorum. Ağırlıklı olarak mobil telekomünikasyon, teknoloji, müşteri hizmetleri gibi alanlarda faaliyetteyiz.

Kemal Akar kimdir, biraz bahsedebilir misiniz? Baba figürünün ötesinde, bir insan olarak sizin için ne ifade ediyor?

Kemal Akar aslında çok özel bir insan. Ben 42 yaşında birisi olarak söylüyorum bunu. İnsan daha küçük yaşta baba figürünün etkisi altında oluyor. Bugün babama objektif olarak baktığımda çok özel bir insan görüyorum. Hayata başladığı nokta ile gelmiş olduğu nokta arasındaki mesafenin çok uzun

63 13 Mayıs 2015 Cemal Akar ile H. Yıldırım Ağanoğlu tarafından İstanbul’daki bürosunda yapılan mülakattır.

olduğunu düşünüyorum. Yani bir ömürde çok önemli bir mesafe katetmiş birisi. Şöyle söyleyeyim, bir insan ondan daha yukarda bir yerde olabilir ama başladığınız yerden neyi nereye taşıdığınız çok önemli bir şey. Sonuçta göçmen bir ailenin çocuğu olarak 9 yaşında, çok dar imkânlarla fakirlik içerisinde, İstanbul gibi bir şehre geliyorsunuz ve o şehirde milyonların arasında bir isim oluyorsunuz. Bugün, Kemal Akar dediğinizde siyasette bir isimdir. Galatasaray Spor Kulübü camiasında bir isimdir. Ne bileyim sosyal hayatta bir isimdir. Yani, Kemal Akar bir markadır.

Bundan sonra Rumeli'de de bir marka olacak.

Orada da öyledir. Dolayısıyla babamı özel bir insan olarak görüyorum. Özellikle zeki bir insan, ama aynı zamanda çok çok iyi bir insandır.

İyi sözünü biraz açalım mı?

Yani vericidir. Babamın parası, zamanı, malı, mülkü, imkânı herkese açıktır. Ben öyle birisi değilimdir. Ben onun gibi davranırsam bende sırtıtır. O başka bir şey. Ama size de geçiyor, belli şeyleri görerek büyüyorsunuz. Bir erkeğin hayatında baba figürü çok önemli bir kavram.

İnsanlar Geçmişe Dönük Hikâyelerin Olumsuz Taraflarını Çok Anlatmazlar

Babanız göçmen bir ailenin çocuğu olarak gelmiş, bu sizin için ne ifade ediyor? Neler duydunuz, neler yaşadınız? Siz göçmenliği görmediniz, sadece duydunuz. Bu duyduklarınız neler ifade ediyor?

İnsanlar geçmişe dönük hikâyelerin olumsuz taraflarını çok anlatmazlar, genelde öyleyizdir. Negatif olayları sileriz. Zih-

nimiz öyle çalışır ve hikâyeleri daha güzel taraftan anlatırız. Askerlik çok da sevmediğimiz bir andır ama hepimizin askerlik hatıraları harikadır. Geliyorsunuz aksanınız farklı, acaba nasıl algılanıyor? Acaba bulunduğunuz girdiğiniz çevrede nasıl bir muameleye maruz kalıyorsunuz?

Ayrıma tabi tutuluyor musunuz?

Tutuluyorsunuzdur muhtemelen. Yabancısınız, kalkalım buradan sizinle, ikimiz alalım çoluğu çocuğu, gidelim Afrika'nın bir ülkesine veya başka bir yere, evimiz barkımız yok. Düşünün, öyle bir yere yerleşiyorsunuz. Göç etmek, bildiğiniz ortamdaki her şeyinizi terk etmek demek. Bilmediğiniz bir ortama göç ediyorsunuz ve yabancı olarak yerleşiyorsunuz. Düşündüğünüzde bunlar aslında zor koşullar. Mesela bir başka problem, maddi imkânınız yok.

Ben göç çalışan birisi olarak bu anlattıklarınızı çok iyi biliyorum ama açmaya çalıştığım taraf sizin aileden neler gördüğünüz?

Açıkçası çok zorluk hikâyesi dinlemedim ben. Ama kendi kendime geriye dönüp objektif olarak fotoğrafa baktığımda herkes için zor olduğunu anlayabiliyorum. Mesela babamın şunu dediğini hatırlarım; “*Oğlum ben arkadaşlarımla top oynayacakken şortum olmadığı için okulu bıraktım*” derdi.

Biz şimdi futbol maçına gidiyoruz. Galatasaray stadında locam var. Babam ise diyor ki, “*Ben maça gitmek için maçtan önce stadın önünde çikolata satardım, ondan kazandığım parayı bilet parası yapardım.*” Şimdi bu arada gidilen mesafenin %80'ini babam katetmiştir. Biz bugün locada oturuyorsak o mesafenin çoğunu biz katetmedik, onun katettiği mesafenin üzerine biz sadece biraz ilerleme kaydedebildik. Bayrağı aldığımız yerden geri gitmedik, biraz üzerine koyduk, mesafenin büyüğünü ba-

bam katetmiştir. Maça gitmek için çikolata satan adamdan, locası olan adama kadar olan mesafe uzundur.

Makedonya ile Bağlantımız Anneannemle Sürerdi

Sizde teyzelerden, halalardan Rumeli'ye ait bir şeyler kaldı mı?

Bizim anne tarafımız Ohrili olduğu için mesela anneannemin börekleri. 4-5 sene önce vefat etti. Onunla yaklaşık 30 sene kadar birlikte yaşadık. Yalnız onun 15 senesi alzheimer hastalığıyla geçti. 30 yaşına kadar beraberdik. Makedonya ile bağlantımız anneannemle sürerdi. Çünkü anneannem, özellikle dedem vefat ettikten sonra yazları devamlı giderdi. Dedem, ben 20 yaşında iken öldü. Biz dedemle de çok yakındık.

Anneannem Makedonya'ya 1993'te dedem öldükten sonra sürekli gidip gelmeye başladı, ben 20'li yaşlarda idim. On-
dan önce çok hatırlıyorum. Hatta okuma yazma bilmeyen anneannem, kendi kendine pasaport filan çıkardı. Nasıl becerirdi muamma, anlayamadık. Anneannem uçak bileti filan alır giderdi.

Doğum tarihi nedir hatırlıyor musunuz?

Herhâlde 1930 civarındır. Muhtemelen 1955'lerde İstanbul'a göç etmiştir. Rumeli ile bağlantıyı kuran oydu. Anneannem müthiş hikâyelerle dönerdi. Biz her sene o hikâyeleri bir daha, bir daha dinlerdik.

O zaman ilk aklınıza gelen orijinal hikâyeyi anlatır mısınız?

Şimdi anneannem gelir, bütün sülalesini biz sanki dün görmüş gibi anlatır. Biz biliyormuşuz gibi anlatırdı. Biz de onlarca kere dinlerdik, ben çok severdim anneannem ile dedemi. Daha önce anne tarafından dedemin İkinci Dünya Savaşı'nda

savaşmış olduğu için, asıl oradan çok hikâye var bende. Dedemin abisinin İkinci Dünya Savaşı'nda askerden kaçması var. Ben ortaokulda hikâye yazdım bunun üzerine. Yugoslav ordusunda Almanlara karşı savaşıyorlar. Onları hatırlıyorum.

Bize ait olan ağız özellikleri var Rumeli ağzında, o şiveler sizin hoşunuza gider mi?

Çok hoşuma giderdi. Çocukken kardeşim Gökhan ile ikimiz çok taklit ederdik, şimdi uzun zamandır pek yapmıyoruz.

Çünkü taklit edecek kimse kalmadı. Onlar gibi konuşan birini görmüyorsunuz.

Şimdi en son kalan büyük halam var. Babamın büyük ablası, o hâlâ aksanlı konuşur. Ama en canlı bilgi alınacak halamdır. Çünkü göçü 18-19 yaşında evliyken yaşamış.

Sizin çocuklarınız ya da kardeşinizle bir arada olduğunuzda “Bire na’paysın” gibi, dilinize takılan Rumeli ağzından kelimeler var mı?

Ara ara Gökhan ile öyle konuşuruz. Gökhan çok tiyatral çocuktur ben öyle değilim. Natürel bir komedyendir. Onun özelliği ciddi duruşunda espri çıkarmasıdır. Espri yaparken yüz ifadesi değişmez. Anlamazsınız, birkaç saniye sonra espri yaptığını anlarsınız. Taklit yeteneği de çok kuvvetlidir.

80’li yıllardaki çocuk gözünüzle babanızın sendika yıllarına dair neler hatırlıyorsunuz?

1979’da Yunus dedem vefat etti. 1980’de babam hapse girdi, demek ki arada bir sene filan var. Baba tarafından ise dedem Yunus ve babaannem ise Makbule Hanım’dı.

Babamı tutuklamaya geldiklerinde ben 7 yaşında, Gökhan 4 yaşında idi. Bizim evimizde şimdi filmlerde olan sahneleri

Cemal Akar'ın bürosunda

yaşadım. Oturduğumuz evimize arama taramaya gelen askeri görseniz, sanki savaşa geliyorlar. Yol boyu asker oldu. Biz kapıda askerler geldi diye sevindiğimizi hatırlıyorum. Oysaki bizim evi aramaya geliyorlar. Ama bize bir şekilde annem çok az aksettirdi. Bize etkilerini minimum derecede hissettirdi. Babanız evde değil, evde olan annemiz her gün işe gider gibi mahkemeye gidiyor. Küçük teyzem bize bakardı. Maksut Dedemin ve anneannemin de ciddi desteği oldu. Açıkçası benim hafızam o günleri biraz silmiş. Normalde 7-10 yaş arasını bir çocuğun hatırlaması gibi ben canlı hatırlamıyorum. Dönüyorum, deşelemeye çalışıyorum biraz bir şeyler çıksın diye, işin sıkıntılı taraflarını sanki silmişim. Ama geceleri o günkü üzücü durumlar olduğunda, babam olsaydı böyle olmazdı, müdahale ederdi duygusunu yaşadığımı hatırlıyorum.

Ne kadar ayrı kaldınız babanızdan?

İki buçuk yıl. 8 ay gözaltına alındı, sonra 8 ay dışarıda kaldı, sonra iki sene tekrar hapis yattı. Toplamı 2,5 yıla tekabül etti.

Bu durum okul hayatınızı etkiledi mi?

Ben eğitim hayatında çok başarılı bir çocuk oldum. Ben 5. sı-

nıfın sonunda özel bir kolej sınavını kazandım. Tesadüf koleje 5. sınıfta hazırlanırken babam hapisten çıktı. Orada çok takdire şayan bir hareket yaptığını düşünüyorum. Babam hapse girdiğinde bizim hiçbir şeyimiz yoktu. Bir birikim vesaire ve hapisten çıktığında ise daha zor durumdaydık. Ona rağmen ben kolej sınavını, özel okulu kazanınca, babam bana oğlum özel okulları yazma demedi. Ben şimdi özel okulda çocuk okutuyorum, çok büyük bir cesaretmiş. Ben şu hâlimle zorlanırken, o hiçbir engelleme yapmadı. Özel Dost Lisesi'ni burslu değil, ücretli kazandım, babam bir şekilde ücreti buldu buluşturdu, meseleyi çözdü. Liseyi bitirdikten sonra İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği'ni kazandım ve mezun oldum.

Ondan sonra iş hayatına nasıl atıldınız?

Babam hapishaneden çıkınca maaşlı işe girmedi, ticaret hayatına atıldı. Önce halamın kocası ile iş yaptı. Sonra birlikte başka bir şirket kurdular. Bu otelcilik sektörüne malzeme sağlayan bir şirketti. 1985-86'larda o iş çok başarılı oldu. Ben ortaokul, lise ve üniversitede okurken babamın işleri çok iyi gitti, biz mezun olduğumuzda işler tersine döndü. Biz ilk o işlerle başladık. Asıl sıkıntıyı biz orada çektik. 1997-2003 arası çok büyük banka borçları, hacizler...

1996-2001 arası babamla beraber, (*arada askere gittim*) o şirkette çalıştım. Tupaş otel ve restoranlara malzeme satıyordu, bardak, tabak çanak. Babam bu işe girdikten sonra Türkiye'de turizm patladı. Bütün güneyde, İstanbul'da 5 yıldızlı oteller, büyük oteller babamın müşterisi olmaya başladı. İş çok büyüdü. Biz sonra bir porselen fabrikası kurup kendimiz imal etmeye başladık. İmalata girince ters takla attık. Ticarete çok başarılı iken, üretimde sıkıntı yaşadık. 96-97'de terse sardı, ben 97'de mezun oldum. 2002'lerde kapandı her şey tasfiye oldu. Biz o işler patlayınca döndük kendimiz iş kurduk.

Biz işimizi sıfır para ile kurduk. Özel bir şey geliştirdik. Dn-
yada ilk defa biz yaptık. ağrı merkezinden kontr satmaya
başladık. Ondan sonra iş çok başarılı oldu. Sıfırdan hatta eksi-
den aldık bugünlere geldik. 2002'den beri bu sektörde devam
ediyoruz.

Çocukken Rumeli'den Gelenlere Uzak Hissedi-yordum Kendimi

**İlk defa memlekete iki sene önce gittiniz sanırım. Rumeli,
Struga, Ohri deyince neler hissediyorsunuz? Makedon-
ya'dan akrabalarınız daha sıklıkla 1995'ten sonra gelmeye
başladı. Rumeli'den gelen akrabalar size ne ifade ediyor-
du?**

Rumeli'den gelenlere uzak hissediyordum kendimi, akraba
gibi değil de sanki yabancı ülkeden gelen birileri gibi. Baba-
mın söylediğine göre yakın akrabalarımız ama bana bir şey
ifade etmiyordu. O bağı ocuk aklımla kuramadım hiçbir za-
man.

**Buradaki akrabalarınızla çok, onlarla daha az görüştüğü-
nzden mi?**

Herhâlde yle olsa gerek. Ben onları akrabam gibi değil de yurt
dışından gelen bir misafir gibi hissettim her zaman.

Çok sık mı gelirlerdi?

Çok sık gelmezlerdi. O iletişimi ne kuvvetlendiriyor? Bazı
şeyleri paylaşman gerekiyor. Hiçbir şey paylaşmadığın, düğün
dernek olduğunda arada gelen kişiler. O zamanlarda facebo-
ok, telefon yok, kimse ile konuşulmuyor. Ayda yılda bir an-
nemler telefon yazdırıp o şekilde konuşuyorlar.

Biz bu bağı ancak iki üç sene evvel daha kuvvetli kurabildik.

2013'te ilk kez gittiğimde bu ülkedeki insanların benim akrabalarım ve yakınlarım olduğunu hissettim. Yakın olduğumuza ilk defa hissettim.

Bir şeyler mi paylaştınız, ne değiştirdi bu düşüncenizi?

Ben değişmişimdir büyük ihtimalle. Biraz yaşla filan da etkili.

Onların Rumeli'de gösterdiği samimiyet ve sıcaklık Türkiye'de yok.

Olabilir. Onun da etkisi var. Çok yakın davranıyorlar. Ben de samimi birisiyimdir. Dışarıdan birini de getirin 5 dakika sonra samimiyet kurarım. Yakın hissederim. Olumsuz bir şey gelmediği sürece insanlarla kolay kaynaşırım.

Bitirirken birkaç kelime soracağım, mümkünse bir kaç kelime ile size ne çağrıştırdığını belirtiniz.

Anne?

Güzel kadın.

Baba?

İyi adam.

Anneanne?

Çok baktı bize.

Babaanne?

Görmedim.

Maksut Dede?

Hikâye anlatırdı. Hikâyeci.

Yunus Dede?

Küçüklüğümde her gün beni gezdiren adam.

İstanbul?

Çok severim.

Genel olarak Balkanlar, Rumeli?

Baba toprağı.

Struga?

Drim diyelim.

Ohri?

Anne memleketi

Teşekkür ederiz.

Ohri Gölü'nün en lezzetli balığı Pastrımka (Alabalık).

Gökhan Akar

Adı Soyadı: Gökhan Akar
Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 1976
Mesleği: İş adamı
Milliyeti: Türk
Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

7.

Gökhan Akar:

*Rumelililer naif, nazık bir toplum
ama ön planda Rumelili kimliğiyle
dolaşmıyorlar⁶⁴*

Gökhan Bey bize kendinizi tanıtır mısınız?

İstanbul doğumluyum. Bütün okul hayatımı İstanbul'da yaşadım. İstek Vakfı Koleji arkasından Marmara Üniversitesi İktisadi İlimler Fakültesi İşletme Bölümü'nü bitirdim. Yaklaşık 15 yıldır telekomünikasyon sektöründe faaliyet gösteren birkaç şirketin ortağı, yönetim kurulu üyesi ve yöneticisi olarak çalışmaktayım. Evli, iki çocuk babasıyım. Oğlum Kaan on yaşında, kızım Zeynep de 6 yaşında.

Rumelili muhacir ailenin bir çocuğu olarak büyüdünüz.

Bunu ne kadar hissettiniz, bu hissettirildi mi size? Sizin için Rumeli ne ifade ediyor diye başlayalım?

Çok hissettik. Özellikle çocuk yıllarında akrabalık ilişkileri olarak çok hissettik. Özellikle anneannem ve Maksut dedemle. Babamın annesi ile babamın babasını tanıma fırsatım olmadı. Ama halalarım babamın tarafındaki kardeşi büyük halam; annemin ailesi anneannem, dedem, tamamen o kültürün içinde yaşıyorlardı, hayatlarının sonuna kadar da o kültürün içinde yaşadılar. Türkiye'de yaşamalarına rağmen anneanne ve dedemin kendi aralarında evde konuştukları dil Türkçeydi.

64 13 Mayıs 2015'te Gökhan Akar ile İstanbul'da H. Yıldırım Ağanoğlu tarafından yapılmış mülakattır.

Sizden gizli bir Şey konuŐacakları zaman mı bu dille konuşurlardı?

Kendi aralarında Makedonca konuşurlardı. Çok ufaktık, biraz kızılıyorduk biraz hoŐumuza gidiyordu.

Siz de, “Anneanne bize de ğret” diyor muydunuz?

Ufak ufak ilgiliniyorduk. Anlamaya alıŐıyorduk. O zaman daha fazla kelime biliyordum. Şimdi bir Şey hatırlamıyorum. Anneanne o kadar içinde idi ki, kendi aralarında Makedonca konuşuyorlardı, ailemin büyükleri hâlâ Őiveli, aksanlı konuşur.

Bu hoşunuza gider mi?

Hoşuma gider, ben de konuşmak istesem Şu anda Őiveli konuşabilirim. O kadar iyi biliyorum. Tamamen Rumeli aksanıyla konuŐabilecek kadar biliyorum. Halam hâlâ öyle konuşur, anneannem dedem ölene kadar öyle konuştu.

Ben farkında değildim, Rumeli'ye gittiğim zaman veya Rumeli'den bir arkadaŐla telefonla konuştuğum zaman, onlar gibi konuŐuyormuŐum. Arkadaşlar, “Hemen deđiŐiyorsun” diyorlar. Ben, “Olmaz yle bir Şey, benim Trkem güzel-dir, kaymaz.” diyorum. Yok, diyorlar samimiyet ve sevgiden dolayı sen onlarla konuşurken hafif bir aksan hissediliyor, derler. Akrabalarınızla ilgili neler söylemek istersiniz?

Adanalı arkadaşlarım var benim, kendi aralarında farklı konuŐuyorlar, benimle farklı konuŐuyorlar. Avukatımız var Kıbrıs'ta bambaŐka konuşuyor kendi içinde. Sorunuza dönersek çocukluk yıllarında çok fazla akrabalar arasında geliş gidiŐ vardı. AŞağı yukarı akrabaların tamamı tatillerini İstanbul'da geçiriyorlardı. Evimizde çok fazla kalınıyordu. Bundan 20 sene önce otel diye bir Şey pek kullanılmazdı. Küçücük metrekare evlerde doluŐup yatakları yere serer yatardık. Sonuçta

o insanlarla çok iç içe yaşadık. Neden sonra koptuğumuzu da tam hatırlamıyorum. Bir süre sonra gelme gitme azaldı. O insanlar da buraya gelmemeye başladı. Biz zaten belli sebeplerden dolayı Struga'ya gidemiyorduk.

Neden gidemiyordunuz?

Babamın birtakım özel sebepleri vardı, 12 Eylül'den sonra yurt dışına çıkamama problemleri vardı.

Kuzenlerim Struga'ya Döndüklerinde Arkalarından Hüngür Hüngür Ağlardım

Siz gidebilirdiniz, bir engel yoktu. Babanıza yurt dışı yaşağı vardı ama size yoktu.

Götürselerdi giderdik. Kuzenlerim bize gelip Struga'ya döndüklerinde arkalarından hüngür hüngür ağlardım.

Sizin için en etkilendiğiniz veya en sevdiğiniz kuzeniniz kimdir? Birkaç tane isim vermek gerekirse, mesela arkasından ağladığınız? Herkesin arkasından ağlanmaz.

Rahmetli halamın kızları vardı, onlarla birlikte çok vakit geçiriyorduk; hayatımız, tatillerimiz vesaire. Onlar gittiği zaman çok üzülürdüm. Oraları çok farklı hayal ediyordum. *Ordan* gelenler sanki başka bir dünyadan geliyormuş da buradan gidenler sanki başka dünyaya gidiyormuş gibi bir algılama vardı. Bu da herhâlde çocuk olarak henüz dünyayı görmediğimizden kaynaklanıyordu.

İlk olarak ne zaman gittiniz Makedonya'ya?

2012'de, babamın 56 yıl sonra gidişinde ben de ilk kez Struga'ya gittim,

Ekonomik şartlar da düzeldi, babanızın şartları da düzeldi. Sözleriniz arasında şurası bana ilginç geldi. “Bağlarımız neden koptu tam anlayamadım” dediniz. Bunun iki sebebi var; onların da ekonomik durumu bozuldu, onlar da gelmemeye başladılar, belki ikinci sebep olarak devamlı onların gelip de sizlerin gitmemesi gösterilebilir. Benim Üsküp’e gitmemle ilgili hatıralarım belirgindir. Birkaç kere gittikten sonra zaten artık tutku hâline gelmeye başlıyor. Onun için bunun ayrıntısına girmek istiyorum. “Oraları farklı bir dünya gibi düşünürdük” dediniz ya, oralarından akrabalarınız değişik hediyeler getirir miydi?

Vegeta gelirdi. Aklıma ilk o geldi şimdi.

Getirdikleri çikolata, gofret çocuk gözüyle hoşunuza gider miydi?

Giderdi tabii, sınırların dışından bir şey gelmiş.

Üzerinde anlamadığınız dilde bir şeyler yazıyor.

Aynen öyle o zaman büyük gelirdi öyle şeyler.

Çünkü Türkiye’de öyle şeyler yoktu, şimdiki nesil bunu anlayamaz.

Ohri Gölü’nden bir defa babamın amcaoğlu Eşref Abi, balık göndermişti. Onu sarıp sarmalayıp buzlamışlar otobüsle göndermişler. O, çok özel bir yemekte halamlarda yendi.

4-8 Yaş Arası Hayatım Mahkemelerde Geçti

İlkokuldan itibaren arkadaşlarıma tarhana, et, turşu ve benzeri gelirdi. İstanbul'da doğdum, bize pek bir şey gelmezdi. Ama Yugoslavya'dan gelen akrabalar çikolata, gofret ve benzeri getirirlerdi. Yugoslavya'ya gidene kadar benim için memleket kavramı boşlukta idi. Onun için bu gelip gitmelerin değerine vurgu yapmak istedim. Babanızın hapisinde olduğu yıllara ait hatıralar var mı? Ne hissediyordunuz o yıllarda, bir çocuk olarak ne tür zorluklar yaşadınız?

Ben çok zorluk yaşamamışım, sonuçta zorluğu yaşayan annemdi. 4 yıl kadar süren bir süreçti. Başlangıcında 4 yaşında bitişinde 8 yaşında idim. O döneme ilişkin bizde bayağı bir şey kaldı. 4 yıl babam evde yoktu, ziyarete gidiyorduk, 4-8 yaş arası hayatım mahkemelerde geçti diyebilirim. Mahkeme, Davutpaşa önü, Metris'in önü türküsünü söyleyebilirim. O mahkemelerde geçti, ben gazetelere filan çıkıyordum. Şimdi bugünkü Balyoz davası gibi. Bayağı bir iz bırakan dönemdir.

Ben çok ufaktım belki abim duygusal olarak daha derin yaşamış olabilir, bana o zaman her şey oyun gibi geliyordu. Orada gidip askerlerle nöbetçilerle oyun oynuyorduk, orada yemek yiyorduk, lahmacun filan çıkıyordu onları yiyorduk. Her şey oyun gibi geliyor o zaman. Ama o süreç beni erken olgunlaştırdı diye düşünüyorum.

O yıllar sizin okul başarınızı etkiledi mi? Nasıl bir talebe idiniz?

Ortalama bir talebe idim. Ne başarısız ne de çok başarılı. İlkokuldaki sınavı kazanamadım, lisede başvuru ile gidilen bir özel okula girdim. Ondan sonraki süreçte liseden sonra biraz daha atılım yaptım sonra köklü bir üniversite olan Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü'nü kazandım.

Gökhan Akar bürosunda,
babası Kemal Akar ile birlikte

İsteyerek mi girdiniz?

Evet, isteyerek girdim, o açıdan başarılıyım diyebilirim. Ama ilk başta bir etkilenme olmuştu. Benim oğlum da şu anda 8-10 yaşında, onun 4-5 ve 8 yaş arasındaki döneminde baba olarak emeklerimi düşünürsek, babamın bizim yanımızda olmayışı bugüne kadarki hayatımızda büyük bir boşluk yaratmıştır. Onları o günkü duygularımla tarif edemem, çünkü çok ufaktım. Bugünden geriye yorumlamayabiliyorum, o zaman her şey oyun gibi geliyordu.

**Üniversiteden mezun oldunuz, sonra kardeşiniz ve diğer ortaklarla bu şirketi kurdunuz. Şu anda zamanın yetmediği günler yaşıyorsunuz. Bu sıralar akrabalara gitmek, Rumeli'ye gitmek aklınıza gelmedi mi? Mutlaka tatil yapıyorsunuzdur on senedir. Belki yurt dışı ziyaretleriniz de oluyordur iş ve seyahat olarak. Bunların arasında Rume-
li'nin yer bulmamasını nasıl yorumluyorsunuz?**

Bir eksiklik olarak yorumlayayım. Ama dürüstçe de konuşmak gerekirse belki Paris'e gitmek Üsküp'e gitmekten tatil

olarak bana daha cazip gelmiş olabilir.

Gençlik yıllarında öyle.

Öyle bir kopuş oldu ki mesela orada 10-12 yaşında ilişki sert kesildi. Gelip gitmeler, o kültür, o kültürün içimizden yaşanması, mektuplaşıyordu, aranılıp soruluyordu. Öyle bir sert kesildi ki onunla birlikte biz de koptuk.

Anneannenizin mektuplarını size okuturlar mıydı? “Oğlum şunu oku, gözlerim görmüyor” gibi.

Mektupları değil ama anneannemle de kopuş olmuştu. Ama dedemin vefatından sonra son 4-5 yılını orada geçirmeye başladı. Gerçekten enteresan bir kadındı, okuma yazması yoktu ama dirençli eski tip gelenekçi kadınlar vardır ya, okuma yazma bilmeden buradan bir otobüse atlayıp, birkaç şehre gidip bütün akrabalarında kalırdı. Bize anlatıyordu, son dönemlerde alzheimer başladı, sonraları çok ilerledi ama daha başlangıç dönemlerinde gelip anlatırdı. Ben Resne'ye gittim, orada filanlarla kaldım. Sen zaten biliyorsun ya, onun damadı şununla evlendi, şeklinde hiç anlamadığımız bir dünyadan bahsederd. Biz de tabii, tabii der geçerdik. Son üç dört yılında anlatıyordu biz de dinliyorduk, Allah rahmet eylesin. Bizim bayağı sülale varmış derdik.

Geneli Konuşursak Hiçbir Türk Doğduğu Yerde Ölmüyor

Göç ve göçmenlik sizin için ne ifade ediyor? Aileden dinlediğiniz hikâyelerle kuvvetlendirerek bunu açıklamanızı istiyorum?

Tarih kitaplarında “*Bütün Türkler, Orta Asya’dan göç etmişler*” yazar. Geneli konuşursak hiçbir Türk doğduğu yerde ölmüyor. Göçebe bir toplum olarak hikâyeler belli. Neden ailenin oraya gitmiş olduğu belli. Sanıyorum annemin tarafı Karaman’dan

gitmiş. Osmanlı'nın o dönemdeki politikası gereği oralara gidilmiş. Onun dışında bizim aileye ilişkin göç ve göçmenlik nedir diye soruyorsanız, bana biraz üzücü geliyor aslında hikâye. Güzel bir şey gibi çağrışım yapmıyor. Büyükler hep ağarlardı, kafamda şöyle bir iz kalmış: *"Çok güzel bir hayatı bıraktık, o dönemki politik konjoktörden kaynaklı olarak taşı tarağı topladık, her şeyimizi bıraktık, iki tane bavul ile geldik bu-
raya"* gibi anlatılırdı.

Bunu anne baba mı yoksa daha büyükler mi anlatırdı?

Daha çok büyüklerdi. Onlar aradaki hayatlarını onların çocukluk ve gençlik dönemlerini orada yaşadıkları için, topraklarını hayatlarını bırakıp gelmek zorunda kaldıkları için üzüntülü anlatırlardı. Ben insanların oradan kopup geldikleri için hiçbir zaman mutlu olduklarını sanmıyorum. Bana anlatırlardı, babamın babası orada belediye reisliği yapmıştı, şöyle bir geçmişi vardı; bizim nehrin kenarında bir evimiz, güzel bir hayatımız vardı. Politik zorluklar sebebiyle İstanbul'a gelmiş, isteyerek bir göç etme olmamış. Bu anlatılanlarda bir hüznü var. O hüznü hissederek söylüyorum. O tarafa bir özlem, büyüklerin içinde taşıdığı keşke oralarda kalınsaydı hüznü hep var. Annem geldiği zaman küçücük çocukmuş. Ama o hüznü silsile olarak hep taşıdı.

İlk olarak 2012'de gittiniz, kış şartlarında birkaç saat Struga'da kaldınız. Neler hissettiniz? Belki de babanız 56 sene sonra gidiyor. Çünkü siz babanızı dışarıdan görüyorsunuz, çok kısa zamanda memlekete gidiliyor, birkaç akraba ziyaret ediliyor ve maalesef fazla kalınamadan geri dönülüyor.

Çok bilindik bir hissiyat gelişti bende. Sanki daha dün *oradaymışız*, bugün de giderim, çok tanıdık yerler, çok tanıdık

insanlar. Bir kahvede oturduk, içeridekilerin yarısı babama benziyordu. Uzun yıllardır görmediğimiz insanlar da vardı. Çocukluğunuzun beraber geçtiği insanlar da vardı.

Türkiye'deki akrabalık ile oradaki akrabalığı mukayese etmenizi istesem bir şey söyler misiniz bana?

İstanbul'un şartlarında akrabalık çok düştü, yok gibi bir şey.

Burada kaybettiğimiz değerleri orada bulabildiniz mi?

O kısa vakitte insanlar, biz oraya gittik diye toplandılar, çok samimi bir ortamdı.

Ben Struga'ya bir kere gitmeyi düşünürken babanızın isteği ile ve yeni çalışmaları görmek için bir senede dört kere gitmek zorunda kaldık. Burada kaybettiğimiz birtakım değerleri, samimiyet, sevgi saygının yaşadığını, burada kirlenen bazı değerlerin orada hâlâ yaşadığını daha sık gittikçe göreceksiniz.

Sadece Rumeli için değil, Anadolu'da da var. İstanbul, bunu çok bozan bir yer. Biz Anadolu'ya gittiğimizde de o bozulmuşluğu görüyoruz.

Çünkü Anadolu ve Rumeli birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Bundan sonraki planlarınızda oraya gidip kalmak var mı? Çünkü ben babanıza bakıyorum, neredeyse bir ayağı orada. Bir köprü kurdu, neredeyse buraya gelmeyip yılın yarısında orada kalacakmış gibi duruyor. Çocuklarınıza bunu hiç anlatabiliyor musunuz, aktarabiliyor musunuz? Örfler âdetler hakkında bir şey soruyorlar mı? Tatlılar, börekler...

Börekte sıkıntı yok benim kayınvalidem de Gostivarlı.

Çocuklar yapılan yöresel yiyecekleri nasıl karşıılıyorlar, seviyorlar mı?

Çok bayılıyorlar. Özellikle oğlum böreği çok sever. Yakında babamla birlikte gidecek zaten.

Şu açıdan şanslı bence, dünyanın birçok yerindeki nehirler kirlenmesine rağmen Drim hâlâ çok temiz. Sizin açınızdan ülke ile memleket arasında fark var mı? Aca-ba anavatanla annevatan arasında bir fark var mı? Neler söylemek istersiniz?

Var tabii. Türkiye çatı, Makedonya Struga da o çatının altında bizim topraklarımız. Evimiz var ama onun içinde bir de odam var.

Türkiye'yi bütün ev gibi, Struga'yı da bir odası gibi mi düşünöyorsunuz?

Bizim odamız bizim toprağımız, sonuçta Türkiye bir çatı, bugün çatının dışında kalmış ama bir şey fark etmiyor.

Sınırların değişmesi gönöllerin sınırlarını değiştirmiyor. Babanızın Struga'ya yıllar sonra gitmesinden sonra şimdi sık sık gelip gitmesi, ondan sonra da aile köklerini araştırması, kitap tanıtımlarına girmesini nasıl değerlen-diriyorsunuz?

Öncelikle pozitif değerlendiriyorum. Hiç sormadım bugüne kadar babama, neden böyle bir girişimde bulundun diye. Kitap çıkarmadan da Makedonya'ya gidip gelebilir ya da kitap çıkararak da gidebilir.

Gerek Türkiye’de yaşayan azınlıklar gerekse yurt dışından mesela Japon, Fransız veya İngilizlerin, kendi kültürel köklerine bağlılık noktasında bizden bir farkları var mı? Pozitif ya da negatif manada köklerine karşı merakları var mı?

Türkiye’de köklerine bağlılık konusunda kendimizle çok gurur duyan ama bağnazca bağlı olan bir milletiz. Köküne inmeden, anlamadan, bilmeden, yüzeysel bir bağlılık, o yörenin örf ve âdetini bilmeden, neden bağlı olduğunu bilmeden, duyularla kulaktan dolma bir şekilde bir bağlılık var.

Rumelililer Kültürüne Bağlı Ama Sessiz Bir Toplum

Rumelilerin bunlardan bir farkı var mı?

Rumelilerin şöyle bir farkı var. Rumeliler kültürüne bağlı ama sessiz bir toplum, öne çıkmayan bir toplum, Karadenizliyi, Urfalıyı bilirsiniz ama Rumeliliyi bilmezsiniz.

Bu sessizliğin sebebi ne?

Bence nahif bir topluluk, nazik insanlar. Ben bu toplumun içinde var olduğum için söylemiyorum. Gerçekten iyi insanlar, kötülük gelmeyecek insanlar. Ama neden olduğunu bilmediğim sebeple Rumelili toplumunda bir özgüven sorunu var. Öne çıkmıyor.

Pek müteşebbis değiller mi?

Müteşebbis değiller, aldığına razı olan, istemeyen, arsasına fazla kat çıkmayan. Her yer üç katlı yere 28 kat bina yapan, onun pışkinliği ile dolaşan insanlarla dolu. Rumeli’de böyle bir ailenin çıkması çok zor diye düşünüyorum.

Rumeli'den gelip büyük holding sahibi olan çok insanlar var. Onlar kişisel örnekler mi, yani genelleme yapamayacağımız durum mu?

Her toplumda başarılı insanlar vardır. Geneline bakarsanız sessiz bir toplum. Bastırılmış da demek istemiyorum, elimde bir done yok yani. Genelde sessiz bir toplum. Bulamıyorsunuz görmüyorsunuz. İnsanın Karadenizli, Mardinli olduğunu biliyorum, ama Rumelili insan Rumelili kimliğiyle dolaşmıyor.

İş veya arkadaşlık gereği sonradan Rumelili olduğunu anladığınızda; evet bunda bir şeyler anlamıştım, dediğiniz oluyor mu?

Rumeli kimliği nedense geliştirilen bir kimlik, kimse üzerine oturtmuş onu giymiş olarak yaşamıyor, sohbet ederken evde benim de dedemler Selanik'ten gelmiş, derler. Bizde de var göçmenlik, falan gibi şeyler söyleniyor. Bizim jenerasyonumuza indirgenmemiş Rumeli kimliği. Ama bir Trabzonlu kimliğini hâlen yaşayarak devam ediyor, Adanalı devam ediyor. Belki de sınırların dışında kalmamızın bir etkisi olabilir.

Birkaç kelime soracağım size, sizden de bir kaç kelime ile cevaplandırmanızı isteyeceğim. Çağrışimleri yakalamaya çalışıyorum.

Baba?

Kelime ile anlatmak zor. Baba çok şey.

İstanbul?

Evim.

Struga?

Babamın evi.

Ohri gölü?

Dedemin gölü.

Drim nehri?

Ailenin geçim kaynağı.

Rumeli?

Memleket.

Türkiye?

Ülkem.

Ohri Halvetî Hayatî Asitanesi'ne ait tarihî tarikat sancağı.

Son Söz

*Söz ola kese savaşı, söz ola bitire başı
Söz ola ağılı aş, bal ile yağ ede bir söz
—Yunus Emre*

Rumeli'yi tefekkür ettik. Rumeli'yi hayal ettik. Rumeli'yi dert ettik kendimize. Söz dinledik, söz söyledik, kulak verdik 32 kişiye. Sual ettik, samimiyet bulduk. Kapılarını çaldık, misafir olduk, karşılığında güler yüz ve misafirperverlik bulduk. Büyüklerimizin ellerinden öptük, küçüklerimizin başını okşadık, dostlarımızla tokalaştık. Dokunduk onların yüreğine, gönüllerinden gelen seslere kulak verdik. Dedemin, annem ve de annemin doğduğu, annevatan Üsküp'e indik bir kuş misali, oradan koşar adım gittik Struga ve Ohri'ye... Hiçbir şey yapamıyorsak da hatırlarını sorarız diye yola çıktık. Yeni dostlar bulduk, tanıştık, kucaklaştık. Kimi zaman ağladık, hüznüldük, çoğu zaman güldük, gülümsedik, ama düşündük, düşündük... Düşündürttüler bize kendilerini. 100 yıllık unutturulmuşluğun, unutkanlığın acısını hissettik yüreğimizde.

Birbirinden bağımsız dört kitaplık bir serinin, son kitabının son sözlerini yazıyorum. Zorlanıyorum, kelimeler boğazımda düğümleniyor. Yıllardır yapamadıklarım için kendimi suçlarken Struga ve Ohri'nin tarihini, kültürünü, tekkelerini yazabilme kudreti verdiği için Yüce Rabbime şükrediyor, teselli bulmaya

çalışıyorum. Hepsi tamam da burada yaşayan insanlar ne olacak? Onları kim tanıtacak, kim hatırlayacak, kim dertlerini, tasalarını ve mutluluklarını soracak? 1912'nin son aylarında, terk etmek zorunda kaldığımız, insanlarımızı kimler hatırlayacak? Göç edenlerin kimi göç yollarında öldürüldü, açlık veya hastalıktan öldü, kimi ise Türkiye'ye ulaştı ancak bir travma gibi yüreğinde taşıdığı vatan hasretiyle yatağında öldü. Ama hep öldüler! Peki, göç etmeyip kalanlara ne oldu? Ne oldu, o yüz yıldır bıraktığımız dört nesil insanımıza?

Bu düşüncelerle, elinizdeki kitabı hazırlamak kismet oldu bize. Sırf tarih ve kültür araştırması yapıp, bu insanlarla konuşmasaydım eksik kalacaktı. Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan terbiyeli, görgülü, içinde yaşadığı devletin tüm kurallarına saygılı Türk ve Arnavutların yalnızlığını, kimsesizliklerini kısacası seslerini, sessiz çığlıklarını duymasaydım kendimi suçlayacaktım hep. Ancak onlarla konuşmama rağmen eğer yazmasaydım, ömür boyu vicdan azabı duyacaktım.

Onlar konuştular ben dinledim. Ben sordum onlar dinlediler. Ön söz ile başladığım kitabıma *Son söz* ile nihayet vereceğim. Röportajlara dair tespitlerimi, tahlillerimi, vardığım neticeleri, Makedonya'yı yıllardır gezip görmenin de tecrübesiyle, bu başlık altında paylaşacağım. Değerlendirmelerimi yaparken röportaj veren kişilerin konuşmalarında önemli bulduğum kısımları italik olarak tırnak içinde paylaşacağım. Şüphesiz bunlar benim yorumlarım. Siz okuduğunuz röportajlardan *kıssadan hisse* kabildinden ayrı dersler çıkarabilirsiniz, çıkarmalısınız da.

Aynı kültür havzasında ve aralarında sadece 14 km. bir mesafe bulunan Ohri ve Struga'da yaşayan; çoğu Türk olmak üzere Arnavut, Makedon ve Vlah milliyetlerine mensup insanlar ile röportajlar yaptık. Son olarak değerlendirme ve yorumlarımı bu başlık altında sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu bölümdeki

değerlendirmelerimiz normal bir kitabın sonundaki netice formatında değildir. Görüştüğümüz insanların sözlerini esas alarak yorum yaptık. Önce değerlendirmemizi verdik, sonra bunu esas aldığımız ilgili alıntılar *“italik”* olarak belirttik. Görüşmelerimizde yerel ağız özelliklerini içeren kelimeleri, devrik cümleleri düzeltmediğimiz gibi alıntılarımızda da aynen bıraktık.

Ohri ve Struga daha 1385’te, İstanbul’dan 68 yıl önce Osmanlı Devleti topraklarına katılmış şehirlerdir. Ancak bu şehirler, İstanbul ile 1453-1913 yılları arasında 460 yıl aynı bayrak altında ve aynı devletin vatandaşları olarak birlikte yaşadılar. Dolayısıyla bizim kültür ve anlayışımıza yabancı şehirler olmadığını belirterek başlayalım. 1912-13 Balkan Harbi’nden sonra bu topraklarda değişik devletler hâkim oldu. Ayrıca yaşanan savaşlarda bu şehirler değişik ülkelerce işgal edildi. Sırasıyla:

- Sırbistan Krallığı (1913-1918),
- Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (1918-1929),
- Yugoslavya Krallığı (1929-1944),
- Yugoslavya Sosyalist Federasyonu (1944-1991),
- Makedonya Cumhuriyeti (8 Eylül 1991-12 Şubat 2019),

bu topraklarda kurulan devletlerdir. Son olarak **13 Şubat 2019**’da Yunanistan’ın Makedonya Cumhuriyeti’ni bu adla tanımayarak AB’ye ve NATO’ya girişine engel olması sebebiyle ülkenin isminin **Kuzey Makedonya Cumhuriyeti** olarak değiştirilmesini öngören anayasa değişikliği resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Bu topraklar yönetim biçimi ve rejim değişikliği olarak son bir asırda hilafeti, Sırp Krallığını, sosyalist yönetimi ve bağımsız cumhuriyeti gördü. Bu arada I. Dünya Savaşı’nda Bulgaristan; II. Dünya Savaşı’nda İtalya, Bulgaristan ve Almanya orduları da bu toprakları işgal ettiler. Röportaj yaptığımız kişiler tüm bu

dönemlerde yaşadıkları hatıralar, tarihî gerçekler ve tespitlere dair birçok yorum yaptılar.

Kitabımızın ana konusu olan Ohri ve Struga şehirlerinde yaşayanlar için ilk tespitimiz bu iki şehrin kültür, dil, âdet vesair özellikleri düşünüldüğünde neredeyse birbirlerinin aynısı olmasıdır. Her iki şehirde de Türk, Arnavut, Makedon ve Vlah milletine mensup milletler bir arada yaşar. Ancak tabii ki farklılıklar da vardır. Ohri'de Makedon nüfus çok iken Struga'da Arnavut nüfus daha fazladır. Her iki şehir göl kenarında bir turizm merkezi iken Ohri'de yatırım ve turizm imkânları daha ön plandadır.

Görüştüğümüz kişiler arasında yaşları itibarıyla Osmanlı Devleti döneminde doğan kişi bulunmamaktadır. En yaşlısı 1920 doğumlu olan bu kişilerin Osmanlı Devleti dönemine ait, baba ve dedelerinden duydukları ve kültürel alt yapılarında hâlâ etkisini sürdüren bazı faktörlerden söz etmek mümkündür.

Bu faktörlerden ilki tekkelerdir. Ohri'de yaklaşık 300 yıldır kesintisiz olarak hizmet veren Pir Mehmed Hayatî Asitâne-si ile Struga Hasan Baba Tekkesi; Ohri ve Struga'da yaşayan Türkler açısından çok önemli merkezlerdir. Bu tekkelerin, çoğu Türk olmak üzere Arnavut ve diğer milliyetlere mensup derviş ve muhipleri mevcuttur. Röportajlarda tekkeye mensup olmanın, hizmet etmenin önemine dair birçok ifade bulmak mümkündür:

"Hz. Pir Hayâtî'ye ve erenlere hizmette bulunmak, hürmet etmek kanıma işlemiş silinmez bir duygudur."

"Babam derviş değildi. Fakat her cuma sabahı Struga'daki Hasan Baba Tekkesi'ne gitmek için bizleri toplardı. Ben, ablamlarla gider oranın temizliğini yapardık muntazaman. Ama bu hiç aksamazdı, her cuma günü tekkenin bahçesi süpürülür, temizlenir; o hizmeti çocuklarıyla babam gerçekleştirirdi."

“Tekke’yi Struga ve Ohri’de dinin bir simgesi, bir temsilcisi olarak hem millî hem dinî kimliği koruma yeri gibi görüyorum.”

Bizim açımızdan, Osmanlı devrinden bölgede kalan en önemli unsur Türk soydaşlarımızdır. Strugalı bir Türk’ün 1913’ten sonra Türk idaresinin sona ermesi ile söyledikleri çok etkileyicidir:

“Yitirdik biz, yıldız düştü; Türkiye kaçtı [gitti], biz yetim kaldık.”

Struga Halveti Hayatî Tekkesi’ndeki zikir esnasında ilahiler hâlâ Türkçe okunmaktadır. Türklerin yanında gerek şehirli Arnavut nüfus ve gerekse yaşlı Makedon nüfus arasında hâlâ konuşulan bir dil olan Türkçenin etkisi de bölgede yadsınamaz. Türkçe Ohri ve Struga’da yaşayanların ifadesiyle kasabalıların konuştuğu bir dildir:

Ohrili Arnavut genç, *“Tarihte medeniyetler gelir geçerler ama bizde bir medeniyetten, hâlâ gönlümde izler kalmış ta Osmanlı vaktinden, Türkçemizi unutmuyoruz.”*

Strugalı bir Arnavut, *“Hem bizim evde hem Struga’da Türkçe konuşulur idi. Zaten biz Arnavutça bilmezdik. Türkçe konuşurduk. Ama başlardık okula o vakit Arnavutça öğrenirdik.”*

“Küçük kızım haçan duyardı ki Arnavutça kimle konuşur ‘O konuşur Arnavutça, olur o köylü, olamaz kasabali’ derdi. Çünkü Struga’nın hiçbir Türk köyü yoktur. Strugalılar Türkçe konuşurlar, Ohri’de aynı. Hep kasabada konuşurlarmıştır Türkçe.”

Ohrili bir Türk öğretmen, *“İmaret Mahallesi’nin tamamı Müslümandı. Aşağı kısmında Hristiyanlar varmış hepsi Türkçe konuşmuş, benim çalıştığım okulda Müzik hocası Makedon, onunla Türkçe konuşurduk. Çünkü İmaret’e yakın oturmuş.”*

Strugalı Arnavut diş hekimi, *“Benim aslım Arnavuttur, koyu Arnavut ama evde Türkçe konuşurduk.”*

Strugalı Türk doktor, *“Arnavutlar’ın köyden Struga’ya yerleşenleri Türkçeyi bilmez, kasabalı Strugalı olanlar özellikle yaşlılar ise*

bilir. İhtiyar Strugalı Makedonların da çoğu Türkçe bilir. Çünkü 1980'li yıllara kadar Türkçe çarşıda yaşayan bir dil imiş. Dedemin Makedon arkadaşları bize gelir Türkçe konuşurlardı."

Osmanlı'yı görmüş nesillerin ortadan kalkmasıyla Türkçenin etkisi azalmış ise de son yıllarda Balkan ülkelerinde ilgiyle seyredilen Türk televizyon dizileriyle Türkçe yeniden birçok kimse tarafından konuşulan bir Balkan dili hâline gelmeye başlamıştır.

Türkçe Ohri ve Struga'da çok konuşulan bir dil iken bu aynı zamanda beraberinde birlikte yaşama kültürünün gelişmesine de katkı sağlamıştır. Çünkü Türklerin neredeyse tamamı Türkçe, Makedonca ve Arnavutçayı iyi derecede bilip konuşabilmektedir. Kasabalı Arnavutların çoğu da Türkçe ve Makedonca'yı bilir ve konuşurlardı. Kasabalı Makedonların çoğu Arnavutçayı bilmezken Türkçeyi ise genellikle bilirlerdi. Daha yakın geçmişte halkların ortak dilde buluşması Türk mahallelerinde, çarşıda ve pazarda Türkçe ile gerçekleşiyordu. Ama şimdi bu durum azalmıştır.

Türkler, Ohri ve Struga özelinde tarih boyu her iki toplumla da iyi ilişkiler geliştiren bir konumda olmuştur. Son dönemlerde Türkçenin etkinliği azalsa da Türkler 3 dili rahatlıkla konuşmalarının verdiği avantajla, hem Makedon hem de Arnavutlar ile iyi ilişkiler geliştirebilmektedir. Son 100 yıldır Makedonya'nın diğer bazı şehirlerinde yaşanan etnik gerginliklere bakıldığında, Struga ve Ohri'nin bundan en az etkilenen şehirlerden olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

"Makedondur veya Müslüman imiştir eskiden gene ayırmazdılar hiç. Çok yakındık, dükkânlarımızı tanırды herkes, em paran olmasın verirdiler ne istersen. Türkler, Makedonlar, Arnavutlar ne zaman gelirdılar Struga'ya Türkçe konuşurdılar. Ama şimdi hepisi Arnavutça konuşurlar."

“Bayramları olduğunda Hristiyanlar, Müslümanları ziyaret eder-miş. Paskalya olduğunda ise Müslümanlar Hristiyanlara gidermiş. Struga’da Hristiyanlar ile Müslümanlar zanaatçıdırlar, hep birbir-lerine yardım ederlerdi. Komşular birbirlerine çok yardım yaparmış.”

“Struga’da birbirimizle anlaşmalarımız var idi çok. Makedonlar ile bir problem yaşamadık, bir kütülük görmedik. Ne onlar bizden ne biz onlardan. Çünkü bizim dedelerimiz, Osmanlı zamanında iyi tutmuşlardır kristiyanları. İyi geçinmişler.”

“Makedonum, Obriliyim, eski kasabalı, bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Zamanımızda bu çok önemlidir. Koçišta denen bir ma-hallede doğmuştum. Türk mahallesi sayılıyor. Babam kendisi Türk-ler arasında büyümiş.”

Bununla birlikte Osmanlı’dan kalan tarihî eserlerin birçoğu gü-nümüzde yoktur. Özellikle cami, medrese ve tekkelerin birçoğu yıkılmış ya da yok edilmiştir. Bunda özellikle *“Tarihî camilerin altında kilise var!”* iddiasının önemli bir etken olduğunu belirt-meliyiz. Ohri meydanındaki Kasım Paşa Cami 1950’li yıllarda, Kale tarafındaki Fatih Sultan Mehmed veya diğer adıyla İma-ret Cami 2000’li yıllarda yıkılmıştır. Bu hususda, Eski Eserleri Koruma Kurulu Başkanı Makedon mimarın;

“Her caminin altında bir kilise var. Bu bir kuramdır. Camiler de kiliseler gibi kutsal sayılan yerlerde inşa edilmiş. Meydanda yıkılan Hacı Kasım Camii’nin altında da bir kilise vardı. Ali Paşa Cami-i’nin altında da freskolar görülmüş. Henüz kazılar tam bitirilmedi ama biz böyle bir sonuç elde ettik. Bu İmarek Cami meselesi bir istis-nadır bence. Gerçekten aziz bildiğimiz, çok değer verdiğimiz Aziz Kliment için yapıldı. Diğer camilerde böyle bir şey olmayacak buna söz veriyorum. Ama İmarek Camii’nin yıkılması başka bir konu. Rubani yaşamımız için çok önemli.”

ifadelerine katılmak mümkün değildir. Ancak aynı mimarın diğer Osmanlı eserlerinin korunması ve Struga’daki Mustafa Çelebi Camii’nin kurtarılması noktasında TİKA ile yaptığı iş birliği de takdire şayandır.

Kalan eserler ise birçok olumsuzluğa rağmen ayakta durmaktadır. Mesela Ohri Halvetî Hayatî Tekkesi kabristanının %90'ı, 1950'li yıllara kadar ortadan kaldırılmıştır. Struga'daki Mustafa Çelebi Cami ise bizzat Arnavut müftü tarafından yerine iki minareli büyük bir cami yaptırılmak gerekçesiyle yıkılmak üzereyken son anda kurtarılmıştır. Cami TİKA tarafından restore edilerek hizmete açılmıştır. Aynı şekilde Ohri Ali Paşa Camii'nin restorasyonu da T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiş yüz yıldır minaresiz kalan cami tekrar minaresine kavuşmuştur.

Osmanlı çekildikten sonra yaşanan savaşlar ve rejim değişikliklerinde belgelerde geçen ve yok edildiğinden günümüze kadar gelemeyen bazı Osmanlı eserlerinin yerlerini en yaşlı Strugalı ve Ohrililer dahi bilemiyorlar. Günümüze kadar gelebilen eserlerin ise adları farklı bir hâle dönüşebiliyor:

"Kaybolan cami ve eserlerin yeri bile bilinmiyor halk arasında. Mesela Struga'da Mustafapaşa Camii'nin yerini hiçbir yaşlı bilmiyor. Başka bir Osmanlı camine Süleyman Arap Cami diyorlar, ama yanlıştır. Süleyman Bey Mahallesi'dir buranın adı. Burada yok Arap. Buranın beyleri, ağalarıdır mahalleye ismini veren. Günümüz neslinde birkaç kişi dışında bunu bilmiyor."

"Türkler baskılar görmüştür, en çok Bulgar ve Sırp krallık zamanında. Sırp zamanında Ali Paşa Camii'ne kadar tüm camilerin minarelerini yıkmışlar."

Osmanlı Devleti bölgeden çekildikten sonra yaşanan savaşlar bölgenin dengesini bozmuş, en çok zararı buranın asli unsuru olan Türkler yaşamıştır. Bölgede yaşayan Türkler I. Dünya Savaşı'nda ya Sırp ordusunda askere alınmış ya da Bulgar işgalinde askere alınarak bir daha memleketlerine dönememişlerdir.

"... onları rahat bırakmamışlar ki. Yok Bulgar askere alır, yok Sırp askere alırlar, tepelediler onları. Benim annemin babası amcasını

Bulgar askeri almıştır geriye dönmemiştir. İzi yok, ne olacak izi, birisi Dobruca'da savaş yapmış Bulgarlar ile. Birisi Yunanistan'da, birisi Arnavutluk'ta. Bulgar ordusuna almışlar zorla onları..."

"Osmanlı zamanında Yemen'de askerlik yaparken, 1912'den sonra Avusturya-Macaristan askeri arkasından Sırp Krallığı askeri, Bulgar ve İtalyan işgalinde, Bulgar askeri olabiliyordu" şeklinde ifade etmiştir.

"Müslümanlar çok kıtlık, çok kötülük yaşamışlar. Safi daha fenasına gelir yara, yara üstü, nasıl deyim kanbur, kanbur üstüne. Bitmeden Birinci Balkan Savaşı gelir İkinci Balkan Savaşı. O bitmeden gelir Birinci Dünya Savaşı, hep yoksulluk. Benim bildiğime göre insanlar burdan Gostivar'a, Üsküp'e gidermişler kimin var imiştir hayvani, hayvanla mısır getirmek, kimisi de arkasında yirmi kilo mısır getirmiştir. Çok büyük kıtlık."

Krallık döneminde bu kasabalarda yaşayan insanların en önemli problemi fakirlikti. Ancak ticaret yapanlar, tarlalarında çalışıp kazanan köylüler nisbeten rahattı. Bu yıllarda özellikle Struga köyleri Ohri'ye nazaran daha çok tarım alanına sahip olduğundan daha rahat bir hayat sürdürmüşlerdi.

"1935-40'lı yıllar biz bayagi fakir idik."

"Struga, Ohri'ye kıyasen digilmiştir o ka fukara. Ohri daha fukara. Ohri'nin ova köyleri daha az. Ohri köyleri de çok dağlık."

"Krallık döneminde Müslümanlar için çok zorluk yokmuş o zaman. Ticaret serbestmiş. Bizimkiler daha fazla tarımla uğraşırlarmış."

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya Krallığı döneminde birçok baskı görseler de zaman içinde Müslümanlar iyi günler de geçirmişlerdir. Ancak Türk ve Arnavutları İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla tekrar zor günler bekliyordu. II. Dünya Savaşı Balkanlar'da yaşayan tüm toplumları açlık, kıtlık ve ölüm tehlikesiyle başbaşa bırakmıştı. Yugoslavya Krallığı da bundan en çok etkilenen ülkeler arasındaydı. Almanya ile birlikte müt-

tefikleri İtalya ve Bulgaristan Yugoslavya'nın farklı bölgelerini işgal etmişlerdi. Alman ordusu Struga ve Ohri'yi işgal etmişti. Kalkandelen ve Struga şehirleri arasındaki bölge müttefikleri İtalya'ya, Üsküp ve Ohri'nin dâhil olduğu Makedonya'nın büyük bir bölümünü ise Bulgaristan'a bırakmışlardı. Yugoslav Komünistleri olan ve bağımsızlık için savaşıyan *partizanlara* Ohri'den de birçok Türk katılmış ve Almanlara karşı savaşıyordu. Bu yıllara dair hatıralar, görüşmelerimize şu şekilde yansdı:

"Müslümanlara karşı daha güzel davranmıştır Alamanlar. En çok Bulgarlar ziyan yapmıştır. Böyle bir kıyas ediyim. Struga'da cennet demek ki o zaman için. Ama Bulgarlar tutardı Ohri'de sanki idi cehennem."

"Struga'da İtalyan askerleri... bize iyi davranırlardı, çok yakınlık gösterirlerdi. Alman askerleri ise bize hiç yakınlık göstermediler. Onlar kendi işlerine bakardılar. Dostluk etmediler kimseyle. Onlar daha disiplinli idiler, başka idiler. İtalya zamanında bize çok hürlük verdiler. İtalya'dan çok fazla mal, eşya gelirdi, çünkü bizde fabrikalar yok idi. Bolluk var idi Struga'da yemek içmek için. Ohri'de zahmet çekerdiler, çünkü Bulgaristan gelmişti."

"Ohri'de Bulgarlar çok çekti evlat."

"Ohri'de II. Dünya Savaşı'nda pek büyük savaş olmamış. Ohri'de Hristiyanlardan Dukof, Nadafileva iki üç Hristiyan şehit düşmüş, partizan Türklerden 7, 8 tane şehit var. Abbas Emin, Mahmut Rifat, Mustafa Halid vb.."

"Babam, II. Dünya Savaşı'nda partizanlık yapmış Almanlara karşı savaşıyor, adam taşıyor, kayıkla."

II. Dünya Savaşı'nda Almanlar ve müttefiklerinin tüm cephe-lerde yenilmesi ve Tito önderliğindeki *partizanların* duruma hâkim olmasıyla, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti kuruldu. Yeni devletin kurulduğu ilk yıllarda halkın gayrimenkulleri devletleştirildi ve zor günler başladı. 1948'den sonra Yugoslavya ile Sovyet Rusya ilişkileri bozulduktan ve Batı

ile iyi ilişkiler kurduktan sonraki yıllarda Tito ülkede yeni bir kalkınma hamlesi başlattı. 1960'lı yıllardan sonra nisbeten iş imkânları ve halkın refah seviyesinde görece bir iyileşme görüldü. Ama özellikle Türk ve Arnavutlara uygulanan haksızlıklar hiçbir zaman tamamen düzeltilmedi. Arnavutça ve Türkçe eğitim vardı. Ancak yetersizdi ve bu okullardan çıkanların üniversiteleri kazanmaları ve ilerlemeleri her zaman mümkün olmuyordu. Devlet dairelerinde iş verilenler genellikle Makedonlardı. Türk ve Arnavutlar ise ancak Komünist Partisi'ne üye iseler zorlukla işe yerleştirilirdi. Yaşanan diğer önemli bir sorun ise cami ve tekkeler açık olmasına rağmen özellikle devlet kademesinde çalışanların Müslüman olarak yaşaması veya görünmesine karşı çıkarılan engel ve baskıydı. Bütün bunlar Türkiye'ye göçleri tetikleyen ana meselelerdir.

“Babam çok didişirdi Makedonlarla. Mesela kavga ederdi Makedonlarla ama boyun eğmezdi. Savaş öncesi bizim Türklere yönelik çok fazla baskı olmadı. Ama II. Dünya Savaşı'ndan sonra, artık buralar bizim, şeklinde bir mantıkla yaşamaya başladılar. Babam da buna karşı direnen, biz buralıyız diyen biriydi. Bütün sülalesine kol kanat germiştii. Makedonlar daha sonra babamı izinsiz gölden saz kesti gerekçesiyle hapse attılar. Hapisten çıktıktan sonra biz de Türkiye'ye göç ettik.”

“Partizanlar bizlere keyfi vergi, angarya koydular.”

“Ne çekmiştiler Sosyalizm döneminde. O vakit kral gene biraz verdi, aldı. Almadı o tamamını. Komünistler geldiğinde ne dükkân bırahtılar, ne bir şey hepsini aldılar. Ne için kaçtılar bizim insanlar Türkiye'ye. Struga'da en rahat yıllar 1964'den sonradır. Çünkü attılar biraz para. Yollar, evler yaptılar, kredi verdiler millete. Hem öyle kurtardılar milleti. Ama 1944'te geldi partizanlar, ancak 20 yıl sonra başlayabildi gelişme.”

“1965'ten sonra başladı iyileşme. 65'ten 75'e kadar ekonomide kalkınma ve gelişim var.”

"Kim söyleyebilirdi fena, Tito için. Ben idim ye komnrist partisine, komitedeydim. Eğer istersen ileri gidesin, mecbursun komnrist partisine giresin. Struga şiir günleri, çoktan kurulmuştur Struga'da, fakat ne Türk ne Arnavut duyulmazdı sesleri. Arnavut şarkıları bile o zamanlar yasak idi."

"Arnavutça ve Türkçe konuşurduk ama korkardık o zaman. Türklerden daha az korkulurdu, çünki azınlıktılar."

"1968'de askerden geldim, Struga'da iş yok idi."

"Tito zamanında kötülükler oldu. Peşin, tüccarlar gördü zarar, kim ticaret yapmış idi harb zamanı. Onların varını yoguni aldılar. Müslümanlardan em kristiyanlardan. Kimde ne vardı, varlığını hep almıştır. Sonra getirdiler 1948'de bir kanun, on hektar topraktan kimin ziyade vardır alınsın. Getirdiler bir kanun, kolektif olmak, toprakları birleştirmek, beraber işlemek. Onların dönmedi malları. Bazılarını ancak 2005'in başlarında dnderdiler geriye."

"Demokrasının başlarında ama kime dnderirler, Hristiyanlara. Tek tük imış müslümana. Bizim aldılar evimizi yerine Drim Oteli koydular. Biz de hiçbir şey geri alamamışız."

"Buradan Türkiye'ye giden insanların oğusunun malı gitti, onlar da bırakıp kaçtı gitti. şimdi gelirler, ararlar, alamazlar. Mesela bizim malmızı aldılar. Biz geriye almadık hiçbir şey. Binalar koydular oralara."

"Tito geldi iyiydi. Tito yaşatırdı. On beş, on altı sene paşaport verdi. Hiç gitmeyesin dışarıya, nereye istersen git. Sonra Rankoviç geldi sıktırdılar Müslümanları burdan kovdular Türkiye'ye."

"Makedonya'da yalnız Kalkandelen'de Arnavutça lise vardı. 1954'nde ben gittim. Makedonca lise Ohri'de, şkp'te, Manastır'da, Köprülü'de, İştip'te var idi. 1966'sında Rankoviç nasıl düştü, biz başladık biraz haklarımızı arayalım. Demokrasi geldi. Rankoviç ayrılınca daha demokrat oldular. Onlar her on sene bakardılar; başlar ne kalkar, keserdiler o kafaları."

"Rejim, ğretmen, devlet memuru çalışanları, kontrol ediyor camiye, zikre, gidiyor mu, gitmiyor mu, okullarda Ramazan ayında oruç

tutan var mı yok mu? İşten atmalar da oluyordu bu dini sebeplerden dolayı, belli bir yere gelmek için, devlet memuru olmak için komonist olmak zorundaydınız. Obrili bazı kimseler görünmesinler diye Struga köylerinde Cuma namazlarına gidiyorlardı.”

“E camileri kapamadılar burda böyle konuşalım, Allah var. Ama istersen devlet içinde, lazım idi inanmayasın Allah’ın varlığına. Proba ederdiler [Sizi denerdiler] “Al bir su iç sen de” derlerdi.”

“Obri Kale’de İmaret Camisi, hem mahallesinde varmıştır yetmiş kadar kabile, yetmiş kadar ev. Onları bozmuştur 1948’de partizanlardan Lazo Koliçevski. Sonra bu yeni binaları, kiliseyi yaptılar İmaret’te. İmaret Cami 2000 yılında yıkılmış yerine kilise yapılmıştır.”

“Obri’de Türklerin gelebildiği en yüksek yer belediye başkan yardımcılığı olmuş İmaretin yukarısı ise Müslüman Mahallesi. İmaret’te 52, 53 hane varmış. Daha sonra İmaret’ten Obri’ye inmişler.”

Makedonya Cumhuriyeti 1991’de bağımsızlığını ilan ettikten sonra görece olarak demokratik bir cumhuriyet hâline geldi. Azınlıklar partilerini kurarak mecliste temsil edildi. Ancak genelde devlet dairelerinde, okullar ve belediyelerde hakça temsil sağlanamadı. Kanunlarda olan özgürlükler, uygulamada göz ardı edilebiliyor. Etnik ayrımcılık hâlen ülkenin en önemli problemlerindendir. İşe yerleştirmede Arnavut ve Türklere etnik ayrımcılık yapılmaya devam ediliyor. Çoğunluk olan toplum, azınlığın haklarını vermede adil davranmıyor.

“Kanunlarda eğitim verilen dili öğretmen konuşursa o zaman başvurusuna resmî bir engel yoktur. Bir Türk öğretmen olarak Makedon Lisesi’ne başvurduğumuzda ilk hayal kırıklığımız buradaydı. Lisenin müdürü ve bizim de eski öğretmenimiz: Siz isterseniz başvurabilirsiniz, resmî olarak diplomanızı, her şeyinizi burada masada bırakabilirsiniz ama ben size bir şey samimi, açık konuşacağım, size burada öğretmenlik yok.”

“Siz bir Türk olarak, Makedonun müdürü olamazsınız. Aynı eğitimi aldığınıza rağmen siz onun gibi olamazsınız. Siz biraz daha alt

olsaydınız, eğitilmiş olmasaydınız o zaman sizin dostunuz oluyorlar. Eşit olduğunuz zaman da davranışlar değişiyor."

*"Ne ki bir Türk veremez ders Makedonlara. O verebilir Türk-
lere Arnavutlara ders; Arnavut ve Türk ders veremez Make-
don öğrencilere."*

*"Düşmanca değil ama bir ayrımcılık vardı. Realite de odur
zaten. Bizler onlara pek yakışmıyoruz. Ben arkadaş derken
spora giderim, onlarla oynarım, konuşurum, güzel geçinirim.
Ama genellikle evime almayacam, onunla yemek yemeyecem.
Yani Makedonlar ile Arnavutlar arasında bir izolasyon ve bir
sınır var."*

*"Günümüzde Makedonya'da ve Struga'da işsizlik en çok Türk-
lerde."*

*"Haklarımızı aldığımız için, başladılar artık iş de veriyorlar
bizlere. Ancak işlere azınlıklardan daha çok kişi almaları la-
zım. Ama yavaş gidiyor."*

Türkçe eğitim meselesi özellikle Struga'da 1945'ten itibaren daima bir sorun teşkil etmiştir. Struga'da ilk yıllarda Türkçe eğitime müsaade edilmez iken bu hususta yapılan ısrarlı mücadeleyle birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar Türkçe eğitim açılmıştı. Ancak daha ileri sınıfların açılması konusunda rejim tarafından hep sorunlar çıkarıldı. Strugalı Türk çocuklar eğitimlerine Türkçe devam etmek istiyorlarsa 5. sınıftan 8. sınıfa kadar Ohri'de okumak zorunda kalıyorlardı. Bu sorun Makedonya Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da devam etti. Türk çocukları iki ayrı sınıfı tek bir sınıf çatısı altında okumak zorunda bırakıldı. Yani 1 ve 3 bir sınıfta, 2 ve 4. sınıflar aynı sınıfta karma eğitim görmek zorunda bırakıldı. Struga'da Türkçe eğitim veren lise sınıfı ise büyük mücadelelerden sonra ancak 2002'de açılabilirdi.

"Babam Yunus Akar Osmanlı döneminden sonra Türklerden ilk belediye başkanı. 1945 veya 46 yılı. O dönem babamın önemli tezle-

rinden bir tanesi her dilde eğitim. Türkçe okullarının açılması konusunda ısrarcı oluyor. Açılmayınca ablaamları okula göndermiyor. Bu tepkiyi koyuyor. Ancak ondan sonra Türkçe okullar açılınca 1952 yılında Türklerden ilk giden nesil biziz, Rüştîye Ablamla ben Türkçe okula gittik.”

“Karma sınıfta 23 öğrenciden fazla varsa o zaman mecburen lazım bölünsün. Aslında Türklerden 25 öğrenci olsun yine bölmezler. Aslında en önemli sorundur, eğitim bizde.”

“Struga’da öğretmen iken çok zorluk çektik (1953–1967). Birleşik sınıflar büyük zorluk idi. 5. sınıf açmak istedik, öğrenci yok diye kattırmak istediler. Yetmezmiş gibi 1. sınıf, 3. sınıf ve 5. sınıf olur mu aynı anda üç sınıf bir arada? Bu konuda daha çok Arnavutlar baskı yapardılar, Makedonlar yok. Bizim Türk çocukları beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar okumak için Obri’ye gidiyordu. Onlar vermesinler otobüs ücreti diye belediyede çok uğraştım.”

“Annem bir Türk sınıfı öğretmeni olduğu için yıllardır bu sıkıntıyı çekiyor. Türkçe okuyan diğer arkadaşlarım da. Annem hâlâ ilkokulda karma sınıflarla çalışmak zorunda. Yani 1. ve 3. ya da 2. ve 4. sınıflar aynı yerde birleştirilmiş olarak eğitim görüyorlar (2017).”

“Hatta Struga’da sekiz yıllık ilkokul vardı. Okullarda çünkü iki taraftan şimdi baskı yerdik. Bir taraftan Makedonlar boş olmadılar, Türkler daha fazla tahsil görsünler, yüzü gözü açılın, sonra kendi haklarını çok ararlar. Obür tarafta baskın hep Arnavutlar.”

Yükselen Arnavut Milliyetçiliği ile beraber bu soruna bir de Ohri ve Struga’daki kasabalı nüfustan çok, köylerden inen Arnavutların Türklere olan baskısı da eklendi. Arnavut entelijansiyasında Struga ve genel olarak Makedonya’da ve hatta Balkanlar’da Türk yoktur iddiası da devamlı surette seslendirilmektedir. Ancak Türkler azınlığa düşseler de varlıklarını gerek partileri gerekse STK’ları ve bilinçleriyle devam ettirmekteler.

“Strugalılar kendini hakiki Türk hissederler. Kaldılar, kendilerine gün bugün Türk dediler. Asimile olmadılar.”

“Struga yerli Arnavutlarıyla yok imiştir problem. Ama köylerden gelenler tanımazlar Türkleri. Derler yoktur Türk, hem oldu-bitti... Kimsenin kimseye yoktur hakkı desin sen ısın bu, olamasın bu. Abe sana ne. Ben Türk hissederim kendimi.”

“Türkler, Makedonlar, Arnavutlar ne zaman gelirdılar Struga'ya Türkçe konuşurdılar. Ama şimdi hepisi Arnavutça konuşurlar.”

“Struga'da biraz Arnavutlar ile var idi zorumuz, çünkü benim dükkânımda oğlumla Türkçe konuşurken, “Sakın konuşma Türkçe, burada Türkler yok” bu laflar ile karşılaşırđık. Allahımıza şükür biz kendimizi gösterdik ve o dönem kayboldu. Makedonlar ile yok imiş bir problem yok şimdiye kadar.”

“Ohri'de herkes kendine Türk dermiş. Şimdi oldu siyasetten dolayı bazıları kendilerine Arnavut diyor. Benim kayınlarım iki kardeş, biri Arnavutum biri de Türküm diyor.”

Struga'da Arnavut belediye başkanı seçilmesine rağmen uygulanan çeşitli politikalarla Arnavutların demokratik haklarını kullanmaları engellenmektedir.

Struga Belediye Başkanı Ziadin Sela; “Arnavut çoğunluğu olan şehirlerimizin belediyeleri, eğitim ve kültür noktasında hiçbir maddi destek alamıyorlar. Ohri 2 milyon alır biz Struga'da hiç almıyoruz. Struga'da Makedonlar azınlıktır onlar oy vermese karar geçerli olamaz. Gülünç olan şey çoğunluk olan Makedonlar bütün çalışma yerlerini, iş yerlerini sadece kendilerine ait görüyorlar ama belediyeye gelince onlar azınlık oluyorlar ki sorun çıkartsınlar, bir çözüm bulunamasın diye. Sonuç olarak okullarımız ve caddelerimizde hiçbir Arnavut ismi yok. Mesela okulların, caddelerin isimlerinin değişmesini, yine bir Arnavut büyüğünün heykelini dikmek istiyorsak ona da engel oluyorlar. Struga'dan toplanan vergilerin ancak %3'ü bize dönüyor.”

Ohri ve de özellikle Struga'da 1960'lardan itibaren en küçük azınlık grup olan Vlahlara karşı da bir asimilasyon politikası uygulandı. Drim Nehri Hristiyan ve Müslüman mahallelerini ayıran bir doğal sınır gibiydi. Buna rağmen Hristiyan Vlahlar,

Müslüman mahallesinde oturmayı tercih etmişlerdi. Çünkü aynı dinden olmalarına rağmen küçük azınlık, çoğunluğun potasında erime sürecine girmek istemiyordu. Şu anda da genelde gençlerden kendini Vlah olarak tanımlayanların sayısı oldukça azalmış, Makedon olarak tanımlayanların sayısı da artmıştır.

“Bir Vlabla konuştuğumda, ona, neden bu tarafta oturdunuz, normalde bütün Hristiyanlar karşı tarafta, dedim. O, biz Makedonlarla karışmak istemiyorduk. Müslümanlarla oturduğumuz zaman bir zarar gelmez ama Makedonlarla oturduğunuz zaman derler hep, siz Makedonsunuz, diye cevap verdi.”

Sosyalist dönemde görülen dinî, ekonomik ve siyasi baskıların tabii bir neticesi olarak Türkiye ile bir göç anlaşması yapılır yapılmaz Makedonya boşalmaya başladı. Türkler ve Türk kültür dairesi içinde görülen özellikle şehirli Arnavutlar, Türkiye’ye göç etmek için konsolosluklara başvurdu ve kabul edildi. Rankoviç’in Yugoslavya İçişleri Bakanı olması ve uyguladığı baskıcı politikalarla Türkiye’ye yönelik göçler arttı.

“Rankoviç isminde Sırb, o başladı Müslümanlara çok zulmetmeye, hakaret etmeye. Türkiye’ye göç etsinler, burdan gitsinler.”

“Kardaşlarım, hepsi hısım akraba burdan çok kaçtılar [gittiler] evlat. Bitevi [Bütün] komşularımız buradan kaçtı. Hepsi hep zordan kaçtılar. Hiç biri keyiften kaçmadı o vakıt. Çok alırdılar, çok vergi alırdılar. Bırakmazlardı hiç. Gerçi döğmezdiler, vergi alır, eziyet ederdiler.”

“Obri’de Şeyh Zekeriya Efendi, akrabalarının mallarını satıp Türkiye’ye göç etmelerine karşıymış.”

“Babam göç ettiğinde gitmedim Üsküb’e istasyona. Çünkü o yükü çekemezdim. Annem babam, kardeşlerim hepsi giderken ben nasıl dayanabilirdim buna? Babam dedi ki, “Kızım göç edeceğiz, bizim yerimiz Türkiye. Siz da geleceksiniz, herkes gelecek.” Babam, tüm kardeşlerim, amcalarım hep birden göç ettiler. Hasretlik çok zor. Mesela annem 1971’de İstanbul’da vefat etti. Ben Üsküp’teydim, onu da göremedim.”

"Akrabalarım, em peşin bu amucalarım rahmetli teyzem açan kaçırlar, sanki Struga'da insan kalmadı."

"Torunum Türkiye'de çalışıyor. Ben de Struga'da evlatsız gideceğim anladın mı? Torunların hasreti ile yaşayacağım. İşte benim her gün aklar yüregim."

"Ekonominin düzelmesiyle 1958'den itibaren göçler nisbeten durdu."

Makedonya devletinin en büyük sorunu dışarıya göç vermesidir. Sadece Türk ve Arnavutlar değil, artık Makedonlar da artan sayıda göç etmeye başladılar. Bunun temel sebebi de ekonomik problemlerdir. Göç veren Makedonya için tespitlerimiz bu şekildedir. Ancak bir de Ohri ile Struga'dan ve daha genel bir ifadeyle tüm Balkanlar'dan göç edenlerin Türkiye'de yaşadıkları sorunlar vardır. Göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları sorunlar, uyum problemleri, yaşanan hissiyat ve diğer konulara dair görüştüğümüz insanların dikkat çekici yorumları da aşağıdadır.

"Biz İstanbul'da okula başladığımızda bana çocukluk arkadaşlarım Tito diye seslenirdi. Türkiye'deki bir insanın hayata tutunması ile bizim tutunmamız aynı değil. Tabiri caizse biz kazandıklarımızı, tırnaklarımızla kazayarak elde ettik. Biz Türkiye'de yaşıyor olmaktan dolayı Rumeli'deki insanlardan on kat daha özgürüz. Bizim en yoksulumuz oranın insanına göre kıyasla daha iyi durumda, daha zengin. Çünkü şartlar ağır, oradaki insanı görüyoruz. Orada insanlar tüketim toplumuna adapte olmamış. İşsizlik diz boyu. Zaten orada yaşayan insan göç vermiş, gurbette çalışanı var. Gelecek göremiyor. Rumeli insanı Türkiye'ye çalışmak üzere geldiğinde evlad-ı fatihan deniyor, ama hak ettiği ilgi ve kolaylığı görmüyor. Oysa biraz çalışma kolaylığı gösterilse, onlar da daha zenginleşecek belki."

"Ben gün bu gün, hâlâ rüyalarımı Ohri Gölü'nde görürüm, burada göremem kendimi. Ruhum Struga'dadır."

Türkiye'ye göç eden nesillerin çocuklarının, yani üçüncü kuşağın gözlemleri de göç meselesine bakış açısını göstermesi bakımından ilginçtir:

“Makedonya ile bağlantımız anneannemle sürerdi. Doğumu 1930 civarındır. Muhtemelen 1955’lerde İstanbul’a göç etmiştir. Rumeli ile bağlantıyı kuran oydu. Anneannem müthiş hikâyelerle dönerdi. Biz her sene o hikâyeleri bir daha, bir daha dinlerdik.”

“Ohri Gölü’nden bir defa, babamın amcaoğlu, balık göndermişti. Onu sarıp sarmalayıp buzlamışlar otobüsle göndermişler O çok özel bir yemekte yendi.”

“Göç ve göçmenlik nedir diye soruyorsanız, bana biraz üzücü geliyor aslında hikâye güzel bir çağrışım yapmıyor. Büyükle hep ağlardı, kafamda şöyle bir iz kalmış; ‘Çok güzel bir hayatı bıraktık, o dönemki politik konjoktörden kaynaklı olarak taşı tarağı topladık her şeyimizi bıraktık, iki tane bavul ile geldik buraya’ gibi anlatılırdı.”

“Rumeliler kültürüne bağlı ama sessiz bir toplum, öne çıkmayan bir toplum, Karadenizliyi, Urfalıyı bilirsiniz ama Rumeliliyi bilmezsiniz. Bence naif bir topluluk, nazik insanlar. Ben bu toplumun içinde var olduğum için söylemiyorum. Gerçekten iyi insanlar, kötülük gelmeyecek insanlar. Ama neden olduğunu bilmediğim sebeple Rumelili toplumunda bir özgüven sorunu var. Öne çıkmıyor. Müteşebbis değil, aldığına razı olan, fazla istemeyen, arsasına fazla kat çıkmayan.”

Türkiye ile Makedonya Cumhuriyeti arasında var olan dostluk çerçevesinde her alandaki iş birliği imkânları ve etkisinin, Makedonya Türklerine adaletle paylaştırılması ve eğitim, sosyal ve siyasi haklarında hakça temsilin sağlanmasıyla, buradaki Türk nüfusun Avrupa veya Türkiye’ye olan göç etme mecburiyeti engellenebilecektir. Makedonya’da Türk azınlığın varlığı âdeta ülkenin siyasi bütünlük ve bağımsızlığında vazgeçilmez bir etmendir. Makedonya Türkleri hem Makedon hem de Arnavutlar ile rahatça iletişim kurabilmekte, arkadaşlık ve dostluklarıyla bir köprü vazifesi üstlenebilmektedir. Gerek komşumuz olan Makedon çoğunluk gerekse ikinci büyük unsur olan kardeş ve akraba Arnavutların bu gerçeği yadsınamaları, Makedonya’da huzur ve barışın devamı ve ekonomik kazançların sağlanabilmesi için vazgeçilemeyecek en önemli başlangıç noktasıdır.

Türkiye-Makedonya dostluğunda soydaş, komşu ve akraba iş birliğinin sağlanması; dost devletlerin imrenmesine, dost olanların da bundan ders çıkarmalarına sebep olacaktır.

Bağımsızlığından bu yana Makedonya-Türkiye ilişkilerinin artan bir hızda gelişerek devam etmesi bizler için memnuniyet verici bir durumdur. Makedonya'dan gönderilen askerî öğrencilerin harp okulları yanında Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nde eğitilmeleri önemli bir destektir.

"Makedonya'dan 2 Makedon, 3 Arnavut ve 3 Türk GATA'da okuyup mezun olmuştur. Bunlardan hâlen 2 kişi askerî doktor olarak Makedonya'da hizmet veriyorlar."

İki ülke arasında özellikle Türk turistlerin Makedonya'ya artan bir oranda yaptıkları kültür turları sayesinde, Makedonya'yı ziyaret eden turistler arasında Türkleri ikinci sıraya getirmiştir. Türk turistler tabii güzellikler yanında Osmanlı'dan kalan mimari eserler, aynı kültür dairesinde, aynı örf âdetlere sahip bu ülkeyi ziyaret etmekten büyük memnuniyet duymaktadırlar.

"Biliyorsunuz Ohri ve Struga'da iki tane tekkemiz var. O tekkeler ve Osmanlı'dan kalan eserlerin hâlâ aralıksız devam etmesini, gölün temiz ve doğal güzelliklerini Türk turistler gördüklerinde etkileniyorlar. Tabii en çok Türklerin yaşadığını görünce şaşıyorlar. Çünkü bu topraklarda Türklerin var olduğunu çoğu bilmiyor. Ama bir restoran ya da mağazaya girdiklerinde Türkçe konuşulunca mutlu oluyorlar."

"Onlara gölümüz çok büyük ve çok temiz diye söyledim. Onlar da göl o kadar büyük olur mu, deniziniz yok diye hava atıyorsun der, şakalaşırdık. Geldiklerinde o manzarayla karşılaştıklarında en çok şaşırdıkları, Ohri Gölü'nün eşsiz güzelliği, büyüklüğü ve temizliği olmuştur."

Biz bu kitapta yaptığımız röportajlarla siz değerli okuyucularımıza Struga ve Ohri hakkında bir pencere açmak istedik. Türk, Arnavut ve Makedonu ile âdeta cennetten bir köşe olan bu güzel şehirlerde yaşayan insanları tanıtmaya çalıştık. Okuy-

cumuzdan istediğimiz bir tek şey var. Lütfen Struga ve Ohri'yi ziyaret edin. İster tarihî eserleri, tabii güzellikleri görüp kültür turları gerçekleştirin isterseniz Ohri Gölü'nde yaz tatili yapın. İçme suyu kalitesindeki Ohri Gölü'nde suya girin ve serinleyin.

Kim bilir belki sokaklarında dolaşırken kitapta okuduğunuz insanlara rastlar, tanışır bir çay, bir kahve içer, misafirperverlikleri ve doyumsuz sohbetleri ile ağırlanırsınız.

Sözlük

Makedonya'da sırasıyla Makedon, Arnavut, Türk milletleri ve diğer azınlıklar yaşamaktadır. Dolayısıyla ülkede birçok dil konuşulmaktadır. Bu sebeple orada yaşayan Türklerin kullandıkları bazı kelimeler bir arada yaşadıkları toplumlardan alınmıştır. Bununla birlikte birçok Türkçe kelime de Makedonca ve Arnavutçaya geçmiştir. Ayrıca Makedonya Türkleri bazı Osmanlı Türkçesinden kalan kelimeleri de kullanmaktadır. Ayrıca ağız farklılıkları da mevcuttur.

Bu sebeple görüştüğümüz insanların kullandığı yabancı kökenli ya da orijinal ağız özelliklerini içeren kelimeler *italik* dizilmiş ve burada verdiğimiz bir sözlükte açıklanmaya çalışılmıştır.

Aco: Amca.

Avantura: Eğlence.

Âsitâne: 1- Bir tarikat kolunu kuran pirin, çoğunlukla türbesinin de bulunduğu merkez tekke. 2- Başkent İstanbul'un diğer bir ismi.

AVNOJ: II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya SFC'yi kuran konseydir. Yugoslavya Anti-faşist Ulusal Kurtuluş Konseyi demektir.

Badinter sistemi: Makedonya'da Ohri Çerçeve Anlaşması'ndan sonra uygulanan bu sistemde hükümetin kurulabilmesi için çoğunluğu elde eden bir Makedon partisi mutlaka bir Arnavut partisi ile koalisyon yapmak zorundadır.

Balist: Milliyetçi Arnavutlar. Balistler II. Dünya Savaşı'nda İtalyanlar ile iş birliği yapmışlardır.

Baş: Birinci manası olduğu gibi, bir kelimenin başına getirildiğinde en iyi manasına gelir. Mesela: *baş İstanbul Türkçesi* konuşur, yani en güzel İstanbul Türkçesi konuşur

Birangi: Herhangi bir.

Biser: İnci.

Biskot: Bisküvi.

Bitevi: Bütün.

Bozgunluk: Yenilgi.

Camiçe: Küçük cami.

Çak: Ta manasına, cümleyi kuvvetlendiren bir nevi ek.

Çay haşlamak: Çay demlemek.

Çucugim: Çocuğum.

Çun: Ohri Gölü'nde balıkçılık, yük taşıma vesair kullanılan bir çeşit kayak.

Dayre: Düğünlerde çalınan vurmali bir çalgı. Def.

Dersık: Deriz.

Deyim: Diyeyim

Düvereyim: Diyeyim.

Düvericegim: Anlatacağım, söyleyeceğim.

Düzletir: Düzeltir.

Em: Hem.

Familya: Aile.

Generasyon: Nesil.

German: Alman.

Gıra: Fasulye.

Grjiva: Dümen.

Gurbet: Struga Türkçesi'nde Çingenelere verilen isim.

Gügümce: Küçük güğüm.

Heykel kaldırma: Heykel dikme.

İslah: İyi.

İbtidai Mektebi: Osmanlı zamanında ilkokul.

İnabeli derviş: Biat etmiş derviş.

inelim mi binelim mi: Uzun eşek oyunu.

İrredentizm: Kurtarımcılık. Dil, gelenek, görenek ve çeşitli kültür değerleri bakımından bir birlik gösterdiği hâlde ana yurt dışında kalmış halkın yaşadığı toprakları ana yurt sınırları içine almak düşüncesi.

İşlerdi: Çalışırdı

Ka: Kadar.

Kaçak oyunu: Saklambaç.

Kaçmak, kaçmıştır: Ohri Struga Türkçesinde göçmek, göç etti.

Kapadılar insanları: Hapsettiller.

Kara pathcan: Patlıcan. Make-donya'da tek başına *pathcan* dendiğinde domates demektir.

Kırılma: Struga ve Ohri Türkler sakal kesmeye "traş", saç

kesmeye ise “*kırkma, kırılma*” derler.

Kısalama: Kısaltma.

Kısıntsa: Kızların oynadığı sek sek seksek oyunu.

Kikirik: Fıstık

Koçka oyunu: Çocukların bir te-nekeyi taşla vurmaya çalış-tıkları bir oyun.

Kofer: Bavlul.

Koltse: Su dolabı. Nehirlerden su çıkarmaya yarayan çark.

Kombina: Karışık.

Konfitzkasya: Tito zamanında devletin mallara el koyması-na verilen ad.

Kover: Bırak.

Köföncü: Küfeci.

Kumpir: Patates.

Kuziçe: Küçük kuzu.

Külahlı dervişi: Hayâtî tarika-tında 4. esmayı geçmiş der-vişlerin başlarına (Mevlevî sikkesine göre daha kısa) taktıkları başlık.

Liçna Karta: Kimlik kartı.

Lozer: Kaybeden.

Magsum/Maksum: Çocuk.

More, mori: Bir seslenme nidası. Erkeğe *more*, Kadına, kıza *mori* kullanılır

Muçe: Mustafa'nın kısaltılmış hâli.

Nasıl yok: Nasıl olmaz, olmaz olur mu.

Ne ka: Ne kadar.

Ni: Ne.

Odbor: Komisyon.

Okupatsya: İşgal.

Osanmak: Usanmak.

Pandur: Bekçi

Partizan: Yugoslavya'nın ba-ğimsizliğinde savaşıyan Ko-münist Parti üyesi askerler.

Pathcan: Domates.

Payık: Temiz.

Payık balık: Kırmızı Alabalık. Pastrımka da denir.

Penzioner: Emekli.

Peşin: İlk, birinci.

Plaşka: Küçük bir cins balık.

Politiçar: Politik.

Pop: Papaz.

Praktika: Pratik yapmak.

Prego: Anaokulu.

Privat: Özel.

Profesör: Eski Yugoslavya ve hâ-len Makedonya'da lise öğ-retmenlerine “*profesör*” de-nirdi. Üniversitedekilere ise “*akademik profesör*” denirdi.

Ruba: Kıyafet.

Rüştiye mektebi: Osmanlı zama-nında ortaokul

Safî: Sadece.

Samoposluga: Market.

Sefte: Siftah, İlk defa.

Sibbet: Sohbet.

Singın: Sakin, sessiz yer.

Stroynik: Kız tarafı ile erkek tarafı arasında aracı.

Stuka: Zabit.

Student: Öğrenci

Su sığırları/susuri: Manda.

Şami: Tülbent.

Şporet: Hem ısıtma hem de yemek pişirmeye yarayan bir çeşit ocaklı fırın.

Tam etmemiştir: Tamamlamamıştır.

Ürtük: Örtülü, tesettürlü

Üteye: Öteye.

Vuralım kisasını biraz: Kısa keselim manasında.

Yarım Halifê: Halveti tarikatının Hayati kolunda, şeyhden sonra gelen şeyh vekili demektir. Kendisi biat alıp derviş kabul edebilir. Ancak posta oturtma yetkisi yoktur.

Yegenka: Kız yeğen.

Zaviye: Tekkenin küçüğüne zaviye denirdi.

Dizin

- Abbas Emin (Ohrili) 408, 410, 496
- Abdülkadir Efendi, Şeyh (Halveti Hayati postnişini) 206, 243, 247, 248, 250, 251, 253, 254, 255, 261, 262, 264, 393
- Abdülkerim, Öğretmen 411
- Abdülkerim, Şeyh 261, 268
- Afrika 67, 463
- Ağanoğlu, H. Yıldırım (Yazar) 1, 2, 3, 4, 17, 45, 59, 97, 99, 121, 133, 151, 157, 163, 171, 187, 197, 210, 215, 223, 227, 231, 247, 257, 267, 273, 279, 303, 321, 339, 353, 361, 369, 389, 399, 419, 445, 451, 461, 473
- Ahmed Amiş Efendi 370, 371
- Ahmediyye 239
- Ahmeti, Ali (Makedonya'da Arnavut Parti lideri) 360, 362, 363
- ak Parti 437, 438
- Akar, Cemal (İstanbul) 9, 460, 461, 466
- Akar, Gökhan (İstanbul) 9, 472, 473, 478
- Akar, Gülten (Kemal Akar'ın eşi) 429
- Akar, Kemal (İstanbul) 8, 11, 14, 15, 53, 54, 59, 71, 72, 79, 87, 93, 94, 97, 99, 118, 133, 140, 144, 145, 146, 147, 209, 210, 279, 307, 311, 369, 370, 384, 386, 418, 419, 421, 427, 430, 438, 440, 443, 445, 461, 462, 478
- Akar, Yunus (Kemal Akar'ın Babası) 500
- Akatlar (İstanbul) 428, 429, 431
- Akbaba türbesi (Ohri) 409
- Alasonya (Yunanistan) 243
- Ali Paşa Camii (Ohri) 7, 227, 267, 272, 275, 280, 325, 327, 493, 494
- Ali Rıza Efendi (Atatürk'ün babası) 420
- Ali, (ra) Hz. 7, 242, 296
- Ali, Kuytim (Ohri) 6, 214, 215
- Almanlar 49, 50, 52, 62, 64, 110, 343, 399, 412, 423, 496
- Almanya 31, 83, 193, 215, 216, 298, 318, 489, 495
- Amerika 6, 67, 69, 113, 115, 161, 193, 223, 224, 226, 262, 298, 364, 376, 382, 389, 392, 393, 394, 396, 412, 440
- Anadolu 239, 349, 481
- Anitza Palazzo 200
- Ankara 22, 69, 113, 121, 128, 190, 191, 325, 376, 383, 395, 411, 419, 420, 433, 443, 451, 452, 455, 456, 457
- Araçınovo (Makedonya) 276

- Arapça 60, 153
- Arif Efendi, Şeyh 73, 138, 251, 254, 281, 304, 373, 384
- Arnavutça 5, 7, 29, 54, 60, 89, 91, 97, 141, 147, 148, 154, 155, 159, 160, 172, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 184, 188, 224, 225, 233, 234, 317, 318, 356, 364, 373, 379, 381, 401, 404, 415, 455, 456, 491, 492, 497, 498, 502
- Arnavutlar 6, 13, 39, 49, 56, 60, 62, 63, 64, 65, 76, 83, 89, 90, 107, 108, 113, 116, 117, 118, 129, 147, 152, 157, 159, 160, 171, 176, 177, 179, 180, 181, 200, 224, 225, 226, 298, 314, 353, 354, 355, 359, 360, 363, 365, 378, 403, 455, 456, 458, 491, 492, 497, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 509
- Arnavutluk 19, 30, 31, 37, 49, 59, 61, 62, 63, 64, 83, 100, 102, 108, 109, 110, 115, 123, 126, 152, 153, 159, 174, 177, 179, 218, 223, 244, 268, 283, 285, 298, 327, 353, 365, 373, 403, 409, 410, 452, 495
- ASNOM 83, 84
- Atatürk 194, 217, 372, 420
- Atay, Ayfer (Beşiktaş Belediye Başkanı) 434
- Ate, İsmail Hakkı 6, 120, 121
- AVNOJ 509
- Avrupa 113, 114, 156, 221, 227, 346, 347, 350, 505
- Avusturya 47, 98, 115, 337, 495
- Avusturyalılar 166
- Avusturya-Macaristan 98, 337, 495
- Ayasofya Camii (Ohri) 26, 27, 29
- ayırıcılık 184, 226, 435, 499, 500
- Azerbaycan 239, 452
- Aziz Kliment 22, 326, 328, 405, 493
- Badinter sistemi 356, 455, 509
- balıkçı 14, 26, 53, 54, 60, 153, 392, 422, 423
- Balist Partisi 108
- Balkan Harbi/Savaşı 4, 30, 107, 275, 353, 489, 495
- Balkanlar 1, 2, 3, 4, 8, 12, 13, 19, 22, 32, 79, 210, 239, 298, 327, 349, 451, 452, 470, 495, 501, 504
- Barutçu, Sami 407
- Başakşehir (İstanbul) 17
- Batı Trakya 4
- Bauta, Sevinç 7, 256, 257, 258
- Bayezid-i Veli 26, 30
- Bayır, Önder (İstanbul) 17, 213
- Baykal, Deniz (CHP Genel Başkanı) 438
- Bayraktar Abdüraim (TC Ohri Fahri Konsolosu) 16
- Bayrampaşa (İstanbul) 55, 285, 349, 427, 428, 429, 431
- Belgrad 67, 247, 340, 411
- Beşiktaş (İstanbul) 377, 434
- Beyatlı, Yahya Kemal 373
- Beyazıt Camii (İstanbul) 376
- Birinci Dünya Savaşı 30, 98, 107, 400, 495
- Birleşmiş Milletler 19
- Birlik Kardeşlik Anaokulu (Üsküp) 379
- Bitola, bkz. Manastır
- Bosna-Hersek 4, 31, 83, 298
- Boşnaklar 13, 127, 157, 349
- Breştani köyü (Makedonya) 80
- Buhara 242
- Buhûrilik 239
- Bulgar İmparatorluğu 22

- Bulgarca 29, 341, 401, 415
 Bulgaristan 31, 108, 157, 268, 283,
 391, 410, 415, 428, 447, 489, 496
 Bulgaristan Krallığı 31
 Bursa 26, 112, 128, 404, 457
 Büyükçekmece Belediyesi (İstanbul)
 35, 365, 366, 454
 Celadin Bey 101, 104, 122, 340, 346
 Cemâliyye 239
 Cerrâhîlik/Cerrahiler 239, 306, 377
 Cevat Gega 175
 CHP 432, 438
 Churchill 113
 Cihangirilik 239
 Çako, Furkan (Makedonya Bakanı)
 443
 Çandarlı Hayreddin Paşa 37
 Çeline mahallesi (Ohri) 333
 Çiller, Tansu (TC Başbakanı) 365
 Dalga Baba Camii (Ohri) 245
 Davutpaşa (İstanbul) 431, 432, 477
 Debbaghane 408
 Debirtsa köyü (Ohri) 217, 330, 347,
 349
 Debre (Makedonya) 46, 69, 109, 123,
 152, 177, 179, 344, 354, 356, 360,
 399, 400, 402, 403, 404
 Delogojda köyü (Struga) 172
 Demokrat Parti 116, 359
 Derviş Hasan bin Feyzullah 244
 Derviş Hima 159
 Destanı Ustruga Gölünün (Kitap)
 385
 Dipşar, Mahmut 371
 DİSK Sendikası 428
 Dobovyani köyü (Struga) 379
 Dobruca (Romanya) 126, 495
 Dolgaş köyü (Makedonya) 80
 Dologojda köyü (Makedonya) 355
 Draç (Arnavutluk) 344, 412
 Draslaytsa köyü (Makedonya) 153
 Drim ırmağı (Struga) 34, 100, 101,
 102, 104, 115, 121, 127, 128, 133,
 136, 138, 149, 159, 164, 178, 218,
 390, 422, 470, 482, 485, 502
 Drim Oteli (Struga) 111, 114, 121,
 498
 DUİ (Makedonya'da Arnavut Partisi)
 348,
 düğme oyunu 136
 eğitim 90, 116, 189, 199, 201, 202,
 208, 223, 276, 284, 354, 356, 386,
 423, 428, 451, 454, 455, 466, 497,
 499, 500, 501, 502, 505
 Eğripalanka (Makedonya) 334
 Elbasan (Arnavutluk) 39, 71, 100,
 243, 402
 Elestva köyü (Makedonya) 80
 Eminönü (İstanbul) 35
 Emir Mahmud Mescidi (Ohri) 27
 Emirmahmud Mahallesi (Ohri) 27
 Enver Hoca (Arnavutluk
 Cumhurbaşkanı) 327
 Ergin, Sedat 448
 Ergiri (Arnavutluk) 243
 Erzurum 447
 Eski Eserleri Koruma Kanunu
 (Makedonya) 324, 325
 evlad-ı fatihan 447, 504
 Evliya Çelebi 5, 23, 30, 38, 101, 123,
 339
 Evrenos Bey, Gazi 37, 38
 Eyüp Hoca 305
 Eyüp Sabri Bey (İttihad Terakki
 önderlerinden) 87, 88, 122
 Farsça 153

- Fatih 4, 23, 30, 38, 123, 128, 237, 370, 399, 406, 493
- Fatih Sultan Mehmed 38, 493
- Fethi Süleymanpaşic (Yücel Teşkilatı Üyesi) 85, 86
- Fransa 85, 447
- Fransız 483
- Fransızca 156, 407
- Fraser, John Foster (İngiliz Yazar) 245
- Fuat Talha (Derviş) 395
- Galatasaray 444, 448, 462, 463
- Galiçitsa Dağı 94, 217
- GATA/Gülhane Askeri Tıp Akademisi 190, 451, 452, 453, 506
- Gavaz Ailesi 11
- Gavaz, Neriman (Struga) 6, 16, 151, 154, 170, 171, 172, 176
- Gavaz, Sabri (Struga) 97, 99, 100, 102, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 133, 143, 144, 145, 154, 157, 163, 167, 170, 171, 445
- Gavaz, Zeyde bkz. İslam, Zeyde
- Gazi Evrenos Bey, bkz. Evrenos Bey, Gazi
- Gazi Hüsrev Bey Medresesi 282
- gelin gezmekleri adeti 146
- Germanlar 64, 65
- Gligorov, Kiro (Makedonya Cumhurbaşkanı) 130, 395
- Gostivar (Makedonya) 105, 107, 108, 130, 143, 154, 202, 312, 495
- Göç/göçler 2, 4, 5, 8, 12, 14, 54, 55, 56, 67, 68, 79, 89, 111, 112, 116, 117, 118, 127, 130, 147, 157, 193, 272, 369, 372, 376, 382, 383, 384, 399, 407, 411, 419, 420, 424, 425, 447, 455, 457, 458, 463, 464, 479, 480, 488, 497, 503, 504, 505, 510
- Göl Mahallesi (Ohri) 60, 97, 273
- Gölpınarlı, Abdülbaki (Yazar) 372
- Görice (Arnavutluk) 177, 179, 379
- Graçani 349
- Gruevski, Nikola (Makedonya Başbakanı) 362
- Hacer Hanko 373, 374, 385
- Hacı Çelebi Mahallesi (Ohri) 408
- Hacı Durgut Camii (Ohri) 284
- Hacı Kasım Camii (Ohri) 8, 28, 273, 326, 327, 404, 405, 493
- Hacı Kasım Mahallesi (Ohri) 122, 408
- Hacı Turgut Mahallesi (Ohri) 408
- Hacıhamza Mahallesi (Ohri) 27, 122
- Halveti Hayâti Âsitânesi (Ohri) 11
- Halveti Hayati Tekkesi 238, 383, 494
- Halveti/Halvetilik 4, 7, 11, 16, 53, 71, 101, 123, 131, 197, 207, 211, 212, 238, 239, 242, 243, 247, 257, 267, 279, 280, 282, 283, 285, 287, 296, 303, 305, 324, 334, 369, 373, 383, 442, 494
- Hamit, Faruk (Ohri) 48, 53, 55
- Hamit, Müedin (Obol, Ohri) 5, 44, 45, 47, 51, 54
- Hârizm 239
- Hasan Baba 7, 8, 97, 101, 138, 244, 278, 279, 284, 285, 287, 288, 290, 294, 303, 305, 334, 373, 392, 396, 424, 490
- Hasan Baba Tekkesi 7, 97, 138, 278, 279, 284, 285, 287, 303, 305, 334, 424, 490
- Hasan, Hz. 296
- Hasibi, Kenan (Makedonya TDP Genel Başkanı) 159

- Hayâtîlik tarikatı 239, 242, 243, 269
 Haydar Paşa Camii (Ohri) 27, 46
 Haydarpaşa Mahallesi (Ohri) 27
 Hırvatça 194, 401
 Hırvatistan 4, 31, 60, 114, 165
 Hilton Oteli (İstanbul) 428
 Hindistan 403
 Hollanda 216, 254
 Horasan 7, 71, 231, 242, 267, 268
 Hotiştâ Mahallesi (Struga) 33, 34
 Hristiyan 7, 13, 26, 27, 32, 33, 39, 46, 63, 100, 125, 126, 153, 163, 164, 194, 279, 280, 333, 335, 344, 349, 404, 405, 407, 408, 410, 414, 496, 502
 Hünkâr Camii 25, 26, 27
 Hüsâmettin Paşa Cami (İştîp) 383
 Hüseyin Serezî (Pir) 242
 Hüseyin, (ra) Hz. 296
 İbrahim Naci 159
 İbrahim Temo (Strugalı İttihad Terakki lideri) 159, 201, 380, 448
 İbrahim Temo Lisesi 159, 201, 380
 İkinci Dünya Savaşı 49, 83, 86, 137, 272, 326, 354, 391, 406, 464, 465, 495
 İmami, Halil (Struga) 7, 16, 302, 303, 305
 İmaret Mahallesi (Ohri) 339, 405, 491
 İnâncer, Ömer Tuğrul 210, 211, 255
 İngilizce 171, 172, 174, 180, 182, 183, 184, 196, 197, 198, 199, 232, 234
 İnönü Stadı 444
 İrfan Okulu 372, 378
 İskender Bey 27, 38, 152, 153, 332, 333, 408
 İskender Paşa Camii 408
 İskenderbey Mescidi Mahallesi 27
 İslâm, Zeyde (Strugalı Dervîşe) 6, 16, 132, 133, 137, 143, 144, 146
 İspanya 115
 İstanbul 2, 4, 13, 14, 17, 21, 22, 26, 30, 38, 48, 55, 76, 81, 116, 118, 125, 126, 128, 145, 153, 165, 168, 210, 236, 237, 247, 257, 267, 282, 288, 303, 305, 318, 347, 349, 369, 370, 371, 376, 377, 382, 383, 385, 395, 399, 401, 407, 418, 419, 426, 434, 436, 438, 440, 443, 451, 457, 460, 461, 462, 464, 467, 470, 472, 473, 474, 477, 480, 481, 484, 489, 503, 504, 505, 509, 510
 İstanbul Büyükşehir Belediyesi 4, 436
 İstanbul Erkek Lisesi 382
 İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği 461, 467
 İstanbul Üniversitesi 4
 İstek Vakfı Koleji 473
 İsveç 122
 İsveçre 115, 193
 İştîp (Makedonya) 154, 243, 267, 281, 283, 382, 383, 400, 498
 İtalya 31, 49, 50, 60, 61, 63, 64, 83, 86, 97, 108, 110, 122, 342, 391, 489, 496
 İtalyan 5, 50, 60, 108, 112, 391, 495, 496
 İzmir 255, 382, 383, 395, 402
 Japon 483
 Jöntürkler 346
 Kabakçı, Eyüp 55, 389
 Kabakçı, Sami 8, 388, 389
 Kabakçılar 422

- Kadiriler 377
- Kadri Efendi, bkz. Abdülkadir Efendi, Şeyh,
- Kafkaslar 382
- Kahil, Adnan (Makedonya Devlet Bakanı) 117, 359
- Kalkandelen 31, 38, 108, 151, 153, 154, 155, 157, 202, 276, 356, 496, 498
- Karabey Mahallesi (Ohri) 122, 273, 332, 409
- Karadağ 31, 64, 298, 353
- Karadenizli 484
- Karahoca Mahallesi (Ohri) 27
- Karamanoğulları 80
- Karamuratlar ailesi (Struga) 71, 72, 92, 93, 94, 419, 421, 442
- Karaorman (Ohri) 109, 411
- Karatekin, Güner (Prof. Dr) 81, 369, 376, 378, 380, 381, 384, 385
- Kardeşlik Birlik İlkokulu 401
- Kartal 407, 434
- Kazlıçeşme 426, 444
- Kemal Efendi, Şeyh 73, 281
- Kesriye 243
- Keşan Mahallesi 408
- Kıbrıs 35, 474
- Kırçova 71, 105, 108, 242, 243, 254, 267, 283, 285, 306, 396
- Kızılay 2
- Kızılhaç 413
- Kiril ve Metodi 163, 172, 341
- Kiril ve Metodi Üniversitesi 163
- Kocacık 419, 465
- Kocasiyavuşpaşa Medrese Mahallesi (Ohri) 27
- Kocoman, Vangel 33
- Koçi Bey Mahallesi 409
- Koçibey Mahallesi (Ohri) 27
- Koçişte 80
- Koçka oyunu 6, 136, 511
- Kolişevski, Lazar 85
- Komünist Partisi 67, 497
- Komünizm 7, 179, 314, 359
- Kondova 276
- Konya 122, 306, 373, 379, 382
- Kuloğlu Mahallesi (Ohri) 27, 408, 409
- Kumanova (Makedonya) 50, 274, 385
- Kumbaroski, Razme (Makedon Şair) 6, 162, 163, 167, 168
- Kuran-ı Kerim 60, 370
- Küçük Debre 152, 402
- Küstendil 50, 268
- Labuništa 313, 355
- Lapo, Adnan 312, 313
- Leşani 217
- Levent 16, 17, 428
- Livadya 172
- Londra Konferansı 353
- Loyala Üniversitesi (ABD) 224
- Luşo, Ekrem (Strugalı derviş) 395
- Macaristan 98, 268, 327, 337, 495
- Mahmut Rifat 410, 496
- Makedonca 7, 29, 54, 83, 133, 154, 155, 156, 163, 165, 172, 173, 179, 182, 187, 188, 198, 199, 201, 225, 233, 234, 274, 311, 317, 318, 344, 345, 364, 379, 381, 382, 401, 402, 415, 455, 456, 474, 492, 498, 509
- Makedonlar 7, 8, 39, 49, 62, 64, 83, 84, 89, 90, 109, 112, 115, 117, 118, 129, 147, 148, 159, 160, 179, 180, 181, 191, 194, 225, 226, 231, 234, 314, 354, 357, 358, 359, 363,

- 364, 378, 379, 383, 390, 399, 402, 405, 409, 410, 413, 414, 425, 455, 456, 492, 493, 497, 500, 501, 502, 504
- Makedonya 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 19, 22, 30, 31, 32, 33, 35, 39, 40, 44, 45, 58, 59, 65, 67, 70, 71, 78, 79, 83, 84, 85, 96, 97, 108, 109, 111, 114, 115, 118, 120, 123, 126, 127, 129, 130, 132, 133, 148, 150, 151, 152, 154, 159, 160, 162, 163, 164, 167, 170, 171, 181, 186, 190, 192, 193, 194, 196, 198, 201, 203, 214, 216, 218, 219, 222, 224, 226, 227, 228, 230, 233, 235, 244, 246, 255, 256, 266, 274, 276, 278, 284, 285, 291, 298, 302, 310, 311, 312, 313, 315, 317, 318, 320, 322, 326, 327, 332, 334, 335, 338, 341, 342, 346, 347, 348, 349, 352, 353, 354, 360, 362, 363, 364, 365, 382, 386, 388, 394, 398, 399, 401, 406, 412, 414, 415, 419, 421, 431, 439, 441, 442, 447, 450, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 464, 468, 475, 482, 488, 489, 492, 496, 498, 499, 500, 501, 503, 504, 505, 506, 509, 510, 511
- Makedonya Askerî Ataşeliği 456
- Makedonya İstihbaratı 362
- Makedonya Savunma Bakanlığı 456
- Makedonya Yazarlar Birliği 167
- Mamak (Ankara) 55, 113, 420
- Manastır (Makedonya) 23, 30, 37, 55, 98, 100, 154, 171, 177, 217, 243, 325, 334, 340, 349, 360, 379, 399, 408, 425, 448, 498
- Manhattan (ABD) 392, 393
- Manisa 372
- Mareşal Tito Okulu 401
- Marmara Üniversitesi İktisadi İlimler Fakültesi İşletme Bölümü 473
- Mehmed Hayâtî (Pir) 211, 231, 235, 240, 241, 242, 243, 266, 301, 448, 490,
- Mehmed Hayâtî (Pir) 7, 231, 243
- Mehmed Zekeriya Efendi, Şeyh 75, 204, 208, 261, 268, 272, 300, 306, 307
- Mekke 269
- Melamiler 372, 377, 386
- Merko, Ramiz (Struga Belediye Başkanı) 330
- MHP 432
- Mısriyye 239
- Migjeni 159
- Mijalkov, Saşa 362
- Miladinov Kardeşler 33, 159, 166
- Miladinov, Konstantin 33, 166
- Miladinov, Dimitriya 33
- Miladinovski Kardeşler İlköğretim Okulu 451
- Morhivo 349
- Moroışta 153
- muhacir 56, 425, 426, 446, 473
- Muhacirhane 426
- Muhammed, (sav) Hz. 235, 270, 242
- Muhammediye 373
- Muhiddin Abdi (Ohrili) 5, 78, 79, 81, 85, 93
- Murat I. (Osmanlı padişahı) 37
- Murat II. (Osmanlı padişahı) 23
- Murat IV. (Osmanlı padişahı) 30
- Musevi 13, 349
- Mustafa Çelebi 7, 101, 103, 123, 124, 285, 288, 289, 290, 303, 316, 317, 328, 329, 330, 334, 406, 493, 494
- Mustafa Çelebi Camii (Struga) 7,

- 103, 285, 288, 289, 290, 303, 316,
317, 328, 329, 330, 406, 493
- Mustafa Efendi 73, 250, 252, 257,
258, 268, 270, 272, 307, 392, 393
- Mustafa Halid 410, 496
- Mustafaçelebi Mahallesi (Struga)
125, 332
- Mustafapaşa Mahallesi (Struga) 125,
332
- Müslümanlar 48, 49, 64, 65, 68, 69,
100, 115, 163, 164, 171, 178, 180,
182, 280, 363, 405, 406, 411, 493,
495
- Nakşibendi tekkesi 273
- Nasrettin Hoca 199
- Necip Fazıl 203
- Negotin 364
- New York 392
- Nikola Miloş 159
- Novak 80
- Obol 45
- Ohri alabalığı 21, 471
- Ohri Başpiskoposluğu 344
- Ohri Çarşısı 227
- Ohri Çerçeve Anlaşması 356, 357,
359, 364, 509
- Ohri Çınar Meydanı 163, 215, 223,
227, 321, 339
- Ohri Devlet Arşivi 223, 226, 442
- Ohri Gölü 5, 8, 11, 19, 20, 21, 25,
38, 130, 134, 194, 217, 218, 219,
221, 235, 245, 335, 337, 390, 394,
405, 425, 453, 476, 504, 505, 506,
507, 510
- Ohri Kalesi 5, 22, 23, 24, 25, 124
- Ohri'de gençlik organizasyonu 413
- Ohri'nin kurtuluş günü 399
- Ohrizade 26, 27, 28, 29, 123, 343
- Ohrizade Mahallesi 27
- Orta Asya 479
- Osman Efendi 244, 254, 268, 285
- Osmani, Arsim (Ohri) 6, 222, 223,
227
- Osmanlı 4, 5, 6, 7, 8, 17, 22, 23, 30,
31, 35, 36, 37, 46, 48, 75, 79, 86,
87, 88, 98, 99, 100, 101, 102, 103,
104, 113, 122, 123, 125, 126, 128,
152, 153, 163, 180, 208, 218, 223,
228, 235, 272, 273, 279, 280, 291,
294, 298, 300, 307, 316, 318, 321,
324, 326, 328, 332, 333, 334, 339,
340, 341, 343, 344, 345, 346, 347,
348, 353, 358, 370, 377, 379, 382,
383, 390, 392, 399, 400, 402, 403,
404, 406, 408, 409, 414, 415, 423,
441, 442, 453, 479, 489, 490, 491,
492, 493, 494, 495, 500, 506, 509,
510, 511
- Osmanlıca 60, 87, 126, 209, 291, 400
- Ömer Bey Mahallesi (Ohri) 408,
409
- Ömer el-Halveti, k.s. (Pir) 239
- Özal 432
- Özel Dost Lisesi 467
- Panagürişte Mahallesi 59, 112
- Paris 478
- Partizanlar 50, 65, 83, 109, 110, 391,
497
- Paskalya 163, 493
- Pastırımka 136, 511
- Paşabahçe 427
- Pedagoji fakültesi 187
- Perver Baran 376
- Peşkopi 152, 402
- Pirlepe 37, 399
- Plasnitsa 349
- Polojan 152

- Polojani, Emine (Üsküp'te Birlik gazetesi yazarı) 92
- Polojani, Figen (Struga) 151
- Polojani, Şefket (Diş Hekimi) 6, 150, 151, 157
- Polonya 33
- Pralenik 80
- Prespa Gölü 19, 22, 94, 217
- Priştine 121, 385
- Radojda 135, 218
- Ragib Bey Mahallesi (Ohri) 409
- Ramazan Mahfi Efendi (Pir) 239
- Ramazânîlik 239
- Rankoviç, Aleksandır (Yugoslavya İşçileri Bakanı) 67, 112, 129, 157, 158, 498, 503
- Rapi Radyo 173
- Raşit, Muammer (Struga) 5, 96, 97, 103
- Rauf Efendi, Hacı (Şeyh) 8, 370, 371
- Raûfilik 239
- Resne 25, 46, 54, 80, 81, 82, 98, 104, 217, 349, 399, 448, 479
- Robev 229, 334, 346, 407
- Romanya 33, 35, 447
- Romence 31
- Romlar 39, 177
- Rumca 29
- Rumeli 4, 8, 9, 11, 16, 17, 23, 24, 29, 30, 31, 37, 247, 257, 267, 279, 303, 419, 429, 430, 431, 446, 447, 452, 453, 458, 462, 464, 465, 468, 469, 470, 473, 474, 478, 481, 483, 484, 485, 487, 504, 505
- Rusya 166, 391, 412, 496
- Rûşeniyye 239
- Saat Kulesi 36, 372, 373
- Safranbolu 324
- Sağmalcılar 427, 428
- Sancak 67
- Saraç, Erdoğan (Makedonya TDP başkanı) 117, 159, 359
- Saraçoğlu, Vedat (Ohri) 8, 398, 399, 401
- Saray Mahallesi 79, 122
- Saraybosna 7, 280, 281, 282, 283, 304, 347
- Sarayište 335, 339, 346
- Sarı Saltuk 337, 404
- Sava nehri 411
- Sazlık Camii 245
- Sela, Ziadın (Struga Belediye Başkanı) 8, 352, 353, 355, 356, 361, 365, 502
- Selanik 21, 26, 100, 412, 484
- serbest göçmen 157
- Sırbistan 22, 30, 31, 62, 67, 84, 115, 165, 298, 353, 406, 489
- Sırp 5, 7, 22, 31, 32, 40, 46, 47, 48, 51, 67, 83, 87, 101, 104, 107, 108, 114, 118, 125, 126, 157, 267, 272, 344, 345, 354, 360, 364, 391, 406, 415, 489, 494, 495
- Sırpça 62, 108, 194, 401, 415, 455
- Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı 31, 354, 406, 489
- Sinan Çelebi 80, 123, 124, 125, 288, 326, 343, 344, 406
- Sinan Çelebi İlkokulu 80
- Sinan Çelebi Türbesi 124, 125, 326
- Sinâniyye 239
- Sinop 370
- Sirkeci 117, 318, 384
- Sivas 447
- Slavlar 21, 22, 342, 390
- Slovenya 31, 33, 114

- Soğuksu 400
- Sosyalist birliği 410, 413
- Sosyalist Yugoslavya 8, 391, 411, 412
- Sosyalizm 7, 127, 128, 274, 414, 497
- Soylu, Fikri 448
- Srebrenitsa 118
- Struga 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 21, 23, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 46, 49, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 71, 72, 73, 79, 81, 82, 83, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 128, 130, 131, 132, 133, 135, 138, 140, 144, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 194, 196, 197, 198, 199, 203, 206, 209, 211, 218, 219, 231, 232, 233, 235, 239, 243, 244, 251, 256, 257, 258, 260, 265, 267, 272, 273, 274, 278, 279, 281, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 294, 298, 300, 302, 303, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 349, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 364, 365, 368, 369, 373, 374, 376, 378, 379, 380, 381, 383, 384, 385, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 402, 403, 406, 409, 410, 414, 418, 419, 420, 422, 423, 424, 425, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 448, 450, 451, 453, 454, 455, 456, 468, 470, 475, 480, 481, 482, 484, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 504, 506, 507, 510
- Struga Belediyesi 32, 35, 39, 354
- Struga nüfusu 39, 456
- Struga radyosu 173
- Struga Şiir Akşamları 33, 163, 167
- Struga Tekkesi 7, 8, 15, 72, 73, 131, 203, 206, 239, 278, 279, 288, 298, 373, 388, 389, 392, 395, 396, 424
- Süleyman Arap Camii (Struga) 285, 288, 314, 332
- Süleymanbey Mahallesi (Struga) 125, 332
- Süreyya Sami 7, 310, 311
- Sveti Kliment 8, 340, 341, 342, 343, 344
- Sveti Naum 217, 218, 219
- Şar, Hüseyin 378
- Şar, Süreyya (Şeyh) 371
- Şaşko, Server 313
- Şefkat Kız Sanat Okulu 372
- Şeh, Abdülhalik (Strugalı) 97, 99, 101, 103, 104, 106, 110, 111, 384, 445
- Şeh, Cehdi (Struga) 16, 380
- Şeh, Erol 7, 17, 163, 206, 243, 254, 261, 266, 267, 269, 273, 303, 306, 307, 331
- Şeh, Hidayet (Valide sultan, Ohri) 7, 17, 167, 247, 254
- Şeh, İlhan 278, 279
- Şeh, Linda (Öğretmen, Ohri) 6, 17, 196, 197, 205, 211, 254, 267, 321, 339, 353, 356
- Şeh, Mert (Ohri) 7, 230, 231
- Şemsiyye 239
- Şen, Ali (İşadami) 117
- Şenol, Erhan (İstanbul BB Meclis Üyesi) 439, 440

- Şerafet Hanım 7, 205, 243, 248, 249, 252, 253, 257, 260, 392
- Şikago 223
- T.C. Sağlık Bakanlığı 457
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü 275, 494
- Taçi, Menduh (Makedonya'da Arnavut Parti Lideri) 8, 360, 362
- teheccüd namazı 139, 292, 304
- tekke kahvesi 292
- Tekke Mahallesi 27
- Temo Cenani (İbrahim Temo'nun torunu) 448
- Tepedelenli Ali Paşa 122
- Tetova 151, 152, 153, 155, 180
- TİKA 125, 317, 334
- Tiran (Arnavutluk) 243, 400, 403, 410
- Tito, Josip Broz (Yugoslavya devlet başkanı) 31, 51, 52, 62, 67, 70, 71, 83, 98, 109, 110, 113, 114, 115, 116, 126, 130, 158, 356, 391, 395, 401, 412, 415, 446, 496, 498, 511
- Todorovski, Ganem (Makedon Şair) 167
- Topaltı Mahallesi 123
- Trabzon 26
- Tuntev, Tomislav (Makedon Milletvekili) 8, 338, 339, 345
- Türe, İskender 16, 210, 213,
- Türk 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 31, 32, 33, 37, 40, 44, 52, 69, 78, 79, 80, 81, 84, 87, 88, 89, 90, 92, 96, 98, 117, 118, 120, 126, 129, 130, 132, 141, 147, 148, 152, 156, 158, 159, 160, 170, 174, 175, 176, 177, 178, 181, 182, 184, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 214, 215, 218, 224, 225, 230, 233, 234, 235, 245, 256, 266, 272, 278, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 321, 326, 335, 339, 345, 349, 355, 358, 359, 360, 365, 368, 372, 373, 378, 379, 381, 388, 389, 390, 391, 393, 398, 400, 402, 403, 406, 407, 410, 414, 415, 416, 418, 443, 450, 451, 452, 453, 455, 460, 472, 479, 488, 490, 491, 492, 493, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 509
- Türk Demokratik Partisi (Makedonya) 117, 311, 312, 313, 315, 359
- Türkçe 2, 5, 6, 8, 13, 30, 45, 48, 54, 80, 89, 90, 91, 92, 108, 116, 147, 148, 159, 160, 172, 173, 174, 175, 177, 178, 181, 182, 183, 184, 187, 199, 201, 224, 225, 232, 274, 280, 292, 311, 314, 350, 356, 370, 373, 378, 379, 389, 407, 423, 448, 452, 454, 455, 456, 491, 492, 497, 498, 500, 501, 502, 506, 509
- Türkiye Cumhuriyeti 13, 31, 209, 365, 368, 398, 418, 460, 472
- Türkler 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 39, 48, 55, 69, 83, 84, 85, 86, 89, 98, 129, 131, 147, 159, 160, 171, 180, 181, 184, 192, 199, 200, 201, 203, 209, 217, 224, 225, 298, 311, 313, 314, 316, 317, 318, 334, 339, 349, 359, 360, 363, 365, 391, 406, 407, 411, 412, 451, 452, 455, 458, 479, 490, 492, 493, 494, 501, 502, 503, 510
- Türkoloji 171, 187
- Ulah 31, 32, 298, 355
- Uran, Necdet 420

Ustruga 5, 25, 35, 37, 38, 123, 313,
314, 385

Uşşakuyye

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı 22, 37

Ürdün 452

Üsküp (Makedonya'nın Başkenti)
4, 14, 22, 31, 33, 35, 38, 39, 50,
70, 80, 90, 92, 107, 108, 122, 129,
151, 154, 155, 156, 163, 167, 171,
172, 174, 175, 177, 180, 182, 187,
202, 276, 312, 317, 318, 321, 347,
358, 368, 370, 372, 376, 377, 378,
379, 380, 381, 383, 392, 411, 440,
443, 452, 476, 478, 487, 495, 496,
498, 503

Üsküp Saat Kulesi 372

Vakıflar Genel Müdürlüğü 275, 325,
494

Valdirin, Abdullah 452

Varşova Paketi 67, 113

Veleştâ 105, 355

vesika 426

Vevçani 218, 330, 355

Viyana 166

Vlah 13, 31, 40, 118, 129, 177, 225,
246, 488, 490, 503

VMRO 348

Volina Emir, Dr. (Struga) 8, 16, 450,
451

Volina, Şenol 16, 53, 55, 56, 79, 90,
133, 140, 141, 142, 190, 303, 305,
306, 440

Voska 409

Voskopolye 179

Voyvodina 411

Vraç 333, 409

Yarım Halife 512

Yedikule 426

Yemen 47, 391, 495

Yıldırım, İsmet (Kiptaş Genel
Müdürü) 439, 440

Yıldız Elektrik 117

Yugoslavya 4, 5, 6, 8, 12, 31, 32, 62,
67, 70, 71, 83, 84, 97, 108, 111,
112, 113, 114, 115, 116, 117, 125,
127, 128, 148, 152, 153, 157, 158,
160, 179, 181, 194, 217, 225, 253,
268, 274, 279, 298, 311, 312, 326,
327, 341, 354, 360, 364, 381, 391,
399, 406, 411, 412, 414, 415, 423,
428, 447, 477, 489, 495, 496, 503,
509, 511

Yugoslavya Komünist Partisi 67

Yugoslavya Krallığı 31, 127, 153,
326, 354, 406, 489, 495

Yugoslavya muhacirleri 428

Yugoslavya Sosyalist Federasyonu
31, 84, 489

Yunan 50, 272, 344, 345, 414

Yunanistan 19, 32, 126, 244, 283,
353, 365, 391, 425, 428, 447, 489,
495

Yunanlılar 107

Yunus Efendi 269

Yunusvoyvoda Mahallesi 27

Yusuf Soro 154

Yücel Teşkilatı 4, 5, 70, 84, 392, 411

Yüksel Kabakçı 394

yüzük nerde oyunu 106

Zahide Abla, Bkz. İslam, Zeyde

Zekeriya Efendi 7, 75, 204, 208, 252,
260, 261, 263, 268, 272, 300, 306,
307, 503

Zeytinburnu 117, 426

Zirkan Tekkesi 402

Ziya Haydar 313

Zulmiyye Mahallesi (Ohri) 27

1912'nin son aylarından beri Rumeli'yi düşündük, hayal ettik, dert ettik kendimize; kâh sevindik kâh üzüldük, bol bol da özledik. İşte bu duygularla koşar adım gittik Kuzey Makedonya'nın Struga ve Ohri şehirlerine. Göç etmeyip direnen ama Türkiye ve hısım akraba hasretiyle yanan bu insanlara söz söyledik, sözlerini dinledik. Kulak verdik dört nesildir adeta yetim bırakılmış bu Türklere. Sual ettik, samimiyet bulduk. Kapılarını çaldık, misafir olduk. Karşılığında güler yüz ve misafirperverlik gördük. Büyüklerimizin ellerinden öptük, küçüklerimizin başını okşadık, dostlarımızla tokalaştık. Dokunduk onların yüreğine ve bize açılan gönüllerini, sizlere aktarmaya çalıştık.

BALKANLAR'DA YETİM TÜRKLER
GÖÇ; GÖÇE ZORLANMANIN YANSIMALARI

H. YILDIRIM AĞANOĞLU

DİZİ ADI: BELLEK-SÖZLÜ TARİH

KİTAP NO: 09

